

A MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG KÖNYVTÁRA
3.

VEZÉRFONAL

AZ IFJUSÁG GONDOZÁSÁRA

IRTA

DE IMRE LAJOS

KOLOZSKARAI REF. LELKÉSZ, THEOL. MAGÁNTANÁR

305/1992

1. kötet 1. kötet
1. kötet

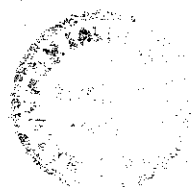

BUDAPEST, 1920

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

KIADÁSA

40715

non ch
Secret

A MAGYAR PÆDAGÓGIAI TÁRSASÁG KÖNYVTÁRA

3.

VEZÉRFONAL

AZ IFJUSÁG GONDOZÁSÁRA

IRTA

DR. IMRE LAJOS

KOLOZSKARAI REF. LELEKÉSZ, THEOL. MAGÁNTANÁR

305/1942

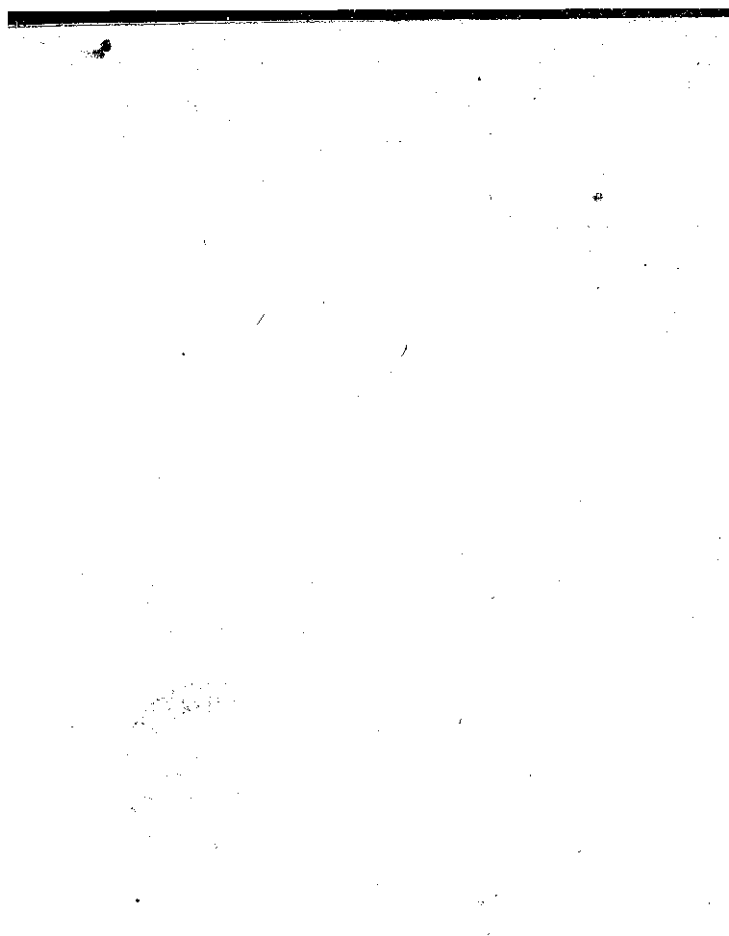
A
Könyvtár
Könyvtár

BUDAPEST, 1920

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVTUDOMÁNY

KIADASA

BEVEZETÉS.

Az a kérdés, mellyel foglalkozni akarunk, a modern nevelés egyik legnagyobb kérdése. Talán épen azért úgy elméletében, mint gyakorlatában a legellentétesebb nézetek és gyakorlatok merülnek fel. Mindenkinek van «elmélete» vagy, ha az nincs, azt pótló «tapasztalata» az ifjúság gondozásának módszerére, s ennek a sok, egymást váltogató, de összefüggéstelen véleménynek tulajdonítható, hogy a dolog nincs megoldva.

Magának az ifjúsági munkának vagy az ifjúság gondozásának célját is ellentétesen jelölik ki az erre irányuló mozgalmak. Az egyházak vallásos irányban foglalkoznak az ifjúsággal; az értelmi nevelés az ifjúság különböző rétegeinél különbözőképp nyilvánul. A falusi fiúk és leányok az iskolából való kilépés után igen elvétve részesülnek értelmi nevelésben, a középiskolai ifjúság ellenben szinte kizárólagosan ebben részesül. Az iparos és kereskedő ifjúság értelmi fölvilágosítását a szociáldemokrácia végezte, beállítván azonban ezt egy társadalmi és politikai agitáció szolgálatába. Az erkölcsi nevelés szintén nem kapta meg a maga helyét és szerepét. Legtöbbször megelégedtünk vele, hogy a vallásos neveléssel együtt nyert olyan, amilyen szerepet, s a felekezeti nevelés körébe utaltuk. Az esztétikai nevelés ügyét a dalkörök, önképző-egyesületek képviselték ott, ahol meg tudtak szabadulni az adminisztráció túltengésétől és nem estek a szereplési vágy levezetésének eszközei közé. A társadalmi hasznosságot alig egy pár mozgalom tűzte ki céljául (cserkész-őrszem mozgalmak), ahol ilyen irányú munka folyt (háziipar), ott szép eredménnyel ugyan, de elszigetelve folyt. Annál nagyobb gondot fordítottunk a testi nevelésre. A különféle sport- és tornaegyesületek gombamód tenyésztek az ifjúság között, s tenyésztették a testi kultúra önmagában fontos, de végre is csak eszközi jelentőségű gondolatát. A test egyoldalú fejlesztése mellett teljesen háttérbe szorult az egészség ápolásának gondolata. A nemzeti nevelés ügyét névleg sok egyesület szolgálta ugyan, de ezek célja és módszere nem volt határozott. Az ünnepélyek rendezésén kívül pl. falun erre alig történt valami szervezett munka, városokon és iskolákban is eleget véltünk tenni ennek azáltal, ha a hazaszeretetet külső nyilvánítására megtaníttuk az ifjúságot. A Vörös-

marty által is említett: «Nagyot iszik a hazáért s fölsivít»-féle hazafiságnál alig mentünk tovább.

Az ifjúsági munka *módszere* is határozott reformálásra szorul. Itt is a legnagyobb tájékozatlansággal és legveszedelmesebb kapkodással találkozunk. Az első baj az volt, hogy az ifjúság lélektani ismerete, az ifjú lélek motivumainak és szükségének megismerése hiányzott. Azt gondoltuk, hogy ifjúsági munkát lehet felülről végezni, úgy hogy mi parancsolunk, azok engedelmeskednek. A felekezeti jellegű gondozás a vallásos nevelésben követte el azt a hibát, hogy bizonyos gyakorlatok végzését már sikernek tudta be, míg másutt az egész dolgot az ifjúságra hagyták, mely kellő vezetés nélkül az egész mozgalmat elrontotta. A másik módszeri hiba az egyéni, személyes gondozás teljes elhanyagolásában rejlett. Azt hittük, elég összegyűjteni az ifjúságot s egy pár intő szót mondani nekik, vagy elég, ha elérjük azt, hogy felügyelet alatt kitáncolja magát. Az egyén szükségai, hibái, problémái iránt nem érdeklődtünk. Az ifjúság tagjai csak számok voltak előttünk, csak sakkfigurák, akiket mi mozgatunk tetszés szerint, míg egyszer a figurák megelevenedtek, ráütöttek a vezető kézre és az egész munka önmagában feloszlott. Harmadik hibája az eddigi módszernek a tömegnevelés s vele az egyesületi nevelés túlbecsülése volt. A munka egyetlen eszközének az egyesületeket tartottuk. Ha valaki bármi módon egyesületet tudott teremteni, meg volt elégedve magával. Maguk az egyházi és más hatóságok abban a téves hitben ringatóztak, hogy enélkül az egész munka hiábavaló, aszerint ítélték meg a munka eredményét, ki milyen egyesületet csinált s az egyesület mennyi pénzt tudott már összetáncolni. Pedig ez az egész egyesületesdi homokra épült vár volt. Az egyesület tagjait nem belső kapcsolat kötötte össze, csak az, hogy az egyik elnök, a másik választmányi tag volt, s hogy a tagok külső előnyöket élveztek. Innen volt az egyesületek labilitása, vagyis az a jelenség, hogy az egyesületek hamar megbuktak, mert tagjaikat csak a külső érdekközösség kapcsolta egymáshoz.

Ép ilyen nehézségek állottak fenn az *eszközökben*. Az egyesületek maguk nem tervszerűen használták föl ezeket, nem fokozatosan bővítették a kört, mely a tagok munkáját alkotta, hanem kapkodtak, hol háziipari munkát, hol felolvasásokat indítottak meg. Maguk a vezetők sem voltak tisztában vele, hogy minő eszközök szükségesek hát az ifjúság munkához való szoktatására és összetartására. Az egyik szerint legjobbnak látszott, ha dalárdát szerveznek, a másik azt vélte, hogy nála az ifjúságot csak batyús táncvigalmakkal lehet összehozni. Azonkívül a vezetők egyáltalában nem voltak birtokában a segédeszközöknek. Jóakarató irányítást és talán elismerést is kaptak felülről, de ha segítség kellett nekik, azt a legritkább esetekben kapták meg.

Röviden és fő pontjaiban ezek az okai annak az általános tájékoztatásnak, melyet az ifjúság gondozásának kérdésében még ma is látunk. Azért két veszélyes babonát kell eloszlatnunk, amelyek bármelyike akadályozza a munkát. Az egyik az, hogy ifjúsági munka alatt csakis a szervezett, és pedig egyesületi munkát értjük. Annyival veszélyesebb ez a fölfogás, mert olyan helyeken, ahol az egyesületi munkának valami külső ok miatt a lehetősége nincs meg, pl. ahol az ifjúság tagjainak száma kisebb, mintsem egyesületalakításról szó lehetne, vagy ahol egy egyesület már megbukott és nem látszik célirányosank egy másiknak felállítása, annak fölélesztése pedig lehetetlen, könnyen azt a gondolatot hozza magával, hogy nem is végezhető ifjúsági munka. Evvel szemben hangsúlyoznunk kell, hogy az ifjúság gondozására mindenütt és mindig szükség van, s hogy ezt a gondozást ép úgy végezni kell, ha három, mintha háromszáz tag van jelen, s hogy egy igazi vezető a gondozást nem az alapításon, nem egyesületesdin, hanem az ifjúság szellemi és erkölcsi befolyásolásán, megnyerésén kezdi. A másik babona az, hogy megelégszünk egy bizonyos kisebb eredménnyel. Ismerünk lelkipásztorokat és tanítókat, akik hosszú és kitartó munkájuk eredményeül föl tudják mutatni, hogy az ifjúság bizonyos külső fegyelmet gyakorol maga között. Ezek meg vannak elégedve vele és azt hiszik, többet nem is lehet kívánni. Mások egyedüli ifjúsági munkája egy-egy ünnepély vagy táncmulatság, melyet az ifjúsággal csinálunk, ismét mások felémlik, hogy bizonyos apró segítségeket nyújtanak az ifjúságnak, s azt hiszik, mindent megtettek, amit tehettek. Ezeket föl kell világosítanunk, hogy noha — mint látni fogjuk — az ifjúság fegyelmezésének külső eszközei, s azok az apró hatások, melyeket tőlünk ilyen föntemlitett apróbb segítségek útján nyer az ifjúság, annak vezetésére, irántunk való bizalmának megszilárdítására sokszor nagyjelentőségűek, mégis igen kevés eredménynek számítandók ahhoz képest, amit az ifjúsági munkában el kell érünk. S hogy az ifjúság gondozása és ifjúsági munka alatt valami mást, vagy legalább is többet értünk, mint egy-egy szombat-esti eltrécelést és elbeszélgetést a fonóban, vagy vasárnap délután a korcsma előtt köznapi dolgokról.

Ez a gondolat vezet aztán rá arra, milyennek is kell hát lennie az ifjúsági munkának. Ennek a munkának egyes részeit akarjuk itt kifejteni. Milyen alapfeltételek szükségesek a munkához, hogy az ne a levegőben lógjon, hanem *fokozatos* legyen, vagyis egyik része a másikba kapcsolódjék. A második kérdésünk ez, melyek azok az adott körülmények, melyeket tekintetbe kell venni, s melyeknek elhanyagolása *alaposágától* fosztja meg a munkánkat? Azután tisztába kell jönnünk a munka céljával, vagyis avval, hogy mit akarunk, mert csak így lehet *egységes* munkát végezni és a módszerrel, hogyan akarjuk ezt a célt megközelíteni

tervszerűen. Végre a kivitel kérdése az apróbb fogásokkal ismertet meg bennünket. Három főkérdésünk van tehát: az egyik az *alap* kérdése, mely megmutatja, milyen az az ifjúság, melynek gondozásáról szó van; mintegy lerajzolja a helyet, ahonnan elindultunk; a másik a *cél* kérdése, ez megmutatja, hová akarunk eljutni. Sajnos azonban, ebben a célhoz való jutásban akadályok állanak előttünk, melyeket le kell győzni, át kell hidalni. Hogy ezek az akadályok sokszor egész munkánkat megsemmisítik, s hogy ezeken jó áthidalás nélkül nem lehet átvergődni így is kanyargós és nehéz úton, az világos. Azért ez a harmadik rész, mely nélkül minden ifjúsági munka föltétlenül megbukik, a másik kettővel egyenlő fontosságú. Világos az is, hogy ép ez akadályok sokfélesége miatt dogmatikusnak, csálhatatlannak az általunk adott áthidalás nem tekinthető, csak indításokat akarunk adni, hogyan dolgozza ki mindenki magának ezt a harmadik kérdést: a *módszer* kérdését.

Így csoportosul a munkánk természetszerűleg három főgondolat köré, melyeket minden vezetőnek ismernie és saját maga munkájára nézve tisztába hoznia kell, amelyek: az *alap* gondolata: kik között végzem a munkát? a *cél* gondolata: *milyenné* teszem őket? s a *módszer* gondolata: *hogyan* végzem el ezt?

Szóljunk tehát először a munka alapfeltételeiről.

I. AZ IFJÚSÁG GONDOZÁSÁNAK ALAPFÖLTÉTELE.

Mielőtt annak részletes tárgyalásába belekezdenénk, amit az ifjúság gondozásáról mondani szándékozunk, szükséges bármily röviden is fölemlíteni azokat az alapföltételeket, melyek nélkül az ilyen munka lehetetlennek látszik.

Ez alapföltételek közül hadd emeljük ki elsősorban, mint egyik legfontosabbat, a munka öntudatoságát. Annak a szervezetlenségnek, melyet az ifjúság gondozása terén országszerte látunk, *ez az egyik* főoka. Innen van, hogy magyar ifjúsági mozgalmat még nem tudtunk teremteni, s hogy a munkában a legellentétesebb célok és eszközök jutnak fölszínre. Ép így megbénítja ez a mi munkánkat is. Az a tanító vagy lelkipásztor, aki az ifjúság szervezett gondozását meg akarja kezdeni: öntudatosan álljon szembe céljával. Először is kérdezze meg magától: mire van szüksége az én ifjúságomnak? Ha ezeket a pontokat megállapította, a másik kérdése legyen ez: mit akarok elérni, mi a célom? Az ifjúság testi erejét akarom-e növelni vagy értelmét fejleszteni, avagy erkölcsi jellemmé akarom alakítani azokat, akik reám vannak bízva? Mert mindezeknek más és más útja van. Ha tudom, hogy mit akarok, akkor keresem azt a módszert, amellyel ezt elérhetem. Megválogatom az eszközöket és az alkalmasakat fölhasználok a munka céljának megvalósítására. Ez az öntudatoság ment meg attól, hogy beleessünk az eszközök imadásának, oktalan váltogatásának hibájába, s ez tanít meg rá, hogy az ifjúságnak nem mindegy, hogy batyús táncvigalmat rendezek-e velük vagy hazafias ünnepélyt. Hiszen ma már annyi módszer és olyan számos eszköz áll rendelkezésünkre, hogy valósággal labirintusként hatnak a kezdő munkásra, s el lehet veszni e másod- és harmadrangú eszközökben, úgy hogy sohasem érünk célhoz. Ennek elkerülésére szükséges a munka öntudatosága. Szem előtt kell tartani állandóan a célt, amit el akarok érni, számot vetni vele, mennyire közelítettem meg és micsoda hatásokat értem el. A számvetésnek, új tervek készítésének e szinte áhítatos perceire minden jó vezetőnek szüksége van, mert csak ez képes megóvni az elforgácsolódástól s megtartani a minden eszköznél fontosabb cél szolgálatában.

A második alapföltétele minden munkának az ifjúság és a nevelő viszonya. Mernénk mondani, hogy a siker ezen fordul meg. Ismerünk nevelőket, akiknek egyáltalában nincsenek kiforrott gondolataik a munka egyetemes céljáról, nem is tűznek maguk elé nagy célokat, s hatásuk mégis állandó és mély az ifjúságra, mert személyiségük vonzó, a hangjuk őszinte és az ifjúság iránt érzett barátságuk minden tettükből sugárzik. Viszont vannak lelkipásztorok és tanítók, akik teljesen tisztában vannak az ifjúsági munka céljával és módszerével s akiknek mégis minden fáradozása hatás és eredmény nélkül enyészik el, mert nem tudják megérteni azokat, akikhez szólnak, mert a hangjuk mesterkelt, a rokonszenvük tettetett. Ez volt a titka annak a mély hatásnak, melyet a múlt század öreg «mesterei» és «rektorai» el tudtak érni, s melynek még most is látszanak a nyomai, mert azok nem szégyelték érdeklődni az ifjúság iránt, résztvenni munkáikban, s az ifjúság mindig érezte, hogy hozzájuk nem «ex cathedra» szólnak, hanem egy idősebb, jóakaró barátjuk az, aki őket vezetni akarja. Ezért a külső tekintély szava hamar hiábavalóvá lesz, maga felbomlik, megsemmisül, mert e tekintély gyökere csak az állásban vagy a külső eszközökben rejlik, míg az a belső tekintély, mely bennünket az intelligenciánk, ethikai jellemerőnk és az ifjúsághoz érzett őszinte barátság által emel az ifjúság fölé, szilárdabb mint minden külső erő, mert ereje a lelkek elszakíthatatlan kapcsolatában van.

Nem is könnyű egy ilyen belső tekintélyre szert tenni, az ifjúság megpróbálja a maga jóakaróit és barátait, s csak ha látta, hogy önzetlennül és hűségesen akarják vezetni, akkor csatlakozik hozzájuk. De akkor már nem kell félni tőle, hogy a kapcsolatot elszakíthatja a véleménykülönbségek vagy nézeteltérések és kudarcok vihara. Szilárdabb az már mindennél, mert megerősítette és összefűzte azt a közös munka, közös cél és közös fáradság gondolata. Ezért fordul meg minden munka sikere és sorsa azon a viszonyon, mely a nevelő és az ifjúság között fennáll.

A harmadik alapföltétel a nevelő személyisége. Olyan nagy és fontos kérdés ez, hogy külön fejezetben kellene szólnunk róla, csak terünk és időnk szűke kényszerít rá, hogy főbb vonásaiban itt végezzünk e kérdéssel. Olyan nagy és fontos dolog, amit külön, gondosan kellene elméjébe vésni minden ifjú lelkipásztornak és tanítónak, hogy kint az életben csakis a saját személyiségük ereje tudja őket munkára képesíteni. Az iskolából eltávozó nemzedékek leverik lábaikról az iskola porát és belépnek az életbe. Elméjükből eltűnik és elmulik minden részlet, melyet a tananyagból nyertek, a «módszer», melyet a tanító olyan féltve őrzött velük szemben, amely előtte valami mindennél nagyobb, emberfölötti hatalmat képviselt, semmivé lesz. Elhagyják őket az iskolai évek emlékei, a kellemesek és kellemetlenek egyaránt, de egy, mint az életükbe be-

világító tűzoszlop, mint hűséges kísérő, mint útmutató áll örök életükre előttük: a tanító vagy lekipásztor hűséges, egyenes, nemes *személyiségének* emléke. És ha már mi elmúltunk mind és egy új nemzedék, új módszerrel és nagyobb erővel lát munkához, ha feledésbe merül, amit alkotánk és szavainkat kitorli az emlékezet táblájáról az idő, a mi személyiségünk, a mi élő példánk tetté, léletté válik azok körében, akik a mi lelkünkől vették egy sugarát az örökkévaló igazságnak.

«A hely — mondja Goethe, — hová egy jó ember lépett, Megszentelődött; száz év után szava És tette visszacseng az unokáknak!»

S valóban, e világ semmi dicsősége sem mérhető ahhoz, a mi egy jó lelkipásztor vagy tanító részéül jut, akinek megadatott a világ legszebb földadata: emberi sziveket alakítani át és emelni föl, és nem emelhet olyan emlékoszlopot a föld leghatalmasabb királya, amilyent egy jó vezetőjének emel szívében a nép.

Ezért nagyon fontos, hasonlíthatatlanul fontos az ifjúság vezetőjének személyisége. Egy jó vezető alapjellemvonásai: hogy *meg akarja érteni* azokat, akik *réa* vannak bízva, nem felebbvaló és alárendelt, hanem barát és barát viszonyát *akarja megalapítani* közöttük. Gyöngéiket nem leplezi le kíméletlenül, egy magasabb rendű lény gyanánt nem nézi le gyöngé próbálkozásait, hanem leszáll hozzájuk, hogy úgy emelje fel őket. A jó vezető *önzetlen*, nem a maga hasznát és nem a maga dicsőségét keresi, hogy minden munkából az ő nagysága s az ő érdemei tűnjenek ki. Az élete egy élő áldozat. Nem sajnálja idejét az ifjúságtól, kész bármely órában segítségére lenni annak, s munkáinak eredményéül nem hálát vagy viszontszolgálatot vár. Munkájában *kitartó és bizakodó*. Nem esik hamar kétségbe, nem mond le hamar a munkáról, a kudarcok, félreértések nem keserítik el, hisz tudja, hogy a munka sokkal fontosabb és nagyobb, mint az ő kényelme, hogy a munka örökkévaló, az ő élete meg rövid, s ha ő nem, akik utána jönnek, okvetlen be fogják végezni azt. Csak gondoljuk el, mennyi kínálkozó alkalmat szalasztottunk el a háború előtt, melyeket föl lehetett volna használni, s gondoljuk el, hol volnánk most, ha tíz évvel ezelőtt kezdtünk volna intenzíven a munkához. Ebből következik, hogy ma minél hamarabb meg kell kezdenünk. E jellemvonások nélkül ifjúsági munkát nem lehet végezni. Sajnos, annál gyakrabban találkozunk a nevelői élet nagy kísértéseivel: a *felületesség* gőggel, mely az ifjúság feje fölött akar elbeszélni, parancsolgatni akar neki; az *alacsony hasznosítással*, mely minden jó szónak meg akarja venni az árát és mindig arra gondol, milyen anyagi előnyöket nyerhet a néppel való foglalkozás útján; a *kishitűséggel és fanyarsággal*, mely rögtön félbehagyja a munkát, örökké halátlanságról és sikertelen-

ségről beszél, mely semmit sem mer kockáztatni s ennél fogva nem is ér el és nem is nyer soha semmit. Ezek hibák, melyek minden munkát megakadályoznak.

Pedig a nevelő nemes, önzetlen, munkás személyisége óriási vonzóerő magára az ifjúságra is. Tőle tanulják meg, hogyan kell maguknál nagyobb célok érdekében minden haszon és elismerés nélkül dolgozni; meglátják, hogy másokért odaadni az életünk munkáját, fölfáldozni időnket, az emberi élet legmagasabb céljai közé tartozik, hogy vannak értékesebb javak, mint egy kényelmes élet, jó anyagi helyzet és drágábbak, mint maga az élet. A nevelő munkája vezeti be őket egymás megbecsülésébe és teremti közöttük egy olyan barátságot, mely nem az anyagi érdekek közösségén, hanem az élet céljának, eszményének egységén épül föl. A német iskolamesterek megnyertek egy háborút; a magyar nép és magyar ifjúság nevelőinek meg kell teremteniök az ifjúságon át egy új Magyarország alapjait. Aki elgondolta valaha, milyen áldott munka az, ami az ifjúság nevelőire vár, s milyen áldott lehet az a hivatás, amit egy falusi lelkipásztor vagy tanító végez a maga körében, az megérti, hogy a nevelő személyisége az az archimedesi pont, mellyel egy világot lehet kivetni sarkaiból.

De ennek a munkának természetsszerűleg vannak akadályai is. Félsszeg lenne a fejtegetésünk, ha nem emlékeznénk meg ezekről. Az a lelkipásztor és az a tanító, aki avval a meggyőződéssel lép a munka terére, hogy semmi nehézséggel nem kell küzdenie, hogy az útja mindenütt könnyű lesz, csakhamar le fog törni és félbenhagyja a munkát. Ép olyan veszedelmes ez a munkára, mint ennek ellentéte, az, ha valaki nem tud hinni a sikerben. Egy olyan nevelő, aki bizalmatlanul, kételkedve indul a munkának, aki nincs szilárdul meggyőződve arról, hogy neki minden akadályon keresztül győznie kell, mert az ügy, melyért harcol, kizárja a végleges kudarcot, mondom, egy ilyen szkeptikus, pesszimista nevelő, aligha fog eredményt elérni. Mert az igazi bátorság nem az: vakon rohanni az akadályoknak, s az igazi életbölcesség nem az: mindig kételkedni a sikerben; az igazi bátorság ez: tudni, hogy akadályok és nehézségek állanak az utunkban és akarni a győzelmet, s az igazi életbölcesség: meggyőződve lenni arról, hogy ez az akarat előbb vagy utóbb, de meg kell, hogy hozza a sikert.

Oh, pedig mennyi akadály és nehézség tornyosul a munkálkodó elé; mennyi jön, hogy az ifjú munkás szárnyait megnyirbálva, kedvét szegve, őt keserű, fanyar emberré változtassa át, akinek már nincs hite az életben, aki már nem ismer más igazságot, mint a körülményeknek való meghódolást és más életbölcességet, mint ezt: «nem lehet», «nem érdemes!» Alig van szomorúbb látvány, mint az ilyen nagyratörő lelkek, amelyek elégnek a saját vak lelkesedésük tüzeiben, s életük és

munkáik szétforgácsolt darabjai haszontalanul hullanak szét az eredménytelenség ürjében. Ép ez a szándékunk, az ilyeneket akadályozni meg, ezeket menteni meg, a saját kudarcainkból véve tanuságot mások okulására.

Egy reális, komoly munkára törekvő vezetőnek számot kell vetnie az akadályokkal és azok legyőzésének lehetőségeivel. Ez akadályok közül első magának az ifjúságnak a *bizalmatlansága*. Ez egy egészen természetes és érthető faktor. Leküzdése csak az időtől reménylhető. Egy állandó és buzgó munka az ifjúság többségét meg fogja nyerni számunkra. A másik nagy akadály a *körülményekben* rejlik. A városi ifjúság összeszedése csak egyenként, személyes utánjárással történhetik. Falun a télen végzett munka sikerét a nyár próbálja meg, mikor a mezei munka szétszórja az ifjúságot és a télen nehezen beléjük nevelt összetartozás érzetét megtöri. Másutt a község intelligenciája nem ért meg bennünket, a szülők s idősebbek, akiknek jóakarató tanácsaira számítnunk, esetleg kigúnyolják vagy hiábavalónak nevezik a munkánkat, sőt az is megeshetik, hogy tudatosan ellenünk dolgoznak, s készakarva akarják elidegeníteni tőlünk az ifjúságot. Máskor egészen apró és jelentéktelen dolgok azok, melyek megbénítják a munkát: alkalmas gyülekezési helyiség vagy ehhez szükséges dolgok hiánya stb. E csalódások és nehézségek állandó munka által szintén legyőzhetők. El fog jönni az idő, mikor a mi törekvéseinket megértik s állandó agitálásunknak meglesznek a maga eredményei. Hasonló nehézségek állanak előttünk a *külső segédesszközök* hiányában is. Ma már a nevelő ezekben sem áll egyedül. Az állami hatóságok és társadalmi egyesületek nagy száma nyújt készséges segítséget, népkönyvtárakat kaphatunk, háziipari és gazdasági továbbképzés munkáira kiképző vándortanítókat kérhetünk stb. Az akadályok és nehézségek természetesen mindenütt mások és mások. Mindenki csak saját maga tudhatja és ismerheti azokat a nehézségeket, melyek épen az ő munkáját akadályozzák és teszik nehezzé. Ez általános nehézségeket itt alább ki fogjuk fejteni s megoldásukhoz útnutatóval szolgálunk. de a speciális, helyi nehézségek megoldása mindenkire magára vár. Ezek fölött a nevelőnek sokat kell gondolkoznia, magában is, de főként együtt a városnak vagy községnek azon embereivel, akik egyetérteneek vele a munka szükségességére nézve, s akiknek az ifjúságra legnagyobb befolyásuk van. S ha egyszer a nevelő megpróbálta elhárítani az akadályokat, kitartó buzgalommal és erős hittel áttört mindezekben, lassan-lassan belátja, hogy ezek a nehézségek azok, amiknek a munka megszilárdulását köszönheti. Az ifjúsággal való közös munka, a közös akadályok elhárítása sokkal jobban összeköti az ifjúság tagjait és sokkal jobban összefűzi őket a vezetővel, mint bármilyen siker vagy könnyű eredmény. Ekkor veszi észre, hogy ezek edzették meg erejét, ezek révén

tanult új utakat törni, ezek tették igazán hívővé a munka sikerében, s hogy a legszebb siker sem ad olyan örömet, mint egy akadály elhárítása az útból, melynek elhárításával látjuk, hogyan indul meg az új munka csatornája.

A következő alapföltétel gyanánt emeljük ki azt a gondolatot, hogy az ifjúsági munkának az *ifjúság gondozása* alkotja a gyökerét. Hosszú ideig azt gondolták, hogy ifjúsági munkának csak táncvigalmak, műkedvelő színelőadások, legjobb esetben is ifjúsági egyesület nevezhető. Ma már tudjuk, hogy ezek lehetnek ugyan többé-kevésbé megfelelő eszközei a munkának, de annak kizárólagos céljai gyanánt többé föl nem állíthatók. Az ifjúsági munka indító elve az a komoly és ünnepélyes gondolat, hogy az ifjúság vezetői *felelősek az ifjúság jövőjéért*. Ez a gondolat különösen most, a háború óta lépett föl erőteljesen, abban a formában, hogy a nép vezetői felelősek a népert. A nép vezetői pedig a tanítók, jegyzők, lelkipásztorok, orvosok, szóval mindazok, akik a nép között és a népert élnek. Ez a felelősség pedig arra irányul, hogy nemcsak a nép anyagi javát kell munkálniok, hanem elő kell segíteniök mindazt, ami a nép ethikai emelkedésére, vagy ami evvel egy: kultúrájára vonatkozik. Ép ez az eset az ifjúság vezetőire vonatkozólag. Ennek a gondolatnak a kifejezésére ma egy olyan szót kezdenek használni, mely egyáltalában nem új, de ebben a használatban meglepő: «a lelkigondozás» kifejezését. A «lelkigondozás» neve alatt a teológiai tudomány a lelkipásztor azon nevelői működését érti, melyet a gyülekezet felnőtt tagjaival szemben gyakorol. Ide tartozik azok egészségi állapotának figyelemmel kísérése, a betegek meglátogatása, a gyülekezet tagjainak erkölcsi életükben való felügyelete, segítése stb. Mint látjuk, ez a funkció nevelői tevékenység, tehát korántsem kizárólagosan az egyház kötelessége. Ép így feladata a nevelőnek az ifjúság lelkigondozása. Gyöngé tanító az, aki csak avval törődik, tudja-e a gyermek a leckét, de figyelmen kívül hagyja annak erkölcsi magaviseletét az iskolán kívül, nem gondol vele, ha tanítványa beteg, ha éhes, ha nincs meleg ruhája és saját körén belül nem igyekszik e hiányokon segíteni. Ez a lelkigondozás tehát az ifjúsági munka elsőrangú feladata.

A gondozás menete pedig *lélektani*, vagyis, hogy ebben a munkában sikert érjünk el, ismernünk kell az ifjúság lelki világot, azokat a motivumokat, melyek útján rá hathatunk, s azokat az utakat, melyeken e motivumokat cselekedtetté, léletté alakíthatjuk. Csak természetes, hogy ezek nélkül munkánk a levegőben lóg, alaptalan lesz. Az ifjúság szükségének és érdeklődésének teljes figyelmen kívül hagyása volt az oka az eddigi munkáink kudarcainak, mert nem hoztuk tisztába, mire van szükség, mi érdekli azokat, akik vezetésünk alatt állanak, s milyen módon kell felköltöztetnünk érdeklődésüket a saját életük, a nemzet és ter-

mészet életének nagy kérdései iránt. Ez érdeklődés szükségérzet nélkül természetes, ha az ifjúság megunja azokat, akik feje fölött beszélnek el, akiknek a szavai között nem akad olyan, amit ők megértsenek.

Ezért kell pontosan ismernünk az ifjúság lelki világát, annak típusait. Tudni kell, hogy más az a fiú, aki a szülői háznál nőtt fel, mint aki kora gyermekségében elkerült onnan. Más az ifjúság falun és más városan. Egy leánynak, aki sohasem volt távol hazulról, más motívumai, életnézetei vannak, mint annak, aki kora gyermekségétől idegen háznál ette a szolgálat kenyerét. Az ifjúság ismerete fontos a munka céljára is. A cél egészen másként alakul egy falun, mint városan. Az a munka, mely a fiúk között célravezető, a lányok között haszontalan s így tovább. Épen ennél a lelkigondozói hatásnál fogva, melyet az ifjúságra gyakorolni akarunk, fontos ez a munka módszerére is. Ez tanít meg rá, hogyan kell szólnunk az ifjúság egy olyan tagjához, aki pl. szigorú családi tradíciók között nőtt fel, vagy egy olyanhoz, akinek egész élete tradíciónélküli, a jelennel való örökös küzdelemből áll.

Végül a munka egyik legfontosabb alapföltétele, hogy a gondozás célja az ifjúság önnevelése legyen. Sok szép és nagy reményekre jogosító munka itt válik haszontalanná a társadalomra és nemzetre nézve, hogy ezt az alapföltételt elveszti szem elől. Arra törekszik, hogy örökös kiskorúságban tartsa az ifjúságot, hogy olyan ifjakat neveljen, akik engedelmesen követik a vezetőt, megtartják parancsait és engedelmeskednek neki, s elfelejti, hogy a munka célja az, hogy lélekben és testben egyaránt erős férfiakat és nőket neveljünk a hazának. Így evvel a rossz hatásoktól és rossz társaságtól való örökös óvakodással az ifjúság is enerválttá, gyöngévé lesz, mely elfut a megpróbáltatások elől, mely nem annyira le akarja győzni azt, ami rossz, hanem menekülni akar előle. Ez az örökös óvakodás, a próbatételektől, nehézségektől való féltése az ifjúságnak az egyik legveszélyesebb babona, mely a modern idők nevelésében lábrakapott. Pedig a nevelés célja nemcsak az, hogy az illető megfelelő ethikai tőke birtokában lépjen az életbe, hanem az is, hogy ezt a tőkét használni tudja. Amikor pedig ezt használja, elkerülhetetlen bizonyos határozottság és agresszivitás, mely minden erőteljes jellemnevelés sajátja. Más oldalról világos, hogy a munkánk akkor lesz teljessé, ha az az ethikai erő, melyet az ifjúság egy tagja általunk nyert, annak többi tagjaiban is munkássá válik, ha nemcsak hallgatókat képeztünk, hanem apostolokat, akik a magyar nép és társadalom megújíhódásáért munkálkodnak azon cél és azon eszközök alapján, melyeket tőlünk tanultak. Hiszen az ifjúságtól kell várnunk, csak attól várhatjuk, hogy általa a társadalomban élő, munkás erőkké váljanak azok a célok, melyeket magunk elé tűztünk. Ezért legtávolabbról sem ideálunk egy olyan egyesület vagy mozgalom, melynek tagjai idegenek egymáshoz, nem

törődnek egymás sorsával vagy csak az összejövetelek és gyűlések alatt ismerik egymást és ha annak vége van, köszönés nélkül mennek el egymás mellett az utcán. Egy ilyen egyesület a legkevesebbé sem gyakorol nevelő erőt a tagjaira. Ép ilyen elhibázott az az egyesület, mely bárkit fölvesz a tagjai közé, tekintet nélkül arra, milyen garanciákat nyújt az illető személyes szempontból, csak mert lefizette a tagdíjat. Hogy egy ilyen egyesület teljességgel nem képes a jellemnevelés szolgálatában állani, az világos, valamint az is, hogy itt tulajdonkép üzleti viszony áll fenn a tagok és az egyesület között. Ennek az önnevelésnek lehetővé tétele az egyesület feladata és ez azt követeli, hogy az egyesület válogassa meg a maga tagjait, s gyakoroljon szigorú kritikát azok egyesületen kívüli magaviselete fölött.

A másik oldala ennek a dolognak az ifjúság-nevelői hivatása. Az ifjúsági egyesület nem műkedvelőknek vagy énekeket előadóknak, vagy más ilyen közös érdekekkel vagy mulatsággal bíróknak alkalmi szövetkezete, hanem szigorúan közös eszményekkel rendelkező, közös munkára tömörült tagok erkölcsi testülete, mely azért van, hogy benne és általa az ifjúság nevelése az ifjúság által valósuljon meg. Az egyesület tagjait nem a múlt érdekei vagy mulatságok közös ügye, hanem ugyanazon eszmény kötelékei fűzik egybe, s teremtik meg köztük nem a pillanatnyi pajtás, hanem a nemes barátság vonzalmának alapját. Amely egyesületből sohasem származtak életre szóló barátságok, amely nem tudott értékeket adni tagjainak, nem tudta vezetni és alakítani bár egy tagjának az életét, az jobb lesz, ha azonnal megszűnik, mert a munkáján nem lesz áldás. Ne hitessük el magunkkal, hogy ez fölfokozása az igényeknek vagy valami rajongó és elérhetetlen ideál, melyet kitűzünk ugyan, de megvalósításáról eleve lemondunk, nem, ez a legeálisabb cél, a legelemibb követelmény, a mi elképzelhető. Mert végre is, vagy azért végzünk ifjúsági munkát, mert nevelni akarjuk az ifjúságot, vagy mert magunknak hasznót, dicséretet vagy más előnyt akarunk általa nyerni. Az első esetben elvitathatatlanul világos, hogy meg kell oldanunk a kérdést, a másodikban ép oly természetesen észrevehető, hogy veszedelmes dologba fogtunk, mikor a hivatás magasabb céljait a mi életünk alacsony érdekei szolgálatába állítottuk.

Ezek azok az alapelvek, melyeken az ifjúsági munka fölépülhet. Jó vezető csak az és jó munkás csak az, aki ezeket az alapokat szem előtt tartva indul a munkának. Próbáljuk most megrajzolni főbb vonásokban az ifjúság lélektanát és körülményeit, melyeket a munka kezdetén ismernünk kell.

II. AZ IFJÚSÁG LÉLEKTANA ÉS KÖRÜLMÉNYEI.

1. Az ifjúság lélektana.

Az ifjúság rendszeres és szervezett gondozását lehetetlen végezni anélkül, hogy ne legyünk tisztában az ifjúság lélektanával. Ma már jobban, mint régebben, a neveléstan terén is előtérbe nyomul a gondolat, hogy a nevelés módszertanának egyik alappillére az a tudomány, mely az ifjúság lélektanával ismertet meg. Sajnos, e kísérletek és kezdeményezések eddig csak az oktatástan keretében érvényesítették túlnyomó részben hatásukat, de ép oly fontos eredményeket vannak hivatva létrehozni a nevelés módszertanában is. Természetesen itt nincs módunkban részletesen kiterjeszkedni azok felsorolására, csak a tárgyalás menetén fogunk helyet adni nekik. Az ifjúság lelki világának pontos ismerete megment bennünket sok csalódástól és a módszerre nézve sok utasítással lát el. Ennek az alapján látjuk meg sok olyan mozgalom és módszer bukásának az okát, melyeket másként nem lehet megérteni és ez kímél meg bennünket attól, hogy hiábavaló eszközök fölvétele miatt kockáztassuk a munka sikerét.

Az ifjúság az az életkor, mely szellemi alkatában a legkomplicáltabb. Már a gyermek szellemi világát is nehéz megérteni, az ifjúban olyan sok ellentétes erő hat közre, hogy mindegyik egyént óriási mértékben különbözővé teszi. A gyermek, ha készséggel, ha lázadozva, meghajol a hatalom szava előtt, melyet szülői vagy tanítója előtte ki ejtenek, állandó hatás útján reményünk lehet rá, hogy szokássá válik nála az, amit eleinte nehezen tett, az ifjú fittyet hány az egész tekintélynek s ha kényszerítéssel rá is szorítjuk bizonyos cselekedetek végzésére, neki már külön világa van, melybe be tud húzódni, el tud zárkózni és e képzelt világ középpontjából haragosan és visszautasítólag tekint a külső világ dolgaira. Nincs is nehezebb dolga a tanítónak vagy lelkipásztornak egy közösségben, mint az ifjúság megszelídítése. A gyermekek hamar megérzik a fölöttük álló tekintély hatását, az öregek közül sokan hallgatnak az *okos szóra*, s már ezek régóta kezében vannak a nevelőnek, míg megérzi, hogy az ifjúság bizalmát megnyerte, azét az ifjúságét, mely a tekintélyre nem sokat ad, a jó szót nem veszi be, pedig a nevelőnek az a célja, hogy az *okos szó* legyen előtte a leg-

nagyobb *tekintély*. Ezért olyan nehéz az, amit az ifjúság gondozásának nevezünk.

Az ifjúság lelki világának vázolásánál tekintetbe kell vennünk azt, hogy ez az életkor a fokozott szellemi és testi fejlődés kora. Ez életkorban hihetetlen fejlődésnek indul és óriási változásokat mutat föl a gyermek. Világos, hogy ezt a fejlődést bizonyos alapelvek irányítják, melyeknek nyomán az azt figyelemmel kísérhetjük. Két ilyen alap-gondolatot emelünk ki, megjegyezvén, hogy a két gondolat középpontja egybeesik, egy és ugyanazon dolog két oldalát fejezi ki. Kísérjük meg először is a *fiúknál* szemügyre venni e fejlődés egyes vonásait.

Az egyik gondolat az *egyénség* erős előtérbe nyomulása. A gyermeknél 14 éves koron alul ezt ritkán tapasztaljuk. Mihelyt ez életkort elhagyta a gyermek, rendelkezik avval a *külső világképpel*, melynek adatait nagyjában összeszedte magának. Megfigyelései és tanulmányai útján megalkotta képét a külső világról s ennek egyes jelenségeiről. Ezek a vonások azonban mindaddig csak elszigetelt vonások voltak előtte, jelenségek, melyek egységét nem látta. Innen van az iskolás-gyermek állandó, általánosan ismert érdeklődése a részletek iránt. A lelkiismeretes tanítónak sok gondot okoz annak elgondolása, hogy a gyermekek a legbuzgóbb igyekezet reáfordítása mellett is képtelenek meglátni a dolgok belső összefüggését, hogy sok dologról tudnak valamit, de rendszeres áttekintést adni nekik a lehetetlenséggel határos, hogy a fegyelmelés egyes eseteit önmagukban, következményeik végiggondolása nélkül ítélik meg. Ha figyelemmel kíséri növendékei fejlődését, szomorúan látja, hogy azok nem az ő elveit, csak személyiségének egyes vonásait teszik magukévá s emlékekben eljárásának egyes eseteivel szemben egészen elmosódnak ép azok a vezető gondolatok, melyeket pedig elméjükbe vésni akart volt.

Az ifjú előtt e külső jelenségek már egységessé váltak, a különböző erők összefüggéstelen játéka helyett, látja, hogy válik előtte a világ egy nagy képpé, egy hatalmas akaratnak megnyilvánulásává. Ez a monothetikus, egy akaratban, egy törvényben való hit képezi az ifjú világának alapkövét. Ezenkívül azonban képessége lesz arra, hogy meglássa a dolgok *belső jelentését*. A külső világ mögött szemei egy belső, láthatatlan világot pillantanak meg, mit «titkon érző lelke öhajtvá sejt», amint Berzsenyi olyan szépen mondja. E világ a *jelentések* világa. A gyermek aziránt tudakozódik tanítójánál, milyenek a *tények*, az ifjú, hogy mi ezeknek a *jelentése*. Ha egy gyermek az okra és célra vonatkozólag intéz kérdést hozzánk, ha tudakozódik előttünk arról, a történet, melyet elmondtunk, igaz-e, ha látjuk, hogy gondol valaminek a céljára, következményeire, érdeklődik annak eredete felől : ez annak a jele, hogy a gyermek már a jelenségek mögött, mint délibábot, mint

bizonytalan ködfátyolképet, sejteni kezdi a dolgok jelentését is. Milyen hosszú, nehéz út az, mely alatt reájön arra, hogy az ő életének igazi tényeit, lelke világának alappilléreit nem a külső jelenségek, hanem a belső értékek világában kell keresnie, csak mi tudjuk, akik már megjártuk ezt az utat. Ebben a munkában jön azonban segítségére a gyermeknek a lélek azon tevékenysége, melyet fantáziának nevezünk, s melynek munkája arra irányul, hogy a dolgok belső jelentését próbálja megismerni. Ez a megismerés mind teljesebb lesz. Titkos értelmet keres a dolgok mögött, s amit talált, erősen ragadja meg. Mély és oltahatatlan érdeklődéssel fordul a még ismeretlen világ felé, s amilyen mértékben hatol be annak rejtelmeibe, olyan mértékben szakad a külső világtól. Meg akarja ismerni a való világot, hogy megismerhesse rajta keresztül a jelentések világát. Innen van az a mohó tudásvágy, az a kapkodó érdeklődés, mely az ifjúkorban tapasztalható. Innen a lenézés a mesék világa iránt s izgatott belemélyedés azokba a regényekbe, melyek a kalandosságot a valóság színével egyesítik. E korban mintha álomban élne az ifjú. Történeteket, eseteket rajzol ki magának, melynek ő a hőse, s mindazt a ragyogást és dicsőséget, amelyet e világban lát, reáruházza magára. Ki ne képzelte volna közülünk magát egy ilyen korban hősnek, királynak, aki megment egy népet, megsabadítja a választottját a veszedelemtől, aki előtt meghajol azok serege, akik ellenségei voltak. A népek történetében ez a vakmerő, ábrándos kor a világhódító Attilák, a keresztes háborút viselő Gottfriedek kora, ez a kor avátja szentté és ruházza föl minden jó földi tulajdonnal a maga Szent Lászlóját. Boldog ember az, akinek voltak ilyen álmai, aki alkotott magának példányképeket, akiket kövessen, s prózai, silány, egész életében röghöz kötött ember lesz, akit a nagyravagyás, a messzire tekintés ez ábrándjai sohasem látogattak meg. A nevelés feladata itt arra törekedni, hogy ez ábrándképek minél tisztábbak és méltóbbak legyenek, s a lehetőségig felfokozni azt a feszítő erőt, ami az ifjú lélekben van, hogy e példányképek kötelező ereje annál jobban kivilágoljék.

Ezzel a gondolattal karöltve jár a valóság mélyebb megértésére való törekvés. Az előbbi gondolat a történelmet teszi az ifjú kedvenc tárgyává, ez a természet dolgainak kutatására vezeti. Így támad föl benne a kritika. Nem nyughatik meg abban, amit mások mondanak, amit tanult, tovább, mélyebbre akar látni. Még falusi gyermekek közt is sokszor meglep bennünket az óvatosság, mellyel szavainkat fogadják. Állandó gyanú él bennük, hogy e világ képét nem helyesen adták meg azok, akik őket vezették. Törvényeket keresnek és e törvényekből akarnak levezetni mindent. Ellenmondásért kutatnak szavainkban. Bizonyosan sok nevelő tapasztalta már ezt bosszankodva és sok, aki nem tudta megérteni ennek okát, panaszkodott miatta. A kritikai

érzek fejlődése még rosszabb következményekkel jár, mikor azt a körülöttük levőkre alkalmazzák. Sokszor nehéz megakadályozni iskolában a tanulók gunyját, mikor az társaik vagy tanáraik ellen fordul. E jelenség ellen büntetés, rábeszélés hasztalan, csak teljes figyelmen kívül hagyás akadályozza meg. A valóság megismerésére irányuló törekvés ösztönzi az ifjút a természet dolgai utáni kutatásra, kísérletezésre. Az iskolának itt van alkalma bevezetni őt abba, hogy a saját kutatása eredményét lássa és annak örvideni tudjon. Itt lehet rávezetni a dolgok belső összefüggésének gondolatába, megmutatni a rendszeres áttekintés mélységét. Hogy a természet egyes jelenségei hogyan vezethetők vissza törvényekre és e törvények hogyan hatnak ki az egész világra. Hogy e törvények ellenmondást nem tűrők, föltétlenül kötelezők, s e törvényekkel való megegyezés a világ összes lényei számára az élet belső föltétele. Lassanként rájön, hogy a szellemi világnak is törvényei vannak, melyek épúgy kötelezők és azokkal való megegyezés a lélek belső életföltétele, az igazság gondolata.

A fantázia, a valóság iránti érdeklődéssel kapcsolódva vezeti egy újabb gondolatra az ifjút. Lát egy törvényt, mely áthálózza az egész világot, ez a *rend* törvénye. Meglátja a világban az egységet, mely a jelenségeket összetartja. Észreveszi, hogy mindazok, amiket ő megsejtett, testet öltenek és megvalósulnak a társadalmi rend bizonyos formáiban. Így keletkezik benne a *közösség* gondolata. Kezdődik ez a pajtasság és barátság első formáival. Egyesületek, körök alakítása képezi főgondjukat. Az iskolában nem győz eléggé óvakodni a nevelő az ilyen társulásoktól, melyek jóra-rosszra egyformán láthatók, hisz nem a cél, hanem a közösség külső formája bennük a főelv. A rossz társaságtól ekkor kell legjobban féltetni az ifjút. Mert ennek a kornak lélektanából magyarázható, hogy a közösséghez erőteljesen ragaszkodni is tud. Néha megbódul az egész osztály, egy közösen kigondolt, vagy közössé tett csiny elkövetésekor olyan nagy bennük az összetartó erő, hogy inkább mind eltűrik a büntetést, de a bűnöst nem adják ki. Kinek nem okozott még a nevelők közül sok keserves órát egy-egy ilyen eset. Ki ne igyekezett volna meggyőzni őket arról, hogy a rosszban való közösség milyen erkölcstelen alap, s hiába. Csak a barátság igazi, mély értelmének lassú megértése képes erre a fokra fölemelni őket. Ez a kor az egyesületek teremtésének és fölhasználásának kora. Ezeket a motívumokat kell megragadni és ezekből kell kisarjazznia a további nevelésnek. Ha képesek leszünk a közösség gondolatának erőteljes és komoly tartalmat adni az ifjúság előtt, akkor nyert ügyünk van. Ebbe a közösségbe sűríti össze az ifjú lélek mindazokat az ideálokat, melyeket fantáziájával megsejt. Két ilyen nagy közösség az, amire irányulhat ez a törekvés : a nemzeti közösség : a haza s a vallási közösség : egyház.

Itt érzi meg, hogy mindkettő nem külső kényszerítő erőnek, hanem egy belső szükségérzetnek köszöni létezését. Felette állanak az egyénnek, őket megsemmisíteni nem lehet, mert magasabb örök közrejátszása folytán jöttek létre. Ezért egyéniségfölöttiek, hatalmuk nem annyira külső, mint belső. A nemzeti közösség gondolata, a haza eszméje annak története folytán lesz előtte a tisztelet tárgya. Ez a hazafias versek és hazafias énekek kora. Veszedelmé az, hogy csak külső formává válik, ha nincs meg benne a vezető gondolat. Így keletkezhetik a deklamáló, a tósz-t hazafiság, mely sajnos nálunk is igen el volt terjedve a háború előtt, mely a hazafiaságot nemzetiszínű kokárdával és magyar ruhában testesítette meg. Ezért fontos itt a *történeti nevelés* véghezvitele, melynek feladata, hogy az ifjúság figyelmét a történelemben rejlő értékekre, személyiségekre irányítsa. Hogy ezt hogyan végezzük, majd később térünk rá!

A vallásos közösség, az *egyház* iránti lelkesedés is e korba esik. Statisztika bizonyítja, hogy ebben a korban megfelelő vezetés mellett a legintenzívebb (bár persze nem a legmélyebb) vallásos élmények keletkezhetnek. A vértanúk, keresztes lovagok példányképei az ifjúságnak. Ez eszmények hordozója az *egyház története*. Ez a történet az ő hitfelekezetének *egyéni* története, ez különbözteti meg őt minden mástól, itt a kútfeje a *felekezeti öntudat* gondolatának. Az egyházhoz való ragaszkodást a végsőig lehet csigázni, a mástól való megkülönböztetés útján, ezzel a fanatizmus költözik be a lélekbe, vele együtt a tértől buzgalom. E túlhajtások kikerülésére fontos kötelessége az egyházi nevelésnek a vallásos közösség külső vonásai helyett azokra a belső értékekre irányítani a figyelmet, melyek a vallásos közösségnek is létet adnak. Világossá kell tenni az ifjúság előtt, hogy a külső közösség csak eszköz egy belső cél elérésére, csak hordozója, nem megtestesülése annak az eszménynek. Különösen ez eszmény etikai oldalára vetett hangsúly képes ennek kiemelésében segíteni. Annnyival fontosabb, úgy a haza, mint az egyház fogalmában e magasabb célok előtérbe nyomása a közösségek mindenhatóságának gondolata fölött, mert a lelkesedés e kora után a kételkedés korszaka jön, mikor először is épen a társadalmi közösség különböző formái ellen támad föl a lélek. Ha most e közösségek külső vonásai maradtak meg, azokat emeltük ki, és elfelejtettük megszilárdítani, megéreztetni azok tartó-pillérei gyanánt szolgáló szellemi értékeket, homokra építettük a házat, s ez összeomlás magával rántja az ifjú egész világát. Így keletkeznek a kozmopoliták, akik a haza fogalmának belső tartalmát nem tudják megérteni, így az ateisták, akik az egyházat azonosítják a vallásos értékkel. S ha az illető ifjúság egész világát, szellemi alkatát hozzákötöttük egy ilyen mulandó külsőséghez, ha a kötelesség, munka, barátság, szóval egész erkölcsi

világa végső forrását az egyház külső közösségében mutattuk föl neki: e közösségben való hit megszüntével összeomlik annak hite mindenben, ami a világot alkotta, s így bár akaratlanul a vallásos és erkölcsi agnoszticizmusba kergettük bele.

Igy jár tehát az ifjú a magának alkotott világában, s amint bontakoznak szellemének szárnyai és közelebbről és közelebbről látja meg a célok és tervek hatalmas világát, megittasul az örömtől, hogy a saisi fátyol mögé tekinthetett. De ennek a kornak is megvan a maga tragikuma, s ez a legszomorúbb és legnagyobb csalódás ebben a korban. Ez a csalódás az, amikor az ifjú, ki egy új aranymezőn jár és akinek lelke fölfelé tör, az ifjú tapasztalja, hogy *nem értik meg őt*. Ez a világ nem az ő világa. Az ő lelke titkos vágyait, nagyratörő reménysegeit senki sem érti meg, kigúnyolják, megvetik, levegőben járónak nevezik, s e tündérországban, melyet alkotott magának, egyedül bolyong. Ragyogó álmokképei a valóság fényében elszíntelenednek. Saját rokonai, saját családja távol, nagyon távol áll ezektől, s ő maga kietlen, nagy magánosságban jár e fényes úton. Csak, ha visszagondolunk a saját életünkre, saját ragyogó világunkra, akkor érezzük, milyen fájó, nehéz csalódás ez, hogy, milyen távol állottunk mi magunk is valaha ettől a mostani világtól, s milyen boldogok voltunk, ha elvonulva mindenkitől, e fényes jövő vonásainak képét rajzolgattuk. Boldog szülő és boldog nevelő az, aki érti a módját, hogyan kell résztvenni e csalódás fájalmában, aki nem követi sántikálva az ábrándképeit a reá bízott ifjúnak, hanem baráti kézzel *vezetni* képes azokat. Boldog az, aki ekkor idősebb, hűséges baráttra tett szert, aki nem hűti le forró álmait a valóság feltárásával, hanem cselekedetté tudja változtatni azokat. Az ilyen nevelő tud játszani az emberi lélek búrjain, azt megérti az ifjúság és nem zárkózik el tőle.

Mert az ifjú, hiszen természetes is, a saját álmainak ad igazat. A világ, a mi körülötte van, idegen tőle, ez ábrándok és vágyak boldog tulajdonosa ő. Így áll be a szakadás lassanként. Egyedül szeret lenni, kerüli azok társaságát is, akik legközelebb állanak hozzá, mert érzi, hogy bármilyen közel legyenek is, egy világ választja el tőle őket. Ez az *egyénség* keletkezésének a lélektana. Érzi, hogy ő önmagában véve valaki, az ő világa megközelíthetetlen, kifürkészhetetlen. A legkomolyabb, legmélyebb jellemű gyermekek szokták ezt legjobban érezni. Tudja, hogy ő egy szent titok birtokában van, melyet senki sem ért meg, csak saját maga. Ekkor fenyegeti legjobban bizonyos világgyűlölő, emberkerülő hangulat, különösen, ha a körülte levők részéről gáncs, vagy gúny éri. A tétlen álmodozás hangulatától megy át a *cselekvés* terére. Azt a világot, melyet megragadott, melyben él, nem csak megismerni,

manem megvalósítani is akarja. Érvényesíteni akarja saját magát, munkateret keres, terveket kovácsol.

Ez önérvényesítés után való törekvés elsősorban a *szociális közösség* megszabott formáiba ütközik bele. Szembeszáll a család tradícióival, szokásaival, s a nyárspolgári konzervativizmus inogni kezd előtte. Azután a nemzeti és vallásos közösség formáit és hagyományait ostromolja. Az a szkeptikus, fölényes hang, mellyel az ifjú nyilatkozik ezekről, ennek a jele. Gyakran találunk embereket, kik a fejlődésnek ezen a fokon maradtak meg, kiknek csak kritizáló szavuk van ezekre, akik nem értik azokat a tényeket, melyek nem észszerűek s az egész világot a külső, formális igazság mérőveszőjével ítélik meg. Nagy fáradságába s sokszor hasztalan fáradságába kerül a nevelőnek védekezni e föltöttebb igazságos s ép azért igazságtalan ítéletek ellen, melyeket a «szabadon gondolkozó» ifjú minden közelebbi vizsgálat nélkül mond ki. A felületességnek, a könnyelmű ítélkezésnek a veszélye itt csak az által, s így is nehezen kerülhető ki, ha erőlyesen rámutatunk az illető ítélkezésének alaptévedéseire.

A másik oldalon ez az egyéniség önállóságára való törekvés a *tehetőségben* nyilvánul. Az ifjúság keres módot, hogy megjelenítse, kifejezze magát. Az egyesületeket derűre-borúra alakítja, azokban tevékeny munkát végez. E munkában félreismerhetetlen az önállóságra törekvés. Az ifjúság maga akar saját ügyeiben intézkedni, saját magát akarja kormányozni. Hogy ez a motívum milyen fölhasználható az ifjúság gondozásában, azt első pillanatra láthatjuk. Módszerét és kifejezését alább vezetjük le részletesebben. Végül egy nagy gondolat uralkodik itt, törekvés az *önállóságra*. Le akarja rázni a korlátokat, melyeket a külső tekintélyek, szokások raktak vállaira. Mindenki ismeri azt az önérzetességet, önbizalmat, mely az ifjú lelkét eltölti, s mely gyakran veszedelmes önhittségnek ad helyet. Ez elfajult alakjában alig is lehet védekezni ellene. Lenézi, saját szolgálatába akarja állítani szüleit, tanítóit, barátait, az egész világot, egyetlen mód, hogy kiterünk az útból, s az életre bízunk, hogy alázatosságra tanítsa. De ahol ilyen önhittségtől nem kell tartani, az ifjúság önérzetének emelkedésében igen jó kapcsolópontot találunk a nevelői munkához. Nagy feszítő erő ez, mellyel azonban vigyázva kell bánnunk, hogy virtuskodás, szereplési viszketegség, föltűnési vágy ne legyen belőle, mert ezek az elfajulásai a mértéktelen önbizalomnak. Azért olyan nehéz az ifjúság hatalmaskodását is megakadályozni.

A másik nagy gondolat, ami a serdülő fiú lelki fejlődését vezeti, a *nemi fejlődés* gondolata. Ennek szerepe nem elszigetelt a szellemi fejlődés haladásától, melyet eddig tárgyaltunk, vele együtt halad, sőt a

jelenségek, melyeket felsoroltunk, ennek közrehatásával származtak. Ez teszi olyan változatossá, olyan kiszámíthatatlanná ezt az egész világot, hiszen egy egész életre kiható változással állunk szembe. Itt természetesen ismét csak a jelenségeit rajzolhatjuk ennek a fejlődésnek, mert nem tudományos lélektanról van szó, hanem csak az ifjúság lelki világának ismertetéséről.

A fejlődő szexualitás elsősorban az ifjú világképét külsőleg bővíti. Megismeri és megismerni törekszik a dolgok eredetét, származását. Be akar hatolni azokba a titkokba, melyek a születés és halál kérdéseivel függnek össze. Ezekkel együtt ujonnan tűnik föl előtte a jelentése egy sereg olyan dolognak, melyekről eddig sejtelemmel sem bírt. Ez a fejlődő ösztön brutális, sokszor baromi erővel tör ki és jogait követeli. Az ifjú előtt egy új világ nyílik, amelyben meglátja a nemi különbségeket. Talán, mint sejtelem élt ez eddig a lelkében, mint tudatalatti vonzódás, mely egy napon tudatossá lesz. A mélyen látó nevelőt épúgy óvatosságra inti a vegyes iskolában a fiúk és leányok közötti napirendre kerülő ellenkezés, gúnyolódás, mint a túlon túl barátságos viszony. Mert ez a fejlődő ösztöniség ebben a két formában jelentkezhetik. Az ellenkezést ép oly nehéz megakadályozni, mint a barátkozást. Itt a nevelői fontossága a lovagiasság gondolatának. Az ifjú, aki e különbségeket először ismeri föl, kétféle módon viselheti magát a másik nem irányában. Az erősen érzéki természetek brutális megnyilvánulásait a legerélyesebb elzárással és más eszközökkel kell elszigetelni. A másik megnyilvánulást azoknál látjuk, kiknél a fantázia működése erős, egy bizonyos hódolatnak, csöndes meghatottságnak állapota, melyet a nevelő kötelessége fölhasználni a szolgálatkészség, lovagiasság, nők iránti tisztelet motivumainak kiemelésére. E kétféle megnyilvánulás egyénenként különböző, valamint társadalmi osztályok szerint is. Mindenki ismeri azt a jelenséget, hogyan vágyik némelyik ifjú a frivol tárgyú olvasmányokra, hogyan alakítanak egy társaságot, melyben a piszkos beszéd erény és bevett szokás. Irodalmunk, sajnos, bőven termi ezeket, melyek pedig a legmételeyezőbb hatásúak. Ezekből legnehezebb kiragadni az ifjúságot, mert ezt csak olyan lélek képes megtenni, mely az élet e fertőjéből maga is megtalálta a kivezető utat. A másik típus, az ábrándozó típusa sokkal könnyebben kezelhető. Itt ennek gondolatait magas célokra kell irányoznunk, meg kell értenünk ábrándjait, de óvnunk kell tőle, hogy a tétlen álmოდózás kísértésébe essék. A kielégítetlen ösztön hevesen ragadja az ifjút a sexuális bűnök számtalan örvényébe. Ez a kérdés, hogy milyen módszerrel képes a nevelő visszatartani ettől az ifjúságot, a modern pedagógia egyik legnagyobb, még sajnos, mindig nyílt kérdése. Erről alább részletesebben szólnunk, de már most reá irányítjuk a figyelmet e kérdés rendkívüli fontosságára.

Eddig az ösztönnek csak első, ösztöni nyilvánulásairól volt szó. Ezzel azonban nincs bevégezve ennek szerepe. Olyan hatalmas erejű jelenség ez, hogy a lélek minden tevékenységét uralja, hatását a többi ösztönökre is kiterjeszti, a többi ösztönökbe átsugárzik. Legfontosabb a jelentő ösztönbe való átsugárzása. Ennek jelei az az érdeklődés, melyet az ifjú minden szexuális tárgyú dolog iránt érez, legyen az bár burkoltan ilyen. A lírai regények, költemények, amilyen unalmasaknak tetszettek előtte azelőtt, annál kedvesebbek most. Ezekhez járul a kalandságnak az a vonása, mit az előbb rajzoltunk. A képzelt világot, melyet maga elé rajzol, úgy rendezi be, hogy maga mellé királynéról is gondoskodik. Ő a lovag, ki hődelattal veszi körül királynőjét, érette minden áldozatra kész. Minél jobban látja, hogy e világ nem érti meg őt, annál jobban elzárkózik előle, s annál nagyobb a boldogság, mit maga elé képzel.

Mély és tragikus ellentétet ad az ösztön és öntudat ellentéte. Az ösztön ragadja magával, ha kell minden áldozat árán, míg az öntudat a saját hivatására figyelmezteti. Csodálatos kettősség keletkezik a lélekben. Az az ifjú, aki vakon engedelmeskedik ösztönének, érzi, hogy öntudata mást parancsol neki. Ellentétet lát saját magában, a vágyak és öntudatnak ellentétét. Ez teszi olyan megmagyarázhatatlanná, érthetatlenné az ifjút ebben a korban. Tudja, hogy emberi kötelessége határt szabni ösztöneinek, de érzi azt is, hogy ez ösztön hatalmasabb, mint ő. A cél és valóság, az élv és erény örökös válaszútján van. Áldott a kéz, mely segíteni tud rajta, a szív, mely megérti az ő lelke küzdelmeit és befolyásával elhatározóan dönteni képes a nagy harcban. Ilyenkor, ezekben a kérdésekben van igazi barátira szüksége, aki meg képes váltani őt ez ingadozástól. Ha ilyen nincs, e kettős élet folyik tovább, az önuralomra képtelen belezuhan az ösztönök hatalmába. Az önfegyelmzés gondolata, melyet eddig gyakoroltatott a jó nevelő, óriási segítség itt számára. Mert ez óriási harcnak csak az vet véget, ha az öntudat uralkodni képes az ösztön fölött, vagy ha az ösztön kielégítésével az öntudattal való békesség virrad föl.

A leányok fejlődése nagyban különbözik a fiúkétól. E különbség oka nyilvánvalóan abból a mély fiziológiai és lélektani különbségből érthető meg, mely a két nem között fennáll. Még a gyermekkorban nem észlelhető erősen ez a különbség, de az éles szemű nevelő ott is meglátja, milyen egészen más a fiúk és leányok nevelésének módszere. Még nagyobb lesz ez a különbség a nemek elválásának korában, a serdülés idején. Az együttes nevelés ilyenkor elháríthatatlan nehézségekbe ütközik. A gondozás menete is egészen más egyik, mint a másik nemnél. Ezért legkevésbé sem helyes, ha közös egyesületekbe akarjuk őket tömöríteni, mert ez egyesület legfőljebb és legjobb esetben házasságköz-

vetítő szerepet fog vinni, de nem jelent rendszeres nevelést. Viszont más oldalról, már a fiúk lelki világának vázolásánál láttuk, hogy a két nem teljes elszigetelésére hiába teszünk kísérletet. A követendő módszer tehát ez: a gondozás olyan ágaiban, amelyeknél speciális elbánásra van szükségünk a fiúk és leányok között, olyan munkaágaknál, ahol a módszer különböző, pl. a testi nevelés munkájában, külön munkaköröket kell létesíteni, ahol azonban a két nem egymásra való hatása a további nevelést nem akadályozza, vagy ép elősegíti, ott a közös munkakörökben összegyűjtjük őket. Ilyen munkaág pl. az intellektuális és művészeti nevelés munkája.

A női léleknek egy vezető elve van, mely fejlődését meghatározza, a nemi élet fejlődésének gondolata. A kis leány, aki apróbb testvérét olyan odaadó gonddal ápolja, bábúit öltözteti, e cselekvények között mintegy előre megéli a maga anyai hivatását. Az erre való törekvés már ott él a lelkében öntudatlanul, egyiknél jobban, másiknál kevésbé. A nevelő, aki szemmel kíséri ez apró játékokat, föltétlenül észreveszi azt az anyáskodó gondosságot, mellyel a gyermek-leányka dajkálja testvérét, bábúját, ha az nincs, legalább a — macskáját. Ez az anyáskodó törekvés a legtöbb nőben ugyanígy megmarad öreg korában is, az előszeretettel az iránt, ami gyöngébb nála, ami rá van szorulva. A serdülés korában azonban ez nagy változáson megy keresztül. Az ösztön követelő ereje kielégítésre vár. E megnövekedett erő okozza a serdülő leányok fokozott anyáskodását, mellyel sokszor találkozunk. Ez azonban még öntudatlan. A vágyak, melyeket érez, alakot nem öltenek, öntudatra nem jutnak, mint meghatározhatatlan, boldog izgalom élnek a lélekben. Az első alakot ezeknek a fantázia adja. Álomképeket varázsol eléjük, lovagokról, királyfiakról, akiket epedve várnak. Az öntudat kivetíti e pótlóképeket, melyeket álmaikban látnak ismételten. Innen a serdülő leány olvasási vágya, mikor a regények alakjaiba saját magát képzele bele. Ezért válik a fiatal leány ábrándozóvá, álmodozóvá, szemei ismeretlen messzeségbe néznek, lelke egy más világban jár. Emellett fejlődik ki az érdeklődés, mely rendszeressé és alapossá nem lehet, hisz az egész lelket egy más gondolat foglalja el, s így kíváncsisággá válik. Rajong azért, ami új, ami eredeti, keresi a különös helyzeteket, kalandos eseményeket. Ki érthetné meg ebben a korban a leány lelkét, ki tudna behatolni azok közé az ábrándképek közé, melyekben ő él!

Ez a világ bizonyára nem érti meg őt. A valóság, a rideg valóság távol esik tőle. Fárasztóvá és terheessé lesz számára a mindennapi kötelesség. Állandóan érzi az ürt, ami a valóság és az ő ábrándvilága között van, még akkor is, ha tudatára nem jutott ennek. Ezért olyan kiszámíthatatlan, szeszélyes minden serdülő leány. Az álmait félti, melyeket más nem ért meg, melyek az ő igazi tulajdonai. Aztán ez ál-

mozak alakot öltenek egy személyben, akire reáruház minden kiváló tulajdonságot. Erősnek, nagynak, dicsőségesnek, tudósnak tartja, s később, ha kitűnik, hogy milyen kevésbé az, jön a csalódások korszaka, melyek a leánynál sokkal mélyebbek mint a fiúnál. Először úgy tűnik föl, hogy velük összeomlott az egész világa, de lassanként e csalódások adják meg a realitásnak, a valóságnak a vonásait.

Nagy vonásokban körülbelül így lehetne vázolni az ifjú szellemi fejlődését. Nem lélektant akartunk adni, csak a fejlődés képét, hogy pontosan számbavehessük azokat a motívumokat, melyekkel a nevelésben számolnunk kell.

2. Az ifjúság motívumai. Típusok.

Mindenki előtt világos, hogy a nevelés lehetősége azon az alapelven épül föl, hogy a nevelő munkája e munka alapjául szolgáló lélekben bizonyos kapcsolópontokat talál, melyek a munka továbbhaladását biztosítják. Két pedagógiai alapelv az, mely a nevelés munkáját lehetetlenné és reménytelenné teszi; az egyik, hogy a gyermek természetétől rossz, s a jót képtelen fölfogni és átélni; a másik, hogy a gyermek már természettől bírja azokat a vonásokat, melyeket a nevelés adhat, vagyis tökéletes. Az első esetben csak egy idegen elvvel lehetne a gyermeket a nevelés céljához közelebb vinni, a másikban az egész nevelés felesleges lenne. Minden reális pedagógia alapgondolata, hogy a gyermeket úgy fogja föl, mint akiben a tökéletesség lehetősége van meg, mely lehetőséget valósággá változtatni a gyermek erre való törekvésének fölhasználásával, a nevelés föladata. Ezért van a neveléstannak három pillére: a jelenlegi állapot, a cél, és a módszer kérdése, mint fontosabb említettük is. Ezért tárgyaljuk mi is az ifjúság gondozásának vezérelveit e három főkérdés körül csoportosítva.

Ha pedig a nevelés munkája egyik szilárd támaszpontját magában az ifjúság lelki világában találja, meg kell keresnünk azokat a kapcsolópontokat, melyekre a mi munkánk számíthat. Ezek fölhalálására a következő gondolatmenet vezérel: A nevelés célja az ifjúságot egy alacsonyabb fokról egy magasabb fokra vezetni. Három ilyen szellemi fejlődési fokot ismerünk: a hedonizmus, utilizmus és idealizmus fokát. Ezeket a szerint különböztetjük meg, amit az e fokon levő ember az élet legértékesebb javának tekint. Az első fokon, a hedonizmus fokán az élvezetet tartja legfőbb értéknek, minden egyebet ennek szolgálatába állít és eszköznek használ föl ennek elérésére. A második fok legfőbb értéke a haszon, a társadalmi szokás, közjó stb. alakjában jelenik meg. Az ifjúkor kalandossága, más oldalról tettvágya, érdeklődése a világnézet, a társadalom egysége, a nemzeti és vallásos közösség iránt, egy-

képen bizonyítják, hogy ezen az értékelési fokon áll. Ennél azonban egy magasabb fok is van, az önértéknek, az idealizmusnak a foka, mely legnagyobb érték gyanánt a *nemes személyiséget* vallja. Ez álláspontra eljutva ismeri föl a lélek a saját örökkévaló hivatását, mely egyedülvalóvá teszi e világon, s egyben azt, hogy hivatása a nemesség megvalósítása azok között, akik közt él. Fölismeri, hogy a társadalmi közösségek eszközök — bár szükségszerű eszközök — ezek megvalósítására, mely bennük alakot ölt, s melyet ők az emberiségben kialakítani segítenek. Ez öntudatos, nemes személyiségre való eljuttatás a nevelés feladata, melynek célját így egy szóval: *jellemnek* nevezhetjük. A nevelés feladata hát az utilizmus fokán élő ifjút a jellem kialakításában vezetni. Ez a nevelés feladat, kötelesség, melyet belső hivatás ró mindnyájunkra, végzése nincs osztályhoz, társadalmi álláshoz kötve, hivatása minden embernek, aki e fokra maga eljutott.

A mikép láttuk, hogy a nevelés célja: a jellem tehát nem idegen a lélektől, nem egy mondvacsinált és légből kapott cél, hanem olyan állomás, melyhez a lélek fejlődése szükségszerűen vezet, úgy ez a gyermek lelkében is megtalálja a maga alapját. Alapvonásai mélyen bent rejlenek már a gyermek lelkében, s a nevelő gyakran látja a gyermek ragaszkodó hűségében, mely kötelességérzetében, hősies önfeláldozásában megcsillanni jellemének alapvonásait, melyeket fokozott és tökéletesedett alakban később a férfiban és nőben felismer. Mert a fent említett fejlődési fokokat nem választja el szilárd határ, hosszú és lassú átmenet vezet egyikből a másikba. Az élvezet egy idő múltán nem elégti ki az embert, valami másra vágyik, hiányát érzi valaminek, ami tökéletesebb, mint az. Így ragadja meg a haszon értékelvét, s ami változást ez világnézetében létrehoz. Először boldogan ismeri föl az új világot, mely körülré terjed el, s adja át magát ennek, de lassanként fölismeri, hogy a társadalmi szokással szemben az egyéniség értéke áll. Hogy fölötte minden külső erőszaknak egy örökkévaló elv birtokában van. Így tartalmaz minden alacsonyabb fok egy vonást a következőből, egy hiányérzetet, melynek pótlóképe ott áll a lélek előtt. Ez a hiányérzet, melyet igazán csak a valódi pótlék tud kielégíteni, vonatkozik a vonásokra, melyek a jellem alakját adják. Fölismerésük és oda nyújtásuk képezi a nevelés módszerének főkérdését. E pótlóképeket, melyeket a lélek kivetít, maga elé tűz, nevezzük *motivumoknak*.

A léleknek e többre való vágyakozása, mely mélyen a lélek alkatában gyökerezik, s mely a tökéletességre való vágy alakjában a vallás csírája a lélekben, irányul ép úgy az anyagi, mint a szellemi életre. Csakhogy míg az előbbi fokon az anyagi lét a legfőbb érték előtte, ez most már eszközzé válik azon szellemi célok elérésére, olyan eszközzé, mely azonban ezek eléréséhez föltétlenül szükséges. Az anyagi élet

motivumai az élet fönntartására és fejlesztésére vonatkoznak. Legfontosabb itt az a gondolat, hogy az élet érték, melyet őrizni és fejleszteni kell, az erőnek, az egészségnek a motivuma. A szellemi élet értékei az értelmi, erkölcsi, művészeti és vallásos értékkörök szerint határozódnak meg. Ezek önértékek, vagyis minden más nélkül, önmagukban értékek. E motivumok mélyen a lélekben gyökereznek. Az önfönntartás ösztöne parancsolja megtenni mindazt, ami az élet fönntartására és annak szükségéi megszerzésére elkerülhetetlen. E fokon az ifjú már belátja, hogy az élvezeteknek való föltétlen hódolás, az ösztönnek való engedelmesség nem a legmagasabb fok, hogy az élet föladataira vonatkozólag jobb egy hosszú és önnegtagadó, mint rövid és mértékletlen élet. Ezért akar erős és egészséges lenni. Az erőkel való takarékoskodás az élet anyagi eszközeivel való takarékoskodást is hozza magával. Az ifjú gyűjtő szenvedélye itt emelkedik ki. Az anyagi javak gyűjtése is válhatik szenvedéllyé, a takarékosság motivuma föltétlenül kiemelhető. Az a lelkesedés, mellyel, mint láttuk, az ifjú a szellemi világ felé fordul, szüli elsősorban az érdeklődés motivumát, mellyel ismereteit akarja bővíteni. Ezt a világot megragadja és magáénak vallja, ez az egyéni élet szentségének motivumát hozza elő. Azt a lelkiállapotot, hogy az ifjú e szellemi világba elmerül és annak vonásait lassanként fölismeri, már elcsépelet és üres közhellyel idealizmusnak szokták nevezgetni. Itt adhatjuk vissza e szó igazi tartalmát és értelmét abban a gondolatban, hogy ez az eszmék világába való elmerülés, azok valóságának fölismerése és megértése a legmagasabb tulajdona a léleknek. Láttuk, hogy az ifjú még nem fedezte föl, hogy a két világnak, a való és kellő, a tények és értékek világának középpontja egybeesik, hogy azok nem kizárják, hanem kiegészítik egymást, ez azonban félszeg jelentkezései mellett sem von le semmit annak a feladatnak a nagyságából, mely reánk ez eszmei világ egyes vonásainak előtte való teljesebb kifejtésében vár.

E szellemi világ először úgy jelenik meg az ifjú előtt, mint a törvények világa. Érzi, hogy e világban rend van, annak egysége egy akaratnak megnyilvánulása, mely abban uralkodik. A törvény kikerülhetetlen, kötelező erővel bír mindenkire nézve, annak *engedelmeskedni* tartozik. Ezt a törvényt a saját lelkében is megtalálja, mint annak alkotó vonását, ennek a törvénnyel való egyezése az *igazság* gondolata. Az akarat, mely a világban nyilvánul, megjelenik a saját lelkében is, az ő lelke tehát e szellemi világgal ugyanazon akarat törvényei alatt él. Erről a törvényről e világ nem tud, de ő tudomással bír; ő több, mint a világ, részese e világon uralkodó akaratnak, ez a vallásos motivum az *istennel való közösség* gondolatában jelentkezik. Ezek a törvények azonban nemcsak kötelezők, hanem elkötelezők, nemcsak valóságok, hanem megvaló-

sítandók, vagyis ez a világ az *erköles* világa. Nemcsak tudomása van e világ létezéséről, de tudja azt is, hogy ebben *kötelességek* várnak reá. Akarja alakítani e világot, hogy az olyan legyen, amilyennek maga elé rajzolta, vagyis a törvénynek megfelelő: *jó*. Már a saját lelkében, az ösztön és öntudat harcában látja, milyen különbség van a jelenlegi állapot és a cél között. Érzi, milyen messze van a céltól, melyet meg akar valósítani, hogy elmaradt tőle. Látja, hogy az igazi irányt az öntudat jelöli ki neki, s ennek kell engedelmeskedni. Ez az önfegyelmzés, *önuralom* motivumát teremti meg. Tudja, hogy az élete a harc élete, melyet a cél érdekében a jelenlegi állapottal szemben vívunk. De a cél az ő lelkében le van helyezve, ezt a célt naponként szemléli, látja s ez adja neki az öntudatoságnak, *önbizalomnak* a rugóját. De ez a harc nemcsak az ő lelkében dúl, kint a világban is. Ezt a célt kivívni, elszánja az életét, mert ez ad neki új szellemet. Körülötte vannak azok a közösségek, melyek az ő munkájára várnak. Akik e munkában közösen akarnak résztvenni és nemcsak játékokra egyesültek, az ő barátai, s a *barátság* motivuma itt lép előtérbe. A nemi ösztön átsugárzása a másik nemmel szemben a *lovagiasság*, *szolgálatkészség* motivumát emeli ki azok iránt, akik gyengébbek, mint ő, akiknek az ő segítségére van szüksége. A közelebbi kör a család köre, melynek tagjaihoz, különösen, akik nagyobbaknak látszanak előtte, aztán tanítói közül némelyekhez a *tisztelet* és *kegyelet* motivumai kötik. A nemzeti közösség iránt való ragaszkodása a lelkesedésen kívül a *hazaszeretet* igen mély tartalmú motivumában nyilvánul, melyhez a hűség, kötelességteljesítés, hazaért való munka gondolatait kell kapcsolnunk. A társadalmi síkban megvalósuló erkölcsi érték a kultúra, motivuma a fejlődés gondolata. Az egyházi közösség másik nevezetes faktor. Itt a közös vallásos világnézet gondolata döntő. Az erkölcsi síkban megjelenő vallásos motivumok a *bűnbánat*, *megtérés* motivumai, melyek az ifjúság lélektani állapotából könnyen magyarázhatók. Ez az egész világ, mely így jelenik meg az ifjú előtt értelmi és erkölcsi alkatában, az ő világa, melyet meg akar valósítani, ki akar fejezni. Így lesz minden ifjúból — legalább saját maga előtt — művész, aki csodálkozásba ejti e világot. E tevékenységre való vágy az *alkotás* motivumát kelti, ez újjáalkotandó világ, melyet lát, a vallásos fokon *áhitatra* serkenti.

Ezek nagy vonásokban azok a motivumok, melyeket lélektanilag le lehet vezetni, s melyek kapcsolópontok gyanánt szolgálnak a munkánkhoz. Természetes, hogy ezek egyképen nem élnek minden ifjú lelkében, egyéni sajátásaik, természetük, neveltetésük szerint változnak. A munka folyamán azonban arra kell törekednünk, hogy minden motivumot kihasználjunk. Hogy mely motivumok fejlődtek ki egyénenként legerősebben, azt csak az egyének ismereténél dönthetjük

el. Vannak azonban bizonyos hangadó, főbb vonások, melyek az illető ifjú egész szellemi alkatát meghatározzák. Könnyebbség okából ezek szerint különböztetjük meg az ifjúságnak különböző típusait.

A típusok szerint való megkülönböztetés alapját azok a fejlődési fokok adják, melyeken az ifjú keresztül megy. Ez a fejlődés, mint láttuk, nem egyöntetű, vagyis nem történik mindegyiknél ugyanazon időben, környezetük, születésük alkalmával magukkal hozott hajlamaik, diszpozícióik szerint az árnyalatok végtelen sok számát mutatják föl; de nem is egyforma gyors, hanem lassú haladás, az átmenetek alig észlelhetők. Azért veszünk föl tehát különböző típusokat, hogy e fejlődés egyes fázisait rögzítve, megismerhessük. Világos azonban, hogy e típusok szerint való tárgyalási mód csak fölfogási és magyarázati forma, az egyének oly sokfélék, olyan különbözők, hogy még e beosztás mellett is óriási változatosságot mutatnak föl. Nem is ajánljuk a nevelőnek, hogy elégedjék meg e típusok megfigyelésével, mert munkája így sablon-szerű lesz. Ez a beosztás csak eszköz, hogy könnyebben megérthesse ifjúságát és megtalálhassa a módszer általános vonásait, de sohasem tudjuk eléggé hangsúlyozni, hogy az egyéni gondozásnak e típusok ismereténél mélyebbre, a személyes ismeretség és megértés alapjaig kell nyúlnia.

A három legélesebben felismerhető típus közül az első *érzéki* típusnak nevezhetjük. Jellemzője az *érzéki* ösztön erős uralkodása, melynek ereje és brutális jelentkezése minden társadalmilag ráerőszakolt álarc mögül kitör. Gyakran nehéz ezt fölismerni, de bővebb megfigyelés után világos lesz előttünk, hogy minden gondolatát, szavát, cselekedetét e titkos rugó mozgatja. Frivol célzásokat lát és keres mindenütt, a kifejezései válogatatlanul durvák, olvasmányait legszívesebben a nemi életre való célzásokban bő művek közül válogatja. Modorában kiméletlen, durva, jelleme hajlik az alattomosagra. A vele való elbánás nagyon nehéz, a munka szempontjából e típus a legkevésbé használható. Leggyakrabban találkozunk vele az iparos és kereskedő ifjúság körében, de a középiskolákban sem ritka.

A második, már sokkal használhatóbb és értékesebb a *fantasztia* típus. Ennél a fantázia működése lép erősen elő, a nemi ösztön a jelentő ösztönbe és öntudat ösztönébe átsugározva jelenik meg. Fő jellemvonása az *álmódosítás*; elmerül a maga gondolataiba, helyzeteket él meg magában. Ábrándozó, s mivel a jelen körülményekkel ez álmokat nem képes összeegyeztetni, türelmetlen. A világfájdalmas búskomorság legjobban itt lép előtérbe. Kedvenc olvasmányai a lírai versek és idilli epizódokkal bővelkedő regények. E típusnak sok mellékfaja van, aszerint, amint a kalandosság erősebb benne vagy a búskomorság, vagy pedig az ösztön átsugárzása. Az ilyen ifjú elvonuló, szótalán, magába mélyedő, a társa-

dalmi szokások és kötelek iránt érzéketlenséget mutat, barátokat nem igen keres, titkolózásra hajlandó. Nevelői szempontból sokkal értékesebb, mint az előbbi, de energiája kevés. Leggyakoribb a középiskolákban, tudományos érdeklődésre legjobban megnyerhető.

A harmadik típust *agilis* típusnak nevezhetnők. Benne az ifjúság tettvágyáról, elevenségéről rajzolt vonások legélénkebbek. Kitűnő érzéke van minden társadalmi kötelezettség és társadalmi közösség iránt. Jó barátja válogatás nélkül mindenkinek, ismeri a mulatságok minden válfaját. Elsőrangú táncrendező, udvarló, önképzőköri vitákban fő debatter. Egyesületek alakítására, azokban való munkára mindig kész. Elevségénél, jó gyakorlati érzékénél fogva mindenki szereti. Veszedelemre a felületesség, szalmaláng-lelkiesedés, kitartó munkára, elmélyedésre nem való. A szereplési vágy még a kevés alaposságot is megöli benne. Az életben az ilyen típusok boldognak leginkább, mert merész föllépésük, öntudatos viselkedésük, gyakran önhittség menő önbizalmuk előtt mindenki meghódol. Igen használható típus, de felületessége miatt nagy óvatossággal. A falusi ifjúság túlnyomó részben ennek szelidebb fajához tartozik, a középiskolák és főiskolák pedig óriási százalékot adnak ezen típushoz tartozókból.

Mint előbb megállapítottuk, a végtelenségig lehetne fokozni ezek felsorolását, hiszen mint két falevél nincs egyforma, az emberi lelkek is mind különbözők. Mi csak a három főalakot emeltük ki. Azt hisszük, ha olvasóink ezek közül egyet jól végiggondolnak, ráismernek valamelyik alakban egyik-másik ifjúkori barátjukra vagy ismerősükre, valamelyikben esetleg magukra is. Hogy azonban tovább is mehessenek ennél, ajánljuk a következő módszert. Kapcsolják össze e típusok közül pl. az első és másodikat. Akkor kapják egy olyan ifjú rajzát, akinél az érzékiség és a fantasztaság körülbelül ugyanazon mértékben fordul elő s kíséreljék meg ennek vonásait összeállítani s ismét rá fognak ismerni nehányra azok közül, akik kezük alatt vannak. Ha így kombinálva a típusokat ujakat állítanak össze, kapnak még három új típust, melyeket legjellemzőbb vonásuk szerint elnevezve és meghatározva, most már bővebb a beosztás lehetősége és kisebb a veszély, hogy némelyeket erőszakosan skatulyázunk be nekik meg nem felelő kategoriákba.

A leányok szellemi típusai sokkal kisebb különbségeket mutatnak. Láttuk, hogy egész fejlődésüket egy nagy gondolat határozza meg, s ez adja a felosztási alapot is. Az egyik típust *családi* típusnak nevezhetjük. Jellemző ez az anyáskodó gondoskodás. A bábukkal való játszást nagyobb korában sem veti meg. Különösen ki van fejlődve benne a családi érzés, a család sorsában való részvétel, azért való munka. Közöttük is van álmodozó természet, belső világuk sok csöndes tragédiának, álmaik lassú összedőltenek néma tanuja, de vigasztalást találnak az önfeláldozó

munkában. Hűséges, odaadó lelkek, akikben a segítségnek, részvételnek minden szava jó talajra talál. Érdeklődési körük szűk, de mély. A nevelő ezt a típust nagyon jól felhasználhatja. Veszedeleme az, hogy az apró munkák a magasabb gondolatokra való kilátást elzárják. A másik típust hívjuk *világi* típusnak. Érzékinek is nevezhetnők, mert ebben az ösztön erőteljesebben lép föl s a kielégítésre való törekvés határozottabban nyilvánul. A szociális közösség, a család iránti érdeklődése csekély, kitarító munkára nem alkalmas. Kiemelkedik benne a hiúság, keresi a mulatságot, udvarlókkal véteti körül magát. Érdeklődése sokoldalú, de nem mély, ezért a munkában is kevésbé használható, mert felületessége a munkát eszköznek nézi saját személye előtérbe tolasára.

Noha a vallásos nevelés nem tartozik azok közé, amelyekről részletesen szólni óhajtunk, mint egyik igen fontos nevelői célt még sem hagyhatjuk ki egészen a tárgyalásainkból, abban a tudatban, hogy ezt a célt, bár minden felekezeti vonás nélkül, de a nevelőnek ép úgy munkálnia kell. Ezért szólnunk a vallásos típusairól is az ifjúságnak. Erről természetesen igen sokat lehetne beszélni, itt csak röviden jellemezzük őket. A fiúnál az érzéki típus a legkevésbé érzékeny a vallásos motívumok iránt. A fantasztának már két típusa igen értékes. Az egyik a *konzervatív* típus, mely a vallásos cselekményekhez szokásból ragaszkodik, a vallásos életet ezekben a cselekményekben látja megvalósulva. A tradíciókhoz való ragaszkodás itt veszélyezteti a vallásos élet eleven-ségét és átélését. A másik alak személyes belső élményekre vágyik. Ennél az ösztön és öntudat ellentéte által szült bűntudat igen mély lehet, ezért gyakran *pietizmusra* hajlandó, melynek túlhajtásaitól azonban e személyes élmények megadásával és személyes gondozással meg lehet menteni. Az *agilis* típus a nemesebb vonások kiemelésével szintén jól felhasználható, egyházi emberbaráti s nevelői munkára. Jellemzője a vallás tevékenységi oldalának kiemelése, melyet ki kell egészíteni mély vallásos élményekkel.

Hogy e típusokat hogyan használjuk fel, melyek azok a motívumok, melyek az egyes típusoknál kiemelendők, hogyan vezetjük át ezeket és töltjük meg tartalommal, alább, a módszerei részben fogjuk tárgyalás alá venni.

Ha most világosan áll előttünk az ifjúság lelki világa — már amennyire ilyen komplikált és bonyolódott világ tisztán állhat az ember előtt — megpróbáljuk megismerni azokat a külső körülményeket, melyek az ifjúság szellemi alkatára, fejlődésére befolyást gyakorolnak és meg-rajzolni azt, hogy e körülmények minő módon határozzák meg az ifjúság egyes osztályainak típusait. Az élet külső föltételei és körülményei három csoportba osztják az ifjúságot, mely csoportok egymás között

nagy különbségeket mutatnak föl. E csoportok: 1. falusi, 2. városi iparos és kereskedő, 3. középiskolai ifjúság. Lássuk egyenként ezek jellemzését.

3. A falusi ifjúság élete és körülményei.

A falusi ifjúságot első tekintetre olyan különbözőnek látjuk a többitől, hogy egészen érthető, ha körülményeinek és szellemi alkatának ismerete nélkül közötté eredményes munkát végezni nem tudunk. Sok eredménytelenség leli abban a magyarázatát, hogy a vezető nem szán elég időt a falusi ifjúság világának megismerésére, vagy félreismeri azt. Ebből származik a lehangoltság és csüggettség, a mi sok vezetőt hamar elfog, pedig a baj oka abban van, hogy idegen motivumokkal akar hatni rájuk, akiktől ezek pedig távol állanak.

Az ifjúság egész világát falun döntően befolyásolja az a *munka*, amelyet végez. A mezei munka korai részvételhez szoktatja az ifjúságot. Már kora gyermekségében részt kell venni e munka egyes ágaiban, melyből mindenkire vár valami a háznál. Tétlenül csak az egészen apró gyermek él. Ez a munka a legközvetlenebb és legerősebb kapocs, mely az egy községben őket összeköti, életüket familiárisná teszi. A közös foglalkozás nem engedi a családok olyan mértékű elválását, mint a városban. Közös tradíciót teremt. Minden falusi gyermek azokban a hagyományokban nő fel, melyek a faluban és a családban uralkodnak. Ezek a hagyományok megváltozhatatlanok, alattok elenyészik az egyén, ellenük hiába lázadozik, koruk és tekintélyük megsemmisít minden egyéni kezdeményezést. Ilyen hibás, szokások és hagyományok elleni harcban nagyon vigyáznia is kell a nevelőnek. Ha okatlanul indít harcot, nem csak azt veszti el, de talajtalanná válik az egész községben, mert újtónak, kevélynek kiáltják ki. A hibás szokások és hagyományok megszüntetését csakis az ifjúság útján, s óvatosan lehet keresztülvinni. Ne feledjük, hogy ők abban nőttek föl, talán egész szellemi világuk egyik alappillére nyugszik azon az igazságon, melyet e szokás külső ruhájába burkoltan vallanak, s míg új és jobb kifejezést nem tudunk adni nekik, hagyjuk meg a régit. Gúnytól, nevetségessé tételtől különösen semmi jót sem remélhetünk.

E konzervativizmus egyik jellemvonása a szülői hatalom erős kiemelkedése; lehet a másik oldalát is venni a dolognak: a gyermek iránti kevés tekintet. A gyermek természetes jogát szórakozáshoz, testi fejlődéshez, szellemi emelkedése munkálásához falun a szülők kevésbe veszik. Bizonyos szabadságokat a serdülő fiú élvez ugyan, de csak lopva, mintegy kikövetelve s nem megadva. Azért e kikövetelt szabadság gyakran visz duhajságra és lesz szabadossággá. A nevelő ezért fog

elsősorban megütközni azon, milyen kevésre becsülik a szülők a gyermekekkel és ifjúsággal való foglalkozásának jelentőségét. Nem értik meg, hogyan szánhat valaki időt rá, hogy azokkal foglalkozzék. Dicsérik jószívűségét, buzgóságát, de elfecsérelt időnek és hiábavaló fáradságnak találják az egészet. Még jó, ha ki nem gúnyolják érte, vagy be nem vádolják felettes hatóságánál. Sok nevelő sorsa ugyanaz Socrates óta, akit szintén jással vádoltak, hogy tiszteletlen a régi hagyományok iránt és megrontja az ifjúságot: meginni a félreértés, gúny, alacsony vádaskodásokra keserűség méregpoharát.

A másik felülről jellemvonása a falu ifjúságának a *természet iránti érzék* kiemelkedése. Kétségtelen, hogy ennek az ifjúság jellemére is meg van a maga hatása, most csak a külső körülményekre való vonatkozásban tekintjük. A természet tárgyaival való foglalkozás, jelenségeinek figyelése, mely jelenségek számára óriási horderővel bírhatnak, hisz azok alakulásától munkájának eredménye vagy sikertelensége várható, erősíti a falusi ember érzékét a megfigyelés iránt. Amiket városi ember nem vesz észre, a falusi előtt nyitott könyvként olvasható. Másik következménye a darabosság, esetlenség, szóban, gondolatban, cselekedetben. Mindamellett nagy tévedés volna azt hinni, hogy ez a durvaság mindig erkölcsi alacsonyossággal is lenne összekötve. A durva külső alatt gyakran veszünk észre értékes lelki tulajdonságokat, esetlenségei, apró, sokszor szánalmasan átlátszó furfangjai alapján véve nem állanak alacsonyabb erkölcsi fokon, mint társadalmunk magasabb osztályainak léha frivolitása és hajszálfinom, de sokszor végzetes ügyeskedései. Az egyenes úton járó nevelő azért elég hamar meg fogja találni a módot a falusi ifjúság között végzendő munkához. A falusi népbabonákat egyszer külön kellene szigorú néprajzi vizsgálat alá venni. Kevés közöttük ami határozottan és egyenesen veszedelmes volna, ezeket az iskola s az ifjúsággal való rendszeres foglalkozás lassanként irtja is már.

Még két, általánosan elterjedt babonát kell eloszlatnunk, melyek rendszeren befolyásolni szokták a vezetőt, s előre elveszik a kedvét a munkától. Az egyik babona az, hogy a falusi embert, s így az ifjúságot is, nem érdekli egyéb, mint a mezei munka és az időjárás. Különösen szomorú dolog, hogy rendszeren ez a meggyőződése a társadalom vezetőinek. E megfigyelés teljesen téves alapon áll. Amennyire természetes, hogy a falusi embert elsősorban a saját munkája és annak egyes részei érdeklik, s hogy ismeretei a világ többi dolgairól csekély számban vannak, olyan téves az a megfigyelés, hogy érdeklődése más körre nem terjed ki. Az élet nagy kérdéseiről épúgy meg van a maga véleménye, mint a legkisebbekről. Sajnos — és ez bizony a nép vezetőinek hibája — hogy ez ismeretkör igen kicsiny. Ennek rendszeres bővítése, új gondolatok megismertetése, gondolkodásának mélyítése, ítélőképességének megszilár-

ditása, ép ezek a feladatok, melyek a nép vezetői előtt állanak. Hogy ez nem eredménytelen munka, csak utalunk arra a szembeszökő különbségre, ami az iskolát járt falusi fiú és írástudatlan apja között van, nemcsak ismeretömegeben, hanem az ítélet élességében is.

A másik babona az, hogy falun működő vezetőnek bizonyos idő múltán el kell vezetnie kapcsolatát a magasabb világgal és le kell süllyednie kikerülhetetlenül azok színvonalára, akik között él. Ez a babona azoknak a gyöngé energiáját, munkába belefáradt, vagy soha bele sem kezdett embereknek a védekezése, akik e miliő-elmélettel leplezik gyöngeségüket. Ellene két óvszer van, melyek megtartása különösen az ifjúság vezetői számára kiváló fontosságú. Az első az, hogy a vezető sohase feledje, hogy ő egy magasabb világ küldötte a néphez, mely reá van bízva. Ez a nemes önérték mindig éreztetni fogja vele, hogy ő nem csak él közöttük, hanem neki célja, küldetése van, melyet el kell végeznie. A másik óvszer az, hogy maga pedig sohase szakadjon el a magasabb világtól. Nem attól, melyet villanyfény és gázláng jelöl, hanem attól, mely a célok és eszmények világa. Kísérje mindig figyelemmel, milyen messzire közelítette meg már a célt, és áhítatos figyelemmel merüljön el azokban a gondolatokban, melyeket meg akar valósítani. Ez adja neki a nemes ösztönzést a magasabbra haladásra és óvja meg tőle, hogy megállván, lesüllyedjen az élet iszapja közé.

Ez elemek után lássuk főbb vonásaiban a *falusi fiú* nevelődését. Testileg korán fejlett. Még alig 4—5 éves, már reá bízják a házi állatok őrzését, s a gyermek ott játszik sokszor reggeltől estig a szabad ég alatt, mezőn vagy réten, eső veri, szél fujja, nap felsüti. Így lesz edzetté a teste az idő viszontagságaival szemben, de így szerez magának gyakran olyan betegségekhez hajlamot, melyek egész életén végig kísérik. A mezőn játszadozó gyermekek egymástól tanulnak jót-rosszat, szüleik legfőbb gondja az, hogy tilosba ne menjen az állat. Ez a künn tartózkodás mindenesetre élesíti a megfigyelésüket, de vadakká és szilajakká is teszi őket. Ha iskolába kerül a gyermek, új fejlődési korszakába lép. Az első, amit megtanul, a rend. Fokozatosan bővülnek ismeretei. Tudásvágya, érdeklődése jó tanítási módszerrel, rokonszenves tanító kezében kielégíthetetlen szomjúsággal tud kitörni. Mindemellett az iskolában rendszeres tudást nem szerez, áttekintést ritkán nyer. Csak ismerethalmaz, amivel bír. Sok mindenről tud, de tudása nem alapos, kapkodó. Ez a népoktatás mai sokat-akarásiából folyó túlterhelésen kívül az ő előkészületének gyöngeségéből is magyarázható. Nincs meg az alapja még szókinésében sem sok dologhoz, amit tanul. Az iskola testi neveléséhez ritkán járul. Nem is az iskolának, hanem a közös kornak tulajdonítható, hogy a legtöbb barátság itt kötődik, néha egész életre. Az »együtt jártunk iskolába» legritkábban az együtt kapott értékekre, sűrűbben az

együtt átélt eseményekre vonatkozik, leggyakrabban arra, hogy egy-
idősek vagyunk. Nyílt kérdése sajnos még mindig a népnevelésnek,
hogy a legjobb iskolák és legteljesebb tanítók hatása is milyen ideig-
óraig való a falura, s a legtöbb esetben megszűnik, mihelyt a gyermek
kilépett az iskolából. Sokat lehetne erről beszélni, sok szomorú tapasztal-
atát említeni meg a nevelő életnek, melyek mindegyike azt bizony-
nyítja, hogy a nevelői hatás a világ legkomplikáltabb és legminimálisabb
erői közé tartozik.

Az iskolai évek utáni időszak az ifjúságnak falun is kritikus idő-
szaka. Már átmenet erre az ismétlő-iskolai két esztendő. A rendszeres
iskolabajarást, mely már időhöz-kötöttsége révén is fegyelmező erővel
bírt, fölváltja a heti két délutáni oktatás. Ennek alapelve falun gazda-
sági. Nem a tudásért tanul, hanem hogy hasznát vegye. Ez a hasznos-
sági alapelv szinte kizárja benne a tudásért önmagáért való érdeklő-
dést. Amúgy is igen hajlandó az utilista értékelésre, könnyen követ-
kezik be ebből merev tagadása minden önértékű dolognak, valami
agnoszticizmus-féle. Minden, csak annyiban értékes, amennyiben hasznos,
a maga, a község, a társadalom haszná lesz az az egyetemes elv, mely
kötelezőleg irányítja lépéseit. úgy tehát a kötelező elv, nem bent van,
nem az élet belső tartalmában, hanem kívül, a társadalomban. Mint a
tanító, a szülők, az idősebbek külső parancsszava lép elő. Mikor az is-
métlő iskolából is kilép, kezdődik a szabadság ideje. Vannak közöttük,
akiket ez nem kap el annyira. Tapasztalataink vannak róla, hogy a
jobbak azután is megőriznek magukban valamit az iskola szellemé-
ből, nem akarnak teljesen szakítani avval, s a tanító egyik fő törekvése
ép abban álljon, hogy valami eszközzel ezt a szakadást elenyésztesse.
Hiszen vannak módok rá, amikkel az iskolából kikerülteket meg lehet
tartani az iskola hatáskörében, egy tanítványi kört lehet alkotni, ha
érezte és éreztette a tanító azt, hogy az iskola munkája nem csak az
órákra való eljárás megkövetelésében áll, hanem tesz valamit, ami több
és magasabb ennél.

Ha ez a képessége az iskolának nem volt meg, a szakadás elkerül-
hetetlenné válik. Először is érezteti, hogy neki nem parancsol a tanító.
Kerüli azt, kigúnyolja, megveti vagy legalább is mellőzi. Azután érezni
kezd, hogy ő már «valaki». Az *önérzete* hihetetlen módon megnövekedik.
A kisebbekkel szemben nem pajkosságból, hanem, mondhatnám nevelői
szempontból durva, hogy azok érezzék a fölényét, s féljenek tőle. Az
első vasárnap délután már énekelve vonulnak a korcsmába s este talán
már macskazenét adnak a tanítónak. Ez a csendesebb vagy hangosabb
duhajkodás tart pár évig, amikor a szexuális ösztön fejlődésével nagyobb
arányokat ölt és eltolódik. Persze, nem mindenütt ilyen a kép. Vannak,
akiknél az önérzet e túltengése alattomosságban nyilvánul, ellenségnek

tart mindenkit, különösen a tanítót vagy lelkipásztort, valóságos üldözési mániában szenved. Vannak viszont, akiknél ez a duhajkodás ki sem üt, csak csöndes tartózkodással, bizonyos önérzetes föllépéssel figyelmeztetik a világot, hogy ők már «degények».

A szexuális ösztön a falusi fiúnál korábban, de nem oly hevesen lép föl, mint a városinál. A sok testi munka, az edzett testalkat legtöbbször megóvja attól is, hogy olyan lelki következtetéseket hozzon létre, mint ott. Az érdeklődési kör tágabbá válik, s az ifjú hajlandóbbá a munkára. Ilyenkor azonban külön már nem könnyen vesz részt semmiben, csak a leányokkal együtt. Fonóba, ünnepélyekre, azokon közreműködni szívesen eljár, ha a két nemet együtt tudjuk ezeken foglalkoztatni. Van érzéke a szociális munka iránt s abban szívesen részt is vesz. Ha eddig foglalkoztunk vele, most könnyen hajlik, jó segítőtársat találunk benne.

Szellemi alkatának jellemző vonásai a szociális munka iránti erős érzék, néhol bizonyos kalandosság sem hiányzik. Értelmi érdeklődése csekély, de, ha rendszeresen gondot fordítottunk rá, igen jól ki lehet fejleszteni, bár kapkodó és rendszertelen. Egyoldalúsága sok zavart és nehézséget okoz. Nehezen lehet megnyerni és hamar el lehet veszíteni, bár legértékesebb tagjaiban igen sok ragaszkodás és állandóság van. Erkölcsileg megbízható, vagyis bizonyos motívumok iránt igen érzékeny, mások hatástalanul lepattannak róla. Pl. antialkoholizmusnak megnyerni nagyon nehéz, dohányzásról leszokni nem rendelkezik elég erkölcsi erővel, de hűséges, a munkában kitartó segítőtárs. Erényei: munkásság, áldozatkészség, ragaszkodás a vezető iránt, erős érzék a hagyománnyal szemben; hibái: a durvaság, mely az esetlenségtől a rosszakaratig minden árnyalatban felfedezhető, az erkölcsi ellenálló képesség hiánya, befolyásolhatóság, hajlam a vezetőben igazságtalanság vagy vele való félreértés keresésére és kielezésére, alattomosagra.

A falusi fiúknak általában két típusát különböztethetjük meg: a *duhajt* mindenki ismeri. Nem kell azt gondolni — ez a vezetőnek végzetes tévedése volna — hogy a duhaj mindig rosszindulatú s a munkában hasznavehetetlen. Sokszor ez a duhajság csak külszín, mely alatt nemes lélek lakhatik. Ezért nem szabad róla lemondani, csak más bánásmódot követel. Kemény bánásmóddal elriasztanók magunktól, így kell vele bánni, mint amilyennek látszani akar, «degénnyel», de úgy mint derék nemes legénnyel, hogy példányképeink ezek a vonásai tűnjenek szemébe. Olyan feladatokat kell rá bízni, melyek önfegyelmézést, rendet követelnek, hogy saját magán gyakorolhassa ezt először. A másik típus a *szelid*, sajnos ritkább. Ez is csak külső megkülönböztetés, mert minden «szelidsége» mellett ez is lehet alapjában kétszínű, alattomos. Jellemző vonása, hogy zajos multságokban nem szívesen vesz részt. Értelmi érdeklődése erős, erkölcsi jelleme kevésbé komplikált.

Kitünően fölhasználható típus. Közülök sok méltó arra, hogy vele megosszuk terveinket. Fölhasználjuk először apróbb munkákban, előkészítés alkalmával. Megpróbáljuk általa nyerni meg a többieket. E két típus persze ismét sok árnyalatot mutat föl. Faluhelyen sokszor a gazdasági helyzet, a vagyonkülönbség valóságos kasztrendszeret alkot. A nevelő e határokat igyekezzék megbontani, vagy legalább is nem venni észre, ha nagyobb zavar okozása nélkül teheti. A társadalmi különbségek elosztatását az ifjúságnál kezdje, akkor fog majd e munkája sikerülni.

A falusi leány fejlődése szintén egészen egyéni vonásokat mutat. A *testi munka*, melynek egy részét — mezőgazdasági munkák némelyikét — a fiúkkal versenyt végzik, testi fejlődésüket elősegíti. Kézügyes-ségre sokkal kevesebb gondot fordítanak, és az annál fejlődik ki, akiknek hajlama van rá. A falusi leány tulajdonkép együtt nevelődik a fiúkkal, részt vesz azok játékában, így a szexuális ösztön későbbben fejlődik ki. Ennek kifejlődésével a másik nem irányában is megváltozik a magaviselete. Szellemi fejlődése nagy átlagban igen elhanyagolt. Értelmi érdeklődése csekély, hazulról is azt a gondolatot hozza magával, hogy neki felesleges a tanulás. Otthoni munkája, erős igénybevétele a házi munkában megakadályozza az érdeklődés kifejlését, mely igen ritka esetben tud utat törni magának. A jó tanuló leány s aki otthon olvas, ismereteit gyarapítja, minden elismerés mellett, melyet evvel magának szerez, bizonyos csodabogár számba megy a falu előtt. Morális szempontból vidékenként változóan szigorú az erkölcsi felügyelet. Van olyan község, melyben az erkölcsi lazaságnak szinte hihetetlen mérvével találkozunk, míg másutt úgy nevelik a leányokat, mint egy apácázárdában. A családi tekintély elve mindenütt megvan és uralkodik. A kisebb testvérek dajkálása a falusi leány lelkébe igen hamar beoltja az *anyaság* gondolatát (falun a fiúkat kisebb testvéreik hordozására stb. alig használják), sok gyermek nő fel úgy, hogy idősebb nőtestvére többet huroolja ölében, mint anyja, akinek vállain a ház egész gondja van. Így fejlődik ki benne a családi érzés. Mikor a falusi leány városba megy szolgálni, új világ nyílik meg számára. Különösen nagyobb városok, melyeknek cselédszüksége is nagyobb, hatnak óriási mértékben a körüllevő falvakra. A legtöbb falusi ember beküldi leányát szolgálni, bármilyen kevés időre is, hogy «urak között forogjon». A cselédkérdés nem csak a cselédtartó városoknak, hanem a cselédszolgáltató falvaknak is egyik legnagyobb szociális kérdése, melyre itt igazán csak rámutathatunk, a melynek megoldását a falun, s itt is a leány-ifjúság rendezett gondozásában kell elsősorban keresnünk. Egy olyan ifjúsági mozgalom, mely ezt úgy városban, mint a faluban nem rendezi, feladatát csak félig végezte el.

A városba menő fiatal falusi leány a falu egyszerű viszonyaiból komplikált, előtte sokszor érthetetlen viszonyok közé jut. Ezek a viszonyok éles ellentétet képeznek azokkal, melyben eddig élt. A családi közvetlen felügyelet megszűnik. Ami ott tiltva volt, akár a szülők akaratából, akár a község tradíciójánál és szokásainál fogva, itt szabad, vagy lehet. A leány egyedül érzi magát, munkaadójával szerződéses viszonya van, az nem törődik többel, csak hogy munkáját elvégezze. A munkaadóknak ezen, már általánossá vált indolenciája mely miatt ép akkor függesztődik fel a szigorú felügyelet, mikor arra az ifjú léleknek legtöbb szüksége volna, egyik oka annak, hogy a falunak olyan óriási nagy az ethikai vesztesége. Még súlyosabbá teszi a helyzetet a helyszerző vállalkozók lelkiismeretlensége, üzérkedése, s a verseny, ami a cselédhiány miatt a munkaadók között fennáll. A fiatal leány ki van szolgáltatva azoknak a kísértéseknek, melyekkel a város rendelkezik, s ő egész tanácstalanul és támasz nélkül, csak saját, hazulról hozott ethikai ítélőképességére és ellenálló erejére van utalva, melyek e válogatott eszközökben bővelkedő világban a legjobb esetben is gyöngék. Innen van, hogy a városon szolgált leány, mikor hazamegy, a faluját kicsinynek, szüleit elmaradottaknak, az egész község viszonyait túlságosan egyszerűeknek látja, s ez még a legkedvezőbb eset. Amit a várostól nyert, tágabb látkör, az ismeretek bizonyos egyoldalú bővülése, az emberek felületes megismerése, ezeket sokszor igen drágán vásárolja meg. Ha még csak a cifraság iránti előszeretet, fölényes, affektáló beszédmódot visz haza, nem is a legnagyobb baj. Sokkal veszedelmesebb az, hogy sok közülük oktalanul vágyik vissza oda, mindvégig, mert falusi körétől örökre idegennek érzi már magát.

A gondolatok, melyek a falusi leány szellemi világában döntő szerepet játszanak, kisszámúak. Legelső és legközvetlenebb a *munka* gondolata és pedig a közös munkáé, ami a régi fonókban nyert igen szép kifejezést. Az *anyaság* gondolata a másik pillére a falusi leány gondolatvilágának. Ennek egyes elemei iránt (betegápolás, gyermekgondozás és védelem, felebaráti könyörület munkái) igen nagy és intenzív fejlődés érdeklődéssel rendelkezik. Kedélye élénk, vidám; kitartása a munkában szintén elég erőre edzhető. Hajlik a föltűnési és szereplési vágyra. Típusait két főtípusban lehet összefoglalni, ezek: a szereplő és a házias. A *szereplő* típus hamarabb kapható a munkára, de felületes és ingadozó. A *háziasnak* rátermettsége kevesebb, de megbízható és értékes típus.

Melyek most már azok a *motívumok*, melyek a falusi ifjúság szellemi világában megvannak és a nevelésben felhasználhatók? Az első ilyen motívum kétségtelenül a *munka* gondolata, mely az ifjúság *tettvágyságából* vezethető le. Értelmi tekintetben az *érdeklődés* az ismeretek

bővítése iránt könnyen fölébreszthető és jól kihasználható. E tekintetben sokat tehet az iskola. Az erkölcsi motívumok közül legelősebben kifejlődött a *kegyelet* gondolata. Ennek különböző formái: tisztelet az idősebbek iránt, a följobbvalók tisztelete, jól levezethetők. Meglepően kevés az érdeklődés a társadalmi közösségek, különösen a haza fogalma iránt. Pedig a nemzeti célokra való nevelés a mult iránti kegyelet élénksége révén a történeti nevelés alakjában könnyen vezethető lenne. A mult, a történelem, régi szokások, személyiségek iránt az érdeklődés a falusi ifjúságban igen mély. A *barátság* motívuma iránt is igen fejlett érzéke van. A *szolgálatkészség* szintén egyik erőnye a falusi ifjúságnak.

Körülbelül ez a kép, amit a falu ifjúságáról adhatunk. Ennek alapgondolatai nyomán most már mindenki elkészítheti magának a saját községe ifjúságának állapotrajzát. Természetes, hogy itt a változatok és lehetőségek egész sorával állunk szemben. A nevelőnek ép ezért szükséges kiismernie először azokat, akik között dolgozik, megérteni és számbavenni azokat az erőket, melyek az ő kis világában nyilvánulnak, hogy az alap ne legyen előtte ismeretlen. A munka valóságát, élethűségét ép az fogja megadni, hogy számolunk a való élet követelményeivel. Az az önállóság, amiben szellemileg egy falusi tanító, vagy lelkipásztor él, lehetővé teszi neki, hogy saját terve szerint haladjon, mert ritka esetben kell félnie olyan hatásoktól, melyek az ifjúságot tőle elhódítva, munkáját a kiszámíthatatlan véletlenek játékvá tennék.

4. A városi, iparos és kereskedő ifjúság.

Azon osztályok között, melyekbe az ifjúságot oszthatjuk, ez a leg-labilisebb, legnehezebb kezeléssl, mely hosszú munkát, lassú eredményt, sok félreértést és küzdelmet hoz a nevelőnek. Könnyű is megérteni, miért. A falu tradíciói, szokásai, egész gondolköre olyan szigorú korlátokat rak a falusi ifjúság fejlődése elé, s annyira meghatározza azt, hogy már a szomszéd faluval is egészen speciális helyzetet foglal el. Ezekben a korlátokban sok akadályozó lehet és van is, sok helytelen szokás, melyek ellen a nevelő sokszor egész életén át küzd, de tagadhatatlan, hogy az ifjúságot homogénné, egységessé teszi, ad neki egy olyan örökséget, olyan alapot, melynek birtokában a vele való bánás sokkal könnyebb. Más oldalról ott van a középiskolai tanuló ifjúság. Már a társadalmi kör, melyből eredetét veszi, meghatározott. Az értelmi munka, melyet végez, szintén meghatározza szellemi alkatát, s fegyelmezi gondolkozását. Ezekkel ellentétben az iparos és kereskedő-tanoncok gondozása a legnehezebb feladat. Mindenki tudja, milyen megdöbbentő mélysége az az erkölcsi szennynek, melyet ez az ifjúság föltárhat, s melyben néha forog. Statisztikák szólnak róla, s bizonyítják, hogy ebből

a társadalomból meríti gyarapodását a tolvaj- és szélhámos világ, s szinte szemünk előtt zúllenek el és semmisülnek meg erkölcsileg napról-napra ennek egyes tagjai. Milyen rettenetes elgondolni, hogy városaink lakosságának zöme ebből a fertőből lép ki, boldog, amelyik megtisztulva, óh, de hány, homlokán hozva még annak szennyét! Milyen óriási akaraterő, milyen nagy türelem és elképzelhetetlen buzgóság kell ahoz, hogy valaki rá tudja szánni magát, hogy az ifjúság ez osztályának szentelje életét. Aki ezt teszi, még járatlan úton fog járni, egyes városokban történt gyöngye kezdeményezések mutatják azonban, hogy a nép nevelői már érzik, milyen felelősség van itt a vállakon.

Vizsgáljuk meg közelebbről ennek az ifjú társadalomnak körülményeit. *Kikből áll ez a társadalom?* Két nagy osztályra lehet őket sorozni. Az elsőbe jönnek azok, akik önként lépnek a kereskedői vagy iparos-pályára. Rendszerint rokonaik, szülőik példáját követik, mikor az elemi iskolából kilépve, iparos-tanoncoknak állanak. Ez az osztály a megbízhatóbb, értékesebb rész. Hátuk mögött egy család tisztés multja van; az iparban és kereskedelembe hivatást, vagy legalább is foglalkozási ágat látnak, van céljuk, a hová törekszenek és látják az ide vezető utat. A másik osztályba azok sorozhatók, akik kényszerítve lépnek erre a pályára. Vagy szegénységük, vagy más okok viszik oda őket. A középiskolákban nem váltak be, akár értelmi, akár erkölcsi fegyelmezetlenségük miatt. Egy nagy részét ennek a csoportnak adják a lelencek, gyermekmenhelyekből kikerültek, akikre a menhely csak 15 éves korukig ügyelvén fel, sietniök kell, hogy addig egy mesterséget megtanulhassanak. E csoport mindegyike — vagy igen nagy százaléka — elégedetlen a sorssal, mely részről jutott. Némelyikének családja magasabb társadalmi polcot tölt be, a családból kitaszítottnak, idegennek érzi magát. Szégyenli a helyet, ahol van, vagy, ha nem szégyenli, akkor annál jobban igyekszik áthasonulni azok formájára, akik között él. A lelencek sorsa még szomorúbb. Felettük a család gondoskodása nem virraszt, egy intézménytől függnek, mely iránt szeretetet nem érezhetnek. Ha jogilag nem is, erkölcsileg ki vannak szolgáltatva munkaadóiknak, gondozásukkal senki sem törődik. Mikor 15 éves korukban megszűnik fölöttük a menhelyek jogi védelme is, barát, támasz, segítség nélkül állnak kint az életben, egyedül épen akkor, mikor a legtöbb szükségük volna a védelemre. Hogy itt milyen bő aratása nyílik a társadalom e hontalanjai között az élet minden sőpredékének, elképzelni is irtóztató.

Igy származik, így csoportosul ez a társadalom. És most mi az a munka, amit végez? Az első években alig használják szakmájabeli munkára. Küldöztetik, műhelyt sepretnek vele, vagy a mester gyermekeit pesztrálja. Ez a rendszertelen munka, mely avval jár, hogy

élete egy részét az utcán tölti, teszi fegyelmezetlenné. Sok helyen ki van szolgáltatva a «segéd urak» durvaságának, akik rajta töltik a bosszújukat, haragjukat, mint rajtuk töltötték egykori feljebbvalóik. A «segéd úr» rendesen igen szigorú, mélységesen megvet minden tanoncot, különös ellenszenvvel viseltetik az iparos és kereskedőtanoncok vallástanítója iránt. Rendes időközökben nyilatkozik az ott tanított «ostobaságokról», s a vallástanítót sokszor egész órán át igénybe veszi a segéd úr nyilatkozatainak tárgyalása. A gyermekek fölötti zsarnokoskodásuk néha minden képzeletet meghalad, s a szociáldemokrácia egyik fő feladata lenne ennek a modern rabszolgaságnak a megszüntetése.

A harmadik elem, mely meghatározza az ifjúság fejlődését: az iskola. Az iparos- és kereskedő-tanonc iskolák e tekintetben óriási szolgáltatásokat tettek, hatásuk egyetemességét és alaposságát azonban a külső körülmények meglehetősen lerontják. A munkaadók nagy része nem szívesen engedi őket iskolába, az ott tanultak szükségességéről egyáltalában nincs meggyőződve, s azt tartja, hogy azok, a mesterség gyakorlati elsajátítása mellett csak tizedrangú dolgok. Innen, maga az ifjúság sem veszi komolyan az iskola munkáját, noha már ma erre szigorú intézkedések vannak. A gyermekek az esti órákban járnak az iskolába, mikor a napi munkában kifáradt szellemük befogadóképessége a legcsökkenőbb, vagy vasárnap délelőtt, mikor egyébként is lehetetlen alapos munkát végezni. Az iskolában tanult tantárgyak a legtöbbször közülök nem tudják lekötni, gondolkozásuk, szellemük fegyelmezetlensége itt újabb tápot nyer. Hozzájárul ehhez az iparos- és kereskedő-tanonciskolák fegyelmezetlensége is. Azok az idők ugyan, amikor ezek a fiúk rémei voltak az utcának s tanítóiknak, mikor a tanítás rendőri asszisztenciával történt, a legtöbb helyen a mesék világába tartoznak. Az iskola közönsége megválogatja tanítóit, ott gyenge, erélytelen ember nem boldogul. A büntetések halmozása, a tanulók pontos ellenőrzése már csöndesebbé tette ugyan ez órákat, de belső fegyelmezettséget nem igen hozott. Az otthoni hatások, az iskolai órák külső fegyelme, a szellemi elmaradottság, melyben ezek a gyermekek sinylődnek, sajnos még mindig megakadályozza, hogy az iskola jellemnevelői hatásokat válthasson ki, s igazi jellemnevelésben ez az ifjúság nagy százalékában nem is részesül. Az egyoldalú értelmi képzés az iskolában, a gondviselés hiánya, melyben otthon része van, s még számtalan ok járul hozzá ahhoz a szomorú körülményhez, hogy ezek a gyermekek egymás kétes értékű hatásai alatt nőnek föl, s az utca neveltjei lesznek.

E tényezők figyelembe vétele után megrajzolhatjuk a kereskedő és iparos tanonc nevelkedését és szellemi alkatát.

Értelmi tekintetben az ifjúság ez osztálya szinte egészen elhagyatott. Közülük legtöbbször az elemi iskola összes, vagy néhány

osztályainak végzése után léptek e pályára, az, amit ez az iskola adott, rég feledésbe ment, a tanonciskolák tananyaga pedig érdeklődést keltetni nem képes. Kísérletek és megfigyelések bizonyítják, hogy egy közepes iparos-tanonc azon az értelmi fejlődési fokon maradt el, amelyen az elemi iskolából való kilépésekor volt. Néhol tényleg történtek már kísérletek e helyzet orvoslására és a tanonc-ifjúság ismeretkörének bővítésére. Különösen két oldalon, és mindkét oldalnak megvan a maga sajátos hiánya. A szociáldemokrácia által történt az egyik. A szociáldemokrata szakszervezetek, helyi denominációk egy ízben rendszeresen tartottak előadásokat elsősorban az iparos ifjúság képzésére. E tanfolyamok, előadások, szemináriumok vezetésében és tartásában, a szociáldemokrata párt eléggé nem méltányolható, óriási munkát végzett. Értéke az előadásoknak az érdeklődés felkeltése és a *rendszeres* ismeretbővülés voltak, s az a tény, hogy különösen a történelem, közegészségügy, szociális munkáskérdés, stb. nyertek megvilágosítást, igen sokat javított a helyzeten. Nagy hibája volt azonban ez előadásoknak az, hogy az ismeretterjesztést nem önmagáért végezték, hanem pártpolitikai propaganda előmozdítására. Következésképp, először eleve kimondott céljuktól tértek el, mert nem a művelődést, csak a szociáldemokráciát terjesztették, másodsorban egészen természetesen egyoldalúságba mentek, mely egyoldalúság mindig önmagától bekövetkezik ott, ahol a tudományt mellékcélért művelik.

A másik kísérlet már sokkal elszórtabb jelenség volt. Néhol az egyházak, másutt tantestületek, vagy ipartestületek gyűjtötték össze az iparos ifjúságot ismeretterjesztő előadások, továbbképző kurzusok hallgatása végett. Ilyen előadások és tanfolyamok tartattak közismereti tárgyakból, másrészt ipari szaktárgyakról. Nagy előnyük az előbbi felett az volt, hogy pártpolitikai mellékgondolat nem kötötte őket s így függetlenebbül adhattak ismereteket. Nagy hibájuk és hiányuk azonban a rendszertelenségben, a folytonosság megszakításában rejlett. Tulajdonképeni célját az első jobban elérte, de egyoldalúlag.

Az értelmi érdeklődés hiánya más oldalon a munka mine-műségéből magyarázható. Ez a munka ritkán kíván értelmi fejlettséget, inkább kezűgyességet, pontos számítást. Kevesebb az alkalom arra, hogy a hivatás rányomja bélyegét az ifjú szellemi alkataira. A földművelő ember bizonyos áhítatos tiszteletet érez a föld iránt. Az él az ő szemében, tanítja őt. Az értelmi munkával foglalkozó középiskolai tanuló saját világgal rendelkezik, beletekint a világ logikai alkatába, céljai közé. Az iparosnak ez nem adatik. Kezében a holt anyag van, melyet, az ő keze tesz élővé, az ad neki formát. Így, ha hivatását érti és szereti, alkotó-munkássá lesz, de, ha unja, a világ leggépiesebb, legunalmasabb munkáját végzi.

Az iparos- és kereskedő-tanonc értelmi fejlődése ott kezd igazán bontakozni, ahol behatol a munkája szellemébe. Ezzel megismertetni, s megakadályozni azt, hogy egyedüli orákuluma a „segéd úr” legyen. s egyedüli szellemi táplálékai a felekezeti, vagy pártpolitikai agitáció eszközei gyanánt szolgáló röpiratok: ez értelmi nevelésük egyik legnagyobb problémája.

Az erkölcsi fejlődés szempontjából sem állnak jobban a dolgok. E tekintetben sokszor megdöbbentő az elhanyagoltság, melyben ez ifjúságnak része van. Aki közülük szüleinél dolgozik, vagy akinek közöttük lelkiismeretes munkaadója van, hasonlíthatatlanul biztosabb a sorsa. Már említettük, hogy milyen kevés gondot fordítanak a munkaadók ez ifjúság erkölcsi jellemnevelésére. A gyermek korán idegenhez kerül, akinek családja nem fogadja magába, a munkás és munkaadó nagy kasztkülönbsége miatt legtöbbször örökre idegen marad attól a családtól. Így minden törekvés elveszti erejét. A gyermek úgy is hajlandó ellenségnek tekinteni mindenkit, aki felette hatalmat és fegyelmet gyakorol; itt is eleve elzárja lelkét minden hatás elől. Ez az *otthon-talanság*, mely különösen a lelencknél és gyermekmenhelyekből kiadottaknál mutatkozik legerősebben, a gyermeket bizalmatlanná, alattomosná teszi. Mikor egyénisége legjobban fejlődésben van, mikor legjobban vágyik az önállóságra, s mikor a legháziasabb és legszelidebb ifjú is úgy érzi, hogy közé és legközelebbi hozzátartozói közé a meg nem értés fátyola hullott le, akkor a tanonc-ifjú egyedül van, sokszor barát, támasz nélkül, a mindennapi kötelességek és külső fegyelem korlátai közé vetve. Így fejlődik ki benne a *tiszteletlenség* minden iránt, ami nála nagyobb, a vele szemben gyakorolt *ököljogot* ő a kisebbekkel és gyöngébbekkel szemben gyakorolja.

Ha pedig barátja nincs, megértő lélek nincs mellette, akkor keres magának barátokat az *utcán*. Ez az a fórum, ahol az iparos és kereskedő-tanonc életének egy része lefoly, ez a világ színpada az ő számára. Hogy az ilyen „barátságok”-ból milyen sok épületes dolog szokott ki-sülni, nem részletezzük, a legtöbb nevelő ismeri őket. Igen megbízható, derék fiúkat rontottak el már az ilyen cimboraságok. A *zenyi* élettel is ezek ismertetik meg az ifjakat. Mivel fegyelmezetlenségük igen nagyfokú, őket sem a testi munka nagysága nem edzi meg, mint a falusiakat, sem erős szellemi munkájuk nem tartja vissza, ennek tévedései náluk a legélénkebbek. Az ösztön hatásával szemben csekély az ellenálló képességük, ez egész gondolat- és érzelmvilágukat gyakran beszennyezi. Mocskos és aljas beszédük sokszor egyenesen undorító. vannak közöttük, akik az ilyen beszédek folytatását valósággal sport gyanánt űzik. Szellemi táplálékukat nagyrésztben a ponyvaregényekből és szennyirodalomból merítve, ízlésük a legalacsonyabb fokon marad.

Épannyira gyöngén halad testi nevelésük ügye. Munkájuk némely szakban egyáltalában nem jár testmozgással, másutt egyoldalú megerőltetést kíván. Korukhoz és testi fejlettségükhöz mértén elpuhultak és gyöngék. Társadalmi szolgálatokra nem használhatók. Különösen az a társadalmi szokás rontott sokat ebbeli készségükön, melyet *borraváló-rendszernek* nevezhetnénk. Lassanként jellemükbe verte azt a gondolatot, hogy ellenszolgáltatás nélkül a legesekélyebb munkát és szolgálatot sem végzik el. Ez a ma már sajnos egész társadalmunkban lábrakapott divat elképzelhetetlenül megnehezíti az iparos- és kereskedő ifjúság nevelését és sok ferdeségnek szülőoka. Az embereket aszerint ítélik meg, mennyi borraválót adnak nekik, tehát érzéketlenné válnak az iránt, hogy megbecsüljék a jóindulat minden borraválót meghaladó értékét. Azután ez önzővé, haszonlesővé teszi őket, minden viszonyban, mely egy ember és közöttük fennáll, üzleti viszonyt látnak. Ez a borraváló-rendszer lealacsonyítja őket, megvásárolhatóvá teszi, vagyis elrabolja, meggyöngíti érzéküket a cselekedet haszonfeletti, önértékének elbírálására. Hozzájárulván a társadalomból, az ifjúság közül való kivetettségükhöz, a társadalom ellenségeivé teszi őket, akiknek mint a bibliai Tubalkain-nak «keze mindenki ellen és mindenki keze ő ellenük».*

Ezek után magunk elé állíthatjuk ez ifjúság szellemi alkatának képét, a következőkben: A kereskedő és iparos ifjúság értelmi *érdeklődése* csekély, tudása rendszertelen; tekintve azonban a gyors szellemi fejlődést, mely habár egyoldalú és felületes is, irányítható, ezt az érdeklődést kellő gondozás mellett ki lehet fejleszteni a tudás s az ismeretek utáni vággyá. Erkölcsi állapota elhanyagolt. Nevelése hiányai-ból magyarázható *durvaságát* a *gyöngébbek iránti védelem* motivumával oszlatjuk el; a borraváló-rendszer ellen a *szolgálatkészség* gondolatát kell felébreszteni; a nemi ösztönhöz kapcsolódik a *lovagiasság* gondolata. Az utcai pajtáskodások és cimboraságok nemes *barátsággá* alakítandók. A társadalommal, a fölötte állókkal szemben nála megnyilvánuló ellenkezés, *tiszteletlenség*, megfelelő módon a *kegyelet, tisztelet* motivumaivá lendítendő át. A nemzeti közösség s vallási kategória megélése lesz legnehezebben keresztülvihető. Itt a *közösség* náluk már jelentkező motivuma jön segítségünkre. Ez ifjúság *erényei*: a külső fegyelem, munkához szokottság, bűnei: a durvaság, kisebbekkel való erőszakoskodás, tiszteletlenség, haszonlesés, a nemi erkölcs tekintetében tanusított lazaság stb.

Típusait megállapítani igen nehéz. Egyrészt nagy egyformaságot

* Innen látszik, milyen mély gondolata volt Baden-Powellnek hogy a boy-scout mozgalmában a «tip» eltörlését olyan erősen követeli.

mutat mindegyik egyén, mert a kör, melyben él reányomja mindegyikre a maga bélyegét; másrészt közelről nézve olyan különbözők, hogy mindenik egészen eltérő képet mutat. A különbség alapját itt a nevelés, a hazáról hozott szellemi örökség s a később kapott befolyások adják. Hibáik annyira korukban, társadalmi állásukban stb. gyökereznek, hogy szinte általánosaknak mondhatók. Mégis különböztessünk meg három fő típust közöttük, melyeknek aztán persze nagyszámú változatai vannak. Az első legyen a *szexuális* típus, mely leggyakoribbnak mondható. Jellemvonása a szexualitás durva jelentkezése, mely egész jellemén uralkodik. Magaviselete durva, nőkkel szemben bizalmaskodó, beszéde kétértelmű, a munkában kevés hasznát lehet venni. A második az *intellektualista* típus, melyet felvilágosultnak, vagy szabadgondolkodóznak is nevezhetnénk. Értelmi érdeklődése erősen kifejezett, de legtöbbször felületesen. Tudakos. Ismereteinek állítólagos tömege mindenki mással szemben kevélyvé, lenézővé teszi, másoktól megkülönbözteti magát és tanítóit is megveti. Értelmi munkában felhasználható, bár nehezen lehet megközelíteni, mert képzelt tudománya magaslatán tanulásra már nem hajlandó. Mégis tapintatos bánásmóddal esetleg hasznos munkatárssá válhatik. A harmadik típust *normálisnak* nevezzük. Ez leginkább azokból kerül ki, akik már gyermekkoruktól fogva családi hatások alatt voltak és jó nevelésben részesültek. A többiek általános hibáit és jellemvonásait, melyeket följebb felsoroltunk, ezek is osztják, de megbízhatóbbak, jellemük állandóbb és nem olyan elzárkózott. Ez a típus is nehezen közelíthető meg, de bizalommal, erélyes de jó bánásmóddal megnyerhető.

Az iparos és kereskedő ifjúság megnyerése a vezető munkájának egyik legnagyobb és legkomplikáltabb problémája. Még a legszelidebb és legegyszerűbb lélek is valami olyan csodálatos kéreggel van körülvéve, melyet társadalmi állásuk, nevelésük hiányai, vagy ferdeségei, foglalkozásuk sajátsága rak le, hogy ezt felolvasztani a legnehezebb dolog. Mindamellet, ha ismeri azokat, akikre a munkája irányul, nem lesz lehetetlen feladat. Ennek végrehajtásában segítségére lesz a saját törekvésén, az ifjúsághoz érzett jóindulatán kívül azok legtöbbszörének erős vonzódása ahhoz, aki velük szemben jóindulatot mutat és érez. Minden komplikáltságuk dacára is ebben a legtöbb közülük igen naiv. Segítségére lesz a velük való foglalkozás, mely kapcsolatot fog teremteni közöttük és az ifjúság között. Az első időkben sok keserű órát fognak szerezni zabolátlanságukkal, azonban a szigorú, de igazságos bánásmód nem téveszti el rájuk hatását. A százalék, melyet megnyer, kétségtelenül kicsiny lesz, de megbízható elemek gyűlnek először köréje, s ha lassan is, de a hatás köre terjedni fog. Sok türelemre, kitartásra, a kudarcokkal szemben erőre és ellenállásra lesz szüksége, de ezen itt jobban, mint

bárhol, keresztül kell menni, s annál szebb és nagyobb lesz, ha sikertől meghódítania ez ifjú társadalmat. Ha szülőivel, munkaadóival, tanítóival állandó érintkezésben áll, s azok szintén támogatják munkáját, sokkal gyorsabban haladhat. A munka módszerére, motívumainak felhasználására stb. vonatkozólag majd alább fejtjük ki mondandóinkat.

Az iparos és kereskedő ifjúságnak immár egy külön osztálya a *leányok* társadalma. Azokat értjük itt, akik ipari műhelyekben, gyárakban, üzletekben vannak alkalmazva, tehát kénytelenek rá, hogy ilyen foglalkozással keressék meg kenyerüket. E társadalom korántsem oly egységes, mint a fiúké. A leányoknak már a foglalkozási körük is sokféle és csak ez is elválasztja őket. Az üzletekben alkalmazottak és a gyári munkásleányok között egész skálája van a különjáró kasztoknak, hogy csak a varróleányok vagy a gyári munkásleányok nagy osztályára mutassunk. Hát még ezeken kívül mi minden választja el őket egymástól! A fizetés különbsége, a különböző társadalmi osztálytól származás, előképzettség stb. stb. Ezek az okok lényegesen megnehezítik a munkát. E válaszfalakat lerontani szinte lehetetlen, a különböző osztályok nem férnek meg egymás mellett, a kicsinyes torzsalkodás, irigykedés, egyiknek a másik részéről való lenézése megbont minden kapcsolatot s megbiaszt minden összetartásra irányuló törekvést. Nem is lehet ezek között egységes és összekapcsoló munkát végezni, csak ha egy osztály tagjait gyűjtjük össze a munka kezdetén.

E leányok szellemi alkatának megfigyelésénél elsősorban szemünkbe tűnik *értelmi* érdeklődésüknek szinte teljes *hiánya*. Közülük legtöbben a népiskola végzése után lépnek erre a pályára, mások végeznek ugyan néhány osztályt a középiskolák közül valamelyikből, de értelmi szempontból még elhagyatottabbak, mint a fiúk. Amit azoknál úgy ahogy pótol a tanonciskola, itt az teljesen hiányzik. Megdöbbentő is az az üresség, az a tudatlanság, amit egy ilyen leánynál találunk. A társadalmi kategóriák ebben a munkában alig tettek még valamit, s ha a fiúknál történt is valami kezdeményezés e tekintetben, a leányok teljesen e nélkül állanak. Gondolkozásuk ijesztően fegyelmezetlen, ismereteik köre megdöbbentően szűk. Olvasmányaik leginkább — nagy általánosságban — a kalendáriumok és ponyvaregények, legtöbbjének egyáltalában semmi. Némelyik osztályuk, ha olvas is valamit, az legkevésbé alkalmas arra, hogy ismeretbővítésnek vagy tanulásnak nevezessék. Szellemi táplálékuk a mozi, ismereteiket az újságokból gyarapítják. Nem csoda, ha ilyen módon az a nemzedék, mely ebből a társadalmi körből veszi eredetét, szellemileg tunya, gondolkozásra képtelen marad, különösen nőtagjaiban.

Az *ethikai* motívumok iránt ez a köre az ifjúságnak több és kedvezőbb megértést mutat, mint a fiúk. A családi érzés már nemüknél fogva

is elevenebb náluk, ámbár a család szellemétől foglalkozásuk miatt már elszakadnak. Sok káros motivumot ad nekik az a barátság, mellyel egymásra vannak a munkában utalva. Öltözködésükben, szórakozásaikban gyakran pazarlókká válnak, gondolkozásmódjuk felületessé, néha frivollá válik, erkölcsi ellenállóképességük csökken. Mivel a szülői hatáskör alól bizonyos időkben és bizonyos dolgokban már a munkájuk kiveszi őket, a családi nevelés hatása rájuk nem elég erős. Épen abban az időben nélkülözik legjobban az anyai gondviselést, mikor arra legtöbb szükségük volna. Gyárakban, utcán, elárúsító helyeken a másik nemmel való érintkezésük szabadabb, korlátlanabb, mint lenne, ha mindig a szülők felügyelete alatt lennének. Sok apró és sok nagy tragédia, melyeknek utolsó felvonása a törvénytörési rovatokban van leírva, zajlik le ebben a körben, s képzelgeti el velünk, milyen óriási veszély az, minek ez ifjúság ki van téve. Mégis az, hogy bizonyos kötött viszonyok között élnek (család), a családi nevelésnek bármegcsökkent hatása nem mindenütt teszi ijesztővé a helyzetet. Az azonban tény, hogy a felületességnek igen nagy mértékével találkozunk ebben a körben. A társadalmi közösségek iránti érdeklődés igen csekély. A nemzet gondolkörébe eső eszmék igen gyengén, pár hazafias frázissal, ünnepélyekre való járással vannak képviselve. A vallásos érdeklődés is elenyésző, noha itt a családi tradíciók már sokoldalúlag határozzák meg ezt. A társadalmi segítség, hasznosság szempontjából ez a társadalom szintén csekély jelentőségű, gyakorlatlan és kihasználatlan, noha igen sokféleképpen felhasználható.

Ha a leányifjúság művészetre való nevelését és ennek elemeit nézzük, itt is szomorú jelenségeket találunk. Izlésük fejletlen, a divathoz vagy társadalmuk szokásaihoz mért. Olvasmányaik megválogatás nélküliek. Az izléstelenségnek, a rikítóan üres tartalmatlanságnak bántó jeleit észleljük. Szomorú elgondolni, hogy milyen mélységesen hiányzik e társadalomban minden megértés azon gondolatok iránt, melyek a nemzeti művelődés leggyökeresebb gondolatai, mennyire ismeretlen az, amit nemzeti irodalomnak, nemzeti eszményeknek, nemzeti multnak nevezünk, szóval ép azok a gondolatok, melyek a vezető elvei lennének egy jövő művelődési pedagógiának. Már ez is, e szomorú kozmopolita nemtörődömség is, munkára ösztönözhet bennünket.

Ez ifjúság körében típusokat megállapítani nem is lehet. Annyira egyénenként különálló, családonként, foglalkozási áganként más és más ezek szellemi alkata, hogy mindegyiket külön kell tanulmányozni. Számot kell vetnünk szükségseikkel, körülményeikkel, hajlamaikkal és úgy kezdeni közöttük a munkához. Ennek módszeréről alább fogunk szólni, de a munka fontosságának gondolatát már itt leszögezzük.

5. A középiskolai tanulóifjúság jelleme és körülményei.

Ez a csoport az ifjúság legegységesebb csoportja. Mint a régi görög világ egyesületet a «*thiasos ton pepaideumenon*», a «művelt emberek szövetsége» Sophocles idejében egy nagy társadalomba kapcsolta a görög nép legműveltebbjeit, úgy ez a szó «tanuló» ma titkos jelszó az ország tanulóifjúságá között, mely az egymás iránti érdeklődésnek, a barátság-
nak, összetartozásnak bizonyos érzését költi fel egymás között még ismeretlenül is. Bizonyos közös kulturális örökség, egy közös életfelfogás és világnézet alapvonásai azok, melyek összekapcsolják a középiskolák ifjúságát, mely kapcsolatnak egyes erősebb száalai még úgy, ahogy összetartják azt a társadalmat is, mely a középiskolákból került ki. A falusi társadalom nagy közös kapcsolópontjai a «szent föld», a kenyér gondolata körül csoportosulnak, az iparos és kereskedő ifjúság egy olyan társadalmat alkot, melynek tagjait a munka és nyereség gondolata köti össze, a középiskolákból kikerülő társadalom összekötő kapcsai a nemzeti értékek megtartása és továbbfejlesztése köré csoportosulnak. Minden panasz mellett, mely a középiskolákat éri, tagadhatatlan, hogy ez az iskola legtöbbször reányomja a maga bélyegét a belőle kikerülő ifjúság lelkére, egy bármily gyenge, de közös gondolatvilágot ad. Hogy ez a munka nem elég, hogy ennek a gondolatvilágnak sokkal bővebbnek és magasabbnak kellene lennie, az bizonyos.

Mindeme kapcsolatok mellett azonban a középiskolai ifjúság társadalma sem egységes. Ez általános nagy elvek mellett ott áll minden iskolafaj, sőt minden iskola külön *szellem*e. A gimnáziumra reányomja a maga bélyegét a humanisztikus képzés előtérbe helyezése, a reáliskola a gyakorlati, reáltárgyak szellemével hatja át növendékeit, csak a polgári iskola az, mely még határozatlan e tekintetben.¹ Ez a különböző szellem félreismerhetetlenül elválasztja a tanulókat is egymástól minden közös kapcsolat dacára is. Ugyanilyen elválasztó tényező gyanánt szerepel az iskola különböző jellege: állami, községi s felekezeti iskolák tanulói között.

A tanulóifjúság külső körülményeinek számbavételénél elsősorban a család szerepéről kell megemlékeznünk. A tulajdonképeni középiskolák tanulói jórészt ugyanazon társadalmi körből kerülnek ki, mely kört a

* A középiskola elnevezést itt tudatosan használjuk a polgári iskolára is, mely ugyan népoktatási intézmény, de itt a középiskolai ifjúság alatt nem az iskolanemet, hanem az ifjúság egy osztályát akarjuk körülhatárolni.

művelt középosztály körének nevezhetjük. Ez a társadalmi kör, melyben a közhivatalnokok, értelmiségi pályán levők viszik a legnagyobb szerepet, a városok lakosságának vezető elemét, s így zömét alkotják. Jellemző vonásai e körnek a tradíciókhoz, nemzeti és vallási alapokhoz való ragaszkodás, mely ezt a nemzeti élet egyik igen fontos faktorává teszi, a társadalmi érzék, melynek révén a magyar társadalom belőlük nyeri alkotó elemeit, végre maga az a hivatáskör, melyet elfoglal, s melynél fogva a nemzeti jövő és nemzeti művelődés megalapozásában tevékeny része van. Ez a társadalom tartja tulajdonkép kezében az egész jövőndőt, mert ennek kell átvezetni a művelődés újabb gondolatait a néphez s viszont a nép köréből származó friss erőt a nemzet megújulására közvetíteni. Azért itt cserélődik ki a nép kulturája a magasabb kultúrával, mint az emberi testben a vér az oxigént, itt veszi föl a nép az újabb művelődés alapelveit, hogy az megújítsa azt. Ez a kölesönhatás kettős. Az egyik alulról fölfelé: a népből irányul fel a nemzet magasabb rétegeihez, a másik felülről lefelé hat: a magasabb rétegekből a néphez. Az első hivatása, hogy megújítsa a nemzetet, a nép ősefejéből új, friss vért vigyen a nemzet élő testébe, a másodiké, hogy megneemesítse a népet, a modern műveltség eszméit a nép tulajdonaivá tegye. Bármelyik hiányozék is a kettő közül, megbénul a nemzet vérkeringése.

Ezek a gondolatok pedig azért mérhetetlenül fontosak az ifjúság minden vezetőjére nézve, hogy megértse, milyen fontos ennek a társadalmi osztálynak szerepe, s ezért ennek *tisztasága*. Ha ebbe a körbe — mint ennek, sajnos, sok jele tapasztalható már most is — behatol a történetietlenségnek, a hagyomány, nemzeti múlt iránti érzék hiányának a mérge, vagy ebből a körből elvész a társadalomalkotó erő, felelősségérzet, akkor elveszett a nemzetnek az a lélekzőszerve, mely a hatásokat közvetítve, a nemzet megújulásáról gondoskodik. Ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ennek az ifjúságnak, melyből ez a társadalmi kör kerül ki, ennek vezetői és nevelői kezében van a magyar társadalom és nemzet jövőndője lehelyezve. Neki kell féltékenyen őrködni afölött, hogy ez az ifjúság megértse a multat, mely őt kötelezi, s a felelősséget, mely reá vár. A magyar intelligens társadalomnak soha el nem vitatható kötelességei vannak a magyar nőppel szemben, s ez a kötelesség azon az alapon épül föl, hogy a magyar társadalom *felelős* a népért. E kötelességek legelseje a nép művelődésének, anyagi és szellemi jólétének emelése, ezért aztán tevékeny fölkarolása, fönntartása mindazon intézményeknek, melyek e művelődést teremteni és vezetni hivatvák. Ennek a felelősségérzetnek a beplántálása már az ifjúságba, egész jövőndő nemzeti fejlődésünk alapfeladata és létkérdése.

Annak a társadalomnak, mely a tanulóifjúság zömét adja, egyik fontos vonása tehát a *családi érzés* fejlettsége. Azért ennek ápolása egyik

jelentős motivuma az ifjúság gondozásának. Ez a családi érzés az ifjúságban később bizonyos mértékben meggyöngül, a gyermek kezd kiújni a családból, fejlődésével új gondolatok emelkednek ki lelkéből. A hagyományok iránti tisztelete meginog, s sok szülő aggódva nézi, hogyan indul más úton gyermeke, mint ő. Szerencsére ez a jelenség nem oly ijesztő mérvű, mint látszik. Az örökség, melyet a gyermek kapott, azért kitörölhetetlenül megmarad, s ha az ifjú évek izgatott napjai elmúlnak, tüze lelohad, a nemes örökség alapjaiban változatlanul érvényesül tovább.

A másik tényező, ami ez ifjúság fejlődésére hatással van: az *iskola*. Már fentebb említettük, hogy az ifjúság egyik osztályára sem tapasztalható az iskolának olyan általános és átalakító hatása, mint erre. Ezt a hatást csak érthetővé teszi az a tekintélyes idő, melyet a gyermek az iskola hatása alatt tölt el, továbbá az a tény, hogy e hatást nem kell megosztani egyéb munkakör hatásával, mint a falusi vagy iparos ifjúságnál. Azért itt az iskola nevelő hatása egyetemes lehet. E hatások közül legnevezetesebb az értelmi hatások sora. A gyermek érzelmi és értelmi világképe állandóan tagul, érdeklődése egy irányban van vezetve, képessé lesz arra, hogy a tudás önértékéről meggyőződjék. Így az értelmi fejlődés szempontjából egy bizonyos kiválogatódás tapasztalható, mely a magasabb osztályokban érvényesül, az ifjúság érdeklődési körének, tárgyainak különbözősége szerint. Ethikai szempontból számos jó hatása van az iskolának. Először is lehetővé válik neki az, amit az iparos és kereskedő tanonciskola nem tehet meg: az erkölcsi jellemnevelés. Az iskola egy társadalom, melynek törvényei és szabályai vannak, mely meghatározott célra tör, s mely tagjaitól engedelmséget követel. Ez az erkölcsi fegyvelmező erő, mely erkölcsivé akkor lesz, ha az osztály vagy iskola közszellemet képes létrehozni, igen fontos tényezője az ifjúság fejlődésének. Különösen kiválik e tekintetben az internátusok hatása. Az internátusban együttlakó ifjúság pontos, fegyvelmezett és lelkiismeretes vezetése igen nehéz, de ha sikerül, nagyjelentőségű feladat. A vezető mellett, a lakótársak vannak legnagyobb hatással az ifjúság tagjaira. Különböző családok sokszor elűtő szellemét viszik magukkal ezek az intézetbe s alakítják egymást ezek szerint. Ezeknek a hatásoknak ellensúlyozása sokszor nagy gondot okoz a vezetőnek, annyiival inkább, mert az internátusi nevelés egyik legnehezebb feladata a vezetőnek. Kisértései: az egyformásítás, ha az illető minden tanulót egy mintára akar kezelni, megfélelvezvén róla, hogy minden egyéniség külön bánásmódot igényel; a nagyobbak és kisebbek közötti viszony szabályozatlansága, ha a nagyobbak az ifjúkor lélektanában rejlő uralkodási vágygal a kisebbek fölött zsarnokoskodnak; ha a nevelő nem

tudja megállapítani a maga viszonyát az ifjúsággal szemben, mely esetben azok ellenséges indulatának vagy gúnyjának teszi ki magát.

Mindezen nehézségek mellett az internátusi nevelés nagy fontosságát készséggel elismerhetjük. Az a tény, hogy egy intézetben mindenki egyenlő, az egyik legnagyobb horderejű gondolat. A közösség fegyelmező ereje szintén itt jöhet tekintetbe. A tanulók együttlakása, közös munkája a barátság olyan motivumainak lehet szülőjévé, melyek az iskolai éveken túl az életbe hatnak ki.

Egészen sajátos alakja van a középiskolai tanulók *barátságának*. A falusi fiúk barátságát leginkább a körülmények hozzák magukkal. Egyenlő temperamentumú, ugyanazon gazdasági osztályba tartozó fiúk minden további cél nélkül jelentkező együttjárása ez. Ezek összetartanak a multságokban, csinyjeikben, a közellakók egymásra vannak utalva, hogy szabad idejüket együtt töltsék el. Az iparos és kereskedő ifjúság barátsága már egészen más. Itt inkább pajtáságról lehetne beszélni. Az erősebb, ügyesebb, találeményebb vonja magához a többieket és alkot bizonyos köröket, melyekben ő uralkodik. Félreismerhetetlen e barátkozásban a tömegvonzás hatása, vagyis, hogy a valami tekintetben (és pedig nemcsak jó értelemben) kiválóbb a többire ellenállhatatlan vonzást gyakorol. Így a szexuális élet iránti fokozott érdeklődés alkot érdeklődési köröket. A tanulóifjúság barátságánál túlnyomó az értelmi vonás. Itt nem a testileg erős, hanem az egyéniség tekintetében erősebb gyakorol ilyen vonzást. Ezek a barátságok konszolidáltabbak, egységesebbek. A szexuális vonás itt is kiemelkedik, de nem olyan erősen.* E barátság motivumai között megtaláljuk az értelmi motivumokat, melyek pl. azokat fűzik össze, akik egy tárgy iránt közelebbről érdeklődnek; a szociális motivumot, mely őket különféle nyílt és titkos egyesületek alakítására ösztönzi; az alkotás motivumait, mely az önképző-körökben szokta nyilvánítani magát. Alacsonyabb rangúak a szexuális motivumok, ezek különféle fajai. A nevelő szemében különös fontosságúnak kell lennie a tanulók közötti barátságnak, ezeket és ezek motivumait nem szabad figyelmen kívül hagyni, sőt, ha lehet, irányítani és befolyásolni kell.

Evvel nagy vonásokban kimerítettük azokat a körülményeket, melyek a tanulóifjúság nevelkedését és fejlődését irányítják. Sokat lehetne még ezekről szólni, de célunk nem e tárgy teljes kimerítése, csak vázolója azoknak a tényezőknek, melyeket a nevelőnek figyelemmel

* Hans Blüher figyelmeztet az erotikum erős szerepére az ifjúsági egyesületekben és az ilyen barátkozásokban. (L. Die Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen. c. művét.)

kell kísérnie. Most már megrajzolhatjuk a középiskolai tanulóifjúság *szellemi alkatát*.

A tanulóifjúság *értelmi* érdeklődés szempontjából az ifjúság összes osztályai között kiválik. Hiszen munkája lényegében véve *értelmi*. Bizonyos ismeretkör, ismeretanyag befogadására irányul s így ez ifjúság világképe évről-évre rendszeresen bővül. Az első évtől az utolsóig ez a befogadó munka, illetőleg ennek túlnyomó szerepe uralja életét. Ebből következtethető, hogy az *értelmi* munkában különös eredményeket tud fölmutatni. A világkép bővülésével az egész világ összefüggésének rendszere bontakozik ki előtte, mely így a törvények világa lesz. Így érti meg, hogy e világ egység, törvények sorozata, s hogy a tudomány a világ alkotó elveit keresi. A reáltárgyaknál, melyek a meglevő világ törvényeit írják le előtte, látja, hogyan kapcsolódik egyik törvény a másikba, hogyan folynak egymásból és utalnak egymásra a jelenségek, mint a következtetés-láncolat szemei, melyekben a záró tétel egyúttal egy új következtetés főtételeit alkotja. Így végződik minden tudomány kérdőjellel, melyre egy újabb feleletet kell adni. Ez a tudás végtelenségének gondolata, az a gondolat, hogy a tudomány nem bevégzett halmaza az adatoknak, hanem fejlődő, új törvényeket felállító és feltaláló világismeret. Ez adja meg neki a *logikus gondolkodás* lehetőségét és készségét. Ha pedig a tudás újabb és újabb törvényeket keres, ilyen törvények keresésében ő is részt óhajt venni, ezért *kutatni* igyekszik. A tanulmányozás, a kutatás vágya, mely találmányokon töri a fejét, kísérletez, gyűjt, összehasonlít, a tanulóifjúság szellemi alkatának egyik legjelentősebb motivuma, és pedig igen kihasználható motivum. Ebből érti meg az ifjú, hogy a tudás fölötté áll az egyéni tetszésnek, abban kötelező erő van, egy egyéniségfölötti, általa megváltoztathatatlan hatalom. A tudás nem függ az élvezettől, nem a társadalom ítéletétől, közvéleménytől; hogy az a tény, hogy én gondolkodom, hatalmasabb, reálisabb és nagyobb jelentőségű dolog, mint a világ minden háborúja. Ezért a tudás *önérték*, vagyis önmagában értékes. Ennek a gondolatnak a legtöbbször persze öntudatlan megérzése ösztönzi az ifjút az *önálló tanulmányozásra*, s ezzel az egy tárggyal való beható és alapos foglalkozásra.

A reáltárgyak, vagyis a meglevő világ ismeretére vonatkozó tárgyak mellett ott vannak a humán-tárgyak, melyek egy másik világnak, a megvalósítandó világnak törvényeibe adnak betekintést. Csekély betekintést ugyan, hiszen e humán-tárgyak nagy részét a történet képezi, mely csak bevezető ehhez. Ez a világ az események világa. Azok a célok, melyek az emberiség életében fölmerültek, a *történelemben* állanak előtte, és pedig ebben *személyiségek* alakjában. Ezek a személyiségek vezetik a népek jellemének megértésére. A saját történetünk kiváló alakjai ismertetik meg vele a nemzeti feladatokat, ezek tanulmányozása az ő

szerepét a feladatok teljesítésében. Ezért az ifjú érdeklődése e feladatok iránt igen élénk. Így nyílik meg előtte a célok világa, melyeket meg kell valósítani, s melyek megvalósítása reá vár. Itt tanulja meg a mélyebb betekintést a dolgok jelentésébe, azok értékének mérlegelését s fejlődik ki benne az a szellemi vonás, amit *intelligenciának* nevezünk. Nemcsak «okos», «értelmes» emberré akar válni, hanem intelligens emberré, aki előtt a jelentések és értékek világa nyitva áll, s aki választani tud az értékek között. Természetes, hogy az ifjúságnál túlnyomólag az értelmi elem iránti érdeklődés jelentkezik. Értékelésében főszerepet a logikus rend, a társadalmi közösség tekintélye, az egységes, külső világkép játszik, értékelése ezért *utilisztikus*, a haszon a közösség, az objektív világkép gondolatain alapul. Egyes személyiségek alakjában már megnyílik azonban számára a képe egy olyan világnak, melyben a nemes személyiség érték tekintetében minden másan felülemelkedik.

Amilyen kifejezett és rendszeres az ifjúság értelmi élete, olyan nagy különbségeket mutat fel *ethikai érdeklődés* terén. Már utaltunk azokra a hatásokra, melyeket erkölcsi nevelés tekintetében a külső tényezők létrehozhatnak. A külső fegyelem szempontjából ezek a hatások számottevők. A tanulóifjúság magaviselete több kevesebb kivétellel sokkal fegyelmezettebb, mint az előbb említett osztályoké. A nevelés célja azonban nem az, hogy külső fegyelmet adjon, hanem, hogy belső fegyelmet teremtsen, vagyis önfegyelmezésre szoktassa az ifjúságot. Ez önuralom, önfegyelmezés, bár hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a falusi és a tanoncifjúságnál, mégsem kielégítő s nagy százalékban a tanulóifjúságnál igen csekély. Nyilvánul ennek hiánya a *kötelességmulasztás* válogatott és számtalan fajában, melyek kiválasztásában az ifjúság valóságos mester. A *felelősségérzet* is igen gyenge, különösen az egymásért való felelősség gondolata. Ezt az internátusok néhol igen szép sikerrel fejlesztették, sőt a régi felügyelő- és monitor-rendszerben is ez volt a főgondolat, mely később eltorzult. A munkáért való felelősség gondolata szintén hiányzik az ifjúság legnagyobb részében, a munkának a külső kényszer gyanánt való felfogása megfojtja ezt. Az ifjúság, e korban természetes, ellenszegülése a *tekintély ellen* itt is érezhető. Élét letompítja sok minden, de a nevelőnek nagyon kell vigyáznia, hogy bánásmódjával vagy magaviseletével tápot ne adjon a tanulók gúnyjának vagy tiszteltetlenségének. Ismerünk nevelőket, kik tekintélyüket avval játszották el örökre, hogy ártatlan tréfákat személyes sérelemnek néztek s így valósággal kihívták maguk ellen azokat. Legbiztosabb módja ez annak, hogy az illető minden befolyását elveszítse az ifjúságra.

Az erkölcsi motívumok egyik legfontosabbja az ifjúság *egymáshoz való viszonya*. Ez a viszony nem osztályok, társadalmi különbségek szerint alakul, de ezek nincsenek is teljesen kizárva alkotói közül. Leg-

nevezetesebb, amiről említést kell itt tennünk: az osztály szelleme. Ez az a *közösség*, melyet első formájában az ifjúság alkot, s melybe a társadalmi közösség vonásait beleviszi. Az «osztály» nem demokratikus intézmény, inkább oligarchikusnak nevezhetnők. A hangadó elemek után halad általában véve a többi, kik szintén alkotnak maguknak külön társaságokat e «státusom» belül, még pedig igen különböző szempontok szerint. Egyik társaság értelmi alapon áll, bizonyos tantárgy iránt érdeklődőket gyűjt össze; a másik nyilvánvalóan plutokratikus, a leggazdagabb fiú körül csoportosuló ingyenélőké; a harmadiknak tagjait egyéb cél pl. önképzőköri közös munka, a negyedikeit személyes jóbarátság fűzi össze. A kérdés most már az, melyik a hangadó az osztályban. Ez a néma egyhangúsággal választott vezető igazgatja és vezeti az osztály ügyeit. Érdekes megfigyelni, milyen demagógia tud uralkodni e kis társadalomban. Hogyan ragadja magához a vezetést az üresejű Kleonok valamelyike, sőt néha az osztály igazi sőpredéke. A nevelőnek, aki nyitott szemmel figyeli a maga ifjúságát, sok gondot okoz, hogyan szüntesse meg azt a rémuralmat, amivel ez a csőcselék sokszor az osztály értékeiből föltöltöttül uralkodik. Valóságos bojkottot képesek szervezni s alacsony csinyjeikbe résztvevőkül kényszerítik bele őket. Ki ne emlékeznék egy-egy iskolai csiny alkalmával arra a kínos helyzetre, melyben a tisztességes és öntudatos tanuló találja magát egy-egy tanári vagy igazgatói vizsgálat alatt, mikor minden jobb meggyőződése ellenére vállalni kell a büntetésben való részvételt, és — ami még nehezebb — a bűnrészességet vagy kiteszi magát az egész osztály vagy a többség bojkottjának. Hogy ilyen esetekben a kellő ellenállóképesség nincs meg az ifjúság értékeiből részében sem, ki csodálkozhatnék rajta, hát még azon, hogy az életben majd ez ifjúságból a közvélemény, divat, társadalmi szokások vagy ép nemzet- és erkölcsrontó törekvések áramlatával, sőt kihívó, demagóg hivalkodásaival szembeszállani, hiányozni fog az erkölcsi bátorság. Erre az *erkölcsi bátorságra* erőlesen és határozottan *nevelni* kell az ifjúságot és nemcsak adott alkalmakkor panaszkodni annak hiánya fölött.

Az osztályban élt közösség gondolata teszi érthetővé az ifjúságnak és vezeti rá azt a nagyobb körnek: a *nemzeti közösségnek* megértésére. Ez az osztály az, mely az ifjúság osztályai közül legjobban megérti ennek gondolatát. Nagyon sok minden járul hozzá, hogy ez sem úgy, mint kellene. A tanuló ifjúság nemzeti eszményében sok rajongás mellett felületesség is sok van. A nemzeti feladatok megértésére sokkal kevesebb érzéke van, mint a napi politika jelszavai iránt. Ezek bámulatos módon tapadnak az ifjúsághoz és képezik alapját annak a deklamáló hazafiságnak, mely a magyar természetnek egyik legkevésbé dicséretes vonása. Evvel az ifjúsággal megértetni a nemzeti művelődés alapelveit, azokat

a feladatokat, melyek reá várnak, ez egyik módja az új Magyarország alkotásának. Nem sokkal mélyebb a megértés az ifjúságban a *vallásos közösség* iránt. Erős felekezeti öntudatra nevelés sok felekezeti iskolában tapasztalható ugyan és ha ez erőteljesen foly, a fanatikusságig vihető, ami azonban kétségtelenül árt a nevelés magasabb egységének. Ennek a nevelésnek két útja van: a felekezeti öntudaton át a vallásos öntudatra, vagy a vallásos öntudaton át a felekezeti öntudatra. Az előbbi alap-gondolata, hogy az egyház vezet a valláshoz, az utóbbié, hogy a vallásos tudat jelentkezik, mint formában az egyházi közösségben. A második út nehezebb, de a nevelés egységét meg nem bontja. E mód nehézségének tulajdonítható az ifjúság vallásos érdeklődésének hiánya, melynek felköltésére az igazi és alkalmas módszert még ritka helyen alkalmazzák.

A *nemi erkölcs* tekintetében a középiskolai ifjúság helyzete egészen különleges. A túlnyomóan értelmi munka, a testi munka hiánya vagy legalább is csekély mértéke az ösztöni nyilvánulások erejét megnöveli, s viszont az ifjú ellenállóképességét csökkenti. Így lép föl egy korban szinte járványszerűleg az ifjúság között az ösztön természetellenes kielégítésének módja, mely a szervezetben természetesen óriási rombolásokat okozhat. Meglepő dolog, hogy erre a legtöbb nevelő alig gondol és megakadályozására alig tesz valamit. Ez az egyik ok, ami olyan hihetetlenül csökkenti az ifjúság ellenállóképességét minden más kísértéssel szemben is. Az ösztön és öntudat közötti harc a legtöbb ifjú életében igen nehéz megpróbáltatás szokott lenni. Igen sok esetben teljesen az ekb-bi javára dől el, s ez elhatározó az egész életére. Általában ez a kérdés egyik legnagyobb problémája az ifjúság életének, és itt, ahol ép e főkérdéseket keressük, nem győzzük eléggé a nevelő figyelmébe ajánlani.

Az *esztétikai nevelés* az ifjúsági egyesületekben, önképzőkörökben találja meg leginkább szerepét. Ezek igen fontos érvényesülési módjai az ifjúság szellemi munkájának. Kár, hogy az önképzőkörökben túlnyomó a műalkotásra való nevelés, míg a műélvezet gondolata igen háttérbe szorul. Csöndes szemléletre, a művészi alkotás elemzésére, annak megértésére ritkábban törekszik az ifjúság, figyelmét az önképzőkörök nem igen irányítják erre, pedig ez lenne az első szempont, az iskolás «olvasmánytárgyalás» vagy száraz «széptani elemzések» helyett. Az önképzőköri élet — különösen ahol ez egyesületeknek bizonyos önkormányzatuk van — igen érdekes tanulmány a nevelő számára. Vitáiban, néha alacsony személyeskedéseiben képe a társadalom életének. Az ifjúság szervezetlensége, önfegyelmzésének hiánya itt világosan feltűnik. Éppen ezért egyik eszköze ez annak, hogy az ifjúsággal az önkormányzat elemeit és a szervezkedés alapelveit megismertessük.

Meglepen hiányzik a tanulóifjúságból minden érzék a *társadalmi*

hasznosság gondolata iránt. Ez vezet aztán arra, hogy ez ifjúság, mikor az életbe kilép és a társadalom vezetőjévé lesz, érzéketlen a feladatokkal szemben, melyeket a társadalomnak kellene végeznie. Ebben a tekintetben a nevelőnek fejlesztenie kell az ifjúság részvételét olyan munkákban, melyek a társadalom hasznát előmozdítják. A régi protestáns iskolákban, ahol a diákok a város tűzoltói voltak, ezt akarták ezen — ma már persze túlhaladott — eszközzel elérni. Ezért volt a régi magyar társadalom sokkal összetartóbb. Jellemző az ifjúság *különálló helyzete* inas osztályaival az ifjúságnak. A tanulóifjú semmi közösséget nem érez, semmi közös kapcsolatot nem talál az iparos-ifjúsággal vagy a földművelőkkel. Bármily természetesen érthető is ez a tény, semmiesetre sem normális. A társadalmi osztályok így különállóká, kizárólagosakká lesznek, elvesztik a lehetőségét annak, hogy egyik a másiktól hatásokat kapjon, ezért olyan tépett, zilált, osztályokra szaggatott a magyar társadalom, melynek egysége a nemzeti fejlődés szempontjából olyan fontos volna.

Még egy szót az ifjúság *testi neveléséről*. A középiskolába járó ifjúság nagy százaléka ebben igen kevés részt kap. Nem is igen szereti, mert a gyöngébb visszamarad benne. Rendszeres fejlesztése és erősítése a testnek a torna- és játékorákon történik, a sport gondolata azonban sok helyen túlságosan kiemelkedik. A katonai gyakorlatoknak és játékoknak igen nagy hivatása lenne egyúttal az önfegyelmzés gondolatát is elevenné tenni s vele az erkölcsi nevelést előmozdítani.

Melyek most már azok a főbb *motivumok*, melyek a középiskolai ifjúság szellemi világában kiemelkednek. Az értelmi motivumok első sorban a *tudásra való törekvés*, magasabb fokon az *önálló* kutatásra való vágy, a *tudás önértékének* gondolata. Ethikai motivumok gyanánt fölvehető a *belső fegyelem* elve, melynek egyes gondolatai az *önuralom*, különösen a nemi erkölcs terén, önfegyelmzés, törekvés az *önkormányzatra*, az egyesületek kebelében, a feljebbvalók iránti *tisztelet*, mely az értelmi motivumokból is levezethető, mint tisztelet a törvényeknek tőlünk különálló, felettünk való világa iránt; az *erkölcsi bátorság*, a demagógia ellen, mint korrelat gondolata az *osztály becsületének*. A *barátság* motivuma, melyet erkölcsivé kell tenni, igen jól használható motivum. A *nemzeti* nevelés szempontjai között ott a *nemzeti feladatok* gondolata, melyek reá várnak; a *társadalmi* hasznosság terén az egymás iránti *felelősség*, a *segítés* gondolata. Az erkölcsi nevelés főmotivuma a *kötelesség* elve kell, hogy legyen. Az esztétikai nevelésben a műélvezet, a szép *megértésének* motivumára fektetünk nagy súlyt.

Ezt a helyet használjuk föl, hogy szóljunk az ugyanezen társadalmi osztályba tartozó, de magasabb iskolát nem végzett *intelligens*

Leányok körülményeiről s azokról a kérdésekről, melyeket az ezek között végzendő munka a nevelő elé állít.

Ezek a leányok egy egészen speciális osztályát alkotják az ifjúságnak. Mikor tanulmányaikat a középiskolák valamelyikében (polgári, néhány osztálya a középiskoláknak, tanítónő vagy óvónőképző) elvégezték, otthon maradnak vagy valami kisebb hivatalt nyernek, mellyel kevés munka és kevés fizetés jár. Ma már, ezen társadalmi osztály anyagi helyzetétől kényszerítve, legtöbbször az utóbbit végzik. Iskolai tanulmányaik nem arra voltak szánva, hogy általuk kenyérkeresethez jussanak, csak hogy megszerezzék azt az általános műveltséget, mellyel az életben megállhassanak. Életük az otthoni vagy hivatalban végzett munka egyhangúságában telik el, egy részük egészen visszavonul, más részük kiterjedt baráti körben több, kevesebb munkával él, legtöbbször közülük nem haladva tovább az ismeretekben. E társadalmi osztály elhanyagolt-sága és szervezetlensége ott válik azután valóságos társadalmi csapássá, hogy ezeket a gondozás hiánya miatt a társadalom teljesen ki engedi sikkanni munkaköréből. Kis társaságokat alkotva csak a pletyka, a színház és a mozi lesz, ahová munkásságuk kiterjed. Gondoljuk most el, hogy pedig e nemes tradíciók között felnőtt leányok mennyi munkában tudnának résztvenni. Gondoljuk el, hogy belőlük lesznek ezen társadalmi osztály szülői, s ha ezelőtt tíz évvel még elég volt, hogy az anya csak sütni és főzni tudjon, a mai élet a nőktől már sokkal többet kíván. E társadalmi osztályba tartozó leányokat ezért össze kell gyűjteni, közöttük *összetartást* teremteni, melyet egy nagy, *közös cél* képes magával hozni. Szükségük van *értelmi* irányításra, ismereteik terjesztésére és bővítésére; *ethikai* téren *társadalmi* szolgálatokat végezhetnek. Jótékony-ság, szegényügy, árvaügy vezetésével, az *esztétikai* nevelés terén foglalkozhatnak művészettörténettel, előadásokat rendezhetnek, kirándulásokkal, összejövetelekkel ápolhatják az összetartás érzését. Természetes, hogy közöttük sok nehézséggel kell megküzdeni, pletyka, irigykedés, versengés stb. fogja nehezíteni a munkát, mely azonban nem lesz eredménytelen.

Így áttekintettük most az ifjúság mindenik osztályát, úgy hogy körülbelül nagy vonásokban előttünk áll mindegyik osztály képe, azokkal a főbb problémákkal együtt, melyek fölmerültek. Ez a munkatér, ami előttünk van. Ha végignézzük rajta, bizony nagy, mérhetetlenül nagy, mint maga a cél is, amit el kell érünk. De a nevelőnek törhetetlen hittel és bátorsággal kell bírnia és munkálkodnia, hisz nem idegen célokért küzd, mert az ifjúság legnagyobb része lelke mélyén mint Istenadta, kiolthatatlan vágyat hordja egy *nemes* élet elkötelezését. Ennek a nemes életnek a vonásait kell most megismernünk.

III. A MUNKA CÉLJA ÉS MÓDSZERE.

1. A jellem alapvonásai.

Az ifjúság vezetőjének, aki a reábizottak nevelését végezni akarja, semmisem fontosabb, mint tisztába jönni avval, minő cél vezeti a munkában, vagyis mit akar elérni? A legtöbb mozgalom és egyesület azért hiusul meg, mert a vezető ötletszerűen kezdte, nem volt határozott célja, ezért a haladás is labilis, kapkodó volt, maga az ifjúság nem értette, mit akarnak vele, szorgalma meggyöngült, buzgósága elenyészett, s ha a vezető előlötti kifogásának kifejezést adott, ha némán is, a Tamás szavaival feleltek: «Uram, nem tudjuk, hová még, hogyan tudhatnánk hát az utat?»

Komolyan tisztába kell tehát hoznunk azt a kérdést, mi az ifjúsági munka célja? Mire kell törekednünk? Vagy, más oldalról fejezve ki ugyanezt a kérdést: Milyen ifjúságot akarunk nevelni?

Az ifjúsági mozgalmak azok története folyamán igen sokféle célt tűztek maguk elé. Természetes, hogy minden ilyen mozgalom, azt a célt tűzte ki magának, ami az ő nézete szerint az ifjúságnak *legszükségesebb* volt, azaz, amit ő az ifjúság szellemi alkatában a *legértékesebb* vonásnak látott. Ha tehát ezeket megvizsgáljuk, vizsgálat alá vesszük azokat az értékeket, melyek ezekben megnyilvánulnak. Világos másodszor az is, hogy az ifjúság gondozásának célja csak az lehet, mely a legmagasabb cél, s mely mint egységben, magában foglalja a nevelés összes céljait. A *testi nevelés* mint cél abban a hibában van, hogy egyoldalúságba esik. Alapgondolata, hogy a testi erő a legfőbb, s hogy a nemzetnek testi erőben kiváló ifjúságra van szüksége, első tekintetre hiányosnak mutatkozik, ezért ennek bizonyítására több szót nem is vesztegetünk. Más egyesületek a *társadalmi hasznosság* célját írták elő legfontosabb gyanánt, vagyis a nemzetnek hasznos polgárok nevelését tartották a legjobbnak. Első tekintetre belátható, hogy ez nem a legmagasabb cél. A társadalom haszna fölött is vannak fontos és eltagadhatatlan értékek és míg egy kötelességét pontosan teljesítő katona vagy polgár többet ér egy hanyag hivatalnoknál, a kötelesség felsőbbbsége a haszon felett nyilvánvaló. Voltak és vannak egyesületek, melyek az *értelmi fejlesztést* írják zászlójukra. Anélkül, hogy ezek nemes munkáját kicsinyelnők, megállapít-

hatjuk, hogy az értelmi képességek fejlettsége sem a legmagasabb cél, mit a magyar ifjúság elé kitűzhetünk. A tudósok, az élet gyakorlati követelményei elől elvonuló szemlélődők helyett nekünk olyan ifjúságra van szükségünk, mely munkálkodni és küzdeni képes eszményeiért. A *felekezeti* irányú egyesületek, bár céljuk magas, vallásos közösségek kizárólagos szolgálatában állanak.

Más oldalról világos, hogy e célok mindegyike bizonyos mértékben és arányban meg kell, hogy legyen abban a célban, mit meg akarunk valósítani. A magyar ifjúságnak testileg edzett, a társadalomban hasznos munkát végző, értelmileg fejlett, vallásos ifjúságnak kell lennie, s még valaminek, ami mindezeket magában foglalja, vagy részben ezek által kiegészül: *ethikai jellemmel* bíró ifjúságnak. Az ifjúság gondozásának célja tehát egy lehet, mely minden más célt magában foglal és egységben tart, s ez a cél: a *jellem*. Természetes, hogy a nevelés általános célja is ez, s ép itt fejeződik ki az a nagy igazság, hogy az ifjúság gondozásának feladata nem az, amint eddig gondolták, hogy a köznevelés mellett vagy után sántikáljon, annak egyik mellékes célját segítsék elő, hanem, hogy az *intézményes köznevelést, mint szabad nevelői tevékenység kiegészítse és célja elérésében előmozdítsa*. Legközelebbi kérdésünk tehát ez: *mi az a jellem*, amit a nevelésnek s ifjúsági munkának céljául állítottunk?

Ez a szó, hogy jellem, két fő értelemben használatos: először jelenti azt, ami az illetőt mástól megkülönbözteti, azután azt a közös alapelve, mely az egyéniséget meghatározza, s mely körül az illető szellemi alkatának többi vonásai, mint sarkpont körül elhelyezkednek. Bizonyos állatfajoknak közös vonása van, mely meghatározza őket; bizonyos más természeti tárgyakat szintén meghatározzák egyéni vonásaik. Kérdés, melyek azok a közös vonások, illetőleg melyik az a vonás, mely az embert meghatározza. Erre a kérdésre többféle feleletet adtak, aszerint, amint az ember legértékesebb és legsajátosabb vonását meghatározták. Mi tehát a legnagyobb érték, a legmagasabb cél, melyet az ember maga elé kitűzhet? Egyik felelet szerint az *élvezet* a legnagyobb érték. Ennek értékei, javai: a gyomor élvezete, a szexuális élvezet, boldogság. A gyermekkor s az ifjúkor eleje az élvezetet tartja legfőbb jónak. Az ifjúság azon típusa, melyet szexuális típusnak neveztünk, abban bírja jellemző vonását, hogy a szexuális élvezetet tartja legtöbbre. Ez az érték azonban nem a legmagasabb. Maga az ifjúság fejlődése, de ezenkívül maga az élvezet, melyben egy idő múlva válogatás áll be, s melyet az ember nem szolgál tekintet nélkül életére és egészségére, utal egy értékre, mely nagyobb ennél: a *haszon* gondolatára. A haszon érték körébe tartoznak: vagyon, egészség, munka; ugyanide tartoznak a közösség értékei, melyek ezen a fokon

fejlődnek ki teljes jelentőségükben, a családi, nemzeti és vallásos közösség. Az ifjúság ezen az értékelési fokon van, amiről könnyen meggyőződhetünk, ha visszaemlékszünk lélektani rajzára. Az objektív, tőlünk független világkép egyéniségfölötti ereje ihleti meg, a közösség hatalmának gondolata kapja meg lelkét. Az a kalandosság, melyet az ifjúságnál látunk szintén e kor szüleménye. Az ifjú azonban fejlődése során lassanként magasabb fokra jut. Látja, hogy az objektív, világ sarkpontja az ő lelkében van, hogy a történeti hatalmagnál, külső közösségeknél értékesebb a lélek, a *személyiség*, mely nélkül ezek összeomlanak. Ez a kor a reformációk, az emberiség öntudatra, szelleme önértéke tudatára jutásának kora. Az első tapasztalat, amit e tekintetben teszünk a személyiség belső értékére vonatkozik. Mindaz az érték, melyet a társadalmi közösségnek, az élet külső feltételeinek tulajdonítottunk, a személyiség által lesz igazán értékke, az azokban levő tartalom a személyiségből kisugárzó nemesség által lesz *nemesség*. Ez a nemesség a személyiség *tartalmi* elve, melyet megnyilvánulásában kiegészít egy formai elv: a *szabadság*.

A legfőbb érték, az egyedüli nemesség tehát a *személyiségben* rejlik. Sem a társadalmi közösségek, sem más külső eszköz nem biztosíthatja a világnak ezt, melynek belülről, a lélekből kell származnia. Ezt a személyiséget nevezzük *jellemnek*.

Következő kérdésünk az, hogy melyek e jellem alapvonásai? Az önértékű személyiség, mihielyt e legnagyobb értéket fölismerte, először is meg akarja ismerni és érteni a körülte levő világot. Megismeri ennek törvényeit, rendszerét, s megérti azt, hogyan sarkallik e világ egész rendszere egy pont körül, mely megegyezik az ő lelkének alaptörvényével. Megérti milyennek kell lennie a világnak, hogy céljával, eszményével megegyezzek. Ez a megegyezés adja az *igazság* értékelvét, mely a tudomány vezető gondolata. Aztán fordítja a tekintetét az emberek társaságára. Öntudatában bírja az elvet, mellyel saját tetteinek és gondolatainak egyezniök kell, ez a *jó* értékfogalma. Ezt az értéket megtartani nem szabad késnie semmivel szemben sem, ez mindennél drágább. Ezért a *lelkismeret tisztasága*, az a tudat, hogy ez a legfőbb jó a birtokában van, a legértékesebb kincs. Ez a tudat adja a jellem határozott *önérzetét*, önbizalmát, mert érzi, hogy a világot átalakító elvet találta meg, de egyben ez teszi *alázatossá* és szerénnyé, mert tudja, hogy ez örökkévaló érték szolgálatában kell állania, neki csak ez ad értéket. Ám ezt saját magában megvalósítani, keresztülvinni, hogy életét ez érték szolgálatába állítsa, nem könnyű. Ösztönei, melyek kielégítést keresnek, föllázadnak ez ellen, le akarják vonni őt az élvezetek árába s ezért élete állandó küzdelem, mely az öntudat és az ösztönök között folyik le. Ebben a harcban *önuralomra*, önfegyelmzésre van szükség.

sége, hogy nem engedve az ösztönök által kiváltott reflexeknek, mérlegelni tudja cselekedeteit, szabályozni gondolkozását. Életének minden tényezőjét a legfőbb szolgálatába kell állítania. Az élvezet értékei nem öncélok, hanem arra szolgálnak, hogy ezt a jellemet kialakítsák; a vagyon, dicsőség, hírnév ennek előmozdítására valók, s az életnek minden szükségei, bár nélkülözhetetlen, de csak eszközi jelentőségű tényezők e jellem értéke mellett. E szükségeket, az élet anyagi föltételeit nem veti meg és nem dobja el magától, de nem is tartja őket az élet céljainak. Mint szükséges eszközöket becsüli meg az *életet* és *egészséget*, ezek megóvását és fenntartását *kötelességnek* ismeri föl; ép ily kötelesség az *anyagilag* mértékletes gyűjtése nem a gazdagsáért, hanem azoknak céljára való jelentőségénél fogva. Mikor az ösztönök ki vannak elégítve és pedig az öntudat kára nélkül, beáll az ösztön és öntudat közötti harmonia, amit *szeretetnek*, vagy *békességnek* nevezünk.

Ez azonban csak egyik oldala a dolognak. A jellem nem elégszik meg avval, hogy az igazság értékelvét saját magában megvalósítsa. Körülötte ott van egy kör, melyre az ő munkája hatásának ki kell terjednie. Mivel a jó nem más, mint a társadalmi életben megnyilvánuló legfőbb cél, ezért félszeg és hiányos minden olyan jellem, mely azt az értéket, melynek birtokában van, nem akarja megvalósítani a társadalmi körben is. Ez a gondolat, hogy a munkának ki kell hatnia, a világosságnak nem szabad elrojtva maradnia a véka alatt, a nevelés egyik legkomolyabb gondolata, melynek elhanyagolása meg nem bocsátható bűn. Nem elég olyan embereket nevelni, akik a maguk kis körébe begubózva nem akarnak tovább látni az orruknál s a saját életük ápolásán s esetleg jellemük kialakításán kívül semmivel sem törődnek a világon, a nevelésnek, s különösen az ifjúság gondozásának arra kell irányulnia, hogy olyan emberekké váljanak akik a birtokukban levő értékelvet, mint magasra tartott fátylát vigyék ki embertársaik közé és szolgáljanak világossággul mindazoknak, akiknek e világosságra szükségük van. Mi ki vagyunk küldve a világra, hogy a lelünkben lehelyezett igazságot hirdessük, a világot aszerint alakítsuk át.

A jellemet tehát úgy a jó értékelvének természete, mely az emberi közösségekben nyilvánul meg, mint saját alkata, mely munkára, megnyilvánulásra vágy, egyformán arra ösztönzi, hogy ezt az értéket a körülte levő világban igyekezzék megvalósítani. Ezt a munkát mely a legmagasabb munka a világon, mert a legtökéletesebb önállóság, a saját lényegének legtökéletesebb kifejezése, mindenki abban az adott körben végzi, melybe őt a társadalomban saját ereje, képességei vagy helyzete beállította. Minadaddig, amíg az illető ebbeli kötelezettségének tudatára nem jut, a maga munkáját csak robotként végzi, ez alacsonyabb rangú munka. De ha egyszer tudatára jutott, akkor lesz

előtte a munka igazán nagy és szent földadat, mert megérezte, hogy ő ebben a társadalomban abban a körben, melyben él, családja, nemzete, egyháza körében szerves helyet tölt be, s ezért *felelős*. A felelősségnek ez a gondolata az első lépés a jellem önkifejtése felé. Ha pedig felelős ezért, akkor a munka, melyet végez, feladat lesz számára: így lesz a hivatalból, *hivatus*. Hogy hol és milyen körben végzi ezt, alacsonyabban, vagy magasabban, az erre nézve teljesen mellékes. A fő az, hogy milyen hűséggel végzi ezt. Ilyen értelemben jó iparosnak, jó földművelőnek lenni ép oly nehéz, mint jó miniszternek, vagy jó királynak, mert min-egyikhez egy egész ember, annak egész jelleme és törekvése szükséges. Ennek a felelősségérzetnek és a hivatus gondolatának bevitele az ifjúság tudatába a legelső és legnagyobb feladatok egyike.

Azt a tevékenységet, mellyel a jó értéke a társadalmi síkban megvalósul, a legmagasabb tevékenységnek nevezhetjük az emberi munkák között. A társadalomban megvalósuló jót pedig *kultúra* néven ismerjük. Mikor tehát az egyéni jellem a maga értékeit megvalósítja, kilép a maga zárt köréből és egyetemesse igyekszik tenni azt az értéket, mely őt életi, ez a kultúrára való törekvés. A kultúra tehát nem gazdasági téren való előhaladást, nem szép utcák, kényelmes mulatók és színházak építését jelenti: a kultúra a *társadalmivá lett jellem*, a társadalomban megvalósuló legfőbb érték. Kulturnemzet az, mely a maga körében ezt a legfőbb értéket akarja megvalósítani. Ebből két igen fontos dolog következik: először, hogy az a *jellem*, mely nem igyekszik társadalmivá lenni, a legfőbb jónak azon felfogási formája, mely a közösségben nem valósul meg, félszeg; a második az, hogy az a *kultúra*, mely nem az egyéni jellemből vetődik ki, mely nem a legfőbb jót bírja alapelveül és céljául, félszeg és hiányos. Itt van a magyarázata annak a gondolatnak, s egyuttal igazolása is, amit a legtöbb vallásos közösség hirdet: hogy nemzeti és társadalmi regenerációt csakis *egyéni regeneráció* után várhatunk. Csak az a nemzet újul meg, melynek gyermekei újjá lettek. A modern társadalmi elméletek elfeledhették ezt az igazságot, de az ifjúság nevelőjének sohasem szabad elfeledni, hogy a község jövődjé az egyéni jellemektől függ.

Miő alakot ölt most az a munka, melyet a jellem a kultúra terjesztésével végez? Mik ennek a munkának a törvényei? Noha a kultúra, mint az önértéknek az emberi közösségben való megvalósulása, semmikép, sem azonosítható sem a gazdasági viszonyokkal, sem a társadalmi közösségek uralkodásával, mégis a gazdasági fejlődés alapja a további kultúrának. Az a munka, melyet a kultúra terjesztésével végzünk, nem más, mint az egyénben a jellem kialakítása, a legfőbb jó megvalósulása. Ezt a munkát *nevelésnek* nevezzük. A kultúra terjesztésének munkája tehát a nevelés. Ebből világos, hogy a nevelés nem egy egyén-

nek bizonyos szabályok szerint való tanítása, nem is elszigetelt tevékenység, hanem egy olyan munka, mely által egy egész nemzedéknek kell e kultura értékeit megvalósítani. Ez a gondolat kiveszi a nevelés munkáját a régi homályból, mikor azt valami kevésbé szükséges munkának gondolták, s míg egyrészt kimondja, hogy a nevelés a kultura megvalósításának tevékenysége, s megszünteti a régi babonát, mely nevelés alatt csak az ifjú nemzedékre kiható munkásságot értette, más oldalról hangsúlyozza azt, hogy kulturát *csak neveléssel*, (tehát sem fegyverrel, sem gazdasági berendezésekkel, sem iparral vagy kereskedelemmel), lehet terjeszteni.

A kultura tehát a legfőbb érték megvalósulása az emberi közösségben. Ennek a megvalósulásnak eszközei vannak. Mivel az értéksorban, amit az imént fölmutattunk, minden foknak az a tulajdonsága, hogy a másik kettő számára eszközi jelentőségű, úgy itt a legfőbb értékre nézve eszközzé válik a többi érték, a kulturára nézve nélkülözhetetlen eszközök a haszonérték javai. Ezért a kultura terjesztésének, a népnevelésnek első feladata a nép *egészségügyének, gazdasági helyzetének* javítása. A viszony ezek között világos. Ezek szükséges eszközei a kulturának, de még nem nevezhetők annak. Épígy az egyéni nevelésnél a *testedzés, egészség ápolása* az *anyagi* helyzet javítására való törekvés szükséges előfeltétele a nevelésnek. Amilyen igaz, hogy egy tisztátalan, nyomorult, földhözragadt nép, egy éhező ember előtt az örök igazságról s az emberi élet fentebbi céljairól való prédikálásunk hiábavaló marad, ép oly igaz az is, hogy egy olyan «népinűvelés», mely megelégednék a gazdasági és közegészségügyi helyzet javításával s egy olyan «nevelés», mely csak a test erősítését célozná, hasonló lenne a házhoz, melynek fundamentumait leraktuk, de falakat rakni reá, elfelejtettünk. Ezért az ifjúsági munka főcélja, a jellem, alapvetés gyanánt az anyagi élet értékeinek: egészségnek, anyagi jólétnek stb. biztosításán épül föl.

A kultura ez eszközi jelentőségű tényezői mellett ott vannak az emberi közösség különböző formái, a társadalmi közösségek. Láttuk, hogy ezek a közösségek nem öncélok, nem saját magukért vannak, hanem, hogy bennük az érték: a jellem megvalósuljon. Ez azt jelenti, hogy e közösségek nem önértékek; a társadalom, a nemzet csak érdekszövetség, vagy még rosszabb, önző céljaik kielégítésére ideig-óráig szövetkezett emberek társasága mindaddig, míg föl nem ismerjük, hogy ezek arra valók, hogy bennük megvalósuljon a legnagyobb érték, vagyis ezek az önérték megvalósulásának színhelyei, formái. Ezért a nemzeti, hazafias nevelés valami más, több, mint a nemzeti dicsőségnek hangsúlyozása, más mint deklamáció, s az igazi hazafiság nem mérül ki a fehér asztalok mellett. Ámde, amennyire világos az, hogy a tár-

sadalmi közösségeknek e magasabb cél szolgálatában, a nemzetnek a kultura, az egyháznak a vallás szolgálatában kell állania, mert nekik önálló létet és értéket csak ez ad, ép oly világos, hogy a kulturának, a jellemnek *egyéni megvalósulási helye* és formája a *nemzet*, a vallásnak az egyház. A kultura, ha nem akar levegőben járó, testetlen rajongás lenni, a nemzeti lét kereteiben kell, hogy megvalósuljon. Nemzet és kultura e két gondolat elválaszthatatlanul kapcsolódik össze, egymás nélkül e kettő értéktelen. A nemzeti lét, ha célja nem a kultura, silány önzés színterévé alacsonyodik, a kultura, ha megvalósulása nem a nemzeti lét kereteiben folyik le megvalósíthatatlan utópiává lesz. Ha pedig a kultura megvalósítása a nevelés tevékenysége, akkor a nemzeti lét föladataira és céljaira vezető és azt előmozdító népművelés csak nemzeti irányú lehet. Itt van a belső, felbonthatatlan kapcsolata a nemzeti nevelés gondolatának, melyben benne van, hogy ennek célja a nemzetben megnyilvánuló kultura, vagy az egyénre nézve a hazafiságban megnyilvánuló jellem. Hogy ezzel milyen új tartalmat nyer a hazafiság sokat csépeelt kifejezése, első pillanatra látható. Igazi tartalmat és mélységet e szónak a jellem fogalma ad, mely fölemeli és megszenteli azt.

Bár igazán vázlatosan, -- mert felesleges elmélkedéssel nem akartuk tölteni az időt, -- de elég teljes képen íme így fejlik ki előttünk a jellem egész alkata. Egyéni vonásaiban így nyeri az igazság, önzetlenség, önuralom, önérzet és alázatosság, végül a kötelesség és felelősségérzet motívumait, kifelé irányuló, magát megvalósító munkájában felhasználja az anyagi élet eszközeit, hogy azok céljához vezessék, a maga értékeit a társadalomba vetíti ki, s ezáltal adja meg a hazaszeretet és hazáért való munka igazi jelentőségét, mint vallásos jellem, az örökkévalóság szempontja alatt munkálkodik a maga vallásos közösségében. Ez a munka, melyet végez, a *nevelés*. Íme kérdésünkre itt a felelet: ilyen ifjúságra van nekünk szükségünk, ilyen ifjúságot akarunk mi nevelni, mely előbb tárgya a nevelésnek, de aztán, ha ez értékek a birtokában vannak, maga is nevel. Így lesz az ifjúsági munka célja: *egymást nevelő jellemek* alakítása.

2. A cél alkata.

Az ifjúsági munka céljára vonatkozó fejtegetésünk tehát, mint az előbbiekből látható, egy hatalmas ténnyel végződött. Amit eddig a különböző mozgalmak és törekvések külön-külön akartak megvalósítani, s mely célok így külön egymás mellett, sőt gyakran egymás ellen működve diszharmonikus, zürzavaros eredményt adtak, most a jellem gondolatát emelve azok fejévé, felséges harmóniába csendültek.

Igy lesz a nevelés célja egységes jellem, melyből a feladatok végtelen sora emelkedik ki. Ez a jellem pedig egészen nyilvánvalóan egy személyiségben ölt testet. Ez a tény ment meg bennünket az utópiáktól, a levegőben való járástól, mert mi a nevelés célját egy személyiségben tudjuk fölmutatni. Világos pedig az is, hogy annak a jellemnek, ki ezt a célt az ifjúság elé megvalósítva állítja, a *nevelő személyiségének* kell lennie. Ezért hangsúlyoztuk annyira már eddig is a nevelő személyiségének fontosságát, mert egy olyan nevelő, aki nem igyekszik *saját magában* is megvalósítani a nevelés célját, vagy saját életével cselekedeteivel megcáfolja azt, alkalmatlan erre a hivatásra és eredményes munkát végezni sohasem fog. Hiszen a nevelés belső lélektani lefolyásánál s lényegénél fogva elsősorban *önnevelés*. Régi és elcsépelet gondolat, hogy önfegyelmezésre hiába tanít az, aki magát fegyelmezni nem képes, igazmondásra, kinek élete állandó áltatása a világnak, s alázatosságra, aki kevély, s mi most nem bizonyítani akarjuk e régi igazságot, csak rávilágítani annak végső, megdönthetetlen alapjára.

Már az előbbiekből láttuk, hogy a *jellem* az az egységes cél, melyet az ifjúsági munka elé állíthatunk. Mondottuk azt is, hogy ez a cél foglalja harmoniába azokat az eseményeket, melyeket az eddigi mozgalmak maguknak kitűztek. Sőt nem csak harmoniába foglalja őket, hanem ez adja meg azok igazi értelmét és rangját. Ha azokat az értékeket, melyekre e munkában törekedhetünk, egy értéksorba állítjuk, e sorban legmagasabb helyet a jellem foglalja el, a többi eszköz lesz ennek megvalósítására, vagy e megvalósulás színterét, formáját fogja jelenteni. Az ifjúsági munka célja tehát, ami fölfogásunk szerint, nem egyszerű, hanem egységes cél. Nem olyan, mintha a munka célját csak az értelmi képzésben, csak a testi erő növelésében látnók. Ez esetben a cél egyszerű lenne, s a munkában csak arra kellene törekedni, hogy ezt a rendelkezésünkre álló módszerrel megvalósítsuk. Egységes és egyetemes ez a cél akkor, mikor a többi célokat egységesen magában foglalja. s mindegyiknek a maga helyét kijelöli. Ezt a gondolatot két tétel támogatja: Először bebizonyítható az, hogy minden cél önmagában eddig félszegnek bizonyult. A munka minden eddig kitűzött célja, akár a testi nevelés, akár az értelmi képzés; nemzeti nevelés vagy társadalmi hasznosság kétségtelenül utalnak a legfőbb célra, vagyis a jellemre. Egy kis elemzés bizonyossá tesz bennünket afelől, hogy ezek a célok *hiányosak* nélküle, s hogy a munka teljessé és igazán értékessé akkor lesz, ha e mellékes célon túl a főcélra, a jellem nevelésére törekszik. Másodszor világosan látható — és fentebb be is mutattuk ezt a gondolatot, — hogy a jellem, mint a munka célja, hogyan osztja be a maga megvalósulásának *feltételei* közé a többi célokat. Láttuk, hogy ezek számára nélkülözhetetlen eszközök és feltételek, melyek nélkül meg-

valósulni képtelen. Így mindazokat a munkákat, melyek eddig folytak, nem megszüntetni kell, hanem beosztani a legfőbb cél alá, vagyis teljessé és egyetemessé tenni az által, hogy e mellékes célokat a főcél szolgálatába állítjuk.

Így lesz az ifjúsági munkának egy főcélja: a *jellem*, s mellékcéljai, melyek ennek megvalósítására közreműködnek. Lássuk közelebbről ezeket a mellékcélokat.

A legelső és legközvetlenebb mellékcél a *testi nevelés* gondolata. Ennek a fontosságát már rég felismerték és érvényesítették is. Említettük, milyen fontos a test edzése, nevelése fejlesztése az ifjúság gondozásában. A test erősítésénél azonban nem szabad megállni. Az a gondolat, mely a testi nevelést a jellemnevelés eszközei közé besorozza, a *fegyelem* gondolata. A testi nevelés tehát nem elégedhetik meg avval, hogy az ifjúságot testileg erőssé és edzetté tegye, fegyelmezésre kell szoktatni és pedig a fegyelem magasabb fokára az *önfegyelmezésre*. Így lesz a Juvenalis sokszor emlegetett és legtöbbször rosszul idézett mondása valósággá: «orandum est, ut sit mens sana in corpore sano». Ekkor lesz az egészség, a tiszta élet, az önuralom valami komolyabb és nagyobb dolog, mint egyszerű torna vagy sport.

A *társadalmi hasznosság* gondolata is innen nyeri igazi értékét. Erre eddig is kevés súlyt helyeztünk, a cserkészmozgalom emelte ki különösebben, aztán a falusi tűzoltó egyesületek, háziipari munkák képviselték. A cserkészmozgalom volt az, mely ennek jellemnevelői oldalát meg akarta valósítani. Első jelentésében ez arra való törekvés, hogy a társadalom munkájában az ifjúság is vegyen részt, arra tegye magát hasznossá. Bizonyos hiányzó társadalmi szerveket, be nem töltött munkaköröket akartunk vele pótolni. Kiegészíti és fölemeli ezt a munkát, ha újra végezzük, hogy ezáltal az ifjúság megérezze a község jövő sorsára való befolyásának fontosságát, megértse, mit tehet ő mások segítségére, s hogy ezt tennie nem csak lehet, hanem kell is. Az ifjúság társadalmi *elkötelezettsége*, felelőssége, mások jólétével való törődése lép itt előtérbe a társadalmi hasznosság munkáiban, vagyis más szóval a *felelősségi érzés* ápolása teszi ezt a nevelést etnikává, jellemneveléssé. Így kibővül a munkakör is, az ifjúság feladatának kell, hogy felismerjen minden, neki kijelölt és képességeinek megfelelő társadalmi munkában való részvételt, a jótékonyág vezetését, közegészségügy fejlesztését, első segélynyújtást, tűzoltást stb., stb.

A *gazdasági továbbképzésnek* szintén ez a főcél adja meg a jelentőségét. A gazdasági nevelés mindazon motivumokkal együtt, melyek köré csoportosulnak, a jellemnevelés szolgálatában áll. A nép anyagi jólétét, vagyoni helyzetét azért akarjuk emelni, hogy vele több eszköz álljon rendelkezésére, melyek segítségével a kultúra elsajátításában haladhat.

A gazdasági továbbképzés első gondolata lesz a *takarékosság* motívuma, mely már nem az egyéni hasznót, hanem a köznek ebből folyó hasznát keresi. Ez a nevelés azonban csak akkor lesz etikai, ha az ifjúságot reá tudjuk vezetni, hogy a vagyon, az anyagi javak nem a legfőbb értékek, sőt egyenesen eszközi jelentőségűek csak az érték szolgálatában. A vagyon egy *megbízás*, mely az illető kezébe azért helyeztetett, hogy vele annál többet munkálkodhassék a kultúra terjesztésén. Ha ezt a gondolatot még a háború előtt be tudtuk volna vinni a nép tudatába, sokkal könnyebben lehetett volna megoldani az élelmezés nehéz kérdését. Az uzsora épűgy, mint a tékozlás, itt leli igazi orvoslását. Csak ezzel tudjuk megóvni a népet a haszonleséstől, a materializmus azon átkától, mely olyan sok helyen megfertőzte már azt.

A nemzetről láttuk, hogy az a kultúra megvalósulási helye; így a jellemnevelésnek szükségképen *nemzeti nevelésnek* kell lennie. A tószthazafiság helyett egy olyan hazafiság gondolata lép elő a nevelésben, mely a hazában *közös értékek* és *közös feladatok* munkaterét látja. Ez a nevelés végig kell, hogy húzódjék az ifjúság gondozásának egész munkáján, s alapgondolatát adja a nemzetté, *nemzeti öntudatra* való nevelésnek.

Az ifjúság *értelmi nevelése* szintén a jellemneveléssel karöltve halad. Ez már nem eszköze annak, hanem egyenrangú társa. Láttuk ugyanis, hogy az önérték három szférában nyilvánul meg. Egyik megnyilvánulása szerint a logikai rendben szemléli, megismeri a világot, a másikban megvalósul az emberi közösségben, a harmadikban szemléli és újjáalkotja a saját világát. Első a tudomány, második az erkölcs, kultúra, harmadik a művészet világa. Az ifjúság értelmi továbbképzése, felvilágosítása, bármilyen ötletszerű volt is eddig, ezentúl nem szabad, hogy az maradjon. Valaha talán lehetett kétségünk az iránt, hogy ennek a továbbképzésnek milyennek kell lennie. A népies ismeretterjesztés eddigi módszere helyett, mely ma erről, holnap arról beszélt, világos, hogy *rendszeres* ismeretközlést kell végeznünk, mely nem az ismeretanyagot növeli csupán, hanem annak egységbeállítását is végzi. Az ismeretterjesztés és továbbképzés alapelve az *igazság megismerésének* gondolata, mely a világban ép úgy, mint az emberi lélekben megnyilvánul. Ez az igazság számára *kötelező*, lealkudhatatlan, ezért megismerése szükséges. Ennek a gondolatnak a vezetése mellett a világ minden tüneménye *egységessé* válik, a véletlen helyett benne a *törvény* és *rend* gondolata uralkodik. Csak aki ezt megértette, érezheti át, mit jelent ez igazság önmagunkban való megvalósítása, vagyis a jellem. Minél többet ismer meg e világ és az élet jelenségeiből az ember, s minél jobban ismeri föl ebben az igazság kötelező erejét, annál nagyobb a lehetőség rá, hogy az erkölcsi érték megvalósításában előbb haladjon.

Az első állásponton az ember *szemléli* az értéket, a másodikon, az

ethikain megvalósítja azt. Mikor e megvalósítottat újra szemléli s magában újra megalkotja, ez a legfőbb érték harmadik megvalósulási köre: a művészet. A jellemnevelésnek így kell kiegészülnie a művészeti neveléssel. Ez a munka több, mint a pusztá kézügyesség, de az ú. n. alkotó munkára való neveléssel kezdődik. Ezen a fokon elsősorban a műélvezetre való nevelés a fontos. Az olvasmánytárgyalás a népiskolában, ismétlőiskolákban, a költemények olvasása, tárgyalása így nemcsak a grammatikai szabályok alkalmazásánál marad, hanem gondot fordít a műalkotás szépségeinek megmagyarázására és megértésére is. Az iskolai ünnepélyek, műkedvelő előadások, szavatelok nem maradnak üres recitációk, hanem arra törekednek, hogy a hallgatókat az illető mű művészi szépségeibe vezessék be. Ez adja meg igazi értékét az ifjúsági önképzőköroöknek is. A műélvezetre való nevelés így egészül ki a műalkotásra való neveléssel, mely meg akarja alkotni, utánképezni a műtárgyat.

Végül e három értékkör, melyben az önérték, mint igaz, szép és jó megvalósul, a tökéletesség jelzőjével ellátva egyesül a szentség értékében, mely a vallás alapja. Az ethikai jellemnevelést a vallásos nevelés kiegészíti. Ez azonban nem a felekezeti gyűlölségre vezet, s a vallásos nevelés nem a vallásos közösség szolgálatában áll, hanem fordítva, a vallásos közösség létalapja és feladata a nevelés végzése. Itt mutatjuk föl az ifjúságnak, hogy ez értékek végtelen nagyok, föltétlenek, vagyis megalkuvást nem tűrők, s hogy egységesek, mert egymás nélkül meg nem állhatnak. A vallás ezen értékek tökéletességét egy személyiség alakjában, az istenfogalomban vetíti ki és szemléli. Azután fölmutatjuk nekik, hogy ezek az értékek — mint eddigi fejtegetéseinkből láttuk — nem légből kapottak, nem egy elvont spekuláció eredményei, hanem a legnagyobb és legvilágosabb realitások, melyeknek gyökere és alapja a mi lelkünkbe van letéve, tehát beletartoznak a mi szellemi világunkba, azok nélkül ez összeomlanék, ez adja az istennel való lényegrokonosság, az istenfiúság gondolatát, melynek alapja az a tény, hogy az istenfogalomban a mi lelkünk legmagasabbnak fölismert vonásait vetítjük ki megnagyítva és tökéletesítve egy személyiség alakjában. Ez értékek azonban kötelezők reánk nézve, e tökéletes világnak, a tökéletes igaz, jó és szép világának megvalósításáért felelősek vagyunk, s ez a felelősség bennünket munkára ösztönöz, mely munka összefoglalja egy közös szellemben mindazokat, akik erre törekednek.*

* Hogy a vallásos nevelést végzi-e a vezető az ifjúság gondozásának munkájában, az egyénileg tőle függ. Hogy beletartozik-e a munkába, erre a kérdésre a mi véleményünk szerint a felelet az, hogy a munkát kiegészíti és betetőzi. De nem az a vallásos nevelés, amely a vallást

Láttuk tehát, hogy az ifjúság gondozásának egységes célja, hogyan bomlik különféle, apróbb mellékcélokra, melyek a *testi nevelés, társadalmi hasznosság, gazdasági továbbképzés*, láttuk, hogy ennek a nevelésnek megvalósulási formája a *nemzeti nevelés*, s végül, hogyan jelenik meg három munkakörben, az *értelmi, erkölcsi és művészeti* nevelés munkakörében, melyek magasabb egysége a *vallásos nevelésben* éri el csúcspontját. Ezek közül a célok közül egyiket is elvenni, a nevelés alapjának, megvalósulási helyének vagy formájának meghíányosításával s vele a nevelés egységének megbontásával jár.

Ha így immár tisztán áll előttünk az a rendszere a céloknak, mely az ifjúság gondozásában a főcél és a mellékcélok között van, ezt az egész rendszert a főcéllal és mellékcélokkal együtt nevezhetjük a *cél alkatának*.

Itt két veszedelemtől kell óvakodnunk, melyekbe sok vezető beleesik. Az egyik veszedelem az, ha a *mellékcélok* fontosságát nem látjuk be. Ez a tévedés a munkát megfosztja a kiterjedtségtől és a változatosságtól. Kifejtettük, hogy a gondozás célja az ifjúság *egységes* gondozása, az a nevelő, aki csak az erkölcsi nevelést tűzi ki célul s a mellékcélokat elhanyagolja, ez egység helyett egyoldalúságot hoz a munkába. Az ilyen munka lassanként tudárossá és unalmassá válik, mert az ifjúság lelki világát, annak kíváncsiságait nem képes kielégíteni. Azonkívül maga a főcél is utal bennünket a mellékcélokra. Az önfegyelmzés ethikai elvének elérésére szükségképen föl kell használni a testi nevelés motivumait, s ha ettől tartózkodunk, elszakadunk a való élettől.

Ez a veszedelem nem is olyan fenyegető, ritkább is, mint a másik, mikor a főcélt hanyagoljuk el a mellékcélokért. Ennek a menete egészen világos. A főcél egy, a munka mélyén rejlő elv, mely eleinte csak a vezető lelkében él, az ifjúság nem is érti meg azt. A mellékcélok azonban látható és általuk is felfogható elvek. Ha a vezető nem elég erős és nem tartja állandóan szem előtt, hogy neki a mellékcélokon át a főcélhoz kell eljutnia, megesik könnyen, hogy egész erejével csak a mellékcélra veti magát. Talán érthetőbb lesz a dolog egy példával. Egy megalakított egyesület, a fegyelem gondolatának az ifjúság lelkébe való bevitelére katonai menet- és rendgyakorlatokat tart. Ezeket nagy örömmel végzik a fiúk, míg végre az egyesület odajut, hogy minden más munkája felbomlik, s egyetlen célja marad a katonai előképzés. Egy mellékcélnak föláldozta egész hivatását. Ez a jelenség igen gyakori az ifjúsági mozgalmak életében, s igen nagyreményű, magas célokkal nekiindult mozgalmak végez-

a felekezeti szolgálatába állítja, hanem amely az egyházat állítja a vallásos érték szolgálatába. Itt azért adjuk a vallásos nevelés alapgondolatait is, hogy fölmutassuk azt a kapcsolatot, mely közötté és a jellem-nevelés között fennáll.

ték már életüket mint dalárdák, tűzoltó-egyletek, vagy — asztaltársaságok és borozó kompániák. Hogy ez az egész mozgalom és az egész gondozás szempontjából végzetes jelenség, első pillanatra belátható.

Az *első* veszedelmet úgy kerüljük ki, ha a vezető a főcél szolgálataiba rögtön egy mellékcélt állít be. Például beállítja a testi nevelés vagy a művészeti nevelés egyik eszközét s ezen keresztül közelíti meg a főcélt. A *második* veszedelem kikerülése egyedül a vezetőtől függ. Maga ne felejtse el soha, hogy neki nagyobb célja van, mint a dalárda és tűzoltás, hogy ezek csak eszközök a nagyobb cél elérésére. Főképen kísérje mindig figyelemmel a munkát. Figyelje meg, milyen előhaladást tettek a cél felé. A dalárda működése mennyire mozdította elő a műalkotás iránti megértést, a katonai gyakorlatok tényleg fegyelmezőleg hatnak-e az ifjúságra, a gazdasági továbbképzés mennyiben szoktatta takarékosagra őket stb. Szakítson magának időt, hogy gondolkozzék róla, mi a legközelebbi feladat? Micsoda hiány vagy hiba fordult elő, ami ellen küzdenie kell vagy minő motivumot akar érvényesíteni, hogyan teheti azt? Mutassa föl magának az ifjúságnak is, hogy ő nem időtöltésből és játékból foglalkozik velük, hanem célok vannak elébük kitűzve, melyeket megvalósíthatnak. Tűzzön ki elébük célokat, mutasson nekik távlatokat, engedjen bepillantani a céljai közé: ime, én ezt meg ezt akarom elérni, ebben meg ebben szükségem van reátok, a ti segítségetekre. Nagyobb és érettebb fiúkkal beszélgesse meg a céljait, vitassa meg, milyen eszközökkel lehet azt elérni, hallgassa meg tanácsait, adjon nekik megbízásokat, s csak egy felelet legyen előtte kárhooztatásra és cáfolatra méltó, melyet nem szabad meghallgatni, s mely felelet ellen teljes erejéből küzdenie kell; ez az egyetlen felelet: «nem lehet».

3. A munka módszere.

A munka másik pillére a *módszer*. Ennek fontossága olyan nyilvánvaló, hogy csak pár szóval mutatunk rá. Sok szépen indult és magas célokat tápláló mozgalom Achilles-sarka ez, mely kora-vesztét okozza. Nálunk még túlságosan hódít az a gondolat, hogy az ifjúsági munka szabad nevelői tevékenység, s ebből rendesen azt a következtetést vonják le, hogy ennek a munkának törvénye és módszere sincs. Ha pedig ez nincs, akkor nem lehet a munka számára kötött szabályokat megállapítani. Ebből a gondolatból kifolyólag állott elő az a helyzet, hogy ez a munka minden helyen más és más irányt vett, s így a változatosságnak valami esodás vegyülékét mutatja. Maga a főgondolat: hogy kötött módszert a munkára nem ismerünk el, tulajdonkép csak leplezi a kapkodásnak és rendszertelenségnek azt az óriási mérvét, ami feltűnik. Mert hiszen a dolog úgy áll, hogy mihelyt nevelésről van szó, azonnal egy olyan tevé-

kenységről beszélünk, melynek lélektani törvények által megszabott lefolyása van, s e lélektani tények semmikép sem mellőzhetők. Az ifjúsággal való «foglalkozás», az ifjúság «gondozása» stb. elnevezések alatt folyó munka lényege pedig nem más, mint *nevelés* és ez az a tény, melyről e munkák vezetői rendszeresen elfeledkeztek. E rendszertelen, kapkodó munka helyébe kell lépnie egy céljában és módszerében öntudatos nevelői tevékenységnek.

A másik téves gondolat az, hogy ez a módszer semmi megalkuvást nem tűr. Ez a fölfogás az ifjúsági munka módszerét, eszközeit egy hagyományos pedagógiai rendszer kereteibe akarja beszorítani s beosztani a kötött munkák közé. Elvvel szemben hangsúlyoznunk kell, hogy az ifjúság gondozása *szabad* nevelői tevékenység, ami azt jelenti, hogy egyéniségek szerint és helyzetek szerint különböző eljárást kell követni. A hagyományos «módszer», melynek mindenhatóságába vetett hit olyan erősen bele van rögződve sok vezető gondolatvilágába, az egyéni kezdeményezést, önálló munkát és speciális, személyes gondozást semmi módon sem pótolhatja. Az ifjúsági munka módszere tehát ép oly kevésbé paragrafusba szedhető, fő- és alpontokba leszögezhető szabályzat, mint egy egyéni önkénynek és találgatásnak áldozatul dobható fantazma, hanem egy, a munka céljából és az ifjúság lélektani állapotából és körülményeiből logikusan következő törvényszerűség, melynek csak külső kereteit adhatja az utasítás, a belső tartalmát minden nevelőnek magának kell hozzáadnia.

A munkának magának két útját különböztetjük meg. Az első abból az alapgondolatból indul ki, hogy *jellemeket* akarunk nevelni, ezek a jellemek egyének szerint kell, hogy alakuljanak. Az emberi élet célja nem kaptafa, amire rá kell húzni minden egyént, nem forma, melybe az egyéni élet anyagát bele kell önteni, ez a cél nem ismer uniformizálást, hanem végtelenül sokféle, minden egyénben más és más módon valósul meg. Ezeket a megvalósulási formákat, melyeknek külső vázát az illető egyénisége, körülményei stb. adják, elhanyagolni és minden gyermeket egy- és ugyanazon minta szerint alakítani a legnagyobb tévedés volna. Különösen az ifjúsági munkában (de minden nevelésben) az egyéni sajátságok és föltételezettségek elismerése és tiszteletben tartása az első követelmény. Ezen egyéni sajátságok szerint azokat megnevesítve, megszentelve kell kialakulnia aztán minden életben a jellem műalkotásának. Azért a munka ez első módszere a *gondozás*, ahogy újabban ki szokták fejezni «*lelkigondozás*», mely kifejezés egyúttal azt is megmutatja, hogy e gondozás célja nem a testi élet fejlesztése, hanem ezáltal egy magasabb szellemi érték megközelítése. Ha a munka lényegét megértettük, természetesnek fogjuk találni, hogy egy ilyen gondozás nélkül ifjúsági munkát végezni nem lehet. Nekünk személyesen kell

ismernünk az ifjúságot, figyelemmel kísérnünk azok mindegyikének életét, haladását, ismerni természetüket, időről-időre konstatálni, meddig haladtak az úton, melyen vezetni akarjuk őket. Az ifjúság vezetője nem hivatalfőnök, aki néha váratlanul belép és vizsgálatot tart az irodákban, nem uralkodó, aki mások által ismeri meg a reá bízott nép óhaját, hanem hadvezér, akinek a győzelem reménységét saját, személyesen ismert katonai megbízhatóságába vetett bizalma adja meg.

Nem is igen van veszedelmesebb egy ifjúsági mozgalomra nézve, mintha erről elfeledkezve, az egyéni gondozást elhanyagolja és az *intézményes* munka végzésére tartogatja minden erejét. Egy ideig általános fölfogás volt az, hogy az ifjúsági munkát egyesületek szervezésével és alakításával kell kezdeni. Ezért mindenki, aki e munkára magát elszánta, összehívta az ifjúságot, kimondta a megalakulást és ime, már volt egy intézmény, melynek létrehozása az ő érdeme volt. Ha az ilyen gyorsan született egyesületek életét figyelemmel kísérjük, legtöbbször azt tapasztaljuk, hogy kérészeletük, gyöngé munkásságuk csak rábizonyít koraszülöttségükre. Az egyesület tagjait nincs, ami összekösse, közös céljaik nincsenek, az egyesületi adminisztráció, tisztségek választása, kitüntető megbízatások azonban alkalmasak rá, hogy már itt, a kezdet kezdetén, elvessek a visszavonás, féltékenykedés magvát. Az új formák egy ideig tetszenek az ifjúságnak, de mivel neki munka kell, gondozásra van szüksége, s ezeket az egyesület keretében nem kapja meg, elmegy a kedve tőle. Még szerencse, ha csendesen, zaj nélkül múlik ki az árnyékvilágból ez az árnyék-egyesület, s összeomlásával nem szabadítja föl a gyűlölködés, személyi harcok démonait, ami igen gyakran megtörténik. S ha van olyan koraszülött egyesület, mely mindezek dacára szép munkát végez, az is csak ezt bizonyítja, mert azt sem a külső, intézményes forma, hanem a korán beleöntött belső tartalom adta vissza az életnek.

Ezekből azonban nem következtethetjük joggal azt, hogy az intézményes gondozás teljesen értéktelen. Intézményes gondozás alatt értjük először is mindazon munkát, melyet nem egyénileg, hanem általában az ifjúságon végzünk, néha nem is magunk, hanem megbízottaink, pl. az ifjúság egy tagja által. Ha katonai gyakorlatot tartatok az ifjúsággal, ha énekkart állítok össze, egybegyűjtöm őket háziipari munkára, vallásos beszélgetésekre, ez intézményes gondozás. Az intézményes munkák egy rendszerben egy egyesület keretében valósulhatnak meg legkönnyebben, s már ebből is látszik, hogy az egyesület nem kezdete, hanem betetőzése az ifjúság nevelésére célzó intézményeknek, s hogy azokat a munkákat, melyek külön-külön megindultak, foglalom össze az egyesület keretében. S így jutunk rá az intézményes gondozás nagy jelentőségére. Az a munka, amit az egyéneken végzünk, elszigetelt ma-

radna, ha ezt a munkairányt nem becsülnénk meg. Amikép a jellemnek nem szabad önmagában elzárva maradni, hanem kilépve, meg kell magát valósítania a kultúra teremtésével, úgy az egyéni gondozás akkor nem marad terméketlen, ha az egyének mindegyike most már maga lép ki, hogy legyen segítségül a többiek gondozásában. Így lesz az egyéni munkából közös munka, a vallásból vallásos közösség, a jellemből — kultúra. A döntő gondolat itt az, hogy minden intézménynek az egyéni élet ereje adja a tartó erőt, itt is az intézményes gondozást meg kell előznie egy személyes munkának. Ahol közös motívumokról van szó, ott az előbbit alkalmazzuk, ahol pedig ennek alapját az egyénben kell megvetni, ott az egyéni gondozás vezet célhoz. Így a munka e két útjának nagy ellentéte tulajdonképp egymást kiegészíti. Az ifjúság tagjainak kevés száma, ha valahol lehetetlenné teszi az egyesület alakítását, ez nem magának a munkának, csak egyik útjának lehetetlenségét jelenti, s még fennmarad az az út, mely minden ifjúsági munka alapja: az ifjúság tagjainak személyes gondozása. Az intézményes munka egyesületi alakjának elmaradása, kivihetlensége nem hiúsítja meg a munkánkat, de a személyes gondozás hiánya teljesen alap nélkülivé s így sikertelenné teszi azt.

Ezek után rátérhetünk arra, amit a gondozás módszeréről akarunk mondani. Az ifjúság gondozásának módszere azokból a *motívumokból* indul ki, melyekről láttuk, milyen jelentős szerepet visznek az ifjúság szellemi alakításában. E motívumok annak az értéknek megfelelőleg, amelyre vonatkoznak, több osztályba sorozhatók. Mindegyik azonban akkor válik a gondozás igazi eszközévé, ha beállítjuk abba a síkba, melynek kimagasló pontján az etikai jellemnevelés áll.

A testi nevelés motívumai az erő, ügyesség, egészség gondolata. A testi erő gondolatánál rá kell vezetnünk az ifjúságot annak rendszeres fejlesztésére. Ez a fejlesztés csak saját akaratunkból a saját magunk fegyverezése és gyakorlása útján lehetséges. Utalunk rá, hogy a testi erő túltengése félszeggé tesz, ha azt a jellemző és *akaraterő* nem pótolja és egészíti ki. Az ügyesség motívumának etikai jelentősége szintén a gyakorlás és türelem gondolatában van. Itt kell rávezetni az ifjúságot arra a tanulságára az életnek, hogy minden ügyességet csak állandó, türelmes munka árán lehet elsajátítani. Az egészség gondolata annak megővését hangsúlyozza. Hiánya munkaképtelenné tesz, ezért kincs. Az egészség azonban s vele az élet nem a legfőbb és egyedüli jó. Vannak esetek, mikor ezeket kockára kell tennünk másokért vagy magasabb értékekért. A másik gondolat, ami itt kiemelhető, az egészség megővésének kötelezettsége, különösen az edzés, viszontagságok elviseléséhez való hozzászólás, a mások élete fölött való örködés gondolata. Ez az örködés nemcsak arra terjed ki, hogy mások életét ne kockáztassuk

vagy ne ártsunk annak, hanem a más életének izgalmak stb. által való megrövidítését is kerüljük. A testi nevelés egész körében kiemelhető ethikai motivumok tehát a gyakorlás, akaratéro és mások felett való gondviselés gondolatai.

A társadalmi hasznosságra való nevelés középponti gondolata: a *haszon*. Motivumai: a *takarékosság*, melynek érvényesítése az ifjúságnak nagyon fontos *munka*, mely az egyént a társadalmi közösségbe befoglalja, az egymás iránti *segítő felebaráti szeretet* gondolata. Ezek ethikai kapcsolata nyilvánvaló. A takarékoság gondolatában a léleknek a birtok fölött való uralma az ethikai gondolat, mely a vagyon gondolatának megadja az igazi értékelését. Az ember értéke nem a vagyona nagyságától, hanem belső szellemi tulajdonaitól függ, az igazi élet valami több és nagyobb, mint egy bőséges és gazdag élet. «Mit használ valakinek, ha megnyeri az egész világot, de a lelkében kárt vall?» Hogyan teszi tönkre, értéktelenné az életet a vagyon kiméretlen gyűjtése, minő értékesebb javak vannak, mint a jólét! A következő gondolat az, hogy a vagyon tehát csak eszköz, melynek magasabb célok elérésére kell szolgálnia, kötelezettség, megbízás, hogy jobban tudjuk szolgálni e nagyobb értékeket. A munka gondolatában nem a munka helye, hanem annak hű végzése az ethikai gondolat. Az első tétel itt az, hogy a munka nem magunkért, hanem másokért van, ezáltal kapcsolódik bele minden ember a haza, egyház, társadalom fenntartásának eszközei közé. De a munka az egyes embernek is szükséges, eszköze az ő fennmaradásának, a társadalomban elfoglalt helyzetének. Tovább vezet bennünket az a gondolat, hogy minden munkakör, bár nem egyforma, de egyenlően fontos annak betöltése, mert mindegyik elhanyagolása magasabb érdekek veszélyeztetésével jár. Itt utalunk rá, milyen fontosak a kis kötelelességek, a kisebb munkakörök: tehát a munka egy egész ember odaadását és hűségét kívánja. Jelentőségében és hatásaiban a legkisebb munkakörrel bíró egyén is így lesz jelentékeny a közösségre nézve. A *felebaráti szeretet* motivumának ethikai motivummá való emelése igen egyszerű. Kiindulunk a közösség gondolatából, melyben az emberek egymásra vannak utalva, aztán az egészség gondolatából, ahol arról volt szó, hogy a mások életét hogyan kell óvni. Ez a munka azonban nemcsak az életre, hanem a mások minden ügyében való védelmére és segítségére vonatkozik. Ezek az alkalmak, mikor a felebaráti szeretet gyakorlására alkalom nyílik: a mások erkölcsi támogatása, kétségekben, az élet nehéz fordulataiban, harcaiban való segítség. Az egész gondolatkör központi gondolata: a *másokért való felelősség*.

A *nemzeti nevelés* főmotivumát régóta *hazaszeretet* néven szokták megjelölni. Hogy ezt a motivumot igazán érvényesítsük és igazán ethikaivá tegyük, szükséges kiemelnünk, hogy ez alatt nem lelkesedést,

nagyhangú frázisokat értünk, hanem a *«haza»* fogalmában rejlő értékek egységes szolgálatát és azok megvalósítására való törekvést. Röviden, a haza fogalmában rejlő értékeket három főcsoportba foglalhatjuk: a nemzeti múlt, a nemzeti művelődés és annak eszközei s a nemzet jövő feladatai. Az első csoport a történelemhez kapcsolódik, annak értékeit mutatja föl, személyiségek alakjában; a második csoporthoz tartoznak a haza földje, annak védelme és fejlesztése, a nemzet, mint egységbe foglaló gondolat, faji különbségek s azok jelentősége; a művelődés gondolata s annak faktorai: a gazdasági, egészségügyi, értelmi, ethikai és művészeti fejlődés, a politikai pártok s azok törekvései magasabb szempontból; a harmadik csoport azokat a motivumokat foglalja egybe, melyek a nemzet jövődjére vonatkoznak. Itt kiemelendő a munka fontossága a nemzet jövőjére, a gazdasági, értelmi célok, a külpolitika, nemzetközi viszonyok fontossága, végre mindezek koronája: *«ha ezeket tudod, mi hasznát vészed?»* Vagyis az egyén fontossága e feladatok elérésére s az egyén ebbeli kötelességei. Mindezek a motivumok végső következményükben ethikaiak, s egészen addig kell ezen a módon fölvezetni őket, mert a hasznossági céloknál való megállás a deklamáló tőszthazafiság posványában ragaszt meg bennünket. Itt látjuk annak a gondolatnak érvényesítését is, hogy az ethikai motivumok hogyan sugároznak át a nemzeti nevelés motivumaiba, s hogyan nemesítik azokat meg és látják el tartalommal, s más oldalról, a nemzeti nevelés motivumainak hogyan kell fölvenniök minden motivumot, a testi, társadalmi hasznosságra való nevelés motivumai közül. Így érvényesül a gondozásban ez a két gondolat: ethikai és nemzeti, melyek közül az első a gondozás tartalmi, másik annak formai elvét adja.

Az eddig tárgyalt motivumok eszközi jelentőségűek voltak a gondozás céljára vonatkozólag, a következők magának a célnak különböző oldalai lesznek.

Az értelmi nevelés motivumai közül első az *érdeklődés* gondolata. Ez akkor erkölcsi, ha a kíváncsiságtól megkülönböztetve nem a dolgok külsejére, hanem azok jelentésére irányul és rendszeres, nem ötletszerű. A jelentések világára vonatkozó fokozott érdeklődés a tudásvágy. Maga az érdeklődés bizonyos mértékben fegyelmező jelenség, mert bizonyos kiválogatást eredményez az érdeklődés tárgyai között. Sokkal jelentősebb azonban a *figyelem* fegyelmező ereje, mely a figyelem tudatos ráfordításában nyilvánul meg. Ennek gyakorlása igen fontos. Az *ismeretbővülés* csak az érzéki világték körének szélesítése, erkölcsivé csak akkor válik, ha egyúttal a jelentésekre, azok összefüggésére és *belső rendjére* is kihat, ekkor adja a *törvény és rend* motivumát. Ennek a rendnek fokozatos megismerése az igazság iránt való érdeklődés, az *igazság*

keresése. Ez az igazság végtelen, az emberi lélek ennek egy paránya, így vezet rá az értelmi nevelés az emberi lélek *önértékére*.

A speciális *erkölcsi* nevelés motivumai közül a legtöbbet már a maguk használatában és levezetésében fölmutattuk, itt csak felsoroljuk őket. E motivumok : az egyéni körben : önfegyelmelés, önuralom, kötelesség, becsület, engedelmesség, szolgálat, alázatosság, adott szó szentsége, tisztelet, hűség, barátság, lovagiasság. Ezekhez kell fölvezetnie minden motivumnak s mint formailag a nemzet, tartalmilag az ethikai gondolatában kell kicsúcsosodniok.

A *vallásos* nevelés motivumai két úton közelíthetők meg : közvetve úgy, ha az erkölcsi jellemnevelés motivumait felvezetjük a vallásos tapasztalásig, közvetlenül, ha a vallásos élményekből vezetjük le az ethikai motivumokat. Bármelyik útnál földolog, hogy a kettő közötti kapcsolat világos legyen. Mert a vallásos nevelés ethikai jellemnevelés nélkül üres szólásgyűjtemény marad, amennyiben a vallásos tapasztalatok és élmények életet átalakító erőkké akarnak válni és nem elégesznek meg avval, hogy egy hitrendszer külső kifejezései legyenek. Mivel láttuk, hogy a vallásos érték az önérték tökéletességre való fokozása, s láttuk azt is, hogy az önérték három szférája a vallásos értékre nézve szükségképeni, ezért világos, hogy a vallásos tapasztalatok annál mélyebbek és tökéletesebbek, minél jobb azok alapozása. Vallásos nevelést igazában tehát a jellemnevelés alapján végezhetünk, vagyis vallásos élményekre a jellemnevelés útján vezetjük az ifjúságot. Ha pedig az előbb említett két út mindegyike ugyanazon eredményt éri el, akár a vallásos tapasztalatokból jutunk az ethikai követelményekre, akár az ethikai motivumokat vezetjük fel vallásos élményekig, a két út egyenrangú. Az első módszer menete pl. a következő : föl vesszük pl. az *engedelmesség* motivumát, mely ethikai gondolat. Miután levezettük ennek jelentőségét, rátérünk arra, hogy az engedelmesség tulajdonkép annyi, mint meghajlás egy törvény előtt. A természet is tőlünk engedelmességet követel. A természet törvényei, melyek bennünket — akarva, nem akarva — engedelmeskedésre szorítanak, egy akarat törvényei, mely vallásos nyelven kifejezve *Isten akarata*. Így uralkodik Isten akarata e világon. Ez akarat, mely a természet törvényeiben kijelenti magát, nem tűr ellenmondást. De e külső eszközön kívül kijelenti magát a lelkiismeretünkben, s külső engedelmesség mellett belső engedelmességet követel, az élet egybehangzását ezzel az akarattal. Ezért kötelez bennünket az erkölcsi törvény, melyről a vallás azt mondja, hogy Isten írta a szívek táblájára. Ámde ez a törvény bennünk van, ennek a világnak mi részesei vagyunk, nem alávetett néma szemlélői, mint a többi lények, mi értjük ezt a törvényt, melyhez a mi létünk van kötve, ha betöltjük, saját magunknak teszünk eleget, tehát ez az engedelmesség nem leköt, nem szolgaságba hajt,

hanem *felszabadít*. Vallásos nyelven: a mi életünk akkor lesz szabad, ha Istennek a saját lelkünkbe lehelyezett akaratát megvalósítjuk. Így felel meg az *engedelmesség* gondolatának a *szabadság* gondolata.

A vallásos nevelés másik módszere, a közvetlen út, az, amit nagy általánosságban most használnak. Kiindul egy vallásos tapasztalatból, pl. hogy Isten adja az életet. Ez az élet tehát nem a mienk, hanem az övé, melyet az ő céljaira kell fordítanunk. Az élet tartalma az, mennyire fordítottuk azt az örökkévaló célok szolgálatára. Következőleg az élet megóvására (egészség) kell törekednünk, azt nem szabad eldobni, hanem mások szolgálatára is felhasználni. Így vezethető le ebből a felebaráti segítség gondolata is.

Ha most így a motivumokat sorba vettük és fölfejtettük, jön az a kérdés: hogyan használjuk föl e motivumokat? Mert ezek a motivumok holt tőke maradnak mindaddig, míg azokat élő *erővé* és *cselekedetté* nem tudjuk változtatni. Az egész erkölcsi nevelés legrégibb időtől fogva azzal a nehézséggel küzdött, hogy más ismerni a jót, mint követni azt, s a legtöbb erkölcsi nevelés döntő hibája abban az intellektualizmusban rejlett — s így a legtöbb ifjúsági mozgalomé is — hogy az alapszabályokban pontosan meg volt adva a nevelés célja, az ifjúság minden egyes tagja ismerte az eléje kitűzött célt, de megvalósulásához egy lépéssel alig jutottak közelebb. Ma már világosan látjuk azt a problémát, melynek megoldása az ifjúság gondozóira vár: hogy ne csak megismertessék az ifjúsággal a célt, mondván: «ilyenek legyetek! » hanem mutassák föl nekik az utat, melyen ezt elérhetik és saját munkájukkal nyújtsanak segédkezet az ifjúságnak a cél felé való haladásában, eddigi fölhívásukat kipótolva ezzel a másikkal: «jertek, én majd segítek és megmutatom, hogyan lehettek olyanok!» A vízben vergődőnek hiába magyarázzuk az úszás törvényeit, megfúl, mielőtt megtanulná, oda kéz kell, mely utána nyúljon és kivonja a veszedelemből. Meg kell találunk tehát azt az utat, mely a jó ismeretétől annak cselekvéséhez elvezet.

Erre az útra a következő gondolatmenet visz el: Minden cselekvés alapja egy *hiányérzet*, mely az öntudatba jutva tudósít bennünket arról, hogy a szervezetben valami hiány lépett föl. E hiányérzettel együtt járnak a depresszív indulatok. Ezt követi a második mozzanat; az öntudat a hiány pótlására *pótlóképeket* állít, melyek mind a hiány kielégítésére céloznak ugyan, de közülük mindegyik tartalmaz is egy vonást, mely a hiány kielégítésére vonatkozik. Az öntudat most e pótlóképek közül kiválasztja az igazi pótlékot, mely egyedül tartalmazza a hiány összes vonásait, azaz egyedül képes azt egészen megszüntetni. Ám a hiányérzet legnagyobb fokán, a legnagyobb levertség esetében is van egy csira, mely lehetővé teszi a másik irányba való kilendülését az öntudatnak, s ez a csira a *vágy*. Ha most az igazi pótlókép megvan,

akkor jön a harmadik mozzanat: az öntudat ezt *megragadja* s ezzel magát érvényesítve a depresszív indulatokat ellenkező irányba lendíti ki s evvel a békesség ösztönmentes állapotát hozza elő. A nevelés módszertana tehát lélektanilag ezen a három mozzanaton és ennek vezetésén épül föl: hiány, pótlék, kielégítés. A nevelésben az első feladat a hiányérzet felköltése, vagyis öntudatosá kell tennie azt a hiányt, ami az öntudatban föllépett, a második pont felmutatni azt az ideált, melyet a nevelésben a nevelés céljául és eszményéül ismer föl és pedig úgy mutatni fel, hogy az a legnagyobb és legalkalmasabb pótlóképp gyanánt álljon a gyermek előtt, s végül arra törekedni, hogy az öntudat e pótlóképet megragadva, azt magáévá tegye. Ezt a folyamatot nevezzük *utánképzésnek*: a nevelés módszertana tehát az utánképzés vezetésére tanít meg bennünket.*

E kissé elvont fejtegetéseket hadd világosítsuk meg egy példával. Pl. az értelmi nevelésnél, a következő utat követjük: a hiányérzet, melyet itt felköltünk, az ismeret utáni vágy, ezt Herbart után *érdeklődésnek* nevezzük; az érdeklődés felköltése után úgy állítjuk be az *ismeret* tárgyát, hogy az a gyermek előtt pótlóképp gyanánt szerepeljen, végül megmutatjuk a módját, hogy ő az egyéni életében hogyan *használhatja* föl, hogyan alkalmazhatja a tanultakat. Ez a folyamat történik minden tanításnál s ezt már, noha sokszor öntudatlanul, eddig is gyakoroltuk. Ez a módszer lesz nekünk is szolgálatunkra a motivumok átvezetésében. Az első mozzanatnál természetes, hogy a fődolog, minél élénkebben és erősebben fölkelteni a hiányérzetet. A nevelő itt minden erejét annak megvilágosítására szánja, hogy az ifjúságnak arra, amit az a motivum nyújt, *szüksége* van. Addig, míg ez a szükségérzet jelen nincs, minden ifjúsági munka, egyesület és mozgalom csak külső kényszernek tűnik föl az ifjúság előtt. A vezető első feladata tehát megteremtteni azt a szükségérzetet, mely minden további együttműködés egyedüli alapja. Ezért hangsúlyoztuk mindig az ifjúság *ismeretét*, hogy e tapasztalatok nyomán a vezető saját maga mutathasson reá a fennálló hiányokra. Annyival fontosabb és komolyabb dolog ez, mert sokszor az ifjúság maga nem látja be ezeknek fennállását. Ha pl. egy községben rossz szokások vagy szenvedélyek uralkodnak, ott ezen a mozzanaton, a szükségérzet felköltésén értjük azt, hogy a nevelő beláttassa az ifjúsággal a

* Mivel mi itt nem neveléstant, csak az ifjúság gondozásának elméletét és gyakorlatát adjuk, nem akarunk bővebben belebocsátkozni a nevelésben módszerének fejtegetésébe, világos azonban, hogy a nevelésben módszerei része ezen az alapon kell, hogy felépüljön. Itt csak az érintkező pontokat emeljük ki, annak ismételt bizonyítására, hogy az ifjúság gondozása más alapon, mint a nevelés alapján, nem állhat.

szokás helytelenségét, mert csak ezután küzdhet ellene. Ugyanígy áll a dolog az egyéni befolyásolásban is. Ha valakit le akarunk szoktatni arról, hogy pl. tiszteletlen legyen az idősebbek iránt (faluhelyen pl. ez igen gyakori bűn), először a dolog helytelenségéről kell meggyőzni, az ismeretterjesztésnél először érdeklődést kell kelteni stb.

A második mozzanat a pótlókép odanyújtása és a választás. Láttuk, hogy egy hiánynak több pótlókép felel meg, melyek többé-kevésbbé kielégítik azt. A nevelés feladata, hogy az illetőt képessé tegye azt a pótlóképet választani, mely a hiánynak legjobban megfelel. Ezt a kiválogatást *értékelésnek* nevezzük. Így a nevelés munkájának második mozzanata az értékelés vezetése. Például fölmutattuk az ifjúságnak azt a sok hátrányt és kárt, ami abból származik, hogy ők külön élnek, külön utaik vannak, s fölébresztettük bennük a szükségérzetet a közösség gondolata iránt. Ha ez megvan, most jön a második mozzanat, a szükségérzetnek megfelelő pótlék fölmutatása. A közösségnek sokféle faja van, de az a faja, mely mindeniknél legmegfelelőbb, a barátság gondolata. Így adjuk a legfőbb értéknek a barátság motivumában kifejezett formáját. Az tehát, hogy az ifjúság jól lássa a célt, mely felé neki törekednie kell, az ifjúsági munka döntő fontosságú követelményei közé tartozik. Egy mozgalom, melyet belső szükségérzet nem indokol, okában lesz elhibázott, az ifjúságra rákényszerített, immel-ámmal végzett, melytől húzódozik mindenki, mert köréje semmi belső erő nem hajtja. A munka pedig, melynek célja nem áll mindenki előtt világosan, melyben az érték nem fedi a szükségét, szóval mely az ifjúságot nem elégíti ki, céljában marad hiányos, s mint ilyen a kapkodásnak és felületességnek örök színtere lesz. Ezért hangsúlyoztuk a munka második pillére gyanánt az ifjúsági munka *céljának* és motivumainak meghatározását és felsorolását. Az értéknek azonban, melyet az ifjúság előtt felmutatunk, olyan formában kell megjelennie, hogy az megérthető és felfogható legyen. Azért a nevelőnek különös gondot kell fordítania arra, hogy ezeket az értékeket ne elvont, hanem konkrét, megfogható formában állítsa az ifjúság elé. A barátság gondolatának pl. minden vonását ki kell emelni és föl kell fejteni, s ugyanígy a többi motivumoknak is. Ha tartalmukat egészen ki nem fejtjük, csak szavak lesznek az ifjúság számára, melyek az ő tudatukban nem jelentenek annyit, mint nekünk. Hogy azonban egészen konkrét legyen a motivum felmutatása, annak formáját kell megválasztanunk. Az értékek legtökéletesebb formáját, igen mély lélektani okokból kifolyólag, a *személyiség* gondolatában találjuk meg. Azokat a motivumokat tehát, melyeket föl kell használnunk, úgy tehetjük szemlélhetőkké, ha személyiségek alakjában állítjuk azokat oda. Míg így nem szemlélhetőek, megérteni meg tudja ugyan őket az ifjúság, de élettellejesebbé még nem váltak. Ez a szemléltetésnek álta-

lánosan használt módszere az ifjúsági munkában is megbecsülhetetlen. Így tesszük szemléletessé pl. a barátság gondolatát s annak tartalmát Damon és Phintias, Orestes és Pylades, vagy a történelem vagy monda-világ egy-egy kiváló alakjával. Az élet és a történelem kimeríthetetlen kincsesházát nyitja meg a vezető előtt azoknak a módoknak, melyekkel az ifjúság előtt szemléltetheti a legnagyobb értékeket, mely így arról is bizonyosságot nyer, hogy e motívumok nem légből kapottak, hanem azok megvalósítása lehetséges.

Ha e két mozzanat megvan, akkor jön a harmadik : a *megragadás* mozzanata. Az olyan nevelés, mely ezt nem éri el, s fölmutatja ugyan a pótlékokat, de azokat az illető egyéni tulajdonságává nem teszi, holt tőke marad. Az értékeket, melyeket fölmutattunk, meg kell ragadnia, tulajdonává kell tennie, azoknak élő erővé és cselekedetté kell válniuk. Sok ifjúsági munka hibája ez, melyet a *terméketlenség* hibájának nevezhetnénk. Az ideáljai ezeknek bizonyára nagyok és szépek, a célt, mely előttük áll, világosan látják, de terméketlenek, mert belőlük az ifjúság egyetlen tagjára sem származott egy magasabb élet elve. Hasonlítanak a gazdag lombú, örökzöld fákhoz, melyek pompás látványt nyújtanak, de érni nem érnek semmit, mert gyümölcstelenek. Azért a munka igazi próbája, döntő vizsgálata az lesz : termékeny, gyümölcshozó-e a munka? Milyen hatása volt az ifjúságra? Más-e és több-e szerepe az ifjúság életében, mint egy kör, hol felesleges munkaerejüket levezethetik annak tagjai? És ez a gyökeres kérdése az egyéni gondozásnak is. A vezetőnek meg kell kérdeznie magától, vajjon hatása az ifjúságra mélyebb-e, mint egyszerű külső tekintély szava, kapott-e tőle valaki egy életre szóló hatást. Ha ő munkája, személyiségének ereje adott-e legalább egy új gondolatot, új életelvet azoknak, akik reá vannak bízva? Bizony sokszor nehéz és kétes erre a felelet, s minden jó nevelő megilletődve és félelemmel áll meg e kérdés előtt, hiszen itt van a döntő szó munkája sikeréről. S ha figyelemmel kíséri az ifjúság fejlődését, magaviseletét, jellemének tisztulását, mély és igaz öröm fogja el azon apró hatások láttán, melyek az ő lelkének közvetítésével jutottak el az ifjúsághoz. Az az aktus, mikor az öntudat megragadja a pótlékot, az öntudat teljes megnyugvását s vele a legmélyebb és legtisztább öröm érzését hozza magával, másrészt a legmagasabbrendű cselekvés, mert általa az öntudat saját magát valósítja meg : *alkot*. Ez a poiesis, ez a nemes alkotás, mely a nevelésben nyilvánul, a nevelés munkájának végső célja és eredménye. A megragadás munkájában tehát arra kell törekedni, hogy az eszmény utánpótlásának végső aktusa ez az öntudatra jutás legyen. Ennek módszere pedig az, ha kimutatjuk azokat a pontokat, ahol ez az eszmény az ifjúság egyéni életében megvalósul. A kérdés itt ez : mit kell nekem tenni, hogy ezt a célt elérhessem? Ha az előbbi példát megtartjuk, itt

szólunk esetekről, melyekben a barátság gondolatát az ifjúság megvalósíthatja, felhozunk példákat, melyek e gyakorlati érvényesítést mutatják, s azokat az akadályokat, melyeken át ennek diadalmaskodni kell.

Még két megjegyzést arról, hogyan valósul meg ez a módszer a gondozás fent említett két útjában, az egyéni és az intézményes gondozásban.

A két út közötti különbség abban áll, hogy az egyéni gondozás elsősorban az egyént, az intézményes gondozás pedig elsősorban a közösséget tekinti. Amint már fent rámutattunk arra, hogy e két út lényegében nem két különálló és külön alkalmazható, hanem két, egymásnak megfelelő és egymást kiegészítő mód, úgy itt látjuk, hogy a két út középontja egybeesik és ez a középpont a munka módszere. Mindkettőnél arról van szó, hogy fölmutatva és tudatossá téve a szükségeket, rámutassunk a legfőbb értékben megnyilvánuló pótlóképre, s annak megragadására és átélésére az ifjúságot rávezessük.

Az egyéni gondozásban a szükségérzet fölbresztése elevebben készíthető elő. Itt ismerünk minden körülményt és tudjuk azokat a szükségeket, melyek számba jöhetnek, s megválogathatjuk a motivumokat. Személyes beszélgetésekkel hívjuk fel az illető figyelmét arra a fogyatkozásra, mely orvoslást igényel. Az intézményes gondozásban ez nehezebb. Itt azokat a szükségeket kell megtalálni, melyek az ifjúság egyetemes szükségai. Közös megbeszélések útján tisztázhatjuk azok jelentőségét és fontosságát.¹ A pótlóképek, motivumok felmutatása mindkét útnál körülbelül ugyanazt a módszert kínálja. De már a harmadik mozzanatnál az előkészítés egyénileg kell, hogy történjék. Rá kell mutatni azokra a feladatokra, melyek az egyénekre várnak, s ha ezt látják, akkor azokra, melyek a közös munkában adódnak. Ez a közös munka mindenkit a maga helyére oszt be, egyéni feladatokat ró az ifjúság minden egyes tagjára, hogy így mindegyik közreműködjék a közös cél megvalósításában. Így egyéni alapokból kiindulva, a jellemnevelés útján lesz az ifjúsági munka előképe annak a közös munkának, melyet az ifjúság majd kint az életben a haza javára van hivatva végezni.

4. A munka eszközei.

Ismerve a munka célját és módszerét, rátérhetünk annak közelebbi vizsgálatára, melyek az eszközök, miket a munkában fölhasználhatunk. Az eszközök kérdése korántsem mellékes problémája az ifjúság gondozásának. Az eszközök jó megválasztásától és helyes felhasználásától függ igen sok részben a munka sikere vagy bukása. E megválogatás első törvénye az eszközök célszerűségének gondolata, vagyis az a gondolat, mely

* Igen szép példákat mutat erre Foerster: Iskola és jellem, és Jugendlehre c. műveiben.

szerint minden eszköz szigorúan egy cél elérésére törekedjék. Ifjú egyesületek és azok vezetői sokszor olyan eszközöket választanak ki egy-egy cél elérésére, mely erre legkevésbé sem célszerű. Helytelen eszköz lenne pl. a közösség gondolatát úgy akarni megvalósítani, hogy asztaltársaságot vagy kártyakompániát állítsunk fel az ifjúság tagjai között, vagy a fegyelem célját úgy törekedni elérni, hogy a nagyobbaknak a kisebbek fölött jogot adunk az erőszakoskodásra. Minden eszköz tehát annál tökéletesebb, minél inkább fedi a célt és minél közelebb visz hozzá. Mivel pedig az eszköz csak azért van, hogy a célt szolgálja és bennünket ahhoz közelebb vigyen, ebből következik a másik oldala ugyanennek a gondolatnak, hogy t. i. soha az *eszköznek öncéllá* válnia nem szabad. Erre az eddigi tárgyalás folyamán többször is utaltunk már, mint olyanra, melynek ellentéte leghamarabb keríti hatalmába az egyesületeket és mozgalmakat. Mihelyt azért azt vesszük észre, hogy valami eszköz önállóan akar érvényesülni, vissza kell azt azonnal szorítani a saját munkakörébe. A vezetőnek nem az a célja, hogy katonásdit játsszék az ifjúsággal, nem is az, hogy operaházi énekkart állítson össze, vagy műkedvelő színjátszótársaságot tartson fenn, hanem hogy bizonyos eszközökkel nevelje az ifjúságot és erre a célra ha kell, a katonásdit, ha kell, a műkedvelő-előadásokat használja fel.

Az eszközök második törvénye azok *fokozatossága*. Ennek mellőzése is sok nehézséget okoz a nevelőnek. Azt értjük ezalatt, hogy a munkában egyszerűbb és kisebb eszközökről haladunk összetettebb eszközök felé. A munka technikájához hozzátartozik, hogy ne minden eszközt állítsunk be egyszerre, hanem csak egyet vagy kettőt. Pl. egy egyesület, mely kevés tagjának egyszerre öt-hat különböző munkakört is állít be, az előtt a fenyegető veszély előtt áll, hogy néhány közülük már keletkezésükkor megbukik, vagy pedig tagjai a rájuk háramló munkát végezni képtelenek. Különösen ifjú mozgalmakat és új vezetőket kell óvnunk a sokat-akarással a veszélyétől, melyre igen hajlandók. Legyünk meggyőződve, hogy egy dolgot akarni és egyet véghez is vinni, többet ér, mint háromat akarni és háromat hagyni félben, legtöbbször belefáradva, s abban a hitben, hogy nem lehet semmire sem menni, pedig mi akartunk többet, mint amire képesek voltunk. Sok csalódástól mentjük meg magunkat így, amellet a kapkodás kísértésétől szabadulunk meg, mellyel együttjár a biztos kudarc. Hitelünk, ha fokozatosan, egyre téve föl minden erőnket, haladunk, megszilárdul és az ifjúság látja, hogy nem eszközök után kapkodunk, nem külső sikereket akarunk elérni, hanem egy cél felé törünk. A fokozatosság jelenti aztán azt, hogy a könnyebb és kisebb eszközzel kezdjük, azután lépünk át a nehezebbre. Ha valaki a falusi ifjúság értelmi nevelését úgy akarná megkezdeni, hogy nagy készüllettel továbbképző-tanfolyamot hirdetne, igen kevés hallgatóval

kezdené meg, mert először az érdeklődés fölkeltését elmulasztotta. Természetes, hogy ez sok türelmet és munkát igényel, de a nevelőnek ezt meg kell szoknia.

Végre a harmadik törvény az, hogy az eszközöket a *helyzethez képest* kell megválogatni. Ha a célt alkalmaznánk a helyzethez, ha azt akarnánk alávetni a körülmények és külső adott helyzetek parancsának, az a munka bukása, megbocsáthatatlan bűn volna. Épen olyan végzetes hiba, mint az, mikor az *eszközöket nem* akarjuk ezekhez alkalmazni. A célnak semmi köze ahhoz, hogy Budapesten vagy Píripócsen valósul-e meg az a jellem, amit mi ki akarunk alakítani, de az eszközök megválasztásában nagy tekintettel kell erre lenni. Azok a vezetők, akik először lépnek munkájuk helyére és egyszerre sokat akarnak végezni, e sokat-akarással mellett rendszeren abba a hibába is beleesnek, hogy egészen idegen, az ifjúsággal, a helyzettel egészen ellentétes eszközöket akarnak bevezetni. Hiszen mindenkit, akinek reménysége van a munka sikerében, aki rendíthetetlenül hisz abban, hogy amihez ő hozzáfogott s ami az ő lelkét hevíti, annak sikerülnie kell — és jó vezető *csak* az, akiben a hitnek ez a mértéke megvan — s mindenkit, aki szokott előre tekinteni és gondolkodni munkája további sorsa és vezetése fölött, meglep annak a csodálatos «tisztá-látásnak» egy-egy pillanata, mely csalóka délibáb-jával lehetőnek mutatja a lehetetlent is és bennünket nagy tervek kövételére lelkesít. De csakhamar jön a csalódás, a kiábrándulás, mely megmutatja, hogy «a természet nem ismer ugrást» s a mi célunknak is lassan kell megvalósulnia. Ezért szükséges a helyi szükségek pontos megismerése és az eszközök ehhez való alkalmazása. Ami azonban egyáltalában nem azt akarja mondani, hogy minden nagyobb dologtól a «nem lehet» szavával riadjunk vissza, s alárendeljük magunkat és munkánkat a körülmények hatásának. Ha akadályok és nehézségek állnak az utunkban, nos, azoknak el kell tisztni, meg kell szűnni, hogy a mi reális, a szükségekhez alkalmazott munkánk haladhasson. A mi világnézetünk nem ismer Sisyphusokat, kik hiábavaló erőlködéssel vesztegetik el életüket, hanem Herkuleseket, akiknek nincs lehetetlenség. Csak egy ilyen el nem csüggedő lélek, egy ilyen szilárd hit képesít igazán a munkára.

Maga a gondozás munkája, mint láttuk, két utat mutat föl, az egyéni és intézményes gondozás útját.

Az *egyéni* gondozás eszközei közül elsőnek a vezetők az ifjúság tagjaival fenntartott személyes érintkezése egyik útját, a *látogatásokat* emeljük ki. Az egyházak már rég belátták ennek fontosságát s előírják lelkipásztoraiknak, hogy azok a gyülekezet tagjait időnként látogassák meg. Régen megérezték, hogy a nevelés munkája nem maradhat csak passzív, hanem aktív is kell lennie, hogy nem a nevelőnek kell helyébe várnia az ifjúságot, hanem neki kell előbe menni annak. Ez a komoly

gondolat, a régi dogmatikusok gondolatának alkalmazása a gratia praeveniensről, az elébe menő kegyelemről igen nagy jelentőségű. Milyen más velünk szemben az az ifjú, akit hazulról ismerünk, mint az, akit csak a többiek között láttunk. Ha belépünk abba a körbe, amelyben él, feltárul előttünk az a világ, melyből az ő szellemi alkata megérthető. Meglátjuk a családot, annak anyagi helyzetét, diszpozícióit, megismerkedünk a család hangulatával. Milyen végtelen fontos pl., hogy tudjuk, mit gondol a mi munkánkról az ifjú apja és anyja, melyek annak a családnak a tradíciói, szokásai, megismerkedünk annak belső életével. Milyen helyet foglal el a családban az ifjú? Van-e a család tagjai között, akik rokonszenvezik a munkával vagy ellenszenvet érez iránta? Minden család, a legegyszerűbb is, olyan végtelenül változatos, olyan egyéni, hogy külön tanulmány kell azok megismeréséhez. Hogy bízva ránk a maga gyermekét az az apa, ha nem ismeri, hogy kik vagyunk és mit akarunk, s nem ismerjük őket mi sem? Minden családnak van valami vágya, mindenikben van valami egészen speciális nehézség, ahogy Niebergall mondja, «valami, aminek nem kellene ott lennie», ezeket a nevelőnek meg kell keresni, mert a család egész élete e körül forog és itt közelíthető meg. Azért ne hárítsuk el magunktól ezt a főadatot, hogy «az a pap dolga», hogy «házról-házra járjon», mert nem a papé, hanem minden lelkipozícióra törekvő ember kötelessége ez. A mellénk sorakozó ifjúságot látogassuk végig, nem megütődés, hanem mély és igaz öröm fog felcsillanni minden arcon, mikor látják, hogy a tanító úr vagy jegyző úr nemcsak a tankötelesek felhajtása vagy adóvégrehajtás céljából keresi fel őket, hanem máskor is, mikor nem *visz* tőlük semmit, hanem *hozni* akar valamit.

Ezeknek a látogatásoknak a rendszeres keresztülvitele igen fontos, sokszor nehéz kérdés, melynek azonban meg kell találni a megoldását. Először is vigyáznunk kell arra, hogy a látogatásunk célja mindig világosan szembetűnő legyen. Sok helyen nehéz ezt megtenni. Olyankor megyünk, mikor a család hangulata valami okból nem megfelelő vagy sok a dolog, másutt az a szokás, hogy rögtön terítenek és tálnak stb., mindezek megzavarják a látogatót és kizökkentik a dolgot a rendes mederből. Azért vigyáznunk kell, hogy a látogatások ne legyenek tréceléssé vagy ép pletykálkodássá (különösen falun az emberek kedveskedni akarnak vele, hogy arra viszik a szót, aki nekünk ellenségünk, vagy akivel rossz viszonyban vagyunk), az ilyen alkalmakat szépen szeliden és tapintatosan el kell hárítani. Óvakodunk attól is, hogy poharazás legyen a dologból. A beszélgetést nekünk kell vezetnünk. Igyekezzünk azt megtartani a tárgy mellett, amiről beszélgetni akarunk, pl. mit tehet a család az ifjúság gondozásának elősegítésére vagy bővebb megbeszélése annak, hogy ők hogyan képzelik az ifjúság gondozását. Kérde-

sekkel, esetek elbeszélésével és meghallgatásával irányítjuk és vezetjük a beszélgetés fonalát, hogy a végén együtt vezessük le az eredményt, amire eljutottunk. Az ilyen látogatás ne tartson hosszan, inkább sajnálkozzanak, ha megyünk, mint afölött, hogy jövünk, s az idejét úgy válasszuk ki, hogy a házi munkát azért ne hátráltassuk. Aztán vigyázzunk arra, hogy az az ifjú, akiért ép odamentünk, ne legyen hallgatásra kárhoztatva, emeljük ki, hogy mi egyformán jöttünk mindenkihez, vonjuk be őt is a társalgásba, keressünk alkalmat, hogy kifejezhesse a saját gondolatait. Végre vigyázzunk rá, hogy a látogatásunknak maradjon valami pozitív emléke. Egy új gondolat, melyet mi ültettünk a lelkükbe, egy munka, amire felhívtuk a figyelmüket, vagy ha más nem is, a személyiségünk nyugodt, derült békéje legyen az, ami a család hangulatát a távozásunk után meghatározza. Így nem múlik el ennek a nyoma hamar és még hosszú ideig emlegetik az időt, amit náluk töltöttünk.

Az egyéni gondozás másik eszköze az ifjúság tagjaival folytatott *személyes beszélgetés*. Sajnos, a sok iskolában ma is divó iskolai bürokrácia ennek a fontosságát sem ismerte fel eléggé. Ennek az eszköznek nélkülözhetetlensége pedig a nevelőre egészen világos. Ki ismeri közülünk a tanítványait az iskolán kívül? Ki ismeri őket szemtől-szembe, nem az iskolai felelésekből, nem a tanári noteszből vagy a mulasztási kimutatásból? Ki törődik közülünk avval, milyen az a gyermek, mit gondol rólam, tudja-e, hogy mit akarok vele? Ki állott közülünk valaha szemtől-szembe a tanítványaival nem pálcával a kezében, nem felelés közben, nem úgy, hogy ő kérdez, s az felel, hanem az kérdez és beszél, s ő hallgatja. Valóban, nem tudunk hallgatni a tanítványainkra, nem szoktunk mást kérdezni az ifjúságtól, mint ezt: «tudod-e a leckét?» vagy «miért tetted ezt?» Pedig milyen mélyen pillanthatunk be az ifjú lelkébe elfogulatlan beszélgetés közben. A «pedagógusi nagyképűség» sokunkat elriaszt ettől az elfogulatlan beszélgetéstől. Azt hisszük, fegyelemsértés, ha föl-hívás nélkül fordul hozzánk, s csorba esik a tekintélyünkön, ha mást kérdezzünk tőle, mint a leckét. «A gyermek neve: hallgass!» — szól a régi pedagógia jelszava igen sok nevelő ajkán ma is, és egész megjelenésük, fellépésük és hangjuk élő tiltakozás az ellen, hogy «gyermekbeszédre hallgassanak». Lehet, hogy közülük sok érdeklődik az ifjúság iránt, nagy célokat táplál lelkében és hivatott vezetője volna az ifjúságnak, de nincs érzéke a személyiség iránt, eszközt lát a gyermekben, legjobb esetben tárgyat, melyet metszeni kell, mint a facsemetét, mely nem tiltakozhatik a fájdalmas műtét ellen.

A jó vezetőnek keresnie kell az alkalmat, hogy az ifjúság tagjaival egyenként is érintkezhessenek. Ilyen beszélgetésekre alkalmat adnak a látogatások. Akár akkor, mikor a vezető látogatja meg őket, akár, mikor az illető adja vissza a látogatást. Hasonló alkalmat igen sokféleképp keres-

hetünk. Intézetek vezetői megtehetik, hogy turnusokban hívják meg magukhoz vagy hívják el sétálni az ifjúság tagjait, szóval ezeket a módokat mindenki a saját helyzetében és körülményei között találja meg legjobban. Az ilyen beszélgetések módszerére, lefolyására nézve főkövetelmény, hogy azok ne váljanak unalmasakká. Odahívni egy fiút, hogy erkölcsi prédikációt tartsunk neki, igazán nem érdemes, s azonfelül az illető máskor úgy fut tőlünk, mint a tűztől. Azért ezekhez igen nagy művészet kívántatik. A beszélgetés legyen rövid, eleven, ne mi beszéljünk, hanem ők. A következő kérdés most az, hogy *mit* beszéljünk velük. Mindenesetre olyant, ami őket érdekli. Az idegeneket kérdezzük először otthoni viszonyaik felől, a többieket arról, hogy mit dolgoznak, hogyan folyik az életük. Így próbáljuk kapcsolatba hozni azokat a komoly dolgokat, melyekről beszélgetni akarunk. Ha ismerjük őket és minél jobban ismerjük valamelyiket, természetesen annál több tárgy kínálkozik a beszélgetésre. Amit a közös munkában végzünk, ilyenkor kell elmélyíteni, egyénivé tenni. Szólnunk kell velük azokról a célokról, melyeket együtt el akarunk érni, meg kell beszélni azt az egyéni hivatást, melyet az illetőnek a közös munkában szántunk. Felvilágosítjuk róla, hogy mit várunk tőle, hogy ezt hogyan végezheti el, megmutatjuk, hogy az ő egyéni életében mit jelent az az eszmény, amit az ifjúsági munka céljául kitűztünk. A munka lehetőségeit, akadályait egyenként beszéljük meg velük, buzdítjuk őket ez akadályok leküzdésére, később föltárjuk előttük egy-egy célját a munkának, terveket annak jövő biztosítására stb.

Ne féljünk attól sem, hogy e személyes megbeszélésben nyíltan és komolyan reámutassunk az illető egyéni *hibáira* is. Félszeg lenne a baráti munkánk, ha ezt akár álszeméremből, akár félénkségből elhallgatnánk s evvel azt a látszatot keltenénk benne, hogy bátran tökéletesnek tarthatja magát. Tegyük ezt a megbeszélést nyíltan és komolyan. Lássa az ifjú, hogy mi nem kárörömmel, nem felületes göggel vagy lenézéssel vagyunk iránta, s ha hibáit vele megtárgyaljuk, annak magyarázata és indoka az a tiszta barátság, melyet iránta érzünk. Mutassunk rá ennek a hibának okaira, komoly következményeire, s mutassuk meg neki, hogy milyen úton győzheti le ezt. A beszélgetés hangja ne az erkölcsbíróé legyen, aki dorgál, ne az orvosé, aki szánakozik, hanem a baráté, aki segíteni akar. Avval a bizalommal végezzük be, hogy mi meg vagyunk győződve, hogy az ő akaratereje és jelleme ki fogja köszörsülni ezt.

Ezekén kívül természetesen a személyes beszélgetés a motivumok számtalan sorának adhat helyet és pedig igen alkalmas helyet. Ismeretterjesztést épűgy végezhetűnk e személyes beszélgetés közben, mint ahogy a testi nevelés vagy társadalmi hasznosság gondolatait és motivumait tehetjük a megbeszélés tárgyává. Fődolog az unalmasság kerülése és az, hogy a hangunk ne a kikérdező tanító, hanem a kérdezősködő és

érdeklődő barát hangja legyen, akinek az érdeklődésre ép a barátság ad jogot.

A gondozás másik útja, az *intézményes gondozás*, sokkal több és komplikáltabb eszközzel rendelkezik. Első eszköz gyanánt említsük a *közösség* eszközét. Első törekvésünk az, hogy az ifjúság tagjai között a közösség gondolatát megteremtsük. Hogy az az ifjúság, mely eddig szétszakadozva, külön célok után futott, megismerje a közös munka nagy hatását. Meg kell keresnünk a módot rá, hogyan kapcsolhatjuk össze az ifjúság tagjait egy közös gondolat és cél köré, melynek fontosságát minden egyén elismerje és annak szolgálatába álljon. Ez az egyik, az ifjúság tagjait összefűző kapocs azonban csak egyik része, egyik oldala a dolognak. Ebből is már származnak értékes tapasztalatok az ifjúság tagjaira, megismerik a közös munka fontosságát, azt a tényt, hogy egymásra vannak utalva, s hogy a közösségben nő az erő. Igazi értékek, mély élmények azonban az ifjúságnak a *vezetővel* való kapcsolatából származnak. És itt a felelet arra a kérdésre, mi az igazi vezetés titka. Az ifjúság vezetője nem néptribun, aki csak képviseli a népet, melynek élén áll, hanem vezető, aki kormányozza azt. A néptribunok — az ifjúsági egyesületekben is gyakran találkozunk ilyenekkel — alárendelik magukat a tömegnek, tőle kapják megbízásukat, abból élnek, erkölcsi befolyásuk gyökere a tömegben van elhelyezve. Ezért alkalmazkodniok kell annak hangulatához, ki kell keresniök, hogyan tudják ezt felhasználni a saját céljaikra. Jelszavuk a tömeg érdeke, s evangéliumuk a «vox populi vox dei» hazug jelszava. Rá vannak utalva a tömegre, mely nélkül haladni nem képesek. Velük szemben áll a vezető. Jellemző vonása, hogy megbízását nem a néptől kapja, hanem a veleszületett lélek hatalmából. Ezért nem őt emeli ki a nép, hanem ő gyűjti maga köré a tömeget. Evvel szemben független. Tudja, hogy ő több, mint az a tömeg, melynek vezetője, nem venni akar tőle valamit, hanem *adni* akar annak. Nem a szavai, hanem a gondolatai útján vezeti a népet, célja nem a tömeg érdeke, hanem annak egy magasabb fokra való eljuttatása. Ezért a néptribun meggazdagszik s dicsősége fényében fürödve nyugalomban hal meg, a vezető elszegényedik, sorsa a félreértés, a gáncs, élete vége a keresztfa, vagy a szomorú elhagyatottság. A néptribunt megérti az a kor, melyben él, mert annak a kornak beszél és úgy veszi a népet, amilyen tényleg, a vezetőt megérti a *következő* nemzedék, mert szava a jövődönék szólott és olyannak tekintette a népet, amilyennek lennie kell.

Azért az ifjúság vezetőjének az ifjúsággal való kapcsolata biztosítéka annak, hogy megértse a *jövődő*. Csak gondoljuk el, milyen távol esik ma az ifjúság legtöbb vezetője magától az ifjúságtól. Hány vezető van, aki közösen akart volna az ifjúsággal valamit csinálni, ahelyett,

hogy lefoglalja magának egészen a sikert. A kapcsolat igazán akkor kezdődik, mikor a nevelő az ifjúsággal együtt végzett munkájában ezt a kifejezést használja: «mi». Nem *én* tettem ezt, *én* vezettem azt, hanem *mi*, együtt alkottunk és munkálkodtunk. Ennek a közös munkának kell kitágulnia egy olyan kapcsolattá, mikor közös *tervekről* lehet beszélni. A vezető, ha az ifjúsággal közösen beszél meg a maga terveit, részelteti őket a közös munka előzményeiben is. A közösen végzett munkánál, annak sikereinél és kudarainál jobban utalja a vezetőre az ifjúságot és teremti meg a kapcsolatot közöttük a tervek gondolata. Azok a tervek, melyekhez ők is bármily kevéssel hozzájárultak, amelynek a sikeréért együtt munkálkodnak, együtt aggódnak s abban együtt reménykednek. A sikerek elragadtatásánál talán jobban kapcsolja őket össze a közös kudarc, a sikertelenség, amikor egymást kell óvniok a csalódástól s bátorítani újabb munkára. De a legnagyobb, az igazi összekötő kapocs a vezető és az ifjúság között a *célok* közössége. Akik az ifjúság tagjai közül megértik és meglátják azt a célt, ami a vezető előtt lebeg, mikor az kifejti előttük, mit akar ő, hogy munkáját nem alacsony népszerűség-hajhászat, nem anyagi haszon, dicsőségvágy vagy unalom okából végzi, hanem azért, mert céljai vannak, magas és komoly céljai, melyek megvalósítása az ő életével van összeforrva, s amely célokban ő a maga lelkének egyik legdrágább darabját nyújtja az ifjúságnak; akik ezt megértették, azokat már nem a közösség külső, hanem a *barátság* szent kötelei kötik a vezetőhöz. E célokba ne is avassunk be mindenkit. Csak a legértékesebb és leghívebb eleme legyen az az ifjúságnak, a vezetők közül egy-kettő, akiknek feltárjuk lelkünk e rejtett zárkájának titkait, nehogy a drágagyöngyöket, a mi lelkünk értékeit disznók taposás sárba s gúnyolódással vagy megvetéssel fizessenek érte. Az a barátság, mely az ifjúsággal a jó vezetőt összeköti, egy csapásra könnyűvé teszi a munkáját, melynek terhet most már nem egyedül viseli.

Ezt a közösséget épügy, mint az egyéni gondozásban az egyéni érintkezéssel, itt az ifjúsággal való *közös megbeszélgetéssel* elevenítjük meg. E közös megbeszélések feladata, hogy az ifjúságot a munka egyes részeivel megismertessük, bizonyos gondolatokat tisztázzunk, feladataikat világosan megállapítsuk. Az intézményes gondozás tulajdonképeni gyökere, alapja, melyből az a maga erejét meríti, a közös beszélgetésnek ezek az órái. Azért vigyáznunk kell azok fesztelenségére és őszinteségére. Az iskolás hang, a mesterkéeltség, erőltetettséggel megöli az őszinteséget az ifjúságban s arra ösztönzi, hogy más képet mutasson a nevelő előtt, mint a háta mögött. Az ilyen beszélgetés legyen egészen szabad, ne órához és időhöz kötve, vagy csak akkor így, ha az ifjúságnak meg van ehhez a kellő szellemi önfegyelmezése. A technikáját minden esetben maga a vezető állapítja meg. A középiskolai tanulók között már meg

lehet kísérlni a Brownlee-rendszer öt perces beszélgetéseit, mikor egy negyedórát szakítunk arra, hogy egy bizonyos motívum fölött mindenki gondolkozzék és a gondolatát elmondja. Ugyanezt a rendszert az iparos- és kereskedő-ifjúság közt vagy falun megkísérlni egyértelmű volna annak kudarcával. A nevelő beállíthat hetenként vagy havonként egy-egy «Sprechstunde»-t, mikor összegyűjti az ifjúságot és ilyen rövid közös beszélgetéseket tarthat. Különösen fontos és kiemelendő felfogásunk szerint az a gondolat, hogy az ifjúságnak és az ifjúsággal ne csak a munkáról, annak külső kereteiről beszéljünk, hanem azokról a belső erőforrásokról is, melyek ezt a munkát lehetségessé teszik, s melyek ennek belső tartalmát adják. Ilyen építő jellegű ráhatásnak elérésére alkalmas eszköz, ha összegyűjtjük az ifjúságot bizonyos időközökben ezek meghallgatására, olyan formákra, mint amilyenek az angol és amerikai egyetemek némelyikén vannak szokásban. Itt szólnunk nekik az életük belső motívumairól, olyan tárgyokról, mint az igazság, kegyelet, barátság, adott szó szentsége, hazaszeretet, hűség, önfeláldozás stb. olyan módon, amint ezek levezetését a motívumok levezetéséről szóló fejezetben fentebb fölmutattuk. Ezeket a motívumokat egészen egyéni módon kell tárgyalni, vagyis ne elégedjünk meg avval, hogy pár szóval nagy általánosságban odavetjük, mit akarunk, hanem hatoljunk be a kérdésbe, mit jelent pl. a barátság gondolata magában a munkában, mit jelent mint erőforrás, mint egyénileg bennünket nevelő erő s végül, mi a mi kötelességünk személyileg, ami ebből egyesekre vár. Ha a nevelő megpróbálja ezeket az építő beszédeket tartani — nem sűrűn, de nem is csak hébe-korba — meglátja, milyen erő lesz az az ifjúság életének kimélyítésére, s meglátja azt is, hogyan válnak ezek az ő életében is komoly élményekké. Bizonyos idő múlva, ha az ifjúság ezekbe belejött, ezeknek a rendszerét lassan-lassan átalakítjuk, hogy ne csak mi beszéljünk, hanem ők is, hogy ezeken a dolgokon gondolkozzanak. Ezért fontos, hogy e beszédeket már az elején megtartóztassuk minden szónokiasságtól, nagyképűségtől, hogy azok ne erkölcsi prédikációk legyenek, hanem egy idősebb barát beszédei a fiatalabbakhoz. Ha az ifjúság is így fogja fel őket, akkor igen sok áldás származhatik ezekből, s ezek az össze-
jövetelek lesznek majd a munka igazi erőgyűjtő órái, melyeken a többi munkához szükséges értékeket nyeri meg együtt vezető és ifjúság.*

* Ilyen összejöveteleken szóba jövő gondolatok feldolgozására nézve föl hívjuk a figyelmet a következő munkákra: *Foerster Fr. W.*: Iskola és jellem. Az élet művészete. Élet és jellem. — *O. Swett Marden*: Frohsinn eine Lebenskraft. Victory in the Life's battle (németül: Der Sieg im Lebenskampf). Pushing to the Front (németül: Wille und Erfolg). Das Geheimnis des Vollbringens. Magyarban *Kölcsey* gyönyörű Parainesis-e, *Deák Ferenc* levelei.

Az intézményes gondozás egyik eszköze az *egyesület* is, melybe az ifjúságot összegyűjtjük. Tekintve a sok különböző erre vonatkozó fölfogást, szükségesnek látszik az egyesület jelentőségét megállapítani, melyet így írhatunk elő: az egyesület az ifjúság intézményes gondozásának egyik fontos eszköze. Ebből következik, hogy az egyesület nem azonos a munkával magával, csak annak egyik segítője. Azt hisszük, hogy az ifjúság gondozásáról eddig elmondottak világossá tették, hogy ez az azonosítás egyike a legveszedelmesebb babonáknak, mely arra vezet, hogy a munka lényegét és célját az egyesületbe helyezzük át, az egyesületi adminisztrációt tegyük az egész gondozás csúcspontjává s vele lassanként eszközzé tegyük azt a célt, mely pedig minden eszköz fölött uralkodni van hivatva. Ma már mindenki előtt világosnak kell lennie annak, hogy ez az eszköz csak másodrendű fontosságú, melyet alapozás dolgában az egyéni gondozásnak kell megelőznie. Ilyen értelemben tévesnek és elhibázottnak kell tartanunk azt a munkát, melyet valaki egyesület-alakítással kezd, s helytelennek minden, az organizációra vonatkozó túlságos építést. Minden intézmény csak külső alap, csak forma, melybe az igazi élettartalom az egyének lelkéből kell, hogy ömöljön. Az egyesületesdi tehát egyenes megölője a munka igazi sikerének. Hiába várjuk az intézménytől azt, amit megadni mi gyöngék vagyunk.

De amennyire igaz, hogy az egyesület nem öncél, csak eszköz, ép olyan igaz, hogy fontos és sokszor nélkülözhetetlen eszköz. Nagy tömegeket, a városi vagy falusi ifjúság nagy tömegeit csak úgy tudjuk összetartani, ha szervezzük őket. Ez a szervezés történik az egyesület útján. Az ifjúság nagy tömege közül legfeljebb tíz-husz lesz az, aki velünk szorosabb kapcsolatot tart, s akit a mi szavunk elér. Ezek alkotják a mi legközelebbi körünket, ezek munkáink, terveink letéteményesei. A többiek többé-kevésbé tartanak össze. Tapasztalhatjuk, hogy az ifjúság körénk sereglett körének szélén állandó átszivárgás van, állandóan változnak az emberek, vannak, akik egy darabig érdeklődnek, aztán eltűnnek a szemünk elől, újak jelennek meg és tűnnek ismét le. Ennek az állandó kieserélődésnek oka az, hogy azok, akik nincsenek olyan szoros kapcsolatban velünk, idegen hatásokat vesznek fel, melyek a mi hatásunkat le-leszorítják, aztán megint az emelkedik felül. Az ifjúság tagjai közül a közvetlen környezetünk szilárd alapon áll, de a többi, a kör szélei, már labilisak, nem érzik az összetartozást. Ezt minden olyan nevelő tapasztalta, aki nagyobb tömegével bánt az ifjúságnak. Nos, az egyesület ép arra való, hogy ezt az átszivárgást lehető legjobban visszaszorítsuk és megakadályozzuk. Erre szükséges nekünk egy szervezet, mely azonnal megszünteti a különbséget a centrális és perifériális rétege között az ifjúságnak, s minden réteget sugarakkal kapcsol oda a középponti gondolathoz s megakadályozza az elszakadást.

Az egyesület tehát azért van, hogy az ifjúság minden egyes tagját egyformán kapcsolja ahhoz az eszményhez, mely az ifjúság eszménye. Ezért minden egyesület egyik alapelve a *közös eszmény*, a közös cél gondolata. Ez kell, hogy legyen az a kapocs, ami az egyesület tagjait összefűzi. Világos ebből, hogy annál elevenebb valamely egyesületben az élet, minél elevenebb a tudata ennek az eszménynek. Az ifjúsági egyesület nem érdekszövetség, nem alkalmi egyesülés, hanem az *eszmény kötelező erejének* tudatán épül fel. Mert ez az eszmény, az egyesület eszménye *kötelező*. Ez az egyesület másik alapelve, mely nélkül semmiféle mozgalom nem állhat meg. Minden egyesület egy célt tűz ki tagjai elé, melynek megvalósítását akarja, kívánja, követeli. Ennek az egyetemes kötelezésnek, az eszményért való egyetemes és közös munkának gondolata teremti meg az igazi összetartást az egyesületben, melyet sem alapszabályokkal, sem tagdíjakkal, sem közgyűlésekkel nem lehet pótolni, s amíg ez meg nincs, az egyesület minden nagyszerű külső eredményei dacára is pang. Ha pedig ez az eszmény egyetemesen kötelező, akkor az egyesület kívánja meg mindenkitől, hogy ennek az eszménynek engedelmeskedjék. Az ifjúsági egyesület ne legyen kaszinó, ahova bárki beléphet, ha lefizeti a tagdíjat, sem korecsmaszoba, ahol csak rendelni kell valamit s már nem nézik, kiféle és honnan jött, az ifjúsági egyesület olyan ifjak társasága, akik csak azokat tűrik meg maguk között, akik a közös célt előmozdítják. Ez az egyesület erkölcsi ítélő erejének gondolata. Az egyesület a tagjai között csak azt tűri meg, aki életével, jellemével és munkájával elősegíti azokat a célokat, melyeket ő előír. A vezetőnek vigyáznia kell rá, hogy ez a tudat, hogy az egyesület erkölcsi testület, mely megválogatja a tagjait, élénken éljen a tagok tudatában. Ne olyan legyen az egyesület, mint a vidéki kaszinó, mely a megesalt és diszkvalifikált férjet kizárja tagjai közül, de a sikkasztóval vagy csalóval vígan ül le kártyázni. Erre, a tagok megválogatására, vezetni kell az ifjúságot. Egyes esetekben, ha szükséges, a botrányig kell vinni a dolgot inkább, mintsem bent maradjon az, aki a többit esetleg a maga hatásával megmételtyezi. Először természetesen kevesen lesznek mellettünk, azért kell eleitől fogva érvényesíteni ezt, de lassan-lassan megszokja az ifjúság. Ebben a tekintetben igen fontos, és itt szépen érvényesíthető mindaz, amit külföldön az «iskolai bíróság», «gyermektörvényszék» vagy más nevek alatt állítottak föl. Falun így nyílik alkalmunk a kisebb-nagyobb szokásos bűnök (gyümölcslopás, korecsmázás, kártyajáték) ellen küzdeni, városban így teremthetünk az ifjúság között egy kört, mely nemcsak nem vesz részt az előforduló ilyen bűnökben, hanem küzd is ellene.

Ezt egészíti ki az egyesület létének harmadik alapelve: az egymásért való személyes felelősség gondolata. Az egyesületek tagjai meg kell hogy érezzék azt, hogy őket egymással sokkal mélyebben kapcsolja

össze ez a közös gondolat, mint egy pár órai találkozásra, hogy ők egymásért felelősek. Ez a felelősség kiterjed az egymás anyagi állapotára. Itt van az egyesületi segélyakció fontossága, a szegényebb tagok pénzzel, élelmiszerrel, ruhával stb. ellátása, gondviselés azok egészségére (pl. egyesületi segélyezés kórházi, szanatóriumi kezelésre stb.). De ép oly mértékben felelősek egymás erkölcsi állapotáért. Az egyesület, mely tagjai között megtűr olyant, aki szégyent hoz reá, beszennyezte önmagát. Az ifjúság tagjainak egymás mellett kell állaniok, az erősebbeknek a gyöngébbeket támogatniok kell erkölcsi dolgokban, hibáiktól, rossz társaságuktól vagy környezetüktől való megszabadulásban, s nemcsak ítéletet hozni a kész bűnesetek fölött. Ez az erkölcsi tanácsadás, mely az eseteknek számtalan sorát foglalja magában a pályaválasztástól kezdve egészen a munkaközvetítésig, tehát a legbelsőbb ügyektől a legkülsőbbekig, az egyesület tagjai között fennálló barátság igazi következménye.

Az egyesület a maga eszményét, melyet megvalósítani törekszik, s melynek minden munkájával szolgálatában áll, egy személyiség alakjában fejezi ki, akit rendszeren a történelemből választott. Ez az egyesület *nevének* jelentősége. A név tehát nemcsak egy odabiggyesztett szó, nem is firma, hanem hordozója, történeti kifejezése annak az eszménynek, melyet az ifjúság szolgálni akar. A Bethlen Gáborról, Hunyadiáról stb. elnevezett egyesületek a hazaszeretetnek, a Szent Imre-kör a vallásosság-nak e történeti személyiségekben megnyilvánuló eszményét tűzik ki céljuk gyanánt. Az egyesület nevének tehát olyannak kell lennie, mely teljes mértékben képes kifejezni az egyesület célját, vagyis, amelyik történeti személyiség fedezi az egyesület eszményét. Viszont, olyan történeti alakot kell választani, akinek személyiségében nevelő erők vannak elhelyezve, amely erőket az egyesület fölhasználhat. A történelemben ugyanis értékek jelennek meg előttünk az egyes korokban és személyiségekben, s ezen értékek fölhasználása és átélése a célja az egyesületnek, melyet nevében fejez ki.

Az utolsónak említendő alapelv, melyet az ifjúsági egyesület munkája elé írunk, az *önkormányzat* alapelve. A régibb egyesületek, némely kivételt leszámítva, azon az alapon állottak, hogy a vezető vezet, az ifjúság engedelmeskedik. Az egész hatalom, a kormányzás minden föladata a vezető kezében volt. Ma már a legtöbb egyesület elismeri azt a gondolatot, hogy az ifjúsági egyesület egyik igen fontos feladata az ifjúságnak a saját kormányzásában való gyakorlása. Ezért az egyesületnek az önkormányzat alapján kell állania. Az ifjúság tanuljon bele a saját ügyei iránti érdeklődésbe, vezesse azokat egymásra való tekintettel, korlátozza egyéni vágyait a köz érdekében, az egyesület dolgait egymás meggyőzésével vezesse, ezek azok a gondolatok, melyek az önkormányzat

elvéből folynak. Az önkormányzat azonban igen kétélű fegyver és nagy vigyázatot igényel, kezdő egyesületekben csak kisebb ügyekben adjunk helyet neki, mindaddig, míg biztos jeleink nincsenek rá, hogy az ifjúság az önkormányzatot nem játéknak tekinti, hanem már birtokában van a saját kormányzását lehetővé tevő elvnek. Enélkül az elv nélkül az önkormányzathoz hamar lesz demagógia, a szabadsággal való visszaélés. Ezért az önkormányzat kiegészítő elve az önfegyelmelés, még pedig olyan önfegyelmelés, melynek gyökere az eszmény kötelező ereje. Minél jobban és világosabban érzi az ifjúság e kötelező erőt, annál képesebb lesz az önkormányzat gondolatának megbecsülésére. Mert miként a szabadság nem egyéb, mint az a föltétel, hogy az egyén a maga lelkének értékeit minden akadály nélkül megvalósíthassa, úgy az ifjúság a maga eszményét az egyesületben önkormányzat által valószínűsíti meg. Mint szabadságra akkor jut igazán egy nép, mikor rendelkezik azokkal az értékekkel, melyek megvalósítása rá vár, úgy az önkormányzat akkor lesz teljes, mikor az ifjúság a maga eszményének világos tudatában van. A vezető feladata, hogy ez önkormányzat az egyesületben fokozatosan valósuljon meg.

Szólnunk kell még itt a munka *tényezőiről*, ezek között a következők azok, melyeket meg kell említeni: az iskola, a család, a község s az egyházak, mint az ifjúság gondozásának külső tényezői.

A *család*, mint az ifjúsági munka egyik tényezője, igen fontos. Sajnos, ezt a fontosságot nem igen szoktuk kihasználni. Ha az ifjúsággal foglalkozunk, azt egészen külön eljárással végezzük, úgy hogy a család nem érti meg a mi munkánk célját, s nem tudja értékelni azt. Innen van, hogy a munka nem is igen hat ki a családra. Már az előbb, a látogatásokról szólva, hangsúlyoztuk ennek fontosságát. Az egész népnevelői tevékenységnek ugyanis egységesen kell haladni. Abban a munkában, amit a nép művelődésének vezetésére végzünk, egy szerves résznek kell lennie az ifjúsági munkának. Ebből következik, hogy a család nevelésébe be kell tagolódnia az ifjúság nevelésének. Ezt többféleképp érhetjük el. A szülők figyelmét felhívjuk az ifjúság gondozásáért való törekvéseinkre. Figyelműztetjük őket azokra a motívumokra, melyeket a családi nevelésben a mi motívumainkkal egyetértve fölhasználhatnak. Az, hogy a fiú vagy a leány az ifjúsági egyesületben benne van, a munkában résztvesz, legyen számára a család előtt kezesség a jelleme felől és ösztönzés újabb munkára. A beszélgetésekben az ifjúsággal emeljük ki olyan motívumokat, melyek a családdal vannak kapcsolatban, vezessük végig e beszélgetéseket a családi együttélés gondolatára való vonatkozásokig. Azok a pontok, ahol a család segíthet az ifjúság gondozásában, körülbelül a következők: a munka pozitív segítése azáltal, hogy a gyermekeket az összejövetelekre szívesen elbocsátják, sőt küldik; érdeklődés és figye-

lemmel kísérése annak, ami az ilyen összejöveteleken történik. A motívumok, melyekben a család az otthoni élet körülményeivel kapcsolatban a mi munkánkat segítheti, pl. a tisztelet, kegyelet motívuma az idősebbek iránt; lovagiasság motívuma, a kisebb testvérekkel szemben, igazság, igazmondás gondolatának, a tisztaság gondolatának érvényesítése. Ezeket a motívumokat a családi nevelés is érvényesítse és pedig kapcsolatban a vezető munkájával.

E kérdés másik oldala az ifjúsági munka s általa az *ifjúság hatása a családra*. Az ifjúság vezetőjének nem szabad megelégednie avval, hogy csak összegyűjti az ifjúságot s vele valamilyen elszigetelt munkát végez. Ezen túl arra az időre kell tekintenie, mikor majd azok, akiket ő ma vezet, a család és község vezetői lesznek. Az ifjúsági munkát be kell osztania és fel kell használnia az általános munka egyik ágának, hogy ezáltal a családi nevelést és a család emelkedését elérje. Erre a célra igen sok eszköz áll rendelkezésünkre. A gyermekeket bizzuk meg, hogy a munkáról, annak egyes ágairól beszéljenek otthon, mondják el, mit csinálnak és miért csinálják ezt. Alkalmunk van egyes esetekben így közvetve irányítást adni a család számára. Ha az egyesületünk tagja otthon megbotránkozik a testvére viselkedésén, aki pl. rosszul bánt a szüleivel vagy testvéreivel és rendreutasítja azt, már van egy pont, ahol az egyesület hatást gyakorolt a családra. Ismeretek bővítésénél is igen jól felhasználhatjuk ezt a módszert. Így helyezhetjük el a gazdasági továbbképzés első gondolatait a falusi népnél, a városi iparos- és kereskedő ifjúság családjainál így teremthetünk összetartást, folyhatunk be a család erkölcsi értékelésének a vezetésére. Az ifjúság tagjai között fennálló barátság összekapcsolhatja a családokat, s később, ha az ifjúság a község vezetője lesz, megteremtheti ezáltal a közös munka és együttérzés külső feltételeit. Egyik legalkalmasabb eszköz a család és az ifjúsági munka kapcsolatba hozására az «egyesületi atyák» választásának gondolata. Ezt a gondolatot az Ifjúsági Honvédő Egyesületek terveze is tartalmazza. Az egyesület ugyanis választ az idősebb és az ifjúság előtt tekintélyben álló férfiakból (illetőleg leányegyesületben asszonyokból) egyesületi atyákat, illetőleg anyákat, kiknek feladata a tanácsadás, de akik az egyesület belső ügyeibe nem szólhatnak bele. Hasonlóképp igen ügyes fogást alkalmazott Baden Powell, a boy-scout mozgalom vezetője, mikor a fölvelt cserkészek apjához esetről-esetre a következő levelet intézte: «Tisztelt Uram! Örvendünk, hogy megengedte fiának a cserkészekhez csatlakozást, s kérjük, segítsen nekünk, hogy őt igazán jó cserkészsé tegyünk... Ha a szülők segítenek, a fiú csakhamar jó cserkész lesz, s büszkeségévé válik önnek és nekünk. Segíthet nekünk akkor, ha átolvassa, mire tett ő ígéretet a fölvétele alkalmával, megpróbálja segíteni őt, hogy tartsa meg ígéretét, emlékeztetni, hogy ő cser-

kész s hogy sokat vár tőle, mert az. Ha valami nehézség van, tudassa velünk. Sokszor önnök egy szava jóra fordít mindent. Segítsen nekünk. Mi derék embereket akarunk nevelni. Angliának sohasem lehet elég «derék embere». Anglia titka ez: «derék ember: derék polgár». Így kell, az alkalmakat felhasználva lassan szilárdítani a kapcsolatot, a mi az ifjúság munkáját a családdal összefűzi. A család lévén alapja minden hatásnak, talajtalan marad a munkánk, ha e kapcsolat létesítésére gondot nem fordítunk.

A másik tényező az *iskola*. Az iskolának az ifjúság gondozásában nagy és jelentős szerepe van. Ahol a gondozást különösen a tanító végzi, ott a kapcsolat adva van a vezető személyében. Ennek a kapcsolatnak azonban fenn kell állania ott is, ahol az ifjúság a maga vezetőjét nem a tanítóban, hanem pl. a lekipásztorban vagy más egyénben látja. Ennek akármilyen sokféle oka lehet, a jó tanító nem idegeskedik érte és nem próbál a maga pártjára hódítani másokat, hogy így a demagógiának utat nyisson, hanem keresi a módot, hogy a két munkát hogyan végezhetnék egyetértéssel. Utóvégre, ha a másik jó munkát végez, az ifjúság szívesen követi, ez annak a jele, hogy e munkára képes és hivatott.

Mivel az ifjúság gondozása, mint ilyen, legfőképp az iskolából már kikerült ifjúságra terjeszkedik ki, első szükség az, hogy már az iskola úgy nevelje a gyermekeket, mint akik az egyesület tagjaivá lenni vannak hivatva. Az iskolai idő végén, mikor a gyermek az iskolából kilép, minden zökkenés nélkül, automatikusan, magától értetődőleg lépjen azok közé, akik az ifjúsági munkában résztvesznek. Olyan természetes legyen ez az átlépés, hogy a gyermek meg se érezze, ne is tegyen különbséget a között, hogy ő eddig iskolába járt és most kiszabadult ennek fegyelmé alól. Törekednünk kell arra, hogy lehetőleg ne is legyen egyetlen valamire való ifjú sem, aki ne csatlakozzék az egyesülethez, illetőleg ahhoz a körhöz, melyet az ifjúság — akár szervezetten, akár pedig csak a vezető köré csoportosulva — alkot. Így biztosítjuk a megfelelő gyarapodást, az új tagokat, hogy az egyesület ne legyen csak a régi tagok alkotmánya s ne enyvésszen el velük együtt, hanem új és friss vér áramoljék belé az új tagok által.

Tehát már az iskolában tekintetbe kell venni és szem előtt kell tartanunk, hogy az az ifjúság, mely a kezünk alatt van, mire hivatott. Az értelmi nevelés szempontjából az iskolában utalunk a gyermekeknek rá, hogy az egyesületben majd bővebben és mélyebben tudomást szereznek arról, amire az iskolai tanítás nem terjeszkedhetik ki. Igyekezzünk felkölteni a gyermekek érdeklődését, hogy ne csak azért tanuljanak, mert kénytelenek vele, hanem hogy érdeklődjenek a tudás iránt és törekedjenek önállóan is bővíteni ismereteiket. Az erkölcsi nevelés terén szakítunk időnként bár öt percet arra, hogy egy olvasmány vagy

egy előfordult konkrét eset kapcsán szóljunk a gyermekeknek az ifjúság életének fentebb említett egy-egy motivumáról s állítsuk be nekik az egyesületet úgy, mint e motivum megvalósítására törekvők körét. Az esztétikai nevelés körében a költemények s más írásművek költői értékének és jelentésének megértése vezet arra, hogy azokat majd mint az egyesület tagjai elő fogják adni. Az iskolai tornaórák ép úgy, mint a gyermekek játékaik — melyeket a jó vezető mindig figyelemmel kísér — vezetnek be az egyesületi fegyelmet s a testi nevelés eszközeit. Ezeken kívül számtalan kisebb-nagyobb eszköz, lehetőség van arra, hogy az iskola részt vegyen az ifjúság gondozásának munkájában. A jó tanító ép úgy gondot visel a tanítványaira, mint a jó lelkipásztor a híveire. Az iskolába járó gyermekek ismerete, azok látogatása az az út, melyen át a tanító megtalálja az ifjúság rokonszenvét és bizalmát. Mert a fődolog itt az, hogy az ifjúság ne szakadjon el az iskolától. Maradjon a számára azontúl is, mikor falait elhagyja, olyan kapocs, mely összefűzi őket s olyan tényező, mely nekik értékeket képes adni.

A következő kérdés az, hogyan tölti be hivatását a *község*, mint az ifjúsági munka egyik tényezője. Ma, sajnos, sehogyan. Az összes tényezők között a község és a közigazgatás az, mely legtávolabb áll ettől a hivatástól. A község élete s a közigazgatás munkája kimerül az utak javíttatásában, az adó behajtásában s holmi elemi közegészségügyintézkedésekben, melyek alkalmazása sok helyen olyan nyers, olyan hatalmaskodó, hogy a nép, ha akarja sem érti meg ezek jelentőségét s csak az előljárásság erőszakoskodásának tulajdonítja. Holott komolyan hangsúlyoznunk kell, hogy a közigazgatás szerveinek is az a feladata, hogy a nép igazi vezetői legyenek. Ne csak végrehajtsák a felülről kapott parancsot, hanem gondoljanak azok anyagi és erkölcsi fejlesztésére is, akik rájuk vannak bízva. Meg kellene értenie a község vezetőinek, hogy egy erkölcsileg fegyelmezett ifjúság nevelése éppen azoknak az érdekeknek egyik nagy előmozdítója, melyeket ők szolgálnak s ezért ehhez hozzájárulniok nekik is kötelességük. Mi történnék, ha egy ifjúsági egyesület a hozzácsatlakozó többi egyesülettel együtt valami közérdekű dologban a legfelsőbb fórumig vinné fel az ügyet egy maradi vagy hanyag közigazgatási közeggel szemben?! A község vezetőinek meg kell mutatni jóindulatukat az ifjúság és annak vezetése iránt. Ez a jóindulat lehet passzív is, ha résztvesznek annak ünnepélyein, méltányolják azok munkáját, de cselekvőnek és határozottnak kell lennie ott, ahol az egyesületnek arra szüksége van. Ha egyesületi ház kell, a község ne húzódjék vissza az akció segítségétől; ha játéktérre van szükségük, jelöljön ki egy ilyet számukra, s munkája ne csak abban álljon, hogy óvakodik valami ellen, hogy barcol az ellen, ami rossz, hanem hogy segíti azt, ami jó.

Az egyházak, mint az ifjúsági munka tényezői, régóta fontos sze-

repet visznek. Ott, ahol a lakosság ugyanazon vallást követi s az ifjúság vezetője a lelkész, csak érthető, ha az felekezeti keretek között mozog. Láttuk azonban azt is, hogy az ifjúság gondozásának célja messze túl a felekezeti korlátokon a nemzeti és jellemnevelés egységes eszménye felé mutat. Azért ott, ahol ilyen irányban folyik a munka, az egyház is bátran találkozhatik az ifjúság vezetőjével, hiszen ez a cél az egyházi nevelésnek is célja s a vallásos nevelés alapja. A speciális vallásos nevelés azután a tagok egyházi vezetőinek hatáskörében maradhat. Ennélfogva alig lehetne az egész munka egységére károsabb és megrontóbb valami, mintha a munkát felekezeti villongások és gyűlölködések tépik szét. Az etnikai nemzeti jellemnevelés az az alap, melyen minden vallásfelekezet hívei, akik igazi népnevelésre törekeshetnek, találkozhatnak. Feladatuk, hogy az erkölcsi nevelést kimélyítsék, s a vallásos neveléssel betetőzzék.

Így áttekintve a munka célját, módszerét és eszközeit, s miután tisztába jöttünk a körülményekkel, melyek között a munka folyik, a feladatokkal, melyek ebben a munkában reánk várnak, lássuk, hogyan hajtjuk végre a munkát. Az eddig tárgyalt elemek csak az alapokat adják meg a munkához, ezekre minden vezetőnek magának kell építenie. Amit adni akarunk, nem olyan, mint egy receptkönyv, melyből a különböző bajokra megfelelő orvosszereket ki lehet írni, a fődolog a szellem, amelyikben a munka folyik. Erőtéljes, komoly, nehézségektől vissza nem riadó munka: ez az, amire szükség van. Ennek egyes részeit és vezetését a következő részben foglaljuk össze.

IV. A KIVITEL.

1. Hogyan kezdünk ifjúsági munkához?

A munka «kezdet» két dologra vonatkozhatik. Kezdheti a munkát egy olyan lelkipásztor vagy tanító, aki már régóta van abban a közösségben, de valami külső vagy belső ok folytán még eddig ilyen munkát nem végzett. Bármilyen legyen ennek az oka, itt szükségesnek látjuk kiemelni, hogy ez nem alkalom és indok arra, hogy ezt ezután is elhanyagolja. Sok vezetőt a kényelem vagy annak meggondolása tart vissza a munka megkezdésétől, hogy «mit mondanak az emberek», ha látják, hogy ő, aki eddig nem sokat törődött az ifjúsággal, most mindent elkövet annak gondozására? Nos, bármit mondanak, azt bizonyára nem gondolják és nem mondják, hogy helytelenül cselekszik. Ebből pedig következik az a gondolat, hogy ezt a munkát megkezdni soha sincs elég korán, s ha valaki *ma* megteheti rá a lépéseket, inkább *ma* tegye meg, mint holnap.

Nem titkolható azonban az sem, hogy ez a munka, minél későbbre halasztja valaki, annál nehezebbé válik. Annak, aki tíz évet töltött egy helyen, anélkül, hogy érdeklődött volna a kérdés iránt, sokkal nehezebb lesz meggyőznie az ifjúságot az ő rokonszenvéről és maga köré gyűjteni azt, mint aki az első napon már hozzákezdett. S minél régebb idő óta ismerős az ifjúság a lelkipásztor vagy tanító érdeklődésének hiányával, annál kevésbé érti és szokja meg a változást, ami történt.

A munka «megkezdésének» másik, helyes módja az, ha valaki, mihelyt egy közösségben elfoglalta a maga vezető állását, azonnal munkához kezd. Ebben az esetben sokkal világosabban áll előtte az egész kérdés, s a lakosság és az ifjúság is első pillanattól fogva érzi, hogy benne barátokra és munkás vezetőkre tett szert.

Hogy kezdünk tehát a dologhoz? Láttuk, hogy az első feltétele a munkának a *viszonyok*, körülmények, aztán az ifjúság ismerete. Ne is próbáljuk tehát meg azt, hogy az első vagy második heten nagy apparátussal egyesület alakítására hívjuk föl az ifjúságot. Időt kell szánni rá, hogy megismerkedhessünk egymással, tudjuk, hogy mit akarunk és megcsináljuk a programunkat. A körülmények, a közösség és az ifjúság viszonyainak megismerése meglehetősen sok időt von el. Ezt a tanulmá-

nyozást úgy végezzük, hogy megfellelünk a következı kérdésekre: *Van, vagy volt-e az ifjúság között már eddig valamiñő egyesület?*

I. *Ha van*, akkor: 1. Virágzó vagy pangó? Fiú-, leány- vagy vegyes-egyesület-e? 2. Hány tagja van? 3. Mit dolgozik, s ez a munka megegyezik-e az egyesület céljával és megegyezik-e a gondozás eszményével? 4. Mennyi vagyona van? 5. Ha az egyesület pang, mi akadályozza a munkát? (A vezető hanyagsága, tagok részvétlensége, külső, technikai akadályok?) 6. Milyen a munka iránya, testnevelési, értelmi, gazdasági, vallásos stb.? 7. Milyen módon végzi ezt a munkát? kényszerrel vagy szabad munka folyik? 8. Melyek az eszközei? összejeöveletek, olvasóterem, multságok? Hogyan látogatják ezeket? 9. Az egyesület tagjai közül hány tag dolgozik? 10. Ki vezeti a munkát? Lelkész, tanító, az ifjúság? 11. Milyen álláspontot foglal el az egyesülettel szemben: a lakosság, az ifjúság, a lelkész, a tanító, a jegyző? 12. Van-e alkalmas vezető az egyesületben? 13. Milyen jellegű az egyesület? felekezeti, általános; vannak-e más felekezeti és nemzetiségű tagjai? 14. Melyek a legközelebbi feladatok és a legnagyobb akadályok?

II. *Ha volt* egyesület, akkor: 1. Mikor szűnt meg? 2. Miért? 3. Maradt-e vagyona? 4. Végzett-e valami munkát és mit? 5. Van-e kívánság a fölélesztésre vagy átszervezésre? 6. Vannak-e még régi, megbízható tagjai? 7. Érdemes-e fölélesztetni vagy átszervezni?

III. *Ha nincs* egyesület: 1. Hány fiú és hány leány van, akikre lehet számítani 12—18 évig (falun)? 2. Mivel foglalkoznak ezek télen vagy szabad idejükben, különösen szombaton s vasárnap délután? (Falun: táncba járnak, háziiparral, összejeöveletekkel?) 3. Tudnak-e és szeretnek-e olvasni? Hányan? Mit olvasnak? Honnan veszik a könyveket? (falun). 4. Szoktak-e kártyázni? Pénzben vagy időtöltésből? Járnak-e korcsmába? Történnék-e verekedések? (Falun.) 5. Szoktak-e játszani a szabadban? Mit? 6. Járnak-e a felnőtteknek rendezett összejeöveletekre? Mint hallgatók? Mint szereplők? 7. Van-e közöttük komolyabb fiú (leány), akire a többiek hallgatnak? Kinek a gyermeke ez? Hány van ilyen? 8. Kinek van legnagyobb befolyása az ifjúságra? Van-e annak ilyen korú gyermeke? 9. Az iskolából kikerült fiúk (leányok) milyen viszonyban vannak az iskolával? (Falun. Pl. könyvet vesznek ki az ifjúsági könyvtárból stb.) 10. Az iskolában voltak-e rendes tornaórák? Milyen módon? 11. Történt-e kísérlet bármínő oldalról (lelkész, tanító) az ifjúság összejeöjtésére? Milyen alkalommal, minő módon és eredménnyel? Miért nem sikerült? 12. Kire számíthat a vezető az ifjúság gondozása kérdésében mint segítő-társra? Az intelligenciából, a népből? Beszélgettek-e már erről s mi az illetők véleménye? 13. Mi a legközelebbi teendő?

E kérdések tisztábazatalával egyúttal tisztába hozzuk mindazon körülményeket, melyeket ismernünk kell, s melyekhez részben a

munkánk kapcsolódik. Ne is kezdjünk semmihez, míg ezek világosan nem állanak előttünk, s aszerint, amint bonyolultabb vagy egyszerűbb a helyzet, több-kevesebb időt szánunk rá a munka előkészítésére s az előleges tanulmányokra. Az *előkészítés* a viszonyok szerint hosszabb vagy rövidebb ideig folyik. Van kis község, ahol kéthónapi előkészítés után már hozzáfoghatunk a munkához, s viszont van hely, ahol egy emberélet telik el csak az előkészítéssel és a munka első kezdeteivel. Kellő előkészítés nélkül azonban mindenütt labilissá és talajtalanná válik a munka. Az előkészítés első eljárása az ifjúsággal való megismerkedés. Keressük fel őket játékaik és szórakozásaik közepette, találjunk módot rá, hogy meglássák érdeklődésünket az ő dolgaik iránt. Ne legyünk mindig komolyak és mogorvák, akik előtt bűn a tréfa és akik személyes sértésnek és tekintélyrombolásnak veszik, ha jelenlétükben valaki mosolyogni próbál. Ragadjuk meg az alkalmat a köztük esetleg fölmerült nézeteltérések kiegyenlítésére, melyre sokszor elég egy vidám, derült megjegyzés, egy okos, barátságos szó, anélkül, hogy az pajtáskodóvá válnék. Válasszuk ki közülük az értékesebb elemeket, s vonjuk őket magunk köré, hogy a többiek utánuk jöjjenek. Azért legpraktikusabb ezt az előkészítést az iskolában a nagyobbakkal kezdeni. Az iskola már egy kört alkot, egy kapcsolatot teremt közöttük. Míg az iskolába járnak, nemcsak a tanító vagy lekipásztor tekintélye, hanem sokkal inkább egy belső érzése az összetartozásnak teszi könnyűvé ezt a dolgot. Aki 16–17 éves fiúkkal kezdi meg az ifjúsági munkát a falun, az legtöbbször hiába kezdi. Hiszen a cél az, hogy az iskolai kapcsolat gondolatát átvigyük az életbe. Az iskolások közül a nagyobbakat és értelmesebbeket igyekezzünk magunk köré gyűjteni, s ha az iskolából kikerülnek, tartsuk össze ezt a kört.

Ezzel kezdjük meg az első munkát, amivel a továbbit bevezetjük. Ilyen első munkának bármit, ami egyszerű és könnyű, felhasználhatunk; a tanító kezdhet hozzá úgy, hogy a gyermekeket katonai gyakorlatokra, játékokra összegyűjti, s ez a módszer különösen megfelel ott, ahol ennek előfeltétele, az iskolai tornaórák pontosan életben voltak. Azért is praktikus ez a mód, mert az egész munka alapkérdését, a fegyelem gondolatát viszi közelebb a céljához, mert jól megfelel a fiúk romantikus hajlamának, úgyszólván nem más, mint játékaik megnevesített alakja. Hasonló kezdőmunka gyanánt szerepelhet pl. egy énekkar, mely szintén fegyelmező erőket rejt magában s különös előnye abban van, hogy nem csak a fiúkat képes foglalkoztatni; ahol az ifjúság érdeklődése értelmi irányú, ott ismeretterjesztő előadásokkal, népies felolvasásokkal teszünk próbát; ahol pedig egyik sem alkalmas ezek közül kezdetnek, ott egy műkedvelői színelőadás vagy más efféle föltétlenül megteszi a hatást. Ha szükségesnek látjuk, pl. annak kikerülésére, hogy ne csak

a fiúkkal vagy csak a leányokkal foglalkozunk, ott külön indíthatunk be munkát a fiúk, külön a leányok részére, s azt is megtehetjük, hogy a közös munkára is adunk egy eszközt. A kezdő munka bevezetése és véghezvitele különös gondot igényel. Jegyezzük meg és sohase veszítsük szem elől, hogy az első munkának sikerülnie *kell*. Az egész jövő munkánk, egész hitelünk az ifjúság és a község előtt attól függ, hogyan sikerül ez. Ha kudarca ér, jó ideig ne fogjunk ismét munkához, hogy ne annak a jegyében induljunk. Azután az első munka célja, hogy közösséget teremtsünk az ifjúság tagjai között. A jelszó tehát ez: «összetartani», ezt adjuk ki az ifjúságnak. Hogy e közösség értékét velük megértessük, nagy súlyt kell helyoznunk arra, hogy *ki* tartozik közéjük? Meg kell akadályozni, hogy olyan elemek tóduljanak be, akik esetleg károsan hatnának a többire. «Közénk nem léphet be akárki, csak aki megérdemli, hogy ide tartozzék», ez legyen a másik jelszava a szövetségnek. A közösség elve pedig legyen az engedelmesség. Jelentsük ki előre, hogy mi csak azokkal akarunk valamit csinálni, akik nekünk engedelmeskednek. Nem hívtunk senkit, nem is tartóztatjuk azt, aki felmondja az engedelmességet. Így a körénk csoportosulók köre zárt kör legyen, a «legjobbak köre», mert előre a legjobbak csatlakoznak hozzánk. Ide bejutni és e körben megmaradni nehéz, csak az juthat be, aki megállja a próbákat. A csatlakozók magaviseletét azután állandóan figyelemmel kísérjük. Ez a korszak a legnehezebb és leghosszasabban tartó az ifjúsági munkában. Ha ebbe a körbe bejut a félreértés, demagógia, tanyát ver az alattomoság, akkor szétzüllik az egész kör. Ezért kell folytonosan végezni a megkezdett munkát, hogy annak fegyelmező erejét érezzék.

Különösen ott, ahol egyszerre többet nyertünk meg, gyakran megesis, hogy a munkát veszély fenyegeti. A szülők, de az ifjúság is hajlandók a munkát úgy tekinteni, mint olyan rendkívüli szolgáltatást, melyet ők szíveségből, a vezető kedvéért végeznek. Mikor én egy ifjúsági mozgalmat szerveztem, a fiúknak, hogy az ő mozgalamban való részvételüket külsőleg is jelezzem, karszalagokat osztottam szét. Azután pár hétig is többször megtörtént, hogy ha az illetők valami iskolai dolog miatt megrovásban részesültek, a karszalagot tépték le haragjukban. Mit mutat ez mást, mint azt a lélektani tény, hogy a közösség gondolata még nem volt elég élénken beidegződve a lelkükbe. Az a vezető, aki ekkor megharagszik és félbenhagyja az egész dolgot, avval a megjegyzéssel — gyakori eset — hogy «ezekkel nem érdemes semmit sem csinálni», csak annak adja a bizonyítékát, hogy a közösség gondolata az ő lelkébe sincs még beidegződve, s nem lesz annak az érdekes látványnak részese, aminek én voltam az említett esetben, hogy másnap-harmadnap szégyenkezve kérték vissza a letéptett karszalagokat. Ilyen esettel sokszor találkozok a vezető és igen nagy önuralomra és az ifjúság iránti

mély és igazi rokonszenvre van szüksége, hogy ez igazán fájdalmas csalódásokban uralkodni tudjon a megtorlás utáni vágyán. Ha azonban ezt legyőzte, két nagy vigasztalása lehet. Az első a jelen szolgáltatja neki: ha elgondolja, hogy avval, aki a fegyelmet nem ismeri el, úgy sem tudna semmire se menni, a másikat a jövő, mikor az illető, aki a köréből kilépett, újból visszakérezkedik oda.

Még egy nehézséggel kell itt számot vetnünk, avval, ha nagyon *kicsiny* az ifjúság azon köre, melyre a munkánk kiterjed. Ez a tény mindenesetre jobb, mintha egy óriási, 100—200 főből álló kör közép-pontját alkotjuk. Minden nevelői tapasztalat arról beszél, hogy egy kis kört bővíteni fokozatosan, mindig könnyebb, mint egy nagyot összetartani. Különösen a kezdet kezdetén, mikor az ifjúság még nem ismer bennünket s mi sem ismerjük személy szerint őket. Maga azonban ez, hogy «kevés», igen relatív fogalom. Sok nevelő panaszkodott, s hozta fel előttem okúl, hogy nála «nem lehet ifjúsági munkát végezni, mert mit tegyen ő 30 fiúval?» Pedig harminccal, sőt tízzel is lehet dolgozni. A kérdés, hogy kevés vagy sok-e az ifjúság tagjainak száma, attól függ, hogy az összes létszámnak hány százaléka az, akit magunk köré tudunk gyűjteni. Azután meg, a nevelő sohase akadjon meg ott a munkában, hogy «kevesen vagyunk». Ő a maga tíz főből álló körét vezesse úgy, olyan buzgalommal, mintha százan lennének, ne sajnálja attól a tíztől a fáradságot s akkor lesz idő, hogy eljön a száz is. Egyik községben a tanító azért nem végzett soha ifjúsági munkát, mert mikor összehívta az ifjúságot, csak tizenöten jöttek harminc helyett. Felhívta őket kétszer és elbocsátotta munka nélkül, «mert kevesen vagyunk!» S mikor harmadszor hívta fel őket, már csak ketten jelentek meg, azóta pedig senki, s így a munka emiatt megakadt. Ne felejtjük el, hogy «az egy akarat» minden dolog véghezvitelének az alapja, s ha ötven, harminc, még ha tíz ifjú sincs, de van kettő, aki megért bennünket, evvel a kettővel már ki lehet fordítani sarkaiból a régi világot.

Az ifjúsággal való előkészítő munkálkodásunk két irányban halad: először belső munkánk irányul az ő erősítésükre, aztán kifelé a többiek megnyerésére. A befelé irányuló munkát vezetjük a megkezdett kerektekben, vagy ha olyan kevés a tagok száma, hogy az ilyen szervezett munka igazán lehetetlen, akkor a személyes gondozás említett eszközeivel. Igyekezünk ezt lehetőleg elmélyíteni, gyakori találkozással, beszélgetésekkel stb. rávezetni ezeket, hogy mit akarunk. A kifelé való munkában az a törekvésünk, hogy az ifjúság többi tagjait, továbbá azok családait is megnyerjük az ügynek. Evégből azoknak, akik most mellettünk állanak, kell missziói munkát végezniök. Vezessük rá őket, hogy miben segíthetnek így nekünk, hogyan kell megmagyarázni a többieknek, mi a tervünk és miben való részvételre hívjuk fel őket. Ahol ez-

szervezetten csináljuk — amely munka különben az ifjúsági munka egyik igen fontossága — ott ezt a missziót siker fogja koronázni. A rendszeres, komoly munka mind több és több tagját hozza körünkbe az ifjúságnak és meg fognak érteni bennünket azok szülei, s a község számottevő emberei is.

Az előkészítés és kezdet legfőbb parancsa így hangzik: «ne siess!» Ne restelljünk minél többször és több alkalmat megragadva foglalkozni az ifjúsággal s ezeket mindig alkalmazzuk az ő időbeosztásukhoz. Aki falun egy nyári hónapban hétköznap délelőttre akarná összehívni őket, kudarcot vallana. De ép úgy kudarcot vall az, aki a vasárnap délutánját restelli feláldozni arra, hogy ekkor az ifjúsággal foglalkozzék. A kezdő vezető sok ilyen apró nehézségen és csalódáson kell hogy átessen. Ne várja, hogy a szülőknek s az ifjúságnak fontosabb legyen az összejövetel, mint az otthoni dolog. Hosszú idő telik még abba, míg a szülők belátják, hogy milyen fontos az, amit ők csak játéknak néznek. Ezért első, ami igen türelmes munkát kíván, az ifjúság érdeklődésének és pedig szilárd érdeklődésének megnyerése. Ebben a türelmet nem szabad elveszteni, vérmes reménységeket nem szabad táplálni, mert itt áll igazán a közmondás: «lassan járj, tovább érsz!»

Ha megvan körülöttünk azok csoportja, akik megértettek minket és együtt akarnak dolgozni velünk, s ha ez a kör olyan nagy, hogy összetartására szervezet szükséges, vagy pedig elérkezettnek látjuk az időt más okból arra, hogy e kört külső kereteiben is biztosítsuk, akkor egyesületet szervezünk.

2. Hogyan szervezünk egyesületet?

Ifjúsági egyesületet szervezni nagyon könnyű és nagyon nehéz.

Nagyon könnyű, ha csak azért szervezzük, hogy legyen, mert ekkor összehívjuk az ifjúságot, kimondjuk a megalakulást, elfogadtatjuk az alapszabályokat és megválasztjuk a tisztviselőket. Nyugodtak lehetünk, nem szól bele senki. Talán a választásoknál esetleg lesz valakinek ellenvéleménye, azt könnyű elhallgattatni. Az ilyen könnyen megalakult egyesület azonban legritkább esetben életképes. Akik ilyenben működtek, rá fognak ismerni hamar a jelenségekre, melyek közeli bukását megjósolják. Ilyenek közül először föllép az, hogy az egyesület ügyei iránt csak a hivatalnokok érdeklődnek. A második jelenség, hogy a széleken, a kevésbé közelálló tagok között elszakadás áll be, ha nyíltan nem is, érzelmileg elszakadnak az egyesülettől. A tagdíjak nem folynak be, tehát az egyesület anyagilag lehetetlenné válik. A legsúlyosabb eset, ha a tagok érdeklődése nem az egyesület céljára, hanem annak kormányzására irányul. Ebben az esetben heves viták, verekedések törnek ki,

majd az egész egyesület botrányba fúl. Innen látszik, hogy mégis csak nehéz egyesületet alakítani, olyant t. i., mely ezeknek a veszedelmeknek kitéve ne legyen.

Hogy szervezzünk ilyen egyesületet? Először legyen szabad összefoglalni röviden néhány pontban azokat, amiket eddig az egyesületről mondtunk. Ezek a következők volnának: 1. Az egyesület nem célja a munkának, még csak nem is kizárólagos eszköze, csak egyik eszköze a szervezett nevelésnek. Ettől tehát nem remélhetjük a munka megindulását, csak a folytatását és a szervezett keresztülvitelét. 2. Az egyesületi nevelést ki kell tölteni a személyes gondozás munkájával. Az előbbi csak keret, melybe ez adja az igazi tartalmat. 3. Az egyesület alakítását nem mi erőszakoljuk, hanem az ifjúság. Inkább vonakodjunk tőle eleinte, hogy elevenebb legyen a kívánság. Mert megalakítani könnyű az egyesületet, de megszüntetni nehéz. 4. Az egyesület alakításába csak akkor menjünk bele, ha szükségesnek látjuk a munkára nézve, de akkor vigyünk is keresztül, mert két nagy hibát követhetünk el ezzel kapcsolatban: ha egyesületet alakítunk, ahol nem kell, vagy ha nem alakítunk egyesületet, ahol pedig szükség van rá. Egyik ép olyan hiba, mint a másik. Ne felejtjük el, ha kezdünk valamit dolgozni az ifjúsággal *szervezet nélkül*, azt elhagyhatjuk, mikor akarjuk, szünetelhetünk vele, időnk beosztása, elfoglaltságunk stb. szerint. De ha egyesület áll fenn és azt szünetelni engedjük, az biztos bukásra vezet. Az előbbiért senki sem ítél meg, mert jogunk van rá, az utóbbiért mindenki kötelességmulasztónak tekinthet, s méltán, mert az egyesület megalakításával munkára kötelezzük magunkat is. Ha a szervezetnélküli munka megbukik, lehet benne az ifjúság hibás, az egyesület bukásáért mindenki bennünket fog vádolni.

Ha most komolyan elérkezettnek látjuk az időt rá, hogy az ifjúságot egyesület alakjában szervezzük, akkor ezt a gondolatot megismertetjük az ifjúsággal. Gyakran beszélünk közülük a legalkalmasabbal, akit a leendő egyesület elnökeül kiszemeltünk, arról, hogy mi a hivatása az egyesületnek, a többiekkel is megtárgyaljuk előre, mit tehet majd az egyesület, minő munkát kell neki végeznie, nehogy az az eset álljon elő, hogy megvan az egyesület, de senki sem tudja, mire való. Az ifjúság előtt gondoskodunk arról, hogy a kiszemelt vezető tekintélyben állandóan növekedjék, hogy a kellő erkölcsi súlya annak idején meglegyen. Értesítjük ezekről a törekvésekről az ifjúság többi nevelőit is, falun a lelkészt, jegyzőt, városban a munkaadók közül néhányat, tanítóikat stb., s meghívjuk őket, hogy az alakuló gyűlésen jelenjenek meg. Közülük azt, akire az ifjúság legjobban hallgat, felkérjük, hogy a gyűlésen ismeresse azokat a feladatokat, melyek az ifjúságra várnak. Ezekre, az egész gyűlésre előre felhívjuk az ifjúság figyelmét. Gondoskodnunk kell róla,

hogy a gyűlés azért ne legyen üres, oda az ifjúság hallgatni megy, a programmszerűen lezajló választások őt nem elégitik ki. Ezért, különösen érettebb ifjúságnál gondoskodni kell róla, hogy maguk is elmondhassák fesztelenül nézeteiket az egyesület tárgyára, céljára vonatkozólag. Ha módunkban áll és az ifjúság tagjainak száma nagy, nyomtatott példányban mindenki kapja meg az alapszabályok egy példányát, s esetleg rövid tájékoztatást az egyesület munkáiról. A gyűlés ne érjen véget addig, míg a legközelebbi munkára nem történt megállapodás, s egyáltalában formális ülést, ahol nem történik semmi, sohase tartunk. Az első gyűlésről mindenki avval a tudattal menjen haza: «van egy szervezet, melynek én is munkástagja vagyok, s reám ebben ez és ez a munka vár!» Állapítsuk meg, hol találkozunk legközelebb és mit fogunk végezni.

Az első gyűléseken kell természetesen megtörténnie az alapszabályok elfogadásának is. Ennek az eljárásnak a merev alakiságát igyekezzünk csökkenteni. Az alapszabályokhoz rögtön csatoljunk munkarendet, mely az egyesület különböző munkaköreit ismertesse és azok megvalósítását bevezesse. A munkaterv érvényesítéséhez még a gyűlésen lássunk hozzá. Az egyes összejövetelek vagy munkák helyét és idejét adjuk tudtul, a szükséges bizottságokat jelöljük ki s igyekezzünk, hogy azok azonnal lépjenek is munkába. Magukat az alapszabályokat nagyon óvatosan készítsük el. Az egyesületben ne legyen túlságos sok hivatalnok, választmányi, bizottsági stb. tag, mert ezek szaporítják a hivatalos szervezet nehézségeit, de ne is csináljuk nagyon egyszerűre, mert az alapszabály a váza, a csontrendszere az egyesületnek. Az egyesületi élet természetéből folyik, hogy a nagyon egyszerű szervezetek ép oly hamar pusztulnak, mint a nagyon összetettek. Különösen bizottságokkal ne halmozzuk túl az egyesületet, mert a bizottságok rendszeren nem dolgoznak. Elég az egyes munkakörök élére egy-egy megbízható ifjút helyezni, aki vezetni képes őket. Az alapszabályok egyik fontos kérdése a gyűlés menetének meghatározása. Ennek színvonalára mindig vigyázzunk, egyes kívánalmait (határozatképesség stb.) magyarázzuk meg. Óvakodjunk attól, hogy csak ledaráljuk a tárgyakat, igyekezzünk azokat problémákká tenni, melyekhez véleményre van szükség, de ép úgy óvakodjunk attól, hogy oknélküli vitákat s főképp, hogy személyeskedő vitákat provokáljunk, amelyek mindig megfojtják a munkát. Az alapszabályok egyik legkritikusabb pontja a tagdíjak s vele kapcsolatban a tagfölvétel kérdése. Természetes, hogy az olyan egyesületben, ahol tagdíj van, egy bizonyos szerződészerű viszony áll fenn a tagok és az egyesület között, a tag fizet, s ezért jogai vannak. Ezt a szerződéses viszonyt az egyesület, mely ilyen esetben mindig a gyöngébb fél, nem bonthatja föl egyoldalúlag azért, mert pl. egyik tagja nem dolgozik, vagy mert szegényt hoz

rá. Innen van ezeknek az egyesületeknek a hátránya. Viszont, ha az egyesület tagdíjat nem állapít meg, egészen bátran mondhatja: én fölveszlek téged minden fizetés nélkül, de köteles vagy így meg így élni s fenntartom a jogot, hogy téged kidobjalak, ha a kötelességed nem teljesítet. Azért mi sokkal jobbnak látjuk ez utóbbi módszert, hol az egyesület nem kaszinó vagy asztaltársaság, melyet fenyegetni lehet, hogy otthagynak, hanem tényleg erkölcsi hatalom is van a kezében. Erre a kérdésre különben később még visszatérünk.

A tagfölvételt legalkalmasabb bizonyos olyan cselekménnyel kötni össze, ami azt emlékeztetessé teszi. Legjobb e célra alapszabályszerűleg biztosítani bizonyos próbaidőt, melynek elteltével az illető felvehető. E próbaidő (ne legyen nagyon sok) alatt a tagok figyelemmel kísérik a jelentkezőt és elteltével titkos szavazással határoznak a fölvételről. A fölvett tagtól fogadalmat kívánunk meg. Ennek fölvételét egyesületi ünneppe lehet tenni s jelentőségét különböző módon emelni. Egy ilyen fogadalomnak tartalmaznia kell alapjában azokat a célokat, melyekért az egyesület küzd. Igen jó hatású, ha a fölvételről okmányt állítunk ki s azt az illetőnek átadjuk. Ennek szövege a tényen kívül tartalmazzon még egy pár buzdító szót, hivatkozást a letett fogadalomra stb.

Az alapszabályokat lehetőleg mindenkinek adjuk kezébe. Lehet alkalmazni azt is, hogy minden tag aláírja az alapszabályok hivatalos példányát. Az egésznek alapgondolata, hogy ezek minél megkapóbbak és találóbbak legyenek. (Egy ilyen alapszabály-tervezetet a függelékben közlünk.)

Ha most már az első gyűlés megvolt, azon kell igyekeznünk, hogy a munka ne maradjon félben. A gyűlés utáni nap első találkozója legtöbbször döntő erre. Ha valamelyik fiút vagy leányt a következő nap találjuk, ne mulasszuk el szóba állani velük. Ha nem voltak a gyűlésen, elmondani nekik, mi történt, mit határoztak; ha ott voltak, megbeszélni velük annak egyes részeit. Mindkét esetben tudtukra adni, hogy számítottunk rájuk, s várjuk tőlük, hogy dolgozzanak. Ha ki volt jelölve a legközelebbi összejövétel ideje, emlékeztessük rá őket. Szóval, lehetőleg hamar szorgalmazzuk a munkát.

A kezdő munka vezetésénél nagy óvatosságra és buzgóságra van szükség. A nehézségeket igyekezzünk eloszlatni, a kis eredményeket is vegyük számba és dicsérjük meg, fokozzuk az ifjúság kedvét a magunk megjelenésével és részvételével. A munka vezetőit mindenben támogatjuk, vele a munka egyes részeit beszéljük meg, hívjuk ki az észrevételeiket, vezessük azokat helyes irányba. Igen jó eszköz, ha a vezetőkkel, különösen, ahol nagyszámú az ifjúság, bizonyos időközönként összegyűlünk és velük a feladatokat megbeszéljük. Próbáljuk rávenni őket, hogy egyesek iránt érdeklődjenek, bizalmasabban és egy idő múlva

beszélhetünk velük egyesekről, arról, hogy minő képességei vannak egyiknek-másiknak, aki az ő kezük alatt van, mire van szükségük és minő hibáik vannak. A vezetőket így kell magunkkal szoros kapcsolatban tartani, hogy képezzük őket.

A vezetők képzése, nevelése az ifjúsági munka egyik legfontosabb része. Ha jó vezetőink nincsenek, hiábavaló marad minden törekvésünk, mert a célt, hogy egymás által neveljük az ifjúságot, nem értük el. Gyakori összejövetelekkel, bizalmunk megmutatásával, egyes gyöngébb tagoknak reájukbírásával vezetjük rá őket a többiekért való felelősség gondolatára. Az ő saját hibáikról és a nevelés eszközeiről és szempontjairól való beszélgetés velük szintén nagyjelentőségű. Ne alkalmazottainknak, hanem barátainknak tartsuk őket s kívánjuk meg tőlük, hogy úgy is viseljék magukat, mert jó vezetőkkel évtizedekre biztosítjuk a szervezett egyesület életét.

3. Az ifjúság testi nevelése.

Az ifjúság testi neveléséről gondoskodnunk kell azokon a kötelező formákon kívül is, melyeket erre az iskola nyújt. Az iskolai tornatanítás egyrészt nem adja meg ezt kielégítőleg, mert hetenként két órán történik csak, másrészt kötelező jellegénél fogva mindig bizonyos kényszerítés erejével bír, harmadszor pedig azért, mert az iskolai tornatanítás nem fedi teljesen azt a gondolatot, amit a testi nevelés céljául kitűzünk. Mert nem elég ebben arra törekedni, hogy az ifjúságnak legyen meg a testmozgása, hogy hetenként két órán hozzájusson azokhoz az eszközökhöz, melyekkel testét edzheti és erősítheti, a mi testi nevelésünknek a célja az, hogy vezessük rá az ifjúságot, hogy neki *kötelessége* egészségesnek lenni, a testét épségben megtartani és állandóan edzeni. A mi testi nevelésünk tehát sokkal többet kíván, mint az iskolai tornatanítás s így azzal nem azonosítható. Mert a testi nevelés alapelve a mi számunkra a fegyelem gondolata, hozzá kell szoktatnunk az ifjúságot, hogy fegyelemmel magát és teste és annak kívánságai felett szigorú szemekkel őrködjék.

Azért is óvakodnunk kell attól, hogy ne a testgyakorlatban lássa az ifjúság az egész munka célját, s egyesületünk sport-egyesületté soha se alakuljon, melynek egyedüli mulatsága a lapdarúgás és egyedüli problémája, hogy ki csinál több goalt. Különösen vigyáznunk kell erre a középiskolai és iparos és kereskedő ifjúsági egyesületekben, ahol ez könnyen megtörténhetik és soha se engedjük, hogy a játék ott szenvedéllyé váljék. Értessük meg az ifjúsággal, hogy a játék a maga idejében ép olyan komoly dolog, mint a munka a magáéban, hogy a játéknak törvényei vannak, melyek kötelezők, s a játékszabályok megsértése vagy

kijátszása becsületbevágó dolog. Így a játék sem haszontalan időtöltés, hanem igazán az, aminek lennie kell, komoly és becsületos szórakozás. Figyeljük meg, hogy aki a játékokban alattomos vagy erőszakos, az életben is az, s ezért adja nekünk az ifjúság játékaának figyelemmel kísérése az alkalmat az illető jellemének megfigyelésére.

A *falusi* ifjúság testi nevelésére elsősorban a *játékok* alkalmasak. Ne mulasszuk el tehát megfigyelni a játékaikat, rászoktatni őket azokban szükséges ügyesség elsajátítására és megszerzésére. Igyekezzünk olyan játékokat tanítani meg nekik, melyben nem a nyers erő, hanem a lélekjelenlét, ügyesség, a helyzet gyors áttekintése stb. dönt. A magyar lapdajátékok ezért állanak fölötté még a footballnak is, mert bennük az egyén a maga helyén érvényesül és minden sikerét a saját ügyességének és számításának köszönheti. A játéknak ez az oldala pontosságra és fegyelemre szoktatja az ifjút, megtanítja rá, hogy a játék szabálya fölötté áll, annak engedelmeskedni tartozik. Nincs nagyobb veszedelem, mintha a játék verekedéssé fajul, ami akkor történik meg, ha a játékszabályokat egyéni önkény felboríthatja. Szoktassuk rá őket, hogy ne keressék a könnyű győzelmet, hogy két szemben álló csapatnak mindig egyenlő erősnnek kell lennie, hogy az, aki a gyöngébbel szemben kiáll, nem játékos, aki erejét akarja próbálni, hanem kalandor, aki a másikat kizsákmányolni törekszik. Ne leplezzük el, hogy a játékontást nagy, egyenesen becsületbevágó bűnnek tartjuk, mert meghazudtolása annak a bizalomnak, mely a közös játék alapja.

A játék ilyen szellemiesítése, vezető motívumainak meggondolása vezet rá, hogy ez csak egy eszköze az *egészség* fenntartásának. Törekednünk kell tehát arra, hogy az ifjúság értse meg ebben reá váró feladatát. Már az iskolában hívjuk föl a figyelmüket arra, hogy az egészség megóvása nemcsak az egyesnek, hanem mindnyájunknak érdeke, vagyis olyan kötelesség, mellyel a körülöttünk levők iránt tartozunk. A *falusi ember*, ép természetében rejlő mély okoknál fogva irtózik a beteg embertől és lenézi azt s ez a tény a falusi munkában igen alapos motívum gyanánt szerepelhet. Az ifjúság egészsége ápolásának szoktatására többféle mód kínálkozik. Az iskolai tanítás tárgyköre is sok utalást enged meg ezekre a tárgyakra, azonkívül, hogy ma már szinte minden iskola tananyagában rendszeresen beiktatott tantárgy gyanánt szerepel az egészség-tan. Ez azonban még nem lenne elég. Hiába tudjuk az egészség ápolásának bizonyos általános szabályait, ha azok speciális alkalmazására nem terjeszkedik ki a tanítás. Azért módját kell ejtenünk, hogy az *első segélynyújtás* és *életmentés* elemeit az ifjúságnak tanítsuk meg. Legkönnyebben megtehetjük ezt, ha bevesszük az egyesület munkakörébe, olyan feladat gyanánt, aminek mindenki alá kell, hogy vesse magát. Világos dolog azonban, hogy ennek egyes eseteit mindenki tudhatja, anélkül, hogy

megvalósítását végrehajtáná. A balesetek alkalmával a rémület, fejesztettség kapkodást okoz és ha még olyan jól tudta is, hogy a marólúgot ivott egyént hogyan kell kezelni, az adott esetben bizonyosan nem jut eszébe. Ezért nem elég ezek tudása, hanem gyakorlásuk is szükséges. Az alább említendő hadijátékokat megpótolhatjuk olyan gyakorlatokkal, melyek a lélekjelenléte erősítik és a gyors megtalálást elősegítik. A fődolog tehát ezekben a megtalálás gyorsaságát és a lélekjelenléte erősíteni.

A másik feladat a *betegségek* elleni óvakodás s a *betegápolás* kérdése. Utóbbi különösen a leányifjúság nevelésénél fontos. A kérdésekre rendszeresen készítsuk elő az ifjúságot. Értessük meg velük, hogy az óvakodás első eszköze a tisztaság és a félelem hiánya. Falun felhasználjuk az alkalmat és kiemeljük az orvosi segítség fontosságát. A betegápolás kérdésében kiterjeszkedünk rá, hogy milyen legyen a beteg testi gondozása, mivel enyhíthetjük a lázát, mitől kell óvni, hogyan vigyázhatunk, hogy pl. öltöztetésnél vagy étkezésre felültetésnél a fájdalmakat lehetőleg kerüljük. Aztán elmondjuk, mit kíván a beteg lelki gondozása, csöndet, vigasztalást, a látogatások lehető csekély számát, az ápolók részéről derült és nyugodt magatartást stb. Ilyen megjegyzésekkel nagyon sokat érhetünk el, mert ezek különösen a leányok számára becses anyagnak szolgálnak.

Külön ki kell terjeszkednünk a *fertőző betegségek* ápolására és azoknál követendő eljárásra. Különösen falun sok helyen ma sem hisznek a fertőzés lehetőségében, s csak az újabb nemzedék útján, mely baktériumokról már hallott, terjeszthetjük el az óvakodás gondolatát. Ezért nagyon fontos az ifjúság szerepe a közegészségügy szolgálatában. A fertőző betegségeknél meg kell magyarázni az ifjúságnak, hogy a legismertebb és legveszedelmesebb fertőző betegségek miről ismerhetők meg. Megismertetjük velük az elkülönítés fontosságát és hatását, hogyan terjed a baj, hogyan lehet annak útját vágni, mitől kell legjobban óvakodni, s hogy a tisztaság és rendes ápolás a gyógyulásnak milyen fontos föltétele.

A leányoknak a betegápoláson kívül kurzusokat kell tartanunk a *csecsemővédelemről* is. E kurzusokat lehetőleg orvos, ha falun nincs, a lelkész vagy a tanító felesége tartsa, akiknek férjeik révén úgy is kötelességük a munkában résztvenni.

Az egészségügyi ismeretek terjesztésében három nagy nemzeti veszedelem elleni védekezést nem szabad elfelejtenünk: a tuberkulózis, az alkohol- és a venereás-betegségek elleni védelmet. Mindháromról őszintén és komolyan kell beszélnünk az ifjúsággal, ki kell előttük fejtetnünk, milyen óriási veszély rejlik mind a háromban és hogyan óvakodhatunk tőlük. A *tuberkulózis* különösen falun nem részesül eléggé tekin-

tetben. Meg kell magyarázni az ifjúságnak, hogyan kell élnie a tuberkulotikus betegnek, milyen hősiességre van szüksége, hogy óvakodjék: ne fertőzze meg a családot, melyben él, hogyan keresse mindig a tiszta levegőt, s mit cselekedjék, ha már a gyógyulás ki van zárva, lehetőleg a kór ne terjedjen tovább. Az alkohol elleni küzdelemnél erősíteni kell az ifjúság erkölcsi erejét, mert az elméleti meggyőződés pusztán semmit sem ér. El kell őket vonni, szórakozásokkal, játékkal, beszélgetéssel a kocsmától s a rábeszélés, meggyőzés, tekintély vagy gúny bárminemű eszközeivel távol kell tartani onnan. Ne habozzunk erőlesen és határozottan lépni fel ilyen esetekben, mikor egy veszendőben levő jövőt kell megmenteni. Az egyesület helyiségeiben, se semminemű mulatságon ne engedjük meg a szeszes italok fogvasztását, előbbi helyen semmi szín alatt, utóbbin, ha csak lehetséges. Az egyénekkel, akiket ettől féltetni okunk van, beszéljünk négy szem között komolyan, de barátilag mutassunk utat nekik rá, hogyan szabadulhatnak a kísértéstől s állhatnak ellent annak. Mutassuk meg, hogy nem szembe kell szállani a kísértéssel, hanem el kell futni tőle, hogy a gondolataink fölött irányítólag kell uralkodni. És mindenek fölött saját magunk adjunk mindig példát reá. Ha egy alkoholista vagy csak egyszer is túlsokat ivott vezetőt lát, az ifjúság bizonyára nem lesz róla leszoktatható. Ha tehát nem tudom másként bebizonyítani az ifjúságnak, hogy igenis lehet erő, mely korlátozza magát, a saját példámon bizonyítom be, hogy attól kezdve nem iszom szeszes italt.

A *venereás-betegségek* s általában a *szexuális erkölcs* ügye szintén igen komplikált és nehéz dolog. Falun még könnyebben megoldhatók e kérdések, mint a falusi ifjúság körülményeiből látható. Annál nehezebb az iparos-tanoncoknál és a középiskolában. Itt egyesület, külső kényszer, kötelezés nem használ semmit. Két dologgal tudunk valamire menni. Elejét véve, megelőző gondozással, úgy hogy az ifjúságot még a kritikus kör előtt tiszta környezetbe helyezzük, vagyis a fertőzött környezettől elszigetelni igyekezzünk. E szellemi elkülönítés elérésére elsősorban szükséges az ifjúság szabad idejének teljes igénybevétele vagy felhasználásának befolyásolása. Akik a mi körünket alkotják, azokat foglaljuk el, úgy hogy e másik körrel érintkezni ne legyen módjában. Az elkülönítés másik lépése az egymás között való tiszta társalgási modor behozatala, gondolatainknak komolyabb dolgokra való irányítása, mellyel el kell érünk azt, hogy a szexuális életre vonatkozó kapcsolatok lehetőleg a minimumra csökkentessenek. A testgyakorlatoknak itt van igazán nagy értéke. Mindezeknek alapjául azonban határozott személyes gondozást kell bevezetni. Azokkal, akik erre alapot szolgáltatnak, komolyan kell beszélni a dologról, figyelmeztetni őket a kérdés fontosságára és utakat mutatni nekik, hogy a kísértéseknek ellenállhassanak. Ha sikerül egy

olyan kört alkotni magunk körül, melynek tiszta és nemes levegője van, de egy olyan kört, melybe az ifjak nem a képmutatás vagy meghunyászkodás érzésével lépnek be, s sikerül rászoktatni őket arra, hogy a hátunk mögött is úgy viseljék magukat, mint jelentésünkben, akkor egyik megoldását e kérdésnek már kezünkben tartjuk. A szexuális életre vonatkozó kapcsolatok, mint az ifjúság lélektanából láttuk, szükségképen lépnek föl ebben a korban. Ha tehát arra törekednénk, hogy ezek föllépését megakadályozzuk, biztos eredinénytelenséggel tennők ezt vagy föltétlenül képmutatókká tennők az ifjúságot. Azért a célunk inkább az, hogy e kapcsolatokat megneemesítsük, az ösztöni nyilvánulásokat az öntudat ösztönével ellensúlyozzuk. Fölmutatjuk a szerelem erkölcsi alapját, utalunk annak erejére, amellyel arra ösztönzi az ifjút, hogy olyanná legyen, aki szerelme tárgyához méltó stb. A romanticizmus számtalan eszköze áll itt rendelkezésünkre, melyekkel ez átértékelést végezhetjük. A leányok szexuális nevelésében azon motívumok kiemelése fontos, melyekről a megfelelő helyen szólottunk. A betegápolás, gyermekvédelem stb. jó levezetői a náluk úgy sem olyan intenzív ösztöni nyilvánulásoknak.

Itt említünk meg még egy dolgot. Az egész egészségügyi nevelés egy olyan gondolattal van kapcsolatban, melyet mi gondosan ki szoktunk hagyni a nevelésből, ez a *halál* gondolata. E gondolat teljes elkerülését, szinte ideges menekülést ettől, nem tartjuk helyesnek. A falusi ember e tekintetben csodálatos nyugodtságot tanúsít. Az ifjúságnak is rá kell mutatni arra, hogy milyen elkerülhetetlen a halál, hogy attól nem reszketni és ijedezni kell, hanem előkészülni rá. Téves dolog volna azt hinni, hogy ez megrontja az ifjúság kedélyét és elveszi az életörömét. Korántsem. Ha az életre akarjuk előkészíteni őket, ehhez hozzátartozik az is, hogy tudják, hogy ez életnek vége van, s hogy vannak értékesebb kincseink is ennél.

Lássuk most közelebbről e legnagyobbreszt csak védekező nevelés mellett azokat az eszközöket, melyekkel a test nevelését előmozdíthatjuk. Egy dolgot nem szabad elfelejtenünk, hogy ezek mind csak eszközök a mi számunkra, melyek által az erkölcsi jellemnevelésnek kell megvalósulnia.

A fiúknál a testi nevelés legpraktikusabb módjának a *katonai előképzés* név alatt ismert mód látszik, mely az ifjúságot katonai gyakorlatokra tanítja és szoktatja. Katonai körökben gyakran utaltak arra, hogy e gyakorlatok a katonaság munkáját megnehezítik, az ismert és megszokott — legtöbbször hiányos — formákhoz való ragaszkodás miatt, a katonaságnál a kiképzés megnehezedik, a fiúk a kiképző altiszt utasításait avval a gondolattal fogadják, hogy ők ezeket már régebben és jobban ismerik, s ez a katonai előképzés megszüntetné a katonai intéz-

mények iránt szükséges tiszteletet az ifjúságban. E részben tényleg meggondolandó ellenvetések azonban figyelmen kívül hagyják azt, mit nyer a katonaság avval, ha az ifjúság már otthon ilyen gyakorlatokban részt vett, kiképzési anyag gyanánt egy *fegyelmezett* ifjúságot kap, melyet nem akkor kell tanítani kezdeni, hogy hol a jobb és bal keze, s mely a fegyelemelemeiben már ismerős, értelmesebb legénységet kap, olyant, mely szokva van ahhoz, hogy megfigyelje a parancsot. A katonaságnak módjában áll a felesleges bölcsekedést kellő értékre szállítani a legénységben — amint ezt eddig is tette — az pedig, hogy a katonaság intézménye iránti tiszteletet csökkenti, mindaddig nem áll, míg a katonaságot nem tartjuk öncélú intézménynek, hanem csak a nemzet egy védő, tehát a nemzeti nevelésben is résztvevő tényezőjének.

Viszont azonban e kifogások a katonai előképzésre vonatkozólag is igen fontos tanúságokat tartalmaznak. A katonai gyakorlatokkal *ne* akarjuk a katonaságot majmolni, azok célját ne abban találjuk, hogy kiképzést ad, hanem hogy fegyelemre szoktat. E gyakorlatok álljanak összhangban azokkal, melyeket a katonai szolgálati szabályzat ír elő a katonai kiképzés számára, mert ekkor az átmenet sokkal könnyebb, s végül kívánjunk meg ezeken is szigorú, határozott fegyelmet. A katonaszkodást ne tekintsük e gyakorlatok folytatásának, hanem egy egészen új szakasznak az ifjú életében, mintha az iskolából lépne ki az életbe s ne kiképezzük őket erre, hanem előkészítsük.

Magának ez előkészítésnek a kivitele bizony igen sok nehézségbe ütközik, pedig az ifjúság önfegyelmezésének ez az egyik legjobb útja és különösen a falusi, meg az iparos és kereskedő ifjúság között más eszközöknél sokkal hamarabb célravezető. Falun kapcsolódhatnak ezek az iskolai testi neveléshez, mert bizony 16—17 éves fiúk már nem állanak ki a mi kedvünkért katonásdit játszani. Ezért kell a kisebbekkel kezdeni ezt, akik erre hajlandóbbak ugyan, de akiknek meg az a bajuk, hogy hamar megunnak mindent. Azért az első esztendőben nem szabad lankadni és csüggedni a véghezvitel terén. Vasárnap délután — ha más idő nincs — összegyűjthetjük őket ilyen célra, s először csak egy negyedórát, aztán hosszabb időre megtanítjuk őket az elemekre. Már az első alkalommal szeliden, de határozottan figyelmeztetni kell őket a fegyelem kívánalmaira. Elnézésből ép úgy nem szabad szemet húnyni a hiba előtt, mint ahogy keményen ráripakodni arra, aki rosszul hajtotta végre a parancsot. Egyénenként kell gyakorolni a nehezebb gyakorlatokat, s a nehézségeket, félreértéseket egy tréfás szóval vagy komoly megjegyzéssel el lehet oszlatni. Ez első órák a legnehezebbek. Az elnézés felületesre szoktatja őket, a kemény bánásmódtól pedig egytől-egyig megszöknek. Idejükkel, türelmükkel, képességeikkel visszaélni nem szabad.

Néhány hét alatt természetes módon kiválogatódik az a kis csapat,

mely több-kevesebb változással most már a gyakorlatokat végzi. Nem lesznek sokan; azok, akik az első gyakorlatokon résztvettek, de nem kedvelték meg azokat, fegyelmezetlenebbek vagy lustábbak, mintsem résztvegyenek tovább is, lassanként kimaradnak. Viszont olyanok, akiket a féltékenység tartott vissza, később megbátorodnak és belépnek. Az ilyenekkel szemben előzékenyen viselkedjünk. A gyakorlatok mindig legyenek mulatságosak, mutassuk föl nekik, hogy milyen szép az, mikor huszonöt-harminc fiú csinálja ugyanazt a gyakorlatot. Ha kevesen maradnak, akkor se essünk kétségbe, ha csak 10—12 van. Sokkal könnyebb 20 fiúval bántani, mint 200-zal, s a 20 után mindig a többi is jön. Sok türelemre, sok elnézésre, kitartásra van szükség, hogy ezt véghezvigyük, de aki elhagyja a munkát, mert csak 30 fiú van a gyakorlaton vagy csak 18, az nem fog semmire se menni. Lehet, hogy heti 2—3 órával növeli meg az elfoglaltatásunk óraszámát, de az igazi nevelő ebben is, mint minden munkában, örömet leli és nem sajnálja az ifjúságtól az időt. Aki pedig sajnálja, ne is kezdjen hozzá!

Ha kialakul a kör, melynek tagjai a gyakorlatokon résztvesznek, akkor a fegyelmet szigorúbbá tesszük. Megkívánjuk a gyakorlatokra való pontos eljárást, de vigyázunk rá, hogy sohase foglaljuk le velük úgy az ifjúság idejét, hogy az akár házi dolgaitól, akár szórakozásaitól megfossza. A gyermeknek szüksége van időre, mikor e kötött játék helyett szabadon játszhatik s egy idő múlva mindkettőt egyformán megkívánja. Azonkívül nem szabad arra törekedni, hogy egy zárt társaságot alkossunk ezekből, melynek tagjai a többieket lenézik, mert ez útját vágná a kör bővülésének és újabb tagok belépésének. Ha azonban a község ifjúságának nagyobb része beletartozik, akkor a kört le kell zárni és hangsúlyozni, hogy ide nem akárkit veszünk be, s a főlételnek föltételei vannak. Kifelé ez a kör legyen mindig összetartó, azért nem árt, ha egy kis önérzetet csepegtetünk az ifjúságba.

A gyakorlatok ne szorítkozzanak azonban csak menet- és rendgyakorlatokra, mert ezek csak alacsonyabbrendű dolgok. Az ifjúságnak a szellemi képességeit, feltalálását, gondolkodását is fejleszteni, előmozdítani kell. Erre szolgálnak az úgynevezett hadijátékok, melyekben a következtetés, gondolkodás, gyors feltalálás dönt. Ilyen hadijátékokat a boy-scout gyakorlatai között sokat lehet találni. Vannak közöttük olyanok, melyek egyszerűbbek, pl. egy erdőben elrejtőzött egyén vagy csapat fölkeresése a másik által, egy elrejtett tábor kikémlelése stb., aztán vannak összetettebbek és olyanok, melyek már 30—40 főnyi csapatot tudnak foglalkoztatni. Ilyen hadijátékok alkalmazása igen nehéz. Legtöbbször a terep sajátosságai határoznak, ezért az első játék, míg kitapasztaljuk a módokat, rendesen nem sikerül. Pl. a fenti első példában, ha nagyon nagy a terep, a keresés, ha kicsi, az elrejtőzés lehetetlen. Így meg

kell találni azt a középutat, melyen a keresők és elrejtőzők egyenlő esélyekkel nézhetnek a játék eredménye elé, s melyben az eredmény nem a tereptől, hanem a saját teljesítményüktől függ. Egy pár ilyen könnyebb — kisebb csapattal is végrehajtható — játék pl. a következő:

1. *Ostrom.* Egy nagyobb, hegyes, bokrokkal benőtt területen a védővonalat négyszögalakban s a sarkokat zászlókkal megjelöljük. Minden védővonala őrszemet állítunk, kiknek a védett területen belül és a védővonalon szabad csak járniuk. A támadó csapat feladata, hogy a védővonalon át anélkül jusson be, hogy a védőknek meglátni és lekiáltani idejük lenne.
2. *Zászlórablás.* A fenti játékokban megjelölt védővonalakon kívül, meghatározott távolságban zászlókat (négyet) tűzünk le. A fenti szabályok érvényesek azon különbséggel, hogy a vonalon túl felállított zászlók észrevétlen elszákmányolása a támadók feladata.
3. A *futár.* Egy megszállott területen üzenetet kell átvenni egy meghatározott helyre. A megszállók a futárt elfoghatják (érintés által), annak azonban joga van a félrevezetés (ruhacsere stb.) bármilyen eszközével élni, kivéve, hogy a megszállott területet kikerüli.
4. *Hajtóvadászat.* Egy erdőben elrejtőzött egyén keresése olyan módon, hogy az erdő szélén egymástól távol elhelyezett hajtók egyszerre nyomulnak az erdő középpontja felé. Az üldözött elbujva vagy két hajtó közt észrevétlenül átesésűzva megmenekül és nyert akkor, ha az erdőből kijutott. Nagyobb ilyen játékokat a cserkész-könyvekből lehet keresni, mindegyikben pontos mérlegelés tárgyává tegyük mindkét fél nyelési esélyeit és arra igyekezzünk, hogy azok egyenlők legyenek. Nem sikerült a játék, ha az egyik fél nem tartotta meg a szabályokat, vagy ha a szabályok olyanok voltak, hogy az egyik fél semmiesetre sem nyerhetett. A verekedésnek és más rendetlenségnek már a játékszabályok megkészítésénél elejét kell venni, a nem szabályszerűen játszókat a játékból kirekesztjük.

Minden ilyen játék után fejtsük föl a csapatnak, mi értéke volt ennek a játéknak, minő hibák okozták az egyik vagy a másik fél bukását s mi a játék vezető elve. Egy játékot addig gyakoroljunk, míg azt a játékosok teljesen ki nem tanulták, ami pl. az első említett játékban akkor történik, ha megtalálták a terepnek azon pontját, melyből való áttekintés az ostromlók közeledését lehetetlenné teszi. Ha egy-egy gyakorlat nem sikerül, ne kedvetlenedjünk el, mert ez kedvét szegi az ifjúságnak is. Uralkodjék ezeken a fegyelem mellett a derűtség, vidámság, hogy derültékké tegyük a játékokat az ifjúságnak is.

Ezekon kívül, mint mondtunk, szükség van a testgyakorlatok más formáira is. A játékokról már szólottunk, a *szabad gyakorlatok* azonban igen fontos eszközök a testgyakorlásra, azonkívül ilyenek a *torna* más nevei. Ahol az iskolának tornaszerei vannak, ott ezek igénybevételevel könnyű a szertornázást is gyakorolni, de ezek nélkül is be lehet vezetni

a magas- és távolugrás stb. módjait. Ha ezeket az ifjúság megszerette, tornaünnepélyeket tarthatunk, hol a felnőtteknek bemutatathatjuk ezeket. Falun különösen nagy hatást érünk el vele. Nem kell megijedni attól, hogy a *verseny* gondolatát megismertessük az ifjúsággal. Az ilyen ünnepélyeket kössük össze versenyekkel, ez igen nagy vonzóerővel fog hatni az ifjúság között is. Ne legyen ez azonban *csak* tornaünnepély. Helyezzünk el benne énekszámot, szavalatot, zenepontokat. Egy ilyen ünnep keretében igen megkapóan beszélhetünk az összegyűlteknél a test ápolásának főkérdéseiről.

Ha a csapat kialakult, s azt egy embernek vezetni nehéz, keresünk az ifjúság közül olyanokat, akiket a többiek *vezetésére* fölhasználhassunk. Az ilyeneket sohase ötletszerűleg válasszuk ki. vezetővé a leghuzgóbbat ne tegyük, mert akkor azt mint közembert veszítjük el. Legjobb ezeket úgy intézni, hogy követelményeket, és pedig szigorú követelményeket állítunk fel elébük, mert egy kiképzetlen vezető több bajt csinál, mint egy egész csapat. A vezetőnek föltétlen engedelmességet kell a többiek részéről megkövetelni, de útját kell vágni minden uralomváagnak és esetleges kevélységnek. A vezetővel komolyan kell beszélni minden egyes fiú ügyéről, vele beszéljük meg a gyakorlatokat, bízunk meg egy-egy gyakorlat vezetésével. Ha többen vannak a csapatban, jobb két vezetővel két részre osztani, mint csak egy vezetőt tenni, mert ezek egymást ellenféllyoazzák.

Következő kérdés a *kirándulások* kérdése. Ezeket is itt tárgyaljuk, noha egy kirándulás az erkölcsi és értelmi nevelésnek is egyaránt fontos eszköze lehet. Egy kirándulást szervezni igen nehéz, jól szervezni még nehezebb. Legelőször meg kell állapítani a kirándulás célját. Ez először a környéken legyen. Faluból a város, melynek a falusi fiú csak piacát és boltjait ismeri, gyárait, középületeit, kulturális intézményeit nem. A kiránduláson vigyázzunk a fegyelemre és föltétlenül követeljük meg azt. A legtöbb ilyen ott szokott megbukni, hogy mihelyt célt érnek, azonnal megszűnik minden fegyelem és megy, ki merre lát, s az ifjúság az ilyen eseteket tényleg nagyon könnyen mint a fegyelemtől való szabadulás alkalmait ragadja meg. A városi ifjúságot legelőször a környék valamelyik falvával ismertetjük meg. A kirándulások legyenek kedélyesek, ne azon igyekezzünk, hogy minél több múzeumon vigyük keresztül őket és megtömjük a fejüket új ismeretekkel, hanem hogy csak a főbb dolgokat lássák, de azt azután jól és alaposan. A múzeumi látogatások közismert hibáit, hogy a vezető rohan és magyaráz, a többiek pedig elszéledve bámulnak, a vezető szavát csak az érti, aki mellette van, igyekezzünk kikerülni avval, hogy az ifjúságot egy csoportba tartjuk össze, adjunk időt nekik rá, hogy gondolkozzanak a látottakon, s a tárgyakról azok jelentésére irányítsuk figyelmüket.

Azután meg kell ismertetni az ifjúsággal a természeti szépségeket. Kirándulásokat rendezünk olyan vidékekre, melyek ebben gazdagok. Az ilyeneknél úgy intézzük a dolgot, hogy ne csak menjünk-jöjjünk, hanem bizonyos időt töltsünk azon a helyen, mialatt kiterjesztjük a figyelmünket a természeti dolgok szemléltetésére. Egy cseppkőbarlang meglátogatásánál elmagyarázzuk azok keletkezésének történetét, egy vízesésnél vagy szakadéknál, hogy micsoda erők működnek közre azok keletkezésekor. Az ilyen kirándulásokon gyakran pihenjünk meg, hogy az ifjúságnak legyen alkalma szemlélődni, s tegyük az egészet ép oly hasznossá, mint kellemessé. Vidám és hasznos beszélgetés, családias együttlét, ének, játék tegye a kirándulásainkat kedvessé és soha se feledjünk el hozni valami emléket magunkkal, mely az egyesület tagjait e kedves napra emlékeztesse.

A kirándulások anyagi oldalának fedezése csak látszólag nehéz. Iskolai ünnepélyeink közül egyet mindig fordíthatunk arra, hogy annak jövedelme a kirándulás költségeit részben fedezze. Ekkor eszköz is van a kezünkben arra, hogy csak azok eljövetelét engedjük meg, akik a rend fenntartására nem veszedelmesek. Külön művészet kell hozzá, hogy a kirándulás eszközeit olcsón és egyszerűen előállíthassuk, de ezt hamar meg lehet tanulni.

Körülbelül ezek lennének az eszközök, melyek az ifjúság testi nevelésének eszközei. A *leányok* testi nevelése csak a katonai gyakorlatokban tér el a fiúkétól, kirándulásokban ők is résztvehetnek. Náluk a játék szolgáltatja a megfelelő eszközt. Mindezekben azonban komolyan tartuk szemmel mindig azt, hogy a testi nevelés csak eszköz az erkölcsi jellemnevelés elérésére s annak is ez képezi belső tartalmát.

4. Társadalmi hasznosságra nevelés.

Az a törekvésünk, hogy az ifjúságot a társadalom olyan tényezőjévé tegyük, mely annak céljait tudatosan előmozdítja és rendszeresen törekszik arra, hogy gyakorlatilag is hasznára váljék a körülötte levőknek, teljes sikert csak a falusi ifjúság körében fog elérni. A városi ifjúság érdeklődési köre távolabb esik ezektől a motivumoktól, alkalma is kevesebb nyílik ilyenekre, míg a falu ifjúságának úgy a község életében adott környezete, mint neveltetése, mely a közösség iránt tartozó kötelességeket élénken kifejti, s az alkalmak a társadalmi szolgálatra hajlandóbbá teszik az ifjúságot e munkákörre. Azért az iparos és kereskedő, valamint a középiskolai ifjúság körében nem is szabad túlságosan sürgetni ezeket, inkább szempontokat adunk nekik, melyek segítségével megtalálja azokat a kötelességeket, mik a társadalomban reá várnak.

A falu élete a társadalmi szolgálatok számtalan fajtát mutatja föl. Az első gondolat, amit ezek által meg kell valósítanunk, a közösség javára végzett munka gondolata. Legpraktikusabban a *háziipari* munkák bevezetésével kezdjük meg. A háziipar sok előnye közül a közös munka, a fiúk és leányok számára egyformán kiterjedt foglalkoztatás s a velejáró anyagi haszon emelhetők ki. Az Orsz. Háziipari Szövetség készséggel támogat azokban a nehézségekben, melyekkel találkozunk. A fiúk számára kosárfonás, seprűkötés, esetleg faragómunkák, a leányok számára különösen a varrás, csipkekészítés kínálkozik. Vegyük először is figyelembe, milyen anyaggal rendelkezünk és aszerint lépünk érintkezésbe akár a Földművelésügyi Minisztérium kirendeltségeivel, székely kirendeltséggel vagy az Orsz. Háziipari Szövetséggel. A téli estéken és délutánokon alkalom nyílik a kiképzésre és a munkára. A közeli városban jó piacot szerezhethünk a tárgyaknak. Igen fontos az a gondolat, hogy a leányok varrottas munkája által a *népviselőre* is befolyást gyakorolhatunk és annak magyarosítását elősegíthetjük, ami nem kis jelentőségű dolog az egész falu magyarosodására. Az eladott cikkek bizonyos százalékát a közreműködők beleegyezésével fordítsuk egy olyan alap fenntartására, mely e munkákat továbbfejleszteni van hivatva. A szövésnek művészivé tétele szintén egyik igen fontos és jól jövedelmező munka.

Nem speciális háziipari munka ugyan, de ilyen jellegű az olyan mellékfoglalkozások meghonosítása, a melyek a nép gazdasági helyzetét javítják. Ilyenek bevezetésére szintén az ifjúságnál nyílik alkalom. A selyemhernyó-tenyésztés, házinyúl- és méhtenyésztés fontos kereseti ágak és olyanok, melyek a gazdasági munkákat nem hátráltatják. Az ilyeneket megismertetjük velük. Ha csak kettő lesz is, aki példánkat követi, rövid időn belül el fog terjedni az egész községben.

A *gazdasági továbbképzést* is az ifjúságnál kell kezdeni. Az idősebbeket egy régi módszer megváltoztatására s új alkalmazására alig vehetjük rá, de az ifjúságnak, ha meg is mutatjuk, nemcsak mondjuk nekik azt, sok új gondolatot lehet adni. Az ifjúsági egyesület, ahol alkalom van rá, tarthat fenn faiskolát vagy gazdasági telepet, gyümölcskertészetet stb. és igen szép eredménnyel. Az ifjúságot össze hívhatjuk egy-egy gazdasági szaktanító előadásának meghallgatására; ahol az öregek csak a fejüket csóválják és hümmögnek, az ifjúság gondolkozni fog a dolgon.

Az ifjúság segítségével oldhatjuk meg a falusi *tűzoltás* gondolatát is. Ennek a gyakorlata, erre való előkészület is már bizonyos fegyelmet tételez föl és követel meg. S ha a mi kis hadseregünk, melynek gyakorlatairól a múlt fejezetben beszéltünk, fennáll, igen könnyű kötelességei közé ezt is fölvenni, vele ilyen gyakorlatokat is tartani, s adott esetben a falut az elhamvadástól megmenteni. Evvel elérjük azt is, hogy nem fejevesztetten fognak szaladgálni a mi fiaink, ha tűz üt ki valahol, sem

nem állnak félre tőle bánulni, hanem tudja mindegyik, mi a kötelessége és végzi is azt.

Még egy pár olyan munkát kell itt megemlítenünk, melyek nem annyira a társadalmi *hasznosság* gondolatára, mint a társadalom közösségi értékének *megérzésére* és megbecsülésére vonatkoznak. Ilyen pl. a háború miatt a községben *elhaltak sírjainak* s azok emlékének ápolása. Az ifjúságra, mint a jövőző zálogaira és kezeseire vár az a feladat, hogy ezeket a sírokat ápolja, ez elhaltak emlékét megőrökítse és emlékükből kiáradó értékeket a közösség nevelése javára fordítsa. Az egyvallású községekben az ifjúság végezze a *templomkert*, a cinterem tisztántartását, gondozását, a leányok hozzanak vasárnaponként friss virágot az oltárra vagy úrasztalára. A templomkert, ha arra alkalmas, valóságos üdülőhelye legyen az ifjúságnak, ahol szórakozásuk nemességére maga a hely szentsége vigyáz és ne legelő, ahol a község állatai járnak végig. Legyen igazán kert, virágágyakkal, utakkal és padokkal, egy kedves, csöndes hely a nemes szórakozás céljaira. Hasonlóképen az ifjúsággal kezdetjük meg a község *külső csinosítását*. A falusi udvarok ma bántóan kopárak, virág nincs rajtuk sehol vagy a legtöbb helyen. A ház előtt virágoskertek állítására ösztönözzük a leányokat. Az ilyen munkát a papné vagy a tanítóné kell, hogy végezze. Ő tud nemes versengést kelteni a leányok között, kinek van gondosabb kertje, kinek szebbek a virágai. Első pillanatra átlátható, milyen óriási erkölcsi hatású az ilyen nevelés. Végül idetartozik s elsősorban a leányok munkája a *betegek, szegények, árvák* gondozása. Ezeket a leányegyesület számontartja, őket meglátogatja, állapotukról jelentést tesz, a jótékonytságot fölhívja az érdekükben stb. A hadiárvákat különös gondozásába veszi. Úgy tekinti őket, mint testvéreit és ahol lehet, segíteni igyekszik rajtuk.

Mindezekben a leányok által végzendő munkában szüksége van az ifjúságnak egy olyan idősebb vezetőre, aki őket megérti és vezetni képes. Ez a vezető csak egy nemesszívű nő lehet és itt pár szóval kénytelenek vagyunk azokra a feladatokra utalni, amelyek a papné és tanítóné lelkére vannak bízva. Ha a lelkész és tanító vállain nyugszik a község közművelődésének gondja, a papné és tanítóné kötelesek azt megszítani velük. Hiszen senki olyan közel a leányifjúsághoz nem juthat, senki azok gondozásában olyan nagy részt nem vehet, mint ők, akik nem csak személyüknél, de hivatali állásuknál fogva is vezetői kell, hogy legyenek azoknak. Milyen szomorú dolog, mikor a lelkész vagy tanító minden fáradozása ott bukik meg, hogy nincs segítőtársuk, aki a község leányai és asszonyai között legyen terjesztője a célnak, mikor a papné és a tanítóné restellnek a «paraszttal» szóbaállani, mikor számára csak gáncs vagy gúnyolódás fakad az ajkaikról, s felszúroltatják a padlót, ahová a segítségért vagy tanácsért jövő ember lépett, mikor annyira

m törődnek az emberekkel, akiknek férjeik révén ők is gondviselőivé tettek, mint egy hivatalnok felesége az aktákkal, melyeket férje az irodájában elintéz. Milyen szomorú, mikor a község ez intelligens asszonyai, akik, ha összefognának, megváltoztathatnák a község képét, akiknek ezer meg ezer módjuk van rá, hogy a női lélek finom tapintatával, a férfiasok lelkébe való tekintéskéességével fölemeljék azokat, akik között nekik, lenézik a «parasztot», távol tartják magukat tőle és «az urak» külön osztályát képezik a maguk üres életével vagy ha szóbaállnak vala-
val, csak azért teszik, hogy a falusi pletyka istentelen szövevényére eggondolatlan szavaikkal ők is kössenek egy bogot. Azért hiányos és szegény sok helyen a munka, mert a község vagy gyülekezet asszonyait a leányait csak egy finoman érző nemes asszonyi szív tudja meghódítani. És ha valahol igaz a biblia szava, hogy Isten az asszonyt «segítő-rsül» állította a férje mellé, ebben az esetben csakugyan mély igazságot fejez ki.

E cím alatt kell szólnunk arról a tevékenységről, melyet a *ceselédügy* falusi oldalának a rendezésére végzünk. A kérdés néhány oldalát már megvilágítottuk előbb, most az a kérdés, hogyan rendezzük ezt. Először a pap vagy tanító föltétlenül tartja számon azokat a leányokat, akik városba szolgálni mennek. Mindig tudnia kell, ki készül a városba és hon-e az illetőnek helye. Számontarthatja ezt (és ez lenne a legjobb) leányegyesület is. Hasonlókép számontartja az egyesület azokat a helyeket, ahol a faluból leányok vannak szolgálatban. Ezt a munkát egészíti az egyesület városban levő testvéregylete vagy megosztja. Ez a városi leányegylet számontartja viszont a megbízható és a helyeket, ahova cselédre van szükség, úgy hogy az ilyen házak a szükségletet egyenesen az egyesületnek jelentik be s egyben bejelentik azt is, hogy mekkora bért hajlandók adni. Most a falusi egyesület minden leányt, aki a városba megy, egyszerűen a városi egyesület irodájába viszi az e célra felállított otthonba utal, mely az illetőket elhelyezi. Ezen módon elérnénk a következőket: 1. a faluról fölkerülő leányok nem volnának kitéve a helykeresés és helynélküliség kellemetlenségeinek; nem volnának kénytelenek bárhová elállani, mert az egyesület az olyan helyekhez, ahol anyagilag vagy erkölcsileg a cseléd helyzete biztosítva van, egyszerűen megtagadná a szállítást; 3. a városban szolgáló leányok sármnap délután szórakozásukat az egyesület helyiségeiben találják s így sok veszedelmet kerülnének el. A munkaadók viszont elérnék: 1. hogy megbízható cselédeket kapnának; 2. a helyszerzés az egyesületnek nem lenne keresetforrása, nem volnának kitéve a mostani helyszerzők cselédkeresésének, akiknek érdekük, hogy minél többször kelljen igénybe venni szolgálatukat, s végre, hogy cselédeiket a rossz társaság nem rontaná, hanem azok gondozásban és nevelésben részesülnének. Ezt az egész

szervezetet pedig igen könnyen meg lehet alkotni, míg egyesületek nincsenek, megcsinálhatják az egyházak is.

A *városi iparos és kereskedő* ifjúság társadalmi hasznosságra való nevelésére sokkal kevesebb az alkalom. Itt a társadalmi élet összetettebb és azok a szervek, melyeket falun az ifjúságnak kell pótolnia, itt mind megvannak. Az *állasközvetítés* az a tevékenység, melyben egy ilyen ifjúsági egyesület vagy mozgalom tagjait társadalmi úton segítheti. Számontartja a munkakeresőket, épügy, mint az üres állásokat is és végzi tagjai elhelyezését. Ezenkívül bevezethetjük, kellő alappal rendelkezve a *segélyakciót* is, szegénysorsú, állás nélküli ifjak segélyezését. A külföldi Ifjúsági Keresztyén Egyesületek óriási szervezettel rendelkeznek a téren s Hospiz-aik, jó, tiszta és olcsó vendéglőik mintaszerűek. Egy-egy erős városi egyesület nálunk is igen nagy téren végezhetné az ilyen munkákat.

A középiskolai *tanuló*-ifjúságnak még kevesebb alkalma nyílik erre. Elfoglaltatásuk, társadalmi állásuk számukra hozzáférhetetlenné teszi a társadalmi segítség és szolgálat módjait. Fel kell azonban hívunk a figyelmüket és módokat kell keresnünk reá, hogy a tanulóifjúság és az ifjúság többi osztályai között a kapcsolatot megállapítsuk, legkönnyebben valami társadalmi téren. Erről azonban csak akkor lehet szó, ha mindkét osztály már szervezve van.

Igen szép és nagy tér kínálkozik a városi intelligens *leányok* társadalmi szolgálataira. Nekik kell kezükbe venni a városi jótékonyosság, a segítőakció keresztülvitelét. A leányegyesület, itt is, mint falun, tartsa számon a szegény családokat, a betegeket, azokon ne csak pénzsegély kiutalásával segítsen, hanem látogassa meg őket, tanítsa meg a beteg környezetét az ápolás legegyszerűbb fogásaira, a szegények segítését azok felügyeletével és lelkigondozásával is bővítsse ki. Tartsa nyilván azokat a hadiárvékat, akik a városban laknak, gondoskodják róluk, keresse föl őket, s ruhával, élelmiszerral lásson azok segítéséhez. Mindezekben a munkákban annak a gondolatnak kell kidomborodni, hogy nem a pénz a legértékesebb segítség, s hogy a pénzzel és más anyagi eszközökkel való ellátás csak az egyik — legtöbbször könnyebb — fele a munkának, a másik, értékesebb oldal a szegénység és nyomor áldozatai számára a *könyörülő jóságnak*, felebaráti szeretetnek egy sugarát vinni el.

Ezek nagyjában azok a feladatok, melyek az ifjúság társadalmi szolgálatai előtt állanak. Természetes, hogy erre a lehetőségeket az adott helyzet adja meg. Az mutatja meg, melyik munka vezethető be ezek közül, s az ad kilátást arra is, hogy ezeken az említetteken kívül még melyek vehetők fel.

5. Nemzeti nevelés.

A nemzeti nevelés munkáira nemcsak ott van szükség, ahol más ajkú lakosok élnek a községben, hanem a legmagyarabb vidéken is. Azért a nemzeti nevelésnek nemcsak egy pár, többé-kevésbé sikerült kísérletben, egy pár ünnepélyben kell kimérülnie, hanem legyen ez olyan szellem, mely áthatja az egész gondozást, s a legkisebb munkában is megnyilvánul. A már eddig tárgyalt munkaágakban is jelentkeznie kell. A testi nevelés ép úgy, mint a társadalmi hasznosságra való képzése az ifjúságnak ennek a jegyében kell, hogy folyjék, tartó elve, formája ez legyen az értelmi és művészeti nevelésnek is.

A *testi* nevelésben a nemzeti gondolat a régi magyar népjátékok fölélesztésében nyilvánul. A lapdajátékokban, a népies misztériumokban (bethlehémes, vízkereszti játékok), valamint a népjátékokban (leánykérő, pünkösdi rózsza) nagy kincse van letéve a nemzeti szellemnek, ezek művelése a népjátékok és misztériumok előadása fontos eszköz a nemzeti nevelésre. Hasonlókép fölhasználhatjuk ebben a körben a táncokat is, melyeket, ha nem ismernek, ünnepély keretében kell bemutattatni. A katonai gyakorlatokon megkívántató fegyelem, magyar vezényleti nyelv, az a követelmény, hogy csak olyanok vehetők fel, akik magyarul tudnak, szintén sokat segít.

A társadalmi *hasznosságra* való nevelésben fölhasználhatjuk a nemzeti eszme szemléltetésére és érvényesítésére a népviselet befolyásolását, melyből igyekszünk kihagyni a nem magyar motívumokat. A háziipari munkában a magyar motívumú tulipános ládák, varrottasok készítése szintén fontos eszköz. Különösen erőteljes kapcsolatot találunk a nemzeti gondolattal a hősök sírjainak, emlékének ápolásában.

Ennek azonban már az *iskolában* kell megvetni az alapját. Az iskolai nevelés ne csak jelképezze a nemzeti nevelést, hanem végezze is azt. Nemzetiségi vidéken az iskolai nevelés igen fontos eszköz arra, hogy a nem magyarajkú gyermekek megtanuljanak magyarul. Ha a tanító nemcsak iskolai órák alatt gondoskodik arról, hogy magyarul beszéljenek, hogy mindig szabatosan fejezzék ki magukat, hanem figyelemmel kíséri játékaikat is, vigyáz rá, hogy a játék nyelve magyar legyen, s határozottan, de nem durván útját vágja annak, hogy a gyermek más nyelven fejezi ki gondolatait, egy év alatt már annyira, amennyire, magyar beszédre szoktathatta őket. Ahol az iskolával kapcsolatosan népinternátus van, ott — kellő gondozás mellett — a haladás bámulatos. Ez azonban csak egyik oldala a dolognak. A másik, nagyobb fele az, mikor az iskolai nevelés és tanítás a rendes munkában pozitíve akarja előmozdítani a nemzeti nevelés alapelveit. A magyar nyelvtanban ép

úgy nyílik erre alkalom, mint az olvasásban, ahol felhívjuk a tanulók figyelmét a kifejezések szemléletességére, az egész költemény művészi szépségeire s arra a vezető gondolatra, amit fölmutat, mint a földrajzban, történelemben, ahol személyiségekben mutatjuk be a nemzeti múlt vezető gondolatait, s azokat a feladatokat, melyek a nemzeti jövőben várnak reánk. Sobase feledjük el, hogy nem hazafias szólamokra van szükség, hanem arra, hogy az ifjúság megérezze és átélje a haza fogalmában rejlő értékeket és lelkében a haza szolgálatára való elkötelezés gondolata fölébredjen.

Az iskolán kívüli munkában számos eszköz kínálkozik erre. *Személyes beszélgetésekben* gyakran tereljük erre a szót, s adjunk alkalmat az ifjúságnak rá, hogy gondolkozzék, minő speciális feladatot tartalmaz az ő számára a nemzet és haza fogalma. Hivatkozunk rá, hogy ezek a feladatok legszorosabb kapcsolatban állanak az ő erkölcsi jellemével, hogy ép oly fészeg egy olyan ember, aki munkáját nem a haza szolgálatára szenteli, ha még olyan tökéletes is, mint az, aki hazáját mással, mint jellemerejével és hűséges köteleességteljesítéssel akarja szolgálni. A haza egyiket sem használhatja, mert egyformán jellemes és egyformán hazafias emberre van szükség. Mutassuk föl nekik, hogy nem lehet senki igazán szolgálatára a hazának, aki nem törekszik erkölcsi jellemének kiépítésére és az ilyen többet árt annak, mint amennyit használ. Ezt a két elemet: a hazának való szolgálatot és erkölcsi jellemért a történelem nagy személyiségeiben szemléljük. Ezeket a személyiségeket azért közeli ismerőssé, élő alakokká kell az ifjúság lelkében tenni. Meg kell eleveníteni a korokat, azok vezető gondolatait, hiszen minden korban egy közös nagy életkérdés körül csoportosultak az események. Így nem fognak a történelem korszakai a háborúk adataiban, s a személyiségek életrajzokban elveszni, hanem megelevenedik előttünk az egész kor és az azt mozgató alakok. Milyen érdekes bepillantani egy Török Bálint, egy Martinuzzi, egy Bethlen Gábor lelkébe, hogyan látta az a saját korának kérdését és hogyan akarta megoldani azt. A nevelő azért rendelkezék nagy ismeretanyaggal, különösen a történelem részleteiben. Tudjon elbeszélni történeti adomákat a történelem vezető alakjairól, legyen képes egy pár megjegyzéssel kellő világításba hozni őket. Adott esetekben bizonyos igazságok, gondolatok szemléltetésére használja fel őket, ezeket történeti alakokkal szemléltesse.

A történeti nevelés egyik igen fontos tényezőjét azok a nép száján forgó vagy forgott *mondák, történeti adomák, elbeszélések* stb. képezik, melyek történelmi személyiségekre, helyekre stb. vonatkoznak. Ilyen először is a hun-magyar mondakör, aztán a Szent László-, Mátyás-mondák és anekdoták. Ugyanide számíthatók a helyekhez kapcsolódó történetek, Maros és Olt eredetéről, Balaton, Galamboskő stb. Ezek, sajnos, sok helyen

kivesztek, pedig igen sok értékes elemet tartalmaztak. Az ifjúság útján tesszük ezeket ismét a magyar nép közkincsévé. Az iskolában földrajz tanítása közben ne feledkezzünk meg ezek elismertetéséről, a történelmi személyiségekkel kapcsolatban gyűjtsük össze a róluk szóló mondákat. Ünnepeleken meséljük el őket vagy olvastassuk föl költői feldolgozásukat. Az iskolai tanítás közben sokszor nincs időnk ezekre kitérni, az alább említendő *népszeminárium* egyik feladata ép az, hogy e nemzeti kulturkincseket megőrizzük. Ott ezekből tanulmányt csinálunk és részletesen kifejtjük azokat a gondolatokat, melyek ezekben rejlenek.

A másik igen fontos tényezője a nemzeti nevelésnek a hazai föld ismertetése. Az iskola erre ismét csak általános vonásokban terjeszkedhetik ki és csak térképek által szemléltetheti azt. Erre lehet fölhasználni a kirándulásokat. A kirándulásokon célul tűzzük ki, hogy az ország egy-egy részét, vidékét ismerjük meg. A hegyvidéken lakó ifjúságot elvisszük az Alföldre, s viszont. Egyes természeti szépségek megismerésénél kiterjesztjük figyelmünket annak fontosságára. A vidékek, országrészek meglátogatásánál megismertetjük az ifjúsággal annak népét, népviseletét, esetleges szokásait, életmódját, hogy lássa, milyen gazdag ez az ország a legkülönbözőbb vidékekben, s hogy e sokféleséget hogyan tartja össze a hazáért való munka közös gondolata. A népszemináriumban a földrajz tárgyalásával kapcsolatban megtanítjuk őket a térképrajzolás elemeire, esetleg domborművű térképek készítésére.

Igen sok becses motívumot találunk a *nemzeti irodalomnak* mindmáig nagyon elhanyagolt ismertetésében. Az irodalomban a nemzeti eszmét műformában látjuk megjelenni, művészi alakban megjelenítve személyiségekben azokat a gondolatokat, melyeket előbb fölfejtettünk. Ezért az irodalom ismertetésére igen nagy gondot kell fordítani, s ez ismét a szemináriumok kötelessége, mert a népiskola erre nem rendelkezik elég idővel. Először is meg kell ismertetni az irodalom legkiválóbb termékeit. A falusi magyar legénynek az alakját még senki úgy meg nem rajzolta, mint Arany a Toldi Miklósében, a többi, Tóth Kálmán Göndör Sándorát sem véve ki, egy-egy garázda, félszeg, duhaj torzalak. S milyen kár, hogy a Toldi még nincs fölfedezve a magyar nép számára. Az igazi népmese gyönyörű alakja Petőfi: János vitéze vagy Arany Rózsa és Ibolyája. A történelem alakjait össze lehet állítani csak költeményekből is.* Ezeket meg kell ismertetni az ifjúsággal. Ösztönözni kell őket,

* A történelmi regények és elbeszélések itt igen jól használhatók. Legkiválóbbak: *Gárdonyi*: A láthatatlan ember. *Herczeg*: Pogányok. *Jókai*: Szomorú napok. *Kemény*: Zord idő. *Baksay*: Dáma. *Jókai*: Török világ Magyarországon. *Jókai*: Erdély aranykora. *Jósika*: Zrinyi a költő. *Jókai*: Csataképek. Új földesúr. *Vas G.*: Nagy idők, nagy emberek, stb.

hogy tanuljanak könyv nélkül költeményeket, alkalmat adni nekik, hogy ezeket elmondják. Ezekkel lehet szemléltetni egy-egy történelmi alakot. Kisfaludy Károly Mátyás királyról szóló színdarabjai bármily gyengék dramaturgiai szempontból, igaz képét adják Mátyásnak. Ilyen színdarabokat hazafias ünnepélyeken elő kell adni. Pl. a március 15-iki ünnepélyek térjenek már el egyszer attól a sablontól, ami már végtelen unalmassá tette őket, hogy másról sem tudunk szavalni, mint szabadságról és szolgaságról, s az obligát lelkesedés teljesen megfojtja az ünnep valódi jelentőségét. Alig fedezték föl, hogy ez az ünnep a nemzeti gondolat szemléltetésének ünnepe, s hogy a hazáért való munkát nemcsak a Kossuth Lajos, hanem a Hunyadi Mátyás, Szent László vagy Zrínyi Miklós alakjában is lehet szemléltetni, s e személyiségek alakjában is lehet szemléltetni, s e személyiségek alakjában sokkal több nevelő erő van, mint egy nap eseményének unos-untalan való emlegetésében. Ezeket az alakokat az irodalom útján meg kell jeleníteni, s fölhasználni az alkalmat, hogy a bennük rejlő gondolatokat megértessük. Itt a munkánk a művészeti neveléssel kapcsolódik, melyről bővebben a maga helyén szólunk.

Ehhez a munkához kapcsolható a *magyar népmesék és népdalok* kultusza. A magyar népszellem igen értékes kincse van lehelyezve ezekben, melyek megőrzésére mindent el kell követnünk. Falun könnyebb a helyzet erre. Már a gyermekeket összegyűjthetjük mesedélutánokra, mikor ezeket velük megismertetjük s a falusi ifjúság énekkarai a magyar népdal művelését egyik fontos céljuk gyanánt tűzzék ki. A fonókban, összejöveteleken, adjunk helyet ezeknek és szoktassuk az ifjúságot a magyar népdal szeretetére és megbecsülésére.

A község *népkönyvtárát*, mely mellé ifjúsági könyvtár beállítása föltétlenül kívánatos, ilyen módon szereljük föl olyan művekkel, melyek az ifjúság nemzeti nevelését olvasás útján mozdítják elő. Ne hiányozzanak ebből a magyar irodalom népies műremekei, melyek közül ma már a legtöbb olcsó — bár nem épen nép számára praktikusán olvasható — kiadásban hozzáférhetővé van téve. Műveltebb ifjúságnál megtehetjük azt, hogy az ifjúság egy tagjának kiadjuk olvasásra, pl. Arany: Első lopását s egy összejövetelen az illető elmondja annak tartalmát, részleteket olvas fel belőle, szóval ismerteti azt. E művek olvasására mi is ösztönözzük az ifjúságot oly módon, hogy figyelmüket reájuk felhívjuk, részleteket ismertetünk belőlük stb.

A *sajtó* szerepe is igen fontos e tekintetben, mely jó és olcsó olvasnivalóval lássa el az ifjúságot. Erről azonban a művészeti nevelésnél többet.

Mindezen munkákat végezve, eljöttnek láthatjuk az időt arra, hogy demonstratív eszközökkel is erősítsük és kifejezzük a nemzeti nevelés gondolatát. E végből, más, közeli községekkel együtt egy *közműve-*

lődési nap-ot vagy «magyar nap»-ot rendezünk, melyről itt csak azért teszünk említést, mert ezt is az ifjúságnak kell rendeznie. A szomszéd községekkel való együttes rendezés kapcsolatba hozza a községeket egymással, megszünteti azt a nagy ūrt, ami ma két község kulturális élete és törekvései között van. Ezen az egy-két napig tartó közös ünnepi eseményen mindegyik község mutassa be munkáját. Az ifjúsággal közös, nagy gyakorlatot, tornaversenyt stb. tartunk, ünnepélyt rendezünk, melyen mindkét községből szerepeljenek. Az ilyen alkalmak óriási módon megnövelik az érdeklődést a két községben egymás iránt, az eddig külön-külön folyt munkákat összekapcsolják, a népben és ifjúságban megteremtik a közös munka szellemi feltételeit, a vezetőket pedig biztosítják még a legelhagyatottabb faluban is afelől, hogy nem egyedül dolgoznak s munkájuk nem egyedüli ösztön a nemzetépítés nagy munkájában, mely ég és kialszik, hanem ime, más ösztönök fénye ragyogva olvad bele az övébe és magasan lobogva tesz bizonyosságot a magyar lelkek élő buzgalmáról.

6. Értelmi továbbképzés.

Az ifjúság értelmi fejlesztésének szükségét különösen a falusi és a városi iparos és kereskedő ifjúság érzi. A középiskolai tanulók egész gondozása annyira értelmi irányban halad, hogy alig van szükség a továbbképzés sürgetésére, annyival inkább azonban arra, hogy ez értelmi nevelés a maga kapcsolatát az ethikai jellemneveléssel megtalálja s ebbe átvezessen. Mert az értelmi továbbképzés vezető elve az, hogy vele együtt az erkölcsi jellemnevelést fejlesszük. Nagyon nagyot tévedne az a nevelő, aki azt hinné, megállhat ebben ott, hogy az ifjúság látkörét bővíti és ismereteit gyarapítja vagy éppen különböző egymástól elszigetelt ismeretanyagrészeket nyújt neki. Mi nem lexikonokat és tudományos vademecumokat akarunk nevelni, hanem jellemeket, kiknek ismeretes rendszere, egész világképe egységesen fejlődik és nő erkölcsi jellemük erejével. Ezért az értelmi továbbképzésben első és vezető gondolat a rendszeres áttekintés gondolata. Ha csak a gazdasági ismeretek bővítésére gondolnánk, ép oly félszeg lenne a munkánk, mint ha csak reális ismereteket akarnánk adni az ifjúságnak. Az értelmi továbbképzés főgondolata tehát a rendszeres áttekintés. Az a perspektíva, amivel a világ jelenségeit, az egész világkép különálló elemeit egy világképbe foglaljuk össze. Erre az összefoglalásra pedig ép úgy szüksége van a középiskolai ifjúságnak, mint az iparostanonoknak és a falusi fiúknak és leánynak, természetesen mindegyiknek a maga módján.

A középiskolai tanulói ifjúság nevelése egészen értelmi irányú. Itt az ismeretek bővítéséről, részletek nyújtásáról nem lehet szó, eléggé

elvégi azt az iskola. Az első probléma azonban itt a *világnézet* vezetésének problémája, melyet igen fontos dolognak kell tartanunk. Az egész tananyag arra kell, hogy irányuljon, hogy az ifjúság világképét egységesen bővítse és e bővülés alapján gondolkozásra ösztönözze. Emellett a másik gondolat az önálló tanulmányozásra és kutatásra vezetés gondolata, mely a középiskola legmagasabb osztályaiban egyúttal átmenetet ad az egyetemi tanulmányozáshoz. Ezért rá kell mutatni arra, hogyan válik ez önálló tanulmányozás folytán érdekesebbé egy-egy kérdés, s egyben fontosabbá is. A nevelő ne felejtse el rámutatni, hogy a tudományok organikus egységet alkotnak, s ez egység magyarázó elve a világnézet szempontjában található.

A városi *iparos és kereskedő* ifjúság értelmi továbbképzése azokat a szempontokat tartja szem előtt, amikre itt e társadalmi osztálynak szüksége van. Ilyen elsősorban továbbképzés a maga *szakjában*, mely a szakbeli tökéletesedést és fejlődést célozza. Az ilyen továbbképzésnek rendszeresnek és szervezettnek kell lennie, s mégis olyannak, mely gondolkozásra ösztönöz. Városokban az iparihatóságok és testületek, iparos-tanonciskolákkal kapcsolatban, rendszeres tanfolyamokat tarthatnak. E szakbeli továbbképzésen kívül azonban szükség van *általános ismeretközi* továbbképzésre. Gondoskodni kell róla, hogy minden egyoldalúság nélkül terjeszthessük azokat az ismereteket, melyek a világképet bővítik, melyekre szükségük van a kereskedő- és iparostársadalom ifjú tagjainak. Ép úgy, mint falun, itt is az a veszedelem fenyeget különben, hogy a képzés egészen egyoldalú lesz, hogy a közvetlen tanulmányi körbe nem tartozó dolgok iránt az érdeklődés egészen kihal, s az egész gondolkozásmód egyoldalú s vele együtt a társadalmi élet többi jelenségétől elzárkózó és elszigetelt lesz. E továbbképző rendszeres ismeretterjesztés másik eszköze az *olvasás vezetése*. Hozzá kell juttatnunk az ifjúságot egy olyan könyvtárhoz s esetleg olvasóteremhez, mely nemcsak szépirodalmi, hanem ismeretterjesztő műveket is tartalmaz. Egy-egy kérdés fejtegetésénél utalni kell egy műre, melyben az illető kérdés meg van magyarázva.

A *falusi* ifjúságnál legégetőbb és legnehezebb e kérdés. Ott az értelmi érdeklődés csekély még akkor is, ha az iskola leghívebben betöltötte feladatát. Az ismeretterjesztő felolvasások és előadások csak szakadozottan, rendszertelenül közlik a tudnivalókat, inkább a felnőttekkel, míg az ifjúság az iskolából való kilépése után ez előadásokra nem igen jár el, s így elvesztjük azt a kort, mikor az iskola hatása még tartana. A kérdés igazi gyökere tehát ott rejlik: hogyan tudunk az iskolából kikerült gyermekekben állandó érdeklődést kelteni az ismeretek iránt, vagyis, hogyan tudjuk megtartani és állandóvá tenni azt az érdeklődést, amit már az iskolában fölkellettünk. Első szerepe tehát az értelmi

nevelésben az *iskolának* van. Az iskolai tanítás alkalmával — már szoltunk is erről — arra törekszünk, hogy az átadott ismeretek ne holt tőkét képviseljenek a gyermekben, hanem azokat használni, azok nyomán további gondolatokra és eredményekre jutni legyen képes. Ha a tanításunk az anyag átadása mellett egyben ösztönzés volt a további gondolkozásra, megvetettük az alapját az állandó érdeklődésnek. Akkor a gyermek nem fog megelégedni avval, amit tanult, hanem további ismereteket óhajt szerezni, vágyakozik újabb szempontok után s a már ismeretekből újabb még ismeretlen jelenségek magyarázatára következtet. A népiskolai tananyag, mely a 6—12 éves gyermek szempontjaihoz és fejlődési fokához van mérve, így semmikép sem lesz elég a 15—16 évesnek, mert az már egyetemes összefüggést, törvényeket és célszerűséget akar látni a világban s áttekintésre törekszik. Az iskolában tehát már avval a tudattal kell ez ismereteket nyújtanunk, hogy eljön az idő, mikor ezek lényegébe és magyarázatába bővebben be kell bocsátkozni, s mikor ezek már nem lesznek képesek kielégíteni az ifjúság ismeretvágyát. Így vezessen át az iskola az értelmi továbbképzésre, s így keltse föl és tartsa ébren az érdeklődést azon jelenségek, összefüggés és törvények között, melyek megismeretése az iskolai tanítás feladata. Ha az ifjú az iskolából kilép, e szomjúság megmarad a lelkében és azt kielégíteni törekszik. Pl. ismeri a természet egyes jelenségeit, tárgyait, az állat-, növény-, ásványország egyes képviselőit, s most kíváncsi rá, mi az a törvény, mely ezeket vezeti, ezeknek létet és fennmaradást ad. Vagy tanulta a természettan egyes kisebb törvényeit, s most szeretne bepillantani azon magasabb rendbe, mely e kisebb törvények helyét és érvényét megszabja. Ez érdeklődést meg nem látni és ki nem elégíteni egyértelmű az ifjúság szellemi elhanyagolásával.

Mit tehetünk most ez érdeklődés kielégítésére. Továbbképzőiskoláink nincsenek, a továbbképző-tanfolyamok, népszerű ismeretterjesztő-előadások, felolvasások erre nem alkalmasak, mert közönségük nem állandó, ma többen, holnap kevesebben jönnek, jellegük ünnepélyeszerű, vagyis nem a tanulás konkrét célja hozza őket össze, a tárgyaik nem lehetnek folytatolagosak és rendszeresek, mert egy ilyen ciklusosság a közönség megfogyását vonná maga után. Tarthatunk tehát először is *továbbképző-tanfolyamokat* csak az ifjúságnak. Ezekben résztvehessen fiú és leány egyaránt. Vegyük át e tanfolyamokon egy-egy tárgynak rendszeres áttekintését, azok alapján, mint azt az iskolában tanulták. Főgondot az áttekintésre, a tárgyból következő törvényekre, s azok etikai következményeire fordítunk.

E továbbképző tanfolyamok azonban nem mindenütt vezethetők be. Legtöbb helyen az ifjúság önfegyelmélettsége, érdeklődése vagy föl sem ébredt, vagy már meg is szűnt, úgy hogy a 15—16 éves fiúkat és leányo-

kat semmi áron se lehet rávenni, hogy ők még «tanuljanak» valamit. Az órákra rendszeretlenül járnak, azokon figyelmetlenek, a tárgy egy-egy érdekes fordulata vagy része, ha leköti is őket, a következő pillanatban a figyelmük eltérül. Az eredmény pedig a legtöbbször semmi. Megjegyezni semmit sem jegyeztek meg, az ő munkálkodásukra semmi szükség sem lévén, nem is dolgoztak semmit. Olyan szervezetre van tehát szükség, mely fegyelmet képes teremteni az ifjúság gondolkodásában, amely a pontos megjelenést megkívánja és biztosít arról is, hogy nem hiába dolgoztunk.

Ahol a továbbképzőkurzusok sikerrel jártak, az ifjúság azokat szívesen hallgatja, pontosan eljár, szükségessé válik, hogy azokat, amikről ott szó van, fővonásaiban lejegyezzék, továbbá, hogy ez a munka ne a tanító egyoldalú munkája legyen, hanem a munkában a hallgatók is vegyenek részt. Így alakul ki a továbbképző-kurzusokból az a szervezet, melynek keresztülvitele megoldja a falusi ifjúság értelmi továbbképzése kérdésének nehézségeit, s mely szervezetet *népszemináriumoknak* nevezhetünk.

A népszeminárium tehát arra való, hogy a falusi ifjúság értelmi továbbképzését rendszeresen, szabad formában megvalósítsuk. Hasonlít ez a svéd és dán népegyetemekhez, s ha még azok eléréséig nagyon sok idő van is hátra, reméljük, hogy egyszer megközelítik őket. A népszeminárium a község körülményeihez alkalmazkodik. Szervezete igen egyszerű. Hol amennyi idő rendelkezésre áll, heti két, három, négy vagy öt órán, összegyűjtjük az ifjúságot (mindkét nemen) és ilyen rendszeres előadásokat tartunk nekik, illetve velük. A szemináriumban a hallgatás kötelező, az egyszer beiratkozott köteles az órákon jelen lenni, de vizsgálati kényszer nincs. A módszer az előadás: a tanító, lelkész, orvos vagy aki ezeket végzi, előadja a megfelelő anyagot, a hallgatók az óra végén az anyag rövid kivonatát füzetükbe leírják, miután esetleg a hallottakat megbeszélték. Azok a tárgyak, melyeket meg kell ismertetni az ifjúsággal ezen az úton, a következők lehetnek: történelem, természettan, természetrajz, földrajz és a magyar nemzeti irodalom ismertetése. Ahol heti két órát tudunk beállítani, ott két tárgyat veszünk ebben, kettőt a következő évben, ha mind az öt órát be tudjuk állítani, akkor a tárgyak bővebb, több évre osztottan való előadására nyílik alkalom. Fődolog természetesen a tárgy helyes beosztása és kiválogatása. A szeminárium gondolatában a közös munka gondolatát kell megvalósítani. A földrajz köréből térképek rajzolása, természetrajzból növény-, rovargyűjtés, természettanból a természettani eszközök, táblázatok előállítására vár a gyermekekre. Történelem köréből összegyűjtjük velük a történelmi mondákat, elbeszéléseket egy-egy kor vagy személyiség felől. A magyar irodalomnak sem a történetét adjuk elő, hanem az irodalmat ismer-

tetjük. Az egyes írókat műveikből, melyeket a hallgatókkal elolvastunk és kivonatoltatunk. A közös olvasás egyik nagy eszköze ennek a munkának.

A szeminárium munkáját többféleképp tehetjük rendszeressé s több eszközzel gondoskodhatunk róla, hogy ez a munka csakugyan maradandó legyen. Kezdhethetjük úgy, hogy a mindennapi tankötelesek és ismétlő-iskolások köréből vesszük fel a legjobbakat, mert ezek gondolkozása és magaviselete fegyelmezett. Azután, ha ezek az iskolából kinőnek, a szemináriumban megmaradnak és annak első, állandó hallgatóságát képezik, kikhez a többiek már az iskoláik végétével csatlakoznak. Így állandó buzgósággal és munkával ki lehet vinni, hogy szokássá válik, hogy mindenki, aki az ismétlő-iskolát elvégezte, épen azáltal belép a szemináriumba, s nem lesz a községben fiú és leány, aki ezt a szokást megtörné. Így, ha ez sikerül, elértük azt, hogy a község ifjúsága tanköteles korától 18 éves koráig egy, habár nem külsőleg, de belsőleg annál inkább fegyelmező iskola hatása alatt áll, ismeretei bővülését lelken viseli. Ha most már ott állunk, hogy a népszemináriumnak a folytatólagossága azok közt, akik egyik télen hallgatták és következő télen ismét beiratkoznak, megvan, akkor ezt a kört bizonyos célokkal határozottabbá tehetjük. Pályatételeket tűzhetünk ki azok számára, akik a tanult anyagból vizsgát tesznek vagy bizonyos, a tanultakkal kapcsolatos dolgozat, rajz stb. elkészítésére, szaválásra, s megköthetjük ezeket úgy, hogy csak azok vehetnek részt benne, akik a szemináriumba be vannak iratkozva.

Ugyancsak gondolhatunk arra, hogy az intézményt segédeszközökkel lássuk el. A készített természettani eszközöket, térképeket, táblázatokat, gyűjteményeket összeállítjuk és belőlük megvetjük a szeminárium *szertárának* alapját. Ezt a szertárt évről-évre gyarapítjuk. Erre fölhasználható a legegyszerűbb eszköz is. Árjegyzékekből, képeslapokból kivágott minták, képek stb. albumba állíthatók össze tárgyak és természetes sorrend szerint, s ez albumok pompás szemléltető eszközök lesznek a kezünkben. Alapíthatunk az intézménynek *könyvtárt* is, olyan ajándékba kapott vagy a szeminárium pénzéből vett művekből, melyek az anyaggal szoros kapcsolatban állanak. A történelemmel kapcsolatban, pl. gyűjthetünk olyan munkákat, melyek a hazai történelem anyagát népszerűen feldolgozzák, olyan elbeszéléseket, melyek találóan jellemznek egy-egy kort, a földrajzhoz útleírásokat, az irodalomhoz a kiválóbb magyar írók legnevesebb munkáit olcsó kiadásban. Így hozzászoktatjuk az ifjúságot, hogy ne csak a mesék iránt érdeklődjék, hanem komolyabb dolgok iránt is. E könyvtárt és szertárt az előadások alkalmával használjuk, azok fontosságára rámutatunk.

Évvél irányítjuk az ifjúság *olvasmányait*. Mondottuk, hogy a nép-

könyvtárban olyan munkákra is van szükség, melyek komoly, ismeretterjesztő célzatúak. Aki valaha népkönyvtárt vagy ifjúsági könyvtárt vezetett, tudja, hogyan szoktak az olvasók mindig egy bizonyos könyvescsoportot igénybe venni. Olyan könyvek, melyek ezeken kívül esnek, lehetnek bármilyen jók, mégsem használatnak. Ha azonban valaki az olvasók közül kezébe vette és ajánlja azokat, rögtön bejutnak a közkedvelt könyvek közé. Így kell a nevelőnek fölhívni a figyelmet az ismeretterjesztő irányú könyvekre. Természetesen az csak akkor történhetik, ha az ifjúság érdeklődése az ilyen iránt már meg van szilárdulva. Ha már elértük azt, hogy az ifjúság az alapismeretekkel rendelkezik, részleteket mutatunk be a műből, hivatkozunk rá mindaddig, míg valaki el nem olvassa és be nem látja annak fontosságát és szépségét. Ha egyszer az olvasóközönség egy tagjának megtetszett, biztosítva van annak sikere.

A népszemináriumnak még egy fontos hivatása van: neki kell megcsinálnia a *községi múzeumot*. A községi múzeum gondolata is csak nálunk új, külföldön, különösen Németországban már rég felfedezték e fontos intézmény jelentőségét. Ez intézmény hivatása az, hogy minden, a községre vonatkozó adat összegyűjtésével növelje az ifjúság és a nép megbecsülését a község iránt, megértesse annak multját, tudatossá tegye körülményeit és előírja s az ifjúság lelkébe vesse azokat a feladatokat, melyek a község munkájában rá várnak. A község gondolatával együtt kapcsolja be az ifjúságot a nemzeti közösség megérzésébe. Az ifjúság tehát a vezető segítségével először is összegyűjti az adatokat a község történetéhez és megiratja azt. Azután megrajzolja a község és környéke térképét, összegyűjti a község flóráját, rovarvilágát és kőzeteit, valamint földanyagát. Megiratja a községi népszokásokat. Azután esetleg fényképfelvételeket készíttet a község különböző oldalairól, nevezetesebb épületeiről, s azokat összegyűjti. Így rendez be egy kis múzeumot, melyet teljessé tesznek azok az emlékek, kiváló férfiak arcképei, ünnepélyek meghívói stb., amelyek a község életének egy fordulópontjával vannak kapcsolatban. Így világosan áll a belépő előtt a község egész alakja, annak minden része és történetének minden vonása. Hogy az ilyen múzeumok milyen egyszerűen állíthatók elő és mégis milyen fontosak, az a mondottakból kitűnik.

Az ifjúság értelmi továbbképzését fölhasználhatjuk végre arra is, hogy ünnepélyeken és felolvasásokon szót engedjünk az ifjúságnak. Persze ez hosszú időbe kerül, sok fáradságba, míg önálló fogalmazáshoz szoktatjuk őket, de az értelmi továbbképzés diadala az lesz, ha pl. ifjúsági ünnepélyeken az ifjúság egy tagja mond majd beszédet.

7. Művészeti nevelés.

Jeleztük már előbb, hogy a művészeti nevelés az a csúcspont, melynél magasabbra a vallásos nevelésnél lépünk, mikor e három kört, az értelmi, ethikai és művészeti nevelést a vallásos érték szempontjából végezzük. Noha itt a vallásos nevelésre csak rövid útbaigazítást adunk, hangsúlyozni kívánjuk, hogy a vallásos (nem felekezeti) motívumok fölhasználása mégis a legfontosabb része a nevelésnek és e motívumok levezetésére és értékesítésére a megfelelő helyeken eddig is adtunk indításokat és kiemeltük ezek fontosságát.

Senki sem érthetne jobban félre bennünket, mint aki azt gondolná, hogy művészeti nevelés alatt az ifjúságnak dilettáns művészkedési hajlamait, ápolását és elősegítését értjük. Semmi sem lehet távolabb tőlünk (és távol legyen ez minden jó nevelőtől), mint hogy az ilyen «anch'io sono pittore»-féle felkiáltásoknak adjunk tápot. Az ilyen művészkedés, mely rendesen egészen természetyszerűleg a külső vonásokat ragadja meg, melyben a középiskolai önképzőkörök a legnagyobb hibák, csak önhiittsége vezetnek, míg az igazi művészeti nevelés önismeretre és vele együtt alázatosságra tanít. A művészeti nevelés vezérelve tehát az a gondolat, hogy az ifjúságnak fölfedjük a szép és fenséges értékeit, megmutatjuk, hogyan szemlélhető ez a szép a világban, a műalkotásokban és egyben hogyan lép eléink, mint alkotásainkat vezető, azoknak értéket adó lényeg. Megértetjük velük, hogy szép semmi sem lehet, ha elsősorban az nem igaz és jó, de egyszersmind több és magasabb is ezeknél.

Ez esztétikai megítélésre különösen nagy szüksége van az ifjúságnak. Falun a puszta lakóházak, elmaradhatatlan kézimásolásaiikkal a fehérre meszelt falon, üres szobáikkal, melyeket legfeljebb ízléstelen, tányérokba festett és égetett vagy füsttől és portól belepett Kossuth- vagy szentképek díszítenek, mutatják, milyen kevés érzéke van a népnek a szép iránt. A kalendáriumi rémregények, sületlen vagy ép tragárdalaskönyvek, rikító és össze nem illő színek használatában dúslakodó népviselet, össze-vissza álló házak, gyomos udvarok bizonyítják, hogy a nép ízlése javításra és nemesítésre szorul. Figyeljük meg, milyen elbeszéléseket, költeményeket tart a mi népünk «szép»-nek, hogy lehet az a világ legszebb darabja, semmit sem ér, ha «nem lehet rajta sírni». Ha egy vezető bepillantott ebbe a kérdésbe, lehetetlen, hogy ne érezze kötelezve magát, hogy tegyen is valamit.

Városon sem áll másképp a dolog. Ami iparos és kereskedő ifjúságunk ilyen motívumoktól egészen távol esik, s noha több alkalma volna rá, mint a falusinak, vezetése nem igen van. A középiskolai ifjúságnál áll elő a fent említett kisiklás. Itt leggyakrabban az az eset áll fenn,

hogy a művészet tárgyainak szemlélete és értékelése helyett a fűzfapoémák csapjait nyitjuk meg és ezzel a dolog el van térítve a rendes útjából. A művészet értékelésére való nevelés pedig itt igen fontos. Azért lehet ma minden színdarabot beadni a közönségnek s a légsilányabb regények is azért jelennek meg rövid időn belül annyi kiadásban, mert a mi középosztályunk esztétikai ítélete megbillent és immár határozott és önálló ítéletalkotásra az irodalmi jelszavaktól megbódultan, nem képes.

Hogyan végezhetjük most ezt a művészeti nevelést? E munkának is az *iskolában* kell kezdődnie. A költemények és szépprózai olvasmányok tárgyalásánál nem kell megállani a helyhatározóknál, hanem rá kell vezetni az ifjúságot az abban rejlő szépségekre, be kell mutatni a jellemeket, akik abban szerepelnek, nem vonásokra szakgatva és agyon-elemézve, hanem a maguk egységében. A kiváló jellemek, láttuk, személyiségek alakjában mutatják föl előttünk az ethikai értéket, ezért van nevelő ereje egy Cordeliának, Tellnek, Copperfield Dávidnak vagy Garamvölgyi Aladárnak. Még a népiskolában megtehetjük ezt. A családi kör csöndes, derűs békéje, a Toldi Miklós anyjához való gyöngédsége, a jó öreg korcsmáros megható leírása mind olyan könnyen megkapják a gyermeket, csak igyekezzünk, hogy ezek hassanak csakugyan rá, hogy próbáljon ezekben többet látni, mint elszavalni való verset, kihagyott leckét, próbáljon belehatolni ezek mélyébe. Hasonló módon járhatunk el a rajz és írás tanításánál is. Rá kell szoktatni a gyermeket, hogy minden, ami a kezükből kikerül, még a fűzfásip vagy a játékkosztör is, szép legyen; megmutatjuk nekik, hogyan díszíthetjük ki azt csinosan, hogy a hasznosság mellett tetszetős is legyen. Igen sok motívumot adhatunk ilyenre *népszemináriumi* előadásokon, rajzok stb. készítésénél. Alkalmat keresünk, hogy fölmutassuk az ifjúságnak azokat a művészi alkotásokat, melyeknek reprodukciói kiváló művészek műveiből rendelkezésünkre állanak. A népház, az ifjúsági szoba vagy olvasóterem fala ne legyen kopár, aggassuk azt tele ilyen reprodukciókkal Munkácsy, Zichy stb. munkáiból. Ezek értelmét magyarázzuk meg nekik, hogy ne csak bámulják a képeket, hanem lássanak rajtuk igazán valamit. Hiszen minden kép egy darabját tárja föl az életnek, mennyi életteljes vonás van Munkácsy Ecce homojában, Bihari: Bíró előtt c. stb. képeiben. Meg kell tanítani őket rá, hogyan kell észrevenni a képen a cselekményt, ennek előzményeit, esetleg következményeit hogyan mutatja meg nekünk az a pillanat, melyet a művész megörögzített. A művészeti nevelés így kell, hogy kapcsolatban álljon a nemzeti irodalom és művészet megismertetésével, vagyis azon műkincs föltárásával, melyet ezek reánk nézve képviselnek.

E nevelés másik ága a *természeti szép* megismertetése. Már a kirán-

mulások nevelői fontosságáról szólva, említettük ezt. A természeti jelenségek legalkalmasabbak arra, hogy a gyermekben a fenséges érzését felkeltse. A vihar, mely erejével végigszágul a földön, megrettent, egy hatalmas hegység, egy óriási vízesés fenségesek. Azért az ilyenek szemléleténél távol kell tartani az alacsonyabb gondolatokat s meg kell találni a módját, hogy az ilyen jelenségek eredeti módon, minden magyarázat és fejtegetés nélkül hassanak az ifjúságra. Az ilyen jelenségek szemléltetését nem szabad túlságba vinni, de módjával s időnként alkalmazni kell.

Harmadik eszköze a művészeti nevelésnek a műalkotás *reprodukálására* vonatkozik. Ma rendesen csak ebben merül ki a művészeti nevelés. Ide tartoznak: a szavalatok, illetőleg költemények reprodukálása, ének- és a színielőadások. A szavalatoknál főelv az, hogy a reprodukálás hű legyen, ami akkor történik, ha azokat a gondolatokat és hangulatokat, melyeket a költő a költeménybe lehelyezett, a hallgatók lelkében elő tudjuk idézni. Így minden előadásnak, a legkisebb igényű falusi ünnepélyen is, előfeltétele, hogy az előadó teljesen értse a költeményt. Már a mű megválasztásánál is hathatunk az illető műízlésének fejlődésére. Mielőtt az előadást megengednők, győződjünk meg róla, hogy az illető érti-e a költeményt. Magyarazzuk meg neki, mit akart kifejezni vele a költő, minő gondolatokat akart ébresztetni. Az előadó nem más, mint a költő gondolatának bemutatója, szemléltetője, azért minél jobban megérti azt, annál jobban tartózkodik minden szónoki és szavalói fogástól, annál alázatosabb lesz, hiszen az egész előadásnak csak a költemény adja az értéket. Nem győzünk tehát óvni attól, hogy az ifjúságot az ok nélküli és felületes «szavalgatásokhoz» hozzászoktassuk, de annál inkább kiemeljük azt a nagy nevelő erőt, a mi ennek átértésében rejlik. Így használjuk föl az ifjúságot nyilvános ünnepélyeken. Minden ilyen alkalommal nagyon vigyázni kell a nevelőnek arra, hogy a szereplési vágyat ne engedje szabadjárta.

A műkedvelő színielőadások rendezése különösen falun az egyik legnagyobb probléma. Nem is csoda, ha az ifjúság is, a hallgatók is kettőzött örömmel fogadnak egy ilyent, hiszen igen sok haszna és nagy értéke van. Először is legjobban megfelel az ifjúság tevékenységre való vágyának, a hallgatók pedig nemcsak elbeszélni hallják az eseményeket, hanem megélik azt, látják annak egész kifejlését. Még nagyon primitív eszközökkel is igen nagy és maradandó hatású az ilyen. Ne is nagyon igyekezzünk tökéletesíteni az eszközöket és berendezni egy minden modern színpadi technikával felszerelt színpadot. Jó hagyni valamit a nézők fantáziájára is, csak arra kell vigyázni, hogy minden egyszerűség mellett is kielégítően tűnjék ki az előadott darab alapgondolata. Ma már külföldön igen nagy irodalma van ennek a kérdésnek, sőt százakra megy

azoknak a — többnyire értékes — daraboknak a száma is, melyeket ép ilyen ifjúsági és falusi színpadokra írtak vagy átalakítottak.

Az ifjúsági színielőadás vezérgondolata az, hogy az előadás egy gondolatnak látható és hallható szemléltetése legyen. Nagyon rosszul teszik hát azok a vezetők, akik fölbuzdulva egy ilyenre, nekimennek a «Falu rosszá»-nak, «Sárga csikó»-nak vagy más ilyen népszínműnek és végig Finum Rózsizzák és Göndör Sándorozzák az egész falut. Az ilyen először is rontja a nép műízlését, mert egy ilyen nehéz darabot jól egy falusi ifjúság nem képes előadni s ebből aztán végnélkül való osztályozások lesznek. Rontja az ifjúságot, mert hozzászoktatja a felületességhez, s végül nem felel meg a célnak, mert a falu rosszatól ugyan jellemnevelő motívumokat senki sem kap. A fő tehát az, hogy csakis olyankor és csakis úgy rendezzünk ilyet, mikor bizonyosak vagyunk felőle, hogy az előadott darab nemcsak alkalmat nyújt a szórakozásra, hanem egyúttal építő gondolatokat is tartalmaz. Általában mondjuk el itt észrevételeinket ez előadásokról a következő kérdések alapján.

Az első kérdés: milyen legyen a darab? Felelet: olyan legyen, ami építő, nevelő erővel bír. Nem erkölcsdrámákat, dialógokba földolgozott prédikációkat értünk ezalatt, mert ezek haszontalanok, de a művészi alkotás törvényéből következik, hogy minden jó darab értékgyarapodást okoz. Meg vagyunk győződve, hogy pl. a «Lear király» átdolgozása több nevelő hatással alkalmazható, mint a «Falu rossza». A darab megválasztására az idő, az alkalom stb. irányadó. Március 15-én adjunk elő a Kisfaludy Károly színdarabjaiból (A tatárok Magyarországon, Hunyadi kör: Kemény Simon, Mátyás deák, Hűség próbája, Szilágyi Mihály szabadulása stb.); karácsonykor vegyünk elő egy új, színre alkalmazott bethlehemes játékot* vagy alakítsunk át egy régit. Aki vállal ilyen átalakítást, igen szép anyagot lel Dickens karácsonyi elbeszéléseiben. Más, nem ünnepi alkalmakra Kisfaludy Károly «Pártütők»-je s kisebb színdarabjai igen alkalmasak. A darab másik kelléke azonban az előadhatóság. Nem adható elő, ha nagyon nehéz, ha túlságos hosszú, ha a hozzávaló kellékek olyanok, amiket nem lehet beszerezni. Ezeket természetesen mind meg kell gondolni jóelőre. Különösen szép hatást lehet elérni, ha a darabba egy pár magán- vagy karénekszámot helyezünk el. Egész távlatra jelenik meg a lehetőségeknek költemények színre alkalmazásával. Erre csak egy példát. Arany: Szondi két apródja c. költeményét igen nagy hatással alkalmazhatjuk színre, ha a színpadon kiábrázoljuk a sirt, előtte a zászlós kopját, mellette a térdelő két lantosapródot, s hátuk mögött a turbános török szolgát. A költemény bevezető

* Egy ilyen megjelent az *Egyházi Újság* 1915. dec. számában és kapható az *E. U. szerkesztőségében Kolozsvár, Magyar-u. 3.*

három versszakát szavaló mondja, a negyediktől váltogatva, párbeszédes formában az apródok és a szolgál. Egy ilyen beállítás természetesen egyszerre betekintést ad az egész hallgatóságnak a költemény hangulatába.

A másik kérdés a szereplők megválogatásának kérdése. Sok nehézséggel kell megküzdeni, míg megértetjük velük, hogy mit kíván tőlük a darab. Azért először is megmagyarázzuk nekik jól a darabot s abban a saját szerepüket, hogy próbáljanak behatolni annak a lényegébe és jellemébe annak, akit játszanak. Legjobban akkor sikerül a dolog, ha minden szereplő érti az egész darabot, sőt tudja is azt, s nemcsak a maga szerepét. A próbákon tartsunk szigorú fegyelmet, követeljük meg, hogy rendesen járjanak. Ha egy jelenet nem jól megy, ismételtessük minél többször. A hibák igazításában sok tapintatra és türelemre van szükség, de igyekezzünk mindig, hogy a szereplők legalább jól értsék a darabot, legközvetlenebbül úgy is ők fognak épülni belőle. Különösen óvakodni kell, hogy a föltünési vágy vagy ép haszonlesés ne törjön elő, sőt ezt minden úton-módon fojtsuk vissza. A darabhoz szükséges kellékek beszerzésénél mindenki a saját találékonyságára van utalva, s itt a lelkipásztort, tanítót bizony ismét a felesége fogja legjobban kiégíteni. Egy zöld asztalterítőből török kaftánt, egy pirosból magyar mentét, bő, lobogós ujjal, egy törülközőből turbánt, lepedőkből tündérlőtönyt, papirosból, fából handsárt, kardot, paszomántot, tündérszárnyat, ő tudja legjobban, hogyan kell varázsolni. A szurokkal ragasztott bajuszok és szakállak helyén még harmadnap is ott van ugyan a fekete máz és súrolókefével kell kisikálni a hajból a gipszport vagy lisztet, de az nem baj.

Ha mindez megvan, jön az előadás, az egész dolog próbája. Ez a legnehezebb feladat. Ha úgy tanítottuk be őket, hogy sügóra nincs szükség — és ezt jó is így tenni — akkor még nyugodtabban nézhetünk a dolog elé. De úgy is ezerféle dolgunk akad. Ilyenkor ideges minden vezető, hátha még a közönség zavarja. Mert a közönséget is nevelni kell. Az egész darab megbukik, ha egy érzékeny játékban meglátja az anya a közönség köréből leányát vénasszonynak öltözve s harsogó kacagásra takad. Ez azonban csak eleintén van így. Néhány előadás után már igen fegyelmehető a közönség is. Kellemetlenebb az a tapasztalat, hogy a közönség nem értette meg a darab intencióját vagy egyes mellék-cselekmények félrevezették. Ezért célszerű minden ilyen előadás előtt egy kis bevezető beszédet tartani, melyben megismertetjük a darab tartalmát és annak alap gondolatát. Így már felkészülve nézik a játékot és tudják, mit kell érteni alatta. Ha aztán az előadásba hiba csúszott s a legjobb akarat mellett is felsülés lett a vége — amire okvetlen el kell készülni — akkor se csináljunk belőle nagy dolgot. Elég szegény volt az illetőnek akkor ott állani némán, mi inkább próbáljuk megkeresni a módját,

hogyan köszörülheti ki ezt. De ha az előadás sikerült, azt az örömet, mely nyomában elfogja a szereplőket, s azt a hálát, melyet a vezető iránt éreznek, nem tudhatja más, csak, aki látta.

A művészeti nevelés e második eszköze általában az ünnepélyek gondolkörébe esik. Az ünnepélyek rendezése, azok pontjainak ellátása elsősorban az ifjúság feladata. Ezekre is áll az, amit a műkedvelő-előadásokra mondtunk; sohasem az ünnepély a fő, hanem az a gondolat, melyet kifejez. Az ifjúság hivatása azonkívül ezeken fenntartani a rendet, mely igen fontos eszköz az ifjúság fegyelmezésére.

Végül még egy módjáról a művészeti nevelésnek, az énekről emlékezzünk meg. Már a nemzeti nevelés kiviteléről szólva említettük a magyar népdalokat. Itt látjuk, hogyan kapcsolódik ez az ág a nemzeti nevelés ágával és hogyan kell e nemzeti gondolatnak áthatnia a mi egész munkánkat. Nem jelenti ez azonban azt, hogy csak népdalokat műveljünk, hiszen ép egyik feladatunk a nép szellemi kincsének gazdagítása. Így honosíthatunk meg műdalokat is, melyek arra érdemesek, így emelhetünk ki feledésbe merült régi dalokat. Ennek szervezete az énekkar. Ilyen már a legtöbb községben van és nevelő hatásaiban megbecsülhetetlen. Az énekkar vezetésénél fődolog, hogy az ne csak egy alkalmi összegyűlt társaság legyen, hanem állandóan tanuljon énekeket. Vele vezetjük a községben a népdalok kultuszát, vele teszünk közkinccsé új dalokat. Nincs a nevelésnek még egy olyan közvetlen, erőteljes eszköze, mint az ének és a zene, kár lenne kibocsátani a kezünk közül. Nemzetiségi falvakban megzendül a magyar nóta, utána jön a magyar viselet, aztán a magyar szó.

8. Az ifjúsági munka a községi közművelődésben.

Itt ebben a kapcsolatban be próbáljuk állítani az ifjúság gondozását abba az általános népnevelői munkába, melyet a községben végeznünk kell. Ez a rész természetesen inkább a falusi viszonyokat tartja szem előtt, noha az egész társadalmi nevelés egyik igen fontos tényezője gyanánt kell tekinteni az ifjúság gondozását a városban is.

Az ifjúság gondozását az általános népművelői munkától semmi szín alatt sem szabad elszakítani. Szorosan hozzátartozik ez ahhoz céljában, módszerében egyaránt. Amint a népművelő munkánál arra törekszünk, hogy egyéni jellemnevelés útján műveltséget terjesszünk, úgy az ifjúság gondozásánál az a célunk, hogy az általunk nevelt ifjúság majd a községnek olyan vezetőjévé váljék, aki biztosítja a község életében és fejlődésében azt a szellemet, melyet mi adtunk át annak. Azért a jó vezető mindig szemmel tartja, hogy az ifjúság nem marad mindig az, ami most, hanem egykor vezetője lesz a községnek, s mindig azzal a gon-

folattal foglalkozik az ifjúsággal, hogy saját magának munkatársakat, a községnek és társadalomnak hűséges, munkás, derék vezetőket akar belőlük szerezni. Két kérdés nyílik itt meg; mi a jelenlegi helyzete s melyek ennek nehézségei a mi munkánknak a községben, s milyen szerepet kell vinnie egy jó ifjúsági mozgalomnak.

Hogy a községben jelenleg *milyen szerepet tölt be* egy ifjúsági mozgalom, erre bizony nem adható valami kedvező felelet. A község lakossága általában, ha elismeri is az ifjúsággal való foglalkozás fontosságát, teljes jelentőségében nem tudja értékelni azt. Legtöbbször úgy tekintik, mint a vezető egyéni kedvtelését s csodálkoznak, mi kedve telhetik abban, hogy idejének egy részét az ifjúságnak szenteli. Még azt is megteszik a szülők, hogy szívesen látják, ha gyermekeik a mozgalomban résztvesznek, de ezért áldozatot hozni nem hajlandók. Hogy a munka előmenetele érdekében lemondjanak egy kedvtelésükről, vállaljanak ők több dolgot, csak hogy gyermekeik egy összejövetelen résztvehessenek, ez a legmerészebb kívánság volna és biztos visszaütésnek tennénk ki vele magunkat. A hivatalos község, azaz a községi előjáróság még kevesebb megértéssel viseltetik a dolog iránt. A vezetőnek igen sok küzdelmébe, vitájába, rábeszélésébe kerül, hogy valami érdeklődést bevigyen az előjáróság tisztán anyagi ügyekkel terhelt tárgykörébe. Ha a vasárnapi verekedések már botrányossá válnak, s ha a csendőrség már közbelépett, akkor ki lehet vinni, hogy az ifjúság külső rendszabályozására tegyen valamin az előjáróság, de ez is csak külső rendtartás s a nevelés magasabb szempontját alig érinti. A község értelmiségi társadalmá is legtöbb esetben bámulatos közömbösséget tanusít e tekintetben. Elnézi, hogy egy ember évekig küzdjön és dolgozzék neki, számára legfeljebb vállveregető elismerése, de igen sokszor gúnyos megjegyzése van, mert az a vasárnap délutánjait nem a boros pohár mellett tölti pletykálva velük, hanem akkor gyűjti maga köré az egész héten munkában lévő ifjúságot. S egészen világos, hogy míg a falusi értelmiségi társadalom meg nem érti feladatát s kötelmeit, melyekkel az ifjúság iránt tartozik, addig lehet ugyan szó az ifjúság gondozásáról, de az elért eredmény sohasem fog arányban állani a ráfordított óriási erőfeszítéssel. Addig a község vezetői gyanánt szereplő «intelligencia» részvétlensége, esetleges vállvonogatásai, gúnyos megjegyzései mindig bomlasztólag fognak hatni a község művelődésére s magára az ifjúsági munkára és az ifjúság tagjait arra fogja ösztönözni, hogy osztatlanul ne kövesse a vezetőt. Így zúlik szét nagyon sok szép munka, mert az ifjúság a munkában csak egyéni vállalkozást lát, köteleiséget a részvételre nem érez, a vezető egyedül találja magát, s az ifjúságban lassanként meggyökeresedik az a gondolat, hogy a vezetőnek tesznek jót avval, ha résztvesznek a munkában. Bizonyosan nagyon sok vezető érezte már ezt a tapasztalatot s

érezte azt is, milyen veszélyes, ha ez a gondolat uralkodóvá lesz az ifjúság lelkében.

Hogy pedig ezt a támogatást a vezető megkapja, ahhoz kevés minden rendelet és minden kötelezés. Ehhez elsősorban a magyar értelmiségnek az az érettsége, lelki műveltsége kell, melyet nem adhat meg semmi más, csak az az iskola, melyből e társadalmi osztály kikerül. Ezért olyan végtelen fontos a középiskolai tanulói ifjúság társadalmi szolgálatra való nevelése. Másodsorban pedig kell hozzá a nép érettsége, ami sokkal könnyebben érhető el, mint az előbbi. Azért a vezető az előjáróságot, az egyházakat, ha lekipásztor a vezető, a maga egyháztanácsát és presbiteriumát győzze meg először a dolog fontosságáról. Ha a község vezetői egyszer belátták ez ügy fontosságát, akkor nem késhetnek felkarolni azt.

A jelen nehézségek e szomorú képétől forduljunk most a másik kérdés felé: micsoda *hivatása* van az ifjúsági mozgalomnak a község közművelődésében.

Az életerős és jól szervezett ifjúsági munka óriási jelentőségű a község haladására. Elsősorban is magában egyesíti a község egész ifjúságát. Ne legyen olyan ifjú, aki a mozgalomban vagy egyesületben részt nem vesz. Ha így áll a helyzet, elértük azt, hogy a népművelő munka egyes részeit természetsszerűleg veszi át az egyesület. Ő látja el, a község anyagi ügyeit véve először, a tűzoltás kérdését, kezeli az e célra szolgáló eszközöket s ebben rendes kiképzést nyervén, ez az égető kérdés egyszerre megoldódik. A község anyagi megerősödéséhez a háziipari munkák végzésével járul hozzá. Tagjait takarékosagra szoktatja. Az egészségügyi kultúra céljait szolgálja azáltal, hogy tagjait az első segélynyújtásban, a betegségek elleni védekezés módjaiban kiképzzi, s így a község lakóinak tudatába beviszi az egészségügyi gondolkozást. Az építkezéseknél, lakásdíszítéseknél, utcaszabályozások stb. alkalmával az ifjúsági egyesületnek, ha az csakugyan végzi a maga feladatát, alkalma és módja nyílik sorompóba lépni az újabb és megfelelőbb javítási módok mellett.

Ez anyagi szempontokon kívül azonban végezheti az egyesület a község szellemi haladásának vezetését. A község előjárósága rendszeren olyan emberekből van összeválogatva, akik koruknál és természetüknél fogva konzervatívek, az újabb gondolatoknak nem igen engednek utat. Az ifjúsági egyesület legyen mindig képviselője a haladás és fejlődés szellemének. Az ifjúság értelmi fejlesztése útján elérjük azt, hogy a község jövő vezetőinek látóköre tágul, világosodik, az erkölcsi nevelés rászoktatja őket, hogy kötelességük pontos végzésében és a reájuk bízott ügyek önzetlen szolgálatában találják feladatukat. Ha az ifjúsági egyesület látja, hogy a korcsma romboló hatással van a község életére, vesse latba egész erejét ennek bezárása érdekében, sőt legyen olyan

befolyása, hogy bojkottálni is képes legyen azt. Ha szükségét látja annak, hogy bevezetessék a községbe valami új dolog, aminek jóságáról meg van győződve, bírjon annyi erővel, hogy bármi úton elérhesse azt. A népkönyvtárat ő gyarapítsa, az ünnepélyeket ő rendezze és ő agitáljon, dolgozzék azoknak a céloknak elérésére, amelyek a községet előbb viszik. Az egyesület vitasson meg minden ügyet előre, foglaljon állást s egységes állásfoglalással vívja ki tagjai útján az indítványa keresztülvitelét. Legyen az egyházban a tiszta életnek és hitnek előharcosa, a községben a haladás bajnoka, szóval előljáró mindenben, ami jó.

Igy kapcsolódik az ifjúság munkája a község művelődésének munkájához. Szervezetileg a községi közművelődés szervéhez, a Közművelődési Egyesülethez kell, hogy tartozzék.* Az ifjúsági egyesület, mint szervezet, ennek képezi egyik alosztályát. A Közművelődési Egyesületnek bizottsága vagy megbízottja figyelemmel kíséri, esetleg vezeti azt, gondoskodik róla, hogy az ifjúság érdekei képviseltessenek, s hogy a munka szervesen kapcsolódjék az Egyesület munkájához.

Az ifjúsági egyesületnek azonban helyiség is kell. Akár külön helyiséget, akár pedig a népházban egy szobát, föltétlenül fenn kell tartani az ifjúságnak, ahol az maga lehessen, s mulatságait és beszélgetését ne fesszélyezze a felnőttek jelenléte. Ennek rendjéért azonban ők felelősek. Ezt a felelősséget megéreztetni és ennek érvényt szerezni, a munka egyik legszebb eredménye.

9. Az ifjúság vallásos nevelésének alapelvei.

Az ifjúság vallásos nevelése tulajdonképpen a felekezetek nevelői munkájának feladata. Sokkal nagyobb és összetettebb is ez a kérdés, mintsem röviden, pár szóval végezhesünk vele. Hiszen a vallásos nevelés felöleli a gondozás egész terét és kiterjed mindazon ágakra, melyekről, mint az erkölcsi jellemnevelés ágairól emlékeztünk meg. Azért tehát, épen abból a szempontból körvonalazzuk itt a vallásos nevelés alapelveit, mert az erkölcsi jellemnevelés a maga teljességét, csúcspontját a vallásos nevelésben éri el.

Vallásos nevelés alatt nem felekezeti nevelést értünk, hanem azt a munkát, mely az ifjúság tagjait vallásos jellemekké akarja nevelni. A felekezet szolgálatába való nevelésről itt nem szólunk. Ilyen fölfogással csakugyan kiegészítő része, betetőzője lesz ez az egész nevelői munkának.

* A faluban végezhető népművelési munkák részletezését l. *A falu művelődése* c. munkában, melynek jelen mű egyik nagyfontosságú mellékkérdését tárgyalja.

Olyan helyen, ahol a lakosság mind ugyanazon vallásfelekezet kebelébe tartozik, a lelkipásztor vagy tanító semmiképen sem kerülheti el, hogy vallásos nevelést végezzen; ahol azonban a községben több — esetleg egymással versengő — felekezet áll fenn, ott a vallásos nevelést igyekezzünk fenntartani a felekezeteknek. Semmi módon sem szabad elkerülnünk azonban azt, hogy az ethikai motívumokat — mint ezt fentebb kifejtettük — végigvezessük azon pontokig, ahol azok a vallásos motívumokba mennek át. Így adjuk meg a minden felekezeten felülálló nemes vallásos világnézet alapelveit.

A vallásos nevelés első pillére, a vallásos *világnézet* kialakítása azokhoz kapcsolódik, amiket a világkép kialakításáról mondtunk. A jelenségek egysége, a világban megnyilvánuló törvény egy akaratról beszél nekünk, mely akarat, Isten akarata uralkodik a világban. Ez az akarat megalkuvást nem tűrő, kategorikus, az ellenszegülést sub poena non existentiae kizárja, mert az ellenszegülőt megsemmisíti. Ez azonban nem egy személytelen, tőlünk idegen törvény, mely kérlelhetetlen szigorúsággal uralkodik és kényszerít, hanem olyan akarat, melynek alapjai a mi lelkünkbe vannak helyezve. Nekünk is ez az akarat adott életet, ez teremti meg a létezésünkhöz szükséges dolgokat s a törvény, mely kint uralkodik, a saját lelkünkben bírja alapjait. Nem idegen tőlünk, hanem rokon velünk, ha tehát engedelmeskedünk neki, a saját lelkünkbe helyezett törvényt valósítjuk meg, saját értékeinket fejtjük ki. Az az egyezés, mely e világban megnyilvánuló és saját magunkban jelentkező elv között fennáll: igazságnak neveztetik, bennünk tehát az isteni igazság él, az anyagi élet külső formái között az öltött testet. Minél jobban engedjük tehát kifejlődni a lelkünkben élő ez örök értéket, annál szabadabban nyilvánulhat a mi nemes énünk, így lesz az ember az igazság útján szabad, annál inkább, minél jobban érvényesül benne az isteni akarat célgondolata. Ez a *hit* gondolatának gyökere.

A második mozzanat, mint láttuk, a logikai világképben nyilvánuló igazság gondolatának megvalósítása a társadalmi síkban, mint kultúra és jellem. Az igazságnak életté kell válnia, hogy jellem, társadalmivá, hogy kultúra legyen belőle. Így valósul meg az az isteni akarat az egyénben, így lesz a hitből vallásos életfolytatás, mely nem más, mint az egyéni világban megnyilvánuló hite. Ez először is arra ösztönöz, hogy a magam életében valósítsam meg ezt a vallásos értéket, vagyis arra törekedjem, hogy ez a legfőbb érték döntőleg uralkodjék minden életnyilvánulásom felett. Ez a vallásos életnek az a gondolatsorozata, mely kísértés — bűn — megtérés néven fejeződik ki a vallásos nyelvben. Ez egyéni vonás mellett jelentkezik az egyéni hit, mint a közösség hite, vagyis mindenkiben ez isteni akarat jelentkezését kell látnom, erre int a felebaráti szeretet gondolata; arra kell igyekeznem, hogy ez az akarat mindenkiben

diadalmaskodjék, ez a vallásos kultúra eszméje. A vallásos kultúra tehát a nevelés eszközeivel törekszik elérni célját. Mint az ethikai kultúra tényezője a nemzet, úgy a vallásos kultúra tényezője, megvalósulási helye a vallásos közösség. Ez a közösség tehát szükségképeni, mert a vallás közösségi vonása szolgál alapjául, de nem öncél, csak megvalósulási forma a vallásos kultúra számára. Amint a vallásos élet fejlődésének alapját az ethikai életfejlődés teszi, amint nem lehet hit az igazság gondolata, vallásos életfolytatás a jó értékelve nélkül, mert ezek hiányában a vallás babonassággá süllyed, úgy a vallásos közösségek nevelői munkája alapjaiban azokon az elveken épül föl, amelyeket itt az ifjúság jellemnevelése elé kitűztünk; viszont a vallásos nevelés óvja meg e jellemnevelői munkát attól, hogy a közönséges erkölcsi prédikációk és bizonyos alapelvek betanulása és cselekedetek gépies gyakorlása színvonalára essék alá s adja meg e jellemnevelés ideális magaslatra való emelkedésének lehetőségét.

A vallásos világnézetnek a hit, életfolytatásnak a szeretet alapelve vezetésével való újra megélése, a vallásos eszmény szemlélete képezi gyökerét a vallásos áhitat esztétikai eljárásának. Ezt az áhitatot az ethikai jellemnevelésnek sem szabad figyelmen kívül hagyni s erre céloztak azok a megjegyzéseink, melyeket az ifjúsággal folytatott építő jellegű megbeszélésekről tettünk volt.

A vallásos nevelés módszere most az, hogy e vallásos motívumok átvezetését az ethikai motívumokkal együtt végezzük, vagyis az erkölcsi motívumokat a maguk vallásos következményeiben mutatjuk fel. Így az engedelmesség motívumát a lelkiismerettel, az Isten előtti felelősség gondolatával fejtjük ki, a tisztelet gondolatát a szülők és feljebbvalók iránti tisztelet gondolatán túl az Isten tiszteletének motívumáig visszük föl stb. A nemzet iránti kötelességekkel párhuzamba jön az egyház, mint vallásos közösség iránti kötelességek gondolata s a vallásos áhitat az az erőforrás, melyből az erkölcsi élet ereje és hatalma származik.

A nevelés eszközei itt is ugyanazok, mint a jellemnevelésnél; a személyes beszélgetésnek, az építő megbeszéléseknek, itt is óriási jelentősége van, mert az egyéni vallásos élet az az alap, melyből a vallásos kultúra nevelő ereje származik. Így a vallás nem mint különálló nevelési cél áll a jellemnevelői munka mellett, hanem mint annak kiegészítője, tökéletességre vívője képezi a csúcspontját, tartó elvét az egész nevelésnek. A testi nevelés, gazdasági továbbképzés itt is csak egyik eszköze annak a célnak, melyet a jellemnevelésben el akarunk érni, hogy t. i. általa a nemes személyiség valósuljon meg, mely nemes személyiség azonban itt vallásos jellem, aki magát Istentől függőnek és e függésében egész életével Istenhez tartozónak éli. A nemzeti nevelés célja, a nemzetben megnyilvánuló kultúra értéke vallásos alapozással azon cél-

gondolattá válik, melyet Isten a nemzetbe helyezett el, hogy azt, mint feladatot megvalósítsa. Az egyház, a vallásos közösség az az igazi kör, melyben ezt a vallásos kultúrát ki kell alakítani, ennek a vallásos világnézetnek különböző felfogási formái a felekezetek hitrendszerében jelennek meg. Az értelmi nevelés a világkép bővítésével egyben a vallásos világnézetet is emeli és tisztítja, a művészeti nevelés pedig rávezet arra, hogy a legnagyobb és legszentebb műalkotása ennek a világnak egy vallásos személyiség s a legigazibb alkotás, ha ezt alakítja ki magában a lélek. Így végezhetjük a vallásos nevelést ugyanazon eszközökkel, mint az ifjúság általános gondozását.

Végigtekintettünk tehát azokon a kérdéseken, melyek az ifjúság iskolánkívüli gondozására és nevelésére vonatkoznak. Láttuk, milyen nagy és nehéz a feladat, mely a nevelő előtt áll, s hogy e nehéz feladatot csakis az akadályokkal és nehézségekkel bátran szembe néző vezetők képesek megoldani, akikben elég erő, elég kitartás van rá, hogy dacoljanak ezekkel. Ma még, bár buzgó és hűséges munkások, csekély eredményel képesek végezni e munkát, mert hiányzik a kapocs, ami munkájukat közös szellemben kötné össze. De el kell jönni az időnek, mikor egységesen folyik majd az ifjúság gondozásának munkája. Ez a jövő, az ifjúság jövője van a mi kezünkre bízva, a legdrágább kincs, mert a nemzet megújulásának záloga. Boldog vezető, aki megérti a reá váró feladatot s életét e jövő készítésének szenteli, mert lelkének odaáldozott kincsei százszorosán térülnek vissza, s az élet, mely lelkéből fakadt, új és szent jövő hírnöke lesz.

FÜGGELÉK.

I. Alapszabálytervezet egy ifjúsági egyesület számára.

A) Általános határozatok:

1. §. Az egyesület neve, székhelye.

2. §. Az egyesület célja : az ifjúságot jellemes, közös eszményekért lelkesedő, egymással baráti viszonyban élő férfiakká nevelni, kik egymásért, másokért és a hazáért minden áldozatra készek.

3. §. Az egyesület jövedelmét képezik : 1. ünnepélyek jövedelme ; 2. adományok ; 3. tagok önkéntes tagdíjai.

B) Az egyesület tagjai tisztviselői és kormányzó testületei.

4. § Az egyesületnek tagja lehet felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül az, aki 12. évét betöltötte, 19 évnél nem idősebb s erkölcsileg feddhetetlen.

5. §. Aki az egyesületbe be akar lépni, az elnöknél jelentkezik, aki, ha a tagok $\frac{2}{3}$ részének kifogása a fölvétel ellen nincs, háromhavi próbaidőre felveszi. Három hó múlva, ha ez idő alatt az illető magaviselete ellen kifogás nem merült föl, az egyesület tagjai közé léphet, illetőleg a fogadalmat leteheti.

6. §. Az egyesület tagjává valaki csak akkor lesz, ha a fogadalmat letette. Ennek szövege a következő : «Én N. N. kötelességeim és felelősségem teljes tudatában, fogadom, hogy az egyesületnek, melynek zászlaja alatt állok, hűséges, pontos és munkás tagja leszek. Az egyesület céljait szolgálni és előmozdítani úgy magam, mint másokat is erre megnyerni igyekezem, többi társaimmal barátságban élni, az egyesületben munkálkodni, s ezáltal hazámnak és nemzetemnek erőmtől telhetőleg híven szolgálatára lenni, minden akadály dacára is legfőbb kötelességemnek ismerem.»

* E tervezet csak arra szolgál, hogy bemutassa, milyen szempontokat vegyünk figyelembe az alapszabályok készítésénél. Nem igényli magának a teljességet, mert bárhol lehetnek helyi körülmények, melyek megszabják az alapszabályokat is, azt azonban előírja, hogy az itt lefektetett szempontoknak minden ilyen szabályzatban érvényesülniök kell.

7. §. A fölvételről minden tag okmányt kap.

8. §. Az egyesület minden tagja a törvényesen választott tisztviselőknek engedelmeskedni, azok iránt tisztelettel viseltetni tartozik.

9. §. Ha az egyesület bármely tagja magaviseletével az egyesületre ségelyt hoz, a megfelelő eljárás során az egyesület bírósága elé kerül.

10. §. A bíróság elnöke az elnök, tagjait a közgyűlés egy évre, a tagok számarányában választja.

11. §. Fegyelmi büntetések : megrovás ; az egyesületi helyiségből és játékokból bizonyos időre kizárás ; a tagok névsorából való kitörölés.

12. §. A kizárt tag csak egy év múlva folyamodhat újbóli fölvételért.

13. §. Az egyesület tisztviselői : elnök, parancsnok, titkár, jegyző, pénztáros, ellenőr.

14. §. Az *elnök* kötelessége az egyesület ügyeinek vezetése, az egyesület képviselője. Ellenőrzi a tisztviselők munkáját, előterjeszti az egyesület évi munkarendjét, a különböző munkaágak felett felügyeletet gyakorol. Vezeti a választmányi és közgyűléseket. Az elnököt a közgyűlés választja három évre.

15. §. A *parancsnok* vezeti az egyesület katonai gyakorlatait. Az ifjúságot a katonai gyakorlatokban kiképzí, az altsztrket az ő előterjesztésére nevezi ki az elnököt. Választja a közgyűlés három évre.

16. §. A *titkár* kötelessége vezetni a tagok névsorát, számontartani az egyesület munkaágait, azok végzéséhez szükséges eszközökről gondoskodni. Rendben tartja az egyesület helyiségét, könyvtárát és egyéb eszközeit. Levelez a testvéregyesületekkel vagy az ifjúsági egyesületek szövetségével. Választja a közgyűlés egy évre.

17. §. A *pénztáros* anyagi felelősség mellett kezeli az egyesület vagyonát, elkészíti a költségelőirányzatot és az évi számadást. Választja a közgyűlés egy évre.

18. §. Az *ellenőr* kötelessége a pénztárnoknak segédkezni, munkáját ellenőrizni. Az egyesület vagyonáért anyagilag felelős. Választja a közgyűlés egy évre.

19. §. Az egyesület belső ügyeinek intézésére a közgyűlés ... *választmányi tagot* választ, kiknek megbízatása egy évre szól. A választmány minden hónapban összehivandó.

20. §. A *közgyűlés* az összes tagokból áll, hol minden fölvett tagnak szavazati joga van. Választja a tisztviselőket ; határoz a fölvételre jelentkező tagok fölvételéről. Év elején tárgyalja a költségvetést és munkatervet, év közben a félévi jelentést, év végén a számadást és az elnök és titkár évi jelentését. Határoz új munkaágak beállítása, régiek megszüntetése tárgyában.

21. §. Ha az egyesület valamelyik tisztviselője kötelességeit el-

mulasztaná, magaviseletével az egyesület méltóságát megsértené, köteles az elnök vagy a közgyűlés felelősségre vonni. A tisztviselők felett külön bíróság ítélik, melynek tagjait a közgyűlés minden esetben külön választja.

C) *Az egyesület működése.*

22. §. Az egyesület munkája *befelé* arra irányul, hogy tagjait olyanokká nevelje, akik az egyesület céljait szolgálják. Ezért minden tag felelős a másikért, s kötelessége a tagoknak egymást figyelmeztetni arra, amit az egyesület jó hírre véltől kíván.

23. §. Az egyesület feladata *kifelé*, hogy a község (város) békéjét, benne a testvéri jó viszonyt fenntartsa, művelődését előmozdítsa, s a maga módján igyekezzék tagjait a haza hasznos polgárává tenni.

24. §. E célból a tagok gyakorolják magukat az *önfegyelmében* a katonai gyakorlatok, hadijátékok stb. által.

25. §. Igyekeznek fejleszteni *tudásukat* és ismereteiket önképzés, tanulás, iskolai kötelességeik pontos elvégzése útján.

26. §. *Társadalmi szolgálatban* gyakorolják magukat olyan eszközök keresésével, melyek által a társadalom hasznos polgárai lehetnek.

D) *Az egyesület feloszlása.*

27. §. Ha az egyesület céljához és eszményeihez hűtlen lenne, a hatóság felosztatja. A közgyűlés a feloszlást illető határozatot $\frac{3}{4}$ többséggel kimondhatja. Ez esetben az egyesület vagyona, ha 10 éven belül más, hasonló célú egyesület keletkezik, arra, ha nem keletkeznék, valamely községi közművelődési intézményre száll.

II. Munkaterv falusi, városi egyesületek számára.

1. Egy falusi (fiú, leány) egyesület munkaterve.*

A falusi ifjúsági egyesületnek arra kell törekedni, hogy a község ifjúságát szervezze, közös eszmények és közös munka alapján az ifjúság fejlődését előmozdítsa. Ez a munka a fiúknál a lovagias, nemes érzületet, leányoknál az áldozatkész jósívűséget akarja kiváltani.

A munka ágazatai a következők:

1. *Testi nevelés.* Célja fiúknál a fegyelem és engedelmesség, leányoknál a test alkalmas gyakorlása. *Eszközei:* a) *fiúknál:* katonai előképzés,

* E munkaterv egyformán szól fiú- és leány-egyesületeknek. Azok a pontok, melyek speciálisan az egyik nemén levők részére vannak fenn tartva, a tervezetből kivonhatók. Különböztetve mutatja azokat a gondolatokat is, melyekben a két testvéregyletnek közös munkatere van.

melyen az egyesület tagjai lehetőleg kötelezőleg vesznek részt. E gyakorlatokon szigorú fegyelem uralkodik. Tárgyai: torna, szabad- és szersz gyakorlatok, begyakorlás abba, amit a katonai szolgálati szabályzat az egyes- és szakasz kiképzésről előír. A parancsnok kisebb csapatokba osztja a tagokat s ez egységek vezetésére arra alkalmas tagok közül altisztek kinevezésére tesz előterjesztést. b) *Leányoknál*: A torna erre alkalmas módjai, esetleg szabadgyakorlatok; *játékok* a szabadban. c) *Együtt*: a régi magyar *lapdajátékok* gyakorlása; *népijátékok* és *néptáncok* bemutatása esetleg ünnepélyek keretében.

2. *Értelmi nevelés, továbbképzés*. Célja az ifjúság értelmi nevelése, világnézetének emelése. Itt a cél mindkét nemen levő ifjúságnál ugyanaz, a munka tehát együttesen folyik. *Eszközök*: a) *népegyetem* vagy *népszeminárium*. Ez előadások rendszeres ismeretterjesztést adnak. Vezetőjük a tárgyak előadására vállalkozó lelkész, tanító, jegyző vagy orvos. Az egyesület minden tagjára nézve legalább két tárgy hallgatása kötelező. Pályázatokban csak az egyesület tagjai vehetnek részt. b) Az egyesület *könyvtárát* és *olvasótermet* tart fenn. A könyvtár kezelésével megbízott tisztviselő vigyáz a könyvtári szabályzat pontos megtartására. c) A *gazdasági* ismeretekben való továbbképzést illetőleg ilyen irányú könyveket vesz, lapot járát, felolvasásokat tartat, esetleg gazdasági telepet tart fenn. d) *Népies* előadásokat, ismeretterjesztő felolvasások tartását magára vállalja s az egyesület tagjai ilyenekre hallgatóságot toboroznak. e) Bevezet még ismeretlen *kereseti ágakat*. Egyes gazdasági jellegű újításokat kipróbál és megismertet. f) Nemzetiségi vidéken *magyar nyelvi tanfolyamokat* állít az idegenajkúak számára. g) Tehetséges tagjaink *továbbiskoláztatását* elősegíti.

3. *Érzelmi nevelés*. Célja: hogy az egyesület tagjai mély érzésű, egymást megértő emberekké legyenek. *Eszközök*: a) *fiúknál*: 1. *Barátságra* nevelés, hogy az egyesület tagjait kölcsönös baráti viszony kösse össze, s az a tudat, hogy felelősek egymásért és egymásra vannak bízva. 2. Az idősebbek *tisztelete* a társadalmi illem behozásával. 3. Az egyesület tagjai *vitás ügyeiket* az egyesület bírósága elé hozzák. 4. Építő jellegű *összejöveteleik*. 5. Nők és gyermekek iránti *lovagiasság* megmutatása. b) *Leányoknál*: szegények, betegek, árvák gondozása, meglátogatása stb. c) *Együtt*: 1. A *hazai történelem*, nép és föld megismerése kirándulások stb. útján. Történelmi nevelés. 2. A hadban *elcsúszottak* emlékének ápolása. 3. *Állat- és madárvédelem* úgy példaadással, mint tettel (téli etetők, mesterséges fészkek stb. elhelyezése). 4. Az egyesület igyekszik *csinosítani* a falut. Virágkertészet, virágos kertek elhelyezése és gondozása a templom, iskola stb. udvarában.

4. *Akarati nevelés*. Célja, hogy eddigi nevelésünk ne maradjon elszigetelt, hanem cselekedetekben mutassa meg magát. Ne csak ismerje

a jót az ifjúság, hanem cselekedje is. *Eszközök:* a) *fiúknál:* 1. *Egészségügy.* Kiképzés az *első segélynyújtás*, életmentés módozataiban; az egyesület kézi gyógyszertert tart fenn. Az ifjúság vezeti az *alkoholelles* küzdelmet s föllép a gyermekek *dohányzása* ellen. 2. *Háziipari* munkákat vezet be azok anyagának beszerzéséről és termékeinek értékesítéséről gondoskodik. 3. *Társadalmi hasznosság.* Kertek, kísérleti gazdasági telepek beállítása, küzdelem a *kivándorlás* ellen, *munkaközvetítést* végez tagjai között, *közföléti* intézmények (sétatér, népfürdő stb.) állítását kezdeményezi; a faluban a tűzoltást végzi. A tett szolgálatokért *borravalót egyik tag sem fogad el.* b) *Leányoknál:* 1. *Egészségügyi* kiképzés a *gyermekápolás*, *gyermekvédelem* módszerében. Napközi otthonokban, óvodákban *kisegítő* tanulószolgálat. A *betegápolás* módja és eszközei. Az egyesület egy tagját közeli kórházban *községi betegápolónővé* képezheti ki. 2. *Háziipari* munkákat, varrást, varrottasok készítését végzi. A *hadiárvak*, *szegények ruháit* ingyen javítják. 3. *Társadalmi hasznosság.* A falusi egyesületek saját tagjaik szempontjából rendezik a *cseledekérdést*. Ha szükséges, gyermekek számára *napközi otthonokat* állítanak és fenntartanak. c) *Együtttes munka.* Népviselő, népszokások óvása. Küzdelem a rossz szokások és babona ellen; *községi múzeum* felállítása.

5. *Szórakozás. Cél:* a multság elfajulásának megelőzése, s az ifjúság számára nemes szórakozásról való gondoskodás. *Eszközök.* 1. *Ünnepélyek*, alkalmi, hazafias vagy szórakoztató esték. 2. *Énekkar*, mely ne csak ünnepélyeken szerepeljen, hanem rendszeren tanuljon énekeket. 3. *Színlelőadásokra* magyar történelemből vett tárgyú, egy kort vagy személyiséget jellemző darabot válasszunk. 4. Az egyesület *önképzőköre* a szavalásban, előadásban gyakorolja magát. 5. Az egyesület *kirándulásokat* rendez.

Megjegyzések a kivételre. 1. Óvakodjunk a program *túlzsúfolásától*, ne akarjunk sokat egyszerre, az itt jelölt munkaköröket fokozatosan vezessük be, egyikből folyjék a másik. 2. Óvakodjunk az *ürességtől*, minden tagnak meglegyen a maga hivatása, az üresség unalomra vezet. 3. Vigyázzunk rá, hogy egyik munkaág se váljék a munka *kizárólagos céljává*. 4. Esetleges kérdésekkel és nehézségekben forduljunk az *Országos Testnevelési Tanács*hoz (Budapest), mely útbaigazítást és támogatást nyújt.

2. Egy városi egyesület munkaterve.

A városi ifjúsági egyesületre az a nagy feladat hárul, hogy a város *fiú-, illetve leányifjúságát* összetartóvá tegye és eszményi célok felé való haladását biztosítsa. A munka ágai a következők:

1. *Testi nevelés.* a) *Fiúknál:* katonai gyakorlatok, torna, melynek nem szabad sporttá, egyoldalúvá válnia. A katonai előképzés, mint a

falusi egyesületekben. b) *Leányoknál*. Kisebb kirándulások, játékok, tánc a szabadban. 2. *Értelmi továbbképzés*. a) *Fiúknál*. 1. Továbbképzés a saját szakjukban, ipari, kereskedelmi, a középiskolaiak számára tudományos kérdésekről, szak-önképzőkori munka. 2. Könyvtár és olvasóterem létesítése és használata. 3. Középiskolai, magasabb osztályokba járó tanulók ismeretterjesztő-előadásokat, felolvasásokat tartanak a nép számára, olvasóköriestben stb. 4. Analfabéta-kurzusokat rendeznek, szintén a nép számára. 5. Idegen nyelvi kurzusokon vesznek részt. b) *Leányoknál*. 1. Ismeretterjesztő-előadások az egyesület tagjai számára. 2. Önképzőkori ismeretterjesztő-munka. 3. *Érzelmi nevelés*. a) *Fiúknál*: barátság, összetartás fejlesztése; az osztály becsületére, jó hírnevére való vigyázás; borra való-rendszer elleni küzdelem; vitás ügyek egyesületi bíróság útján való elintézése. b) *Leányoknál*: a városi szegényügy, jótékony-ság vezetése, annak társadalmi szervezése. A segélyezett-eket állandóan figyelemmel kell kísérni, őket nemcsak pénzzel ellátni, hanem lelki-gondozásban is részesíteni. c) *Együtt*. Történelmi nevelés; a haza történetének és népének megismerése; az elesettek és rokkantak ügyének fölkarolása. Állat- és madárvédelem terjesztése. A város csinosítása. 4. *Ak-rati nevelés*. a) *Fiúknál*. Egészségügyi továbbképzés; alkoholelles, tuberkulózis elleni küzdelem. Munkaközvetítés: az egyesület számon-tartja az üres helyeket úgy, mint a helynélküli jelentkezőket és tagjai elhelyezéséről gondoskodik. Képviseli tagjai érdekeit és saját erkölcsi céljait az ipari és kereskedelmi hatóságokkal szemben. Munkás-otthont tart fenn, melyben tagjait lakással elláthatja. Közjóléti intézményeket állít vagy azok állítása érdekében agitál. b) *Leányoknál*. Egészségügyi kiképzés a betegápolás, gyermekvédelem és gyermekegészségügy köréből; napközi otthonok állítása, azokban szolgálat; szegények, betegek, különösen hadiárva-k szolgálata azok ruhája javítása, gondozása útján. Városi leányegyesületek állíthatnak fel cselédotthonokat, az ottlevő falusi leányokkal foglalkoznak stb. 5. *Szórakozás*: ünnepélyek, felolvasások, irodalmi esték tartása, ének-kar, zenekar. Kirándulások.

Megjegyzések a kivételre. 1. A városi egyesületben különös gondot fordítunk a tagok összetartására. Ezért gondoskodunk arról, hogy a munkaterv minden tagnak adjon valamit. Az egyik az egyik, másik a másik munkaágban működik szívesebben, de mindenki működ-jék valamiben. 2. A leányegyesületnél lehetőleg ugyanolyan társadalmi állású leányokat próbálunk megnyerni. Itt nagyon óvakod-nunk kell, hogy az egyesület munkája üres zsúrozásban ne merüljön ki s a tagok gyakori összejöveteleit komoly kérdések megvitatásával foglaljuk el. 3. Különösen óvatosan, de határozottan irányítani kell a tagok társadalmi munkáját.

III. Irodalom.*

1. Az ifjúság általános gondozása.

Otto Gantzer: Die Jugendpflege. Leipzig. Dürr. 1912.

H. Kolbe: Die ländl. Jugendpflege. Halle, 1913.

Fr. Lembke: Handbuch der Jugendpflege auf dem Lande. Deutsche Landbuchhand. Berlin, 1913.

E. Niederhausen: Jugendpflege. Deutsche Landbuchhand. Berlin, 1913.

Károlyi S.: Iskolán kívüli népoktatás és a népjólét. Szatmárnémeti 1916.

Dr. Imre Sándor: Nevelési szempontok az elzúllás ellen irányuló küzdelemben. Budapest 1914.

Freiherr von der Goltz: Jung-Deutschland. Berlin 1912.

2. Ifjúsági mozgalmak és egyesületek.

R. Baden-Powell: Scouting for Boys. London, 1914.

Demjén—Tas: Magyar őrszen. Budapest, 1913.

Dr. Papp Gyula: Légy résen. Budapest, 1915.

Kreybig R.: A cserkészzet kézikönyve. Budapest, 1914.

Bing Ede: A cserkészzet útmutatója. Budapest, 1915. (Modern Könyvtár 305—7.)

Forgács Gyula: Az evang. ker. diákmozgalom. Budapest, 1906. (Hornvánszky.)

H. Blüher: Die Wandervögel. Berlin, 1913.

3. Testi nevelés.

E. Laasch: 137 Spiele im Freien. Württemberg, 1887.

E. Kück—Sohnrey: Feste und Spiele des deutschen Landvolks. Deutsche Landbuchh. Berlin.

G. Schlafekötter: Was sollen wir spielen? Hamburg.

* E cím alatt azokat a műveket soroljuk fel, melyek a munka egyes részében segítségünkre lehetnek. A jó vezető tudja, hogy ha a munkára vonatkozó gondolatait mélyíteni akarja, olvasnia kell, s ezért a maga művelését tartja a munka egyik alapfeltételének. Ez irodalom a teljességre nem tart, — helyszűke és célja miatt nem is tarthat — igényt.

Guts-Muts: Spiele zur Übung und Erholung des Körpers. 8. Aufl.

Kiss Áron: Magyar gyermekjátékok. Budapest, Franklin.

Good—Hupka: Erkölc és erő. Budapest, 1917.

Kuthy D.: A gümőkór. Budapest.

4. Értelmi nevelés.

Történelmi könyvtár. A Franklin-Társulat füzetes vállalata.

Varga Ottó: Magyarország története. Budapest. Kisfaludy-Társ. kiadv. 1896.

Bernstein: Természet könyve. Budapest, Franklin.

S. Johnson: Hogy nő a vetés? Budapest.

S. Johnson: Miből lesz a termés? Budapest.

5. Erkölcsi nevelés.

Foerster Fr. W.: Iskola és jellem. Budapest, Lampel, 1913.

Foerster Fr. W.: Az élet művészete. Szoc. Missziói Társ. kiadv. Budapest.

Foerster Fr. W.: Élet és jellem. Szoc. Missziói Társ. kiadv. Budapest.

Marden O. S.: Frohsinn, eine Lebenskraft. Stuttgart—Berlin Kohlhammer.

Marden O. S.: Der Sieg im Lebenskampf. Stuttgart—Berlin. Kohlhammer.

Marden O. S.: Das Geheimnis des Vollbringens. Stuttgart—Berlin. Kohlhammer.

Marden O. S.: Wille und Erfolg. Stuttgart—Berlin. Kohlhammer.

Vaday J.: Tanulók vezérkönyve. Nagyvárad.

Zempléni P. Gy.: Lelkesítő példák. Budapest.

Kölcsey: Parainesis. Egyetemes Könyvtár. Győr.

Deák Ferenc: Levelei.

Gonda Béla: Fiúk könyve. Budapest, 1917.

Gonda Béla: Leányok könyve. Budapest, 1917.

Csécsei Miklós: A jellem képzése. Szatmár, 1875.

6. Művészeti nevelés.

«Die Dorfbühne» sorozat. Deutsche Landbuchhandl. Berlin.

Herbs u. Wittmann: Die Dilettantenbühne. Reclam. (Univ. Bibl. 2778.)

Deák Gerő: Einke daloskönyv. Budapest, 1982.

Dr. Harrach J.: Magyar Arion. Budapest.

7. Vallásos nevelés.

Victor J.: Jézus önarcképe. Magy. Ev. Ker. Diákszöv. kiadv. Budapest, 1916.

Skoogaard-Petersen: Akarsz-e diadalmaskodni? Budapest.

Vass J.: Szent Ágoston vallomásai. Élet-kiadv. Budapest, 1917.

Fosdick: A Mester jelleme. M. Ev. Ker. Diákszöv. Budapest, 1917.

Fosdick: Az imádság értelme. M. Ev. Ker. Diákszöv. Budapest, 1917.

Peabody F. G.: Esti órák. Kolozsvár, 1913.

A jelen műben tárgyaltakról vagy azokon kívül további felvilágosítás dolgában készséggel áll az olvasók rendelkezésére a szerző. Címe: *Kolozskara* (Kolozs m.).

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	3
I. Az ifjúság gondozásának alapföltételei	7
II. Az ifjúság lélektana és körülményei	15
1. Az ifjúság lélektana	15
2. Az ifjúság motivumai. Típusok	25
3. A falusi ifjúság lélektana és körülményei	32
4. A városi, iparos és kereskedő ifjúság	39
5. A középiskolai tanuló ifjúság jelleme és körülményei ..	48
III. A munka célja és módszere	58
1. A jellem alapvonásai	58
2. A cél alkata	64
3. A munka módszere	70
4. A munka eszközei	81
IV. A kivitel	98
1. Hogyan kezdünk ifjúsági munkához?	98
2. Hogyan szervezünk egyesületet?	103
3. Az ifjúság testi nevelése	107
4. Társadalmi hasznosságra nevelés	116
5. Nemzeti nevelés	121
6. Értelmi továbbképzés	125
7. Művészeti nevelés	130
8. Az ifjúsági egyesület a községi közművelődésben	136
9. Az ifjúság vallásos nevelésének alapelvei	139
Függelék	143
I. Alapszabálytervezet egy ifjúsági egyesület számára	143
II. Munkarend, falusi, városi egyesületek számára	145
III. Irodalom	149

